

11—12 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 11 december fm.

Sid.

Meddelande angående de första sammanträdena vid 1970 års vårsession	5
Svar på frågor av:	
herr Hedin (m) ang. vid statsministermötet i Oslo gjorda utfästelser beträffande fiskepolitiken	5
herr Hermansson (vpk) ang. kreditupplysningsverksamheten	8
herr Björk i Påarp (s) ang. nordiskt samarbete beträffande träd- gårdsproduktionen	10
fru Bergman (s) ang. åtgärder mot reklam för tobak, sprit och öl ...	11
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. utbyggnaden av läkarutbildningen	12
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. omhändertagande av hemlösa under julhelgen	13
herr Svenning (s) ang. vanhävdslag för hyresfastigheter	14
herr Björk i Påarp (s) ang. erfarenheterna av 1967 års lag om kom- muns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom	15
Svar på interpellation av herr Åsling (cp) ang. regeringens inställning till fortsatt internationellt idrottsutbyte, m. m.	18
Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.	21
Fackrepresentation i skolstyrelse	48
Skolornas elevvård	50
Forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna	63
Information i Sverige om internationella frågor	63
Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet	70

Torsdagen den 11 december em.

	Sid.
Beredskapslagring av olja	85
Beredskapslagring av olja	86
Förkortning av arbetstiden vid treskiftsarbete	92
Jordhävdslag m. m.	93
Särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m.	99
Ägaransvar för parkeringsförseelser	100
Meddelande ang. sammanträdet måndagen den 15 december	104
Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.....	104
Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.	105
Naturresevat vid Kullaberg	111
Semester för jordbrukare	112
Den kommunala miljöpolitiken, m. m.	117
Samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken	126
Utbildning på naturvårdens område	128
Inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning	129
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wachtmeister (m) ang. reglerna för borgensansvar vid fiskerilån	131
fru Ryding (vpk) ang. säkerhetsbestämmelserna för tung lastbils- trafik	131
herr Bengtsson i Landskrona (s) ang. beivrande av olaga fiske i Öresund	131
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. tillsättande av begärd utredning om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen.....	131
herr Hermansson (vpk) ang. upptagande i FN av fråga rörande organisationen Black Panthers i USA	131
herr Wennerfors (m) ang. ökning av antalet deltidstjänster inom den statliga sektorn	131

Fredagen den 12 december

Svar på interpellationer av:

herr Hansson i Skegrie (cp) ang. extraordinära åtgärder med anled- ning av 1969 års skörde-skador	132
herr Lothigius (m) ang. åtgärder mot skadliga biverkningar vid be- kämpande av oljeskador	136
fru Nettelbrandt (fp) ang. de principer som tillämpas vid tillsätt- ning av professurer	138
fru Nettelbrandt (fp) ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet ...	144
herr Sellgren (fp) ang. järnvägsförbindelser till vissa industriorter i Norrland	150

	Sid.
herr Dahlgren (cp) ang. transporten av styckegods till och från järnvägsstation	154
herr Ohlin (fp) ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar	156

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 11 december fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 171, ang. domartjänster vid vissa underätter m. m.	21
— nr 172, om utredning angående utbildningen på barnavårdens område	21
— nr 173, om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan	21
— nr 174, om samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium m. m.	21
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 88, om fackrepresentation i skolstyrelse	48
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 175, om den pedagogiska stödpersonalen i grundskolan samt skolornas elevvård.	50
— nr 176, rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna	63
— nr 177, ang. information i Sverige om internationella frågor	63
— nr 178, ang. Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet .	70
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 65, ang. lag om ändring i förordningen angående skatt för hundar	84

Torsdagen den 11 december em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 86, rörande beredskapslagring av olja	85
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 66, rörande beredskapslagring av olja	86
— nr 68, ang. rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.	91
— nr 69, ang. avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.	92
— nr 73, ang. godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i avtal med Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter	92
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 53, ang. ändring i rättegångsbalken m. m.	92
— nr 54, ang. ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmyndarskap och adoption, m. m.	92

	Sid.
nr 58, ang. ändring i lagen om fri rättegång	92
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 85, ang. samordningen av statlig tjänstepension samt tilläggspension	92
— nr 87, om förkortning av arbetstiden vid treskiftsarbete	92
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 59, ang. jordhävdslag m. m.	93
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 70, ang. ändring i taxeringsförordningen	99
— nr 71, ang. särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m.	99
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 55, ang. ändring i lagen om trafikförsäkring å motorfordon	100
— memorial nr 59, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	100
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 61, ang. ändring i vägtrafikförordningen, m. m.	100
— nr 62, ang. ändring i övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom	104
— nr 63, dels ang. ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., dels ock om rätt för det allmänna att förvärva vissa trafikföretag, m. m.	105
— memorial nr 64, ang. uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fastighetsbildningslag	111
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 40, om ett naturreservat vid Kullaberg	111
— nr 41, om en beredskapsplan för åtgärder vid naturkatastrofer ...	112
— nr 42, om semester för jordbrukare	112
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 39, om den kommunala miljöpolitiken samt om samordning av plan- och miljöfrågor inom den kommunala nämndorganisationen	117
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 43, om kommunal miljövård m. m. ...	126
— nr 44, om statsbidrag till centraliserade anläggningar för uppvärmning och sopdestruktion	126
— nr 45, ang. utredning om landskapsvård m. m.	126
— nr 46, om förbättrad naturvård	126
— nr 47, ang. samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken ...	126
— nr 48, ang. uppsamling av olja m. m.	128
— nr 49, ang. renhållningen på rastplatser vid vägarna	128
— nr 50, om utbildning på naturvårdens område	128
— nr 51, om inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning	129
— nr 52, om inrättande av ett institut för forskning angående kommunala föroreningsfrågor	130
— nr 53, ang. miljövården	130
— nr 54, om den framtida exploateringen av kustområdet i Göteborgsregionen	130
— nr 55, ang. elektriska kraftstationer vid mindre vattendrag	130
— nr 56, ang. godkännande av konvention om ordningen vid fiskets bedrivande i Nordatlanten	130

Torsdagen den 11 december

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 3 innevarande december.

§ 2

Meddelande angående de första sammanträdena vid 1970 års vårsession

Herr TALMANNEN yttrade:

1970 års vårsession tar sin början lördagen den 10 januari kl. 11.00. Det högtidliga öppnandet äger rum tisdagen den 13 januari med samling i riksdagshuset kl. 10.30. Onsdagen den 14 januari kl. 11.00 företas val av talmanskonferens, kanslideputerade och kanslitsättare. Val av ledamöter och suppleanter i utskott m. m. avses skola äga rum vid sammanträde torsdagen den 15 januari kl. 10.00.

Såsom tidigare meddelats kommer 1970 års remissdebatt att ta sin början onsdagen den 21 januari.

§ 3

Svar på fråga ang. vid statsministermötet i Oslo gjorda utfästelser beträffande fiskepolitiken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTOSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har frågat statsministern, om han vill ge kammaren en redovisning för de utfästelser som gjorts under statsministermötet i Oslo beträffande fiskepolitiken.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

I Nordeköverläggningarnas nuvarande skede finns självfallet inte några utfästelser från något av de deltagande länderna att redovisa beträffande vare sig fiskepolitiken eller andra sakfrågor.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga, även om det ur min synvinkel sett är mycket tunt.

Anledningen till att jag framställde min fråga var att vi på kvällen den 26 november i radio och TV fick ta del av ett direktmeddelande i vilket statsministern rapporterade från statsministermötet i Oslo att där hade övervägts olika åtgärder för att komma ut ur det dödläge som rådde inom Nordeförhandlingarna. Meddelandet refererades dagen efter i pressen, där man kunde läsa: »Under förutsättning av en 'stor' Nordeklösning kan Sverige överväga ytterligare en miljardsatsning på att fördjupa det ekonomiska samarbetet i Norden. Detta förklarade statsminister Olof Palme under toppmötets avslutande dag på onsdagen i den norska huvudstaden. — — — Även på fiskepolitikens område mjukade Sverige upp sin hållning. Under den betingelsen att det blir en tillräckligt lång övergångstid för att skydda det svenska fisket är vi beredda att avstå från minimiprissystemet.»

Man skall naturligtvis inte ta allt som står i pressen för gott, men uppenbart är att något här har hänt. Jag tycker

Svar på fråga ang. vid statsministermötet i Oslo gjorda utfästelser beträffande fiskepolitiken

det är märkligt att vi inte i riksdagen har fått någon redovisning av detta, när statsministern har kunnat lämna en sådan i radio och TV. Han kanske är mera intresserad av att framträda i sådana sammanhang, men det bör vara viktigare att vi här i riksdagen får en saklig redogörelse för vad som skett.

Från fiskets sida är man oerhört känslig för frågor av detta slag, vilket är helt naturligt med de dåliga erfarenheter som man har från tidigare förhandlingstillfällen. Jag tänker då närmast på EFTA-överenskommelsen. Där var det så, som jordbruksministern vet, att fisket kom i kläm och vi fick ge vika och efter hand ta bort de införselavgifter som fanns för frysta filéer. Det är inget tvivel om att detta har varit en mycket starkt bidragande orsak till det svåra ekonomiska läge som fiskerinäringen i dag befinner sig i.

Därför är jag mycket intresserad av att få veta vad som diskuterades i Oslo. Vad jag konkret skulle vilja ha upplysning om är hur man ställer sig till punkt 12 i bilaga J till ämbetsmannarapporten, där från svensk sida har krävts en viss formulering, medan Danmark och Norge har föreslagit en annan. Är det så att man vill luckra upp bestämmelsen i det svenska förslaget, så är det mycket allvarligt för det svenska fisket.

Jag skulle mycket gärna vilja ha ett klart besked på den punkten; det tycker jag att vi har rätt att få.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag är självfallet beredd att lämna alla informationer i denna fråga, men det gäller dock en förhandling mellan de fyra nordiska länderna, och så länge den pågår finns det inte mycket att redovisa. Varje detalj som diskuteras och eventuellt löses är ganska ointressant så länge man inte fått

till stånd den totallösning, som utgör en avgörande förutsättning för det hela.

Herr Hedins fråga gällde dessutom inte en begäran om en redogörelse för vad som hade hänt i Oslo, utan den avsåg det förhållandet om vi där hade lämnat några utfästelser. Från svenskt håll har självfallet inte lämnats några sådana vare sig på fiskets eller på något annat område. Det gällde emellertid att föra Nordeklanen framåt, och då fick man sätta sig ned och diskutera de frågor som ämbetsmännen inte hade kunnat lösa.

Beträffande fisket har man kommit ganska långt. Det återstår två olösta frågor på detta område. Den ena gäller övergångsanordningen i prisstabiliseringssystemet, beträffande vilken vi från svenskt håll har sagt att det svenska fisket måste skyddas. Vi måste ha en övergångstid under vilken vi kan fasthålla vårt eget pris, om det gemensamma priset är sådant att det stör vår marknad. Vi har också uttalat att vi vill få med de frysta fiskprodukterna i denna övergångsanordning.

Vidare har vi uttalat att övergångsanordningen skall gälla tills vidare och den har alltså inte tidsbestämts från vår sida i ämbetsmannarapporten. Med hänsyn till att vi således på ett område inte gått med på en tidsbegränsning av en övergångsanordning är det ganska svårt för oss att kräva att de andra länderna skall ha tidsbegränsning på sina övergångsanordningar på andra områden. Vi har emellertid sagt att vi självfallet är beredda att — märk väl — diskutera en tidsbegränsning. Vi ger alltså inte avkall på vårt krav beträffande de frysta fiskprodukterna och vill själva bestämma priset på dessa under en övergångstid. Vår ståndpunkt, att vi är beredda att diskutera en begränsning av tiden för övergångsanordningen är därför ganska rimlig, men vi vill ha en sådan anordning för att kunna ordna förhållandena för de svenska fiskarna.

Svar på fråga ang. vid statsministermötet i Oslo gjorda utfästelser beträffande fiskepolitiken

Jag tror också att det skall kunna uppnås enighet i detta avseende.

Den andra frågan gäller norrmännens ovilja att gå med på transitering och omlastning i norska hamnar. Vi kräver ju att norrmännen skall överge denna inställning, men vi får säkerligen under en övergångstid finna oss i att detta förbud kvarstår.

Jag har under Nordekförhandlingarna hela tiden öppet redovisat för representanter för den svenska fiskarkåren vad som förekommit, och det ämnar jag göra även i fortsättningen. Vi kommer att bevaka fiskarnas intressen i detta sammanhang.

Herr Hedin tog upp frågan om vad som hände på detta område i samband med EFTA-överenskommelsen. Jag kan erkänna att den fria importen av frysta fiskfiléer har vållat bekymmer för det svenska fisket. Det kan emellertid inte vara herr Hedin obekant att i EFTA har nu införts en ny ordning som tar hänsyn till fiskarnas situation. Vi har fått till stånd ett minimiprissystem för de frysta fiskfiléerna. De bekymmer som fiskarna åsamkades i samband med EFTA-överenskommelsen har vi alltså befriat dem från genom denna nya ordning.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag tackar för detta kompletterande svar, som ju innehöll betydligt mer än det första. Jag vill också gärna tacka för den kontakt som jordbruksdepartementet fortlöpande håller med representanter för yrkesfisket — den kontakten har varit värdefull. Men det utesluter inte att man blir ytterligt oroad, när det nu slås upp i tidningarna och i radio och TV att det från svensk sida förts diskussioner om att det skulle släppas efter på fiskepolitiken.

Jordbruksministern sade att det gäller en totallösning, och det är klart att jag inte på minsta sätt motsätter mig

Nordekplanen. Den kanske strandar nu av speciella skäl, men alla hoppas väl att det ändå skall bli något resultat av förhandlingarna. Men vad vi inom fisket är rädda för är att fisket nu som vid EFTA-överenskommelserna skall komma i kläm, som den lilla näring fisket är. Norge har ju fisket som en mycket dominerande näring och driver därför frågan hårt. Jag tycker att man också på svensk sida har all anledning att synnerligen hårt driva sina krav i fråga om fisket. Det är angeläget inte minst mot den bakgrunden att i Norge lämnas fisket betydande subventioner — på bortåt 300 miljoner norska kronor, utgörande nära 30 procent av värdet av det totala norska fisket. Detta innebär att de svenska fiskarna inte kan konkurrera på lika villkor med norrmännen.

Vi måste alltså hårt bevaka det svenska fiskets intressen och göra det möjligt för detta att i fortsättningen konkurrera på lika villkor.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Mitt första svar var svar på den fråga som herr Hedin hade riktat till statsministern. Mitt andra svar var svar på de frågor herr Hedin ställde under diskussionen.

Och så vill jag än en gång understryka vad jag sade tidigare, att vi från svensk sida kommer att kräva övergångsordningar under så lång tid att vi hinner ordna förhållandena för de svenska fiskarna. Det bör vara en betryggande förklaring för våra svenska fiskare.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Vad min enkla fråga beträffar beror det naturligtvis mycket på vad man inlägger i ordet »utfästelser». Uppenbarligen har det gjorts vissa utfästelser av statsministern i Oslo, eftersom han över huvud tog upp den

Svar på fråga ang. kreditupplysningsverksamheten

frågan i radio och TV och eftersom den även kom ut i pressen.

När det gäller övergångsordningarna för fisket, så kan det i och för sig vara bra att det blir fråga om en rimlig tid. Men väsentligt i nuvarande punkt 12 i bilaga J — eller den s. k. stabiliseringsordningen — är att det inte bara förutsätts en övergångstid av fem år. Det heter på följande sätt: »Angivna övergångsperiod skall i princip vara fem år och därefter skall det särskilda ledet i prisstabiliseringsordningen slopas under förutsättning att den gemensamma prisstabiliseringsordningen har visat sig fungera tillfredsställande och att en rimlig prisnivå kan uppnås genom denna stabiliseringsordning.»

Vi inom fisket är mycket rädda för att man i förväg utan vidare spikar en viss övergångstid. Här finns emellertid ett undantag som säger att vi i det läge, då det kan vara aktuellt med en avveckling, måste ha garanti för att fisket verkligen får rimliga villkor. Det är, som jag ser saken, ett mycket väsentligt avsnitt av punkten 12 i bilaga J.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. kreditupplysningsverksamheten**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat statsministern vilka omedelbara åtgärder regeringen avser att vidta för att förhindra att en avgörande del av kreditupplysningsbranschen övergår i utländsk ägo. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Regeringen är väl medveten om att utländska intressen har vunnit insteg

i kreditupplysningsbranschen i vårt land. Med hänsyn till verksamhetens speciella art är en sådan utveckling ägnad att inge betänkligheter. Den har också varit en av anledningarna till att det i april i år tillkallades särskilda sakkunniga för att utreda kreditupplysningsbranschen.

I direktiven till utredningen pekade min företrädare på att kreditupplysningsverksamheten var förenad med vissa risker från integritetsskyddssynpunkt och att dessa risker accentuerades genom datateknikens utveckling. Han framhöll också att branschstrukturen på området inte var den lämpligaste. Mot bakgrund härav ansåg han att kreditupplysningsverksamhetens former och framtida organisation borde utredas. Han anvisade två alternativ för reglering av den kommersiella kreditupplysningsverksamheten som de sakkunniga i första hand borde pröva, ett monopolsystem och ett koncessionsystem. Om det första alternativet väljs elimineras helt risken för utländsk dominans. Även om man stannar för det andra alternativet får man möjlighet till en sådan kontroll över verksamheten att de olägenheter som kan vara förenade med eventuellt utländskt ägande i allt väsentligt undanröjs.

Utredningsarbetet skall enligt direktiven bedrivas skyndsamt. Jag anser inte att det f. n. finns anledning att vidta några särskilda åtgärder av det slag herr Hermansson åsyftar utan finner det lämpligare att tills vidare avvakta resultatet av utredningens arbete.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Sakläget bakom min fråga är ju följande: Två företag inom den s. k. kreditupplysningsbranschen här i Sverige ägs redan av ett amerikanskt miljardföretag, världens största i branschen.

Svar på fråga ang. kreditupplysningsverksamheten

Nu håller detta stora amerikanska företag på att köpa upp ytterligare ett företag, AB Soliditet, som är Sveriges största i kreditupplysningsbranschen. Om denna affär genomföres, skulle det amerikanska företaget enligt uppgifter behärska mer än 50 procent av branschen i Sverige. Flera miljoner svenska medborgare finns i dessa register som är under försäljning plus en rad svenska företag.

Även justitieministern har i svaret betonat det hot mot människans integritet som den växande kreditupplysningen och de olika privata upplysningsregistren innebär. Detta är en mycket allvarlig sida, som också tagits upp i utredningsdirektivens. Faran för ett missbruk ökar, såvitt jag förstår, vid utländsk ägo. Det kan dessutom finnas risk för att registren utnyttjas i underrättelse syfte.

Nu tillsattes en utredning i våras vilket var ett mycket bra initiativ. Jag hoppas att denna leder fram till ett förstatligande av hela branschen, vilket jag tror är nödvändigt. Men utredningen väntas inte bli färdig förrän i slutet på nästa år. Det kanske sedan kan fattas ett beslut 1971 och en ny ordning träda i kraft 1972. Vad händer under tiden? Om regeringen inte gör någonting uppköps AB Soliditet av det stora amerikanska bolaget och de risker inträder som både justitieministern och jag tycks vara medvetna om. Jag anser att regeringen måste förhindra detta.

Situationen är nu sådan att AB Soliditet måste ändra sin bolagsordning, eftersom där finns en s. k. utlänningsklausul. Jag vill ställa två direkta frågor till justitieministern. Är det inte så att myndigheterna kan förhindra en sådan ändring och därmed också stoppa den affär som är på gång? Min andra fråga lyder: Finns andra möjligheter för regeringen att hindra det utländska förvärvet?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag vill svara på herr Hermanssons fråga om de risker som är förenade med de pågående transaktionerna.

Den lagstiftning som förbereds genom den statliga utredningen får sådan verkan att den även kommer att omfatta de företag som redan är etablerade i landet. Även om det av vanliga utredningstekniska skäl inte är möjligt att driva fram en lagstiftning snabbare än vad herr Hermansson nämnde, tror jag att denna lagstiftning kan eliminera de farhågor som han här givit uttryck åt.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Även jag hoppas verkligen att en kommande lagstiftning skall eliminera dessa risker, men min fråga gäller ju vad som händer nu. Tills vi får se effekten av en sådan lagstiftning dröjer det kanske ett par år, och under tiden köper alltså amerikanska intressen upp det största företaget i branschen, AB Soliditet. Affären är på gång och frågan behandlas i departementet, om jag inte är fel underrättad.

Min inställning är att regeringen måste använda alla medel för att söka förhindra att denna affär genomförs, ty om den blir verklighet inträder omedelbart de risker som justitieministern och jag tycks vara överens om och som man bör söka undvika. Det gör man inte genom en lagstiftning som kommer om ett par år.

Det är alltså möjligheterna att omedelbart förhindra denna affär som min fråga gäller. Jag finner det angeläget att justitieministern ger ett besked, eftersom saken är så allvarlig att regeringen måste utnyttja sina möjligheter att förhindra affären. Det är här fråga om ett politiskt ställningstagande och ett politiskt ansvar för regeringen. Om regeringen förhåller sig passiv, innebär det nämligen i sak att den säger ja till

Svar på fråga ang. nordiskt samarbete beträffande trädgårdsproduktionen

USA-köpet, och då måste den också ta på sig det politiska ansvaret för de faror, som kan komma att inträda genom att detta stora företag inom branschen förvärvas av utländska intressen. Detta är det sakläge som vi måste diskutera.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! På herr Hermanssons senaste fråga vill jag bara svara att regeringen inte har tagit ställning till saken. Jag är därför inte beredd att nu ge något ytterligare besked.

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Jag kan förstå att justitieministern inte kan ge ett klart besked, om frågan ännu inte är färdigbehandlad inom regeringen. Jag tror emellertid att det skulle vara bra, om justitieministern i varje fall ville svara på mina bägge konkreta frågor rörande möjligheterna att stoppa detta förvärv, så att sakläget helt kan klarläggas.

Den första frågan är: Kan inte myndigheterna förhindra en sådan ändring av bolagsordningen som AB Soliditet har önskat när det begärt att utlänningsklausulen skall slopas? Den andra frågan är: Finns det andra möjligheter att förhindra det utländska förvärvet?

Jag tror att det vore värdefullt om justitieministern ville svara på dessa båda frågor.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! På frågan om ändring av bolagsordningen vill jag svara, att den väg som herr Hermansson antyder enligt vår uppfattning icke är framkomlig. Vi kan med andra ord inte på det sättet förhindra en försäljning av AB Soliditet.

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Jag beklagar om justitieministern skulle ha rätt i det han

nu har sagt, men jag kan naturligtvis inte betvivla att det uttrycker hans mening. Jag har fått den uppfattningen av mina — naturligtvis amatörmässiga — studier i aktiebolagslagen m. m. att det skulle finnas möjligheter för regeringen att säga nej till en sådan förändring av bolagsordningen. Av uppgifter i pressen har det ju framgått att köparna och säljarna har begärt tillstånd av myndigheterna för transaktionen. Detta måste väl tolkas så, att det finns vissa möjligheter för myndigheterna att stoppa denna.

Var exakt dessa möjligheter kommer in skulle jag gärna vilja veta av justitieministern. Jag förutsätter nämligen att uppgifterna i pressen inte är en rök helt utan eld, utan att regeringen har möjligheter att förhindra detta förvärv. Jag vädjar verkligen till justitieministern och regeringen att till det yttersta utnyttja dessa möjligheter för att förekomma att detta stora och viktiga företag råkar i amerikansk ägo.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. nordiskt samarbete beträffande trädgårdsproduktionen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Björk i Påarp har frågat statsministern om han är beredd medverka till att, i den mån trädgårdsproduktionen berörs av ett eventuellt nordiskt samarbete, för dessa produkter full ömsesidighet kommer att gälla mellan de nordiska länderna.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Trädgårdsprodukter faller i princip inom ramen för bestämmelserna om jordbrukspolitik i den ämbetsmanna-

Svar på fråga ang. åtgärder mot reklam för tobak, sprit och öl

rapport som ligger till grund för Nord-eköverläggningarna. I den mån särskilda bestämmelser kommer att utformas för trädgårdsprodukter bör detta enligt regeringens uppfattning ske under iakttagande av ömsesidighet.

Vidare anförde

Herr BJÖRK i Påarp (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengtsson för svaret på min fråga.

Jag har ställt den därför att jag hyser en viss oro för att den svenska trädgårdsnärings kan komma i kläm mellan de skilda intressen som gör sig gällande vid Nordeförhandlingarna. Samma oro har jag märkt hos kolleger i Finland och Norge, och jag har iakttagit att statsmakterna i dessa länder med mycket stor omsorg bevakar den egna trädgårdsnärings intressen. Av den anledningen har jag ansett det nödvändigt att även svensk trädgårdsnäring får ett klargörande besked på denna punkt och att statsmakterna bekräftar att ömsesidighet skall råda mellan de nordiska länderna.

Jag hoppas att jordbruksministern i uttrycket »ömsesidighet» inlägger samma betydelse som jag gör. Enligt min uppfattning måste ett eventuellt nordiskt samarbete komma till stånd på lika villkor. Så är fallet inom en nordisk tullunion där samtliga nordiska länder tillämpar ett i såväl yttre som inre avseende gemensamt gränsskyddssystem.

Problemet blir intressantare om man frågar hur ömsesidigheten i praktiken skall förverkligas. Skall det bli ett referenssystem, som statsrådet hänvisar till i sitt svar? I Danmark, Finland och Norge tillämpas kvantitativa regleringar och det finns ett starkt utbyggt importregleringssystem för trädgårdsprodukter, medan vi här i landet har fört en mycket liberal importpolitik. Klimatet är därför kärt för den svenska

trädgårdsnärings. Hittills har den dock klarat sig bra i konkurrensen trots de importsituationer som ibland uppstår. Riksdagen och regeringen har i olika former byggt ut ett rationaliseringsstöd som främjar den svenska trädgårdsnärings utveckling. Detta tillsammans med odlingens egna åtgärder under 1960-talet har medgivit en kraftig utbyggnad av den ekonomiska föreningsrörelsen som medfört att svensk trädgårdsnäring i dag kan hävda sig bättre. Konsumtionen har också stigit kraftigt på grund av ökad köpkraft.

Den aktiva rationaliseringsverksamheten som för närvarande präglar den svenska trädgårdsnärings har medfört att många odlare har ådragit sig stora skulder. Det är framför allt dem jag har tänkt på när jag tagit upp denna fråga till diskussion. Garantier måste skapas för den kommande utvecklingen.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Bästekille (m).

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. åtgärder mot reklam för tobak, sprit och öl

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Bergman har frågat mig, om regeringen förbereder några åtgärder för förbud mot reklam för tobak, sprit och öl.

Frågan om förbud mot reklam i samband med sprit- och tobaksförsäljning har vid ett flertal tillfällen varit föremål för debatt i riksdagen. Med hänsyn till tryckfrihetsförordningen har regeringen ansett, att man i första hand bör försöka få till stånd erforderliga begränsningar av reklamen genom överenskommelser med de av marknadsföringen berörda företagen.

Svar på fråga ang. utbyggnaden av läkarutbildningen

Vidare anförde

Fru BERGMAN (s):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Det är riktigt som han säger att denna fråga debatterats livligt här i kammaren. Men debatten har inte stannat här. Den har fortsatt i många andra sammanhang; från bl. a. SAP:s kongress föreligger ett uttalande i frågan. KF har också uttalat sig för ett generellt förbud mot reklam för tobak. Härför har KF av Expressen bedömts som dubbelmoralisk. Jag tycker nog att dubbelmoralen ligger på ett annat plan; våra massmedia och tunnelbanestationer översvämmas av all denna reklam, samtidigt som olika samhällsorgan för en ständig kamp för att informera och upplysa om sprits och tobakens skadeverkningar. Reklam för varor som bevisligen är destruktiva såväl för den enskilde som för samhället kan inte uppfattas som annat än ett sjukdomstecken.

Argumentet att ett reklamförbud inte skulle vara förenligt med gällande tryckfrihetsförordning får inte stoppa ansträngningarna att nå en tillfredsställande lösning av denna fråga. Den nu genomförda åtgärden är värdefull, men jag tror tyvärr inte att den får önskad effekt. Lagar och förordningar är ju till för människorna och inte tvärtom.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. utbyggnaden av läkarutbildningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg i Ljus-

dal har frågat utbildningsministern om han anser att det finns anledning att revidera planerna för utbyggnaden av läkarutbildningen på grund av den ökade efterfrågan på läkare som uppstår till följd av dels utbyggnaden av företagshälsovården, dels den av riksdagen nyligen beslutade sjukförsäkringsreformen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Läkarutbildningskapaciteten i landet har mer än fördubblats under 1960-talet. I den proposition om ökad läkarutbildning i Stockholmsområdet, som riksdagen snart har att ta ställning till, föreslås en ytterligare utbyggnad av den medicinska utbildningen till att omfatta mer än 1 000 platser per år i hela landet. Möjligheterna att öka läkarutbildningen härutöver undersöks för närvarande. Antalet läkare i landet ökar från nu drygt 10 000 till ca 16 000 år 1975, dvs. med ca 1 000 läkare varje år.

Jag vill erinra om att det nya system för läkarutbildningen som godkändes vid vårriksdagen ger samhället möjligheter att kanalisera de ökande läkarresurserna till de områden av sjukvården där vårdbehovet är störst. Den plan för fördelningen av våra ökande läkarresurser, som har upprättats i anslutning till det nya läkarutbildningssystemet, innebär en stark prioritering av bl. a. den offentliga öppna läkarvården. I propositionen om sjukförsäkringsreformen har jag pekat på just detta förhållande. Det föreligger en direkt samordning mellan den plan som upprättats för fördelningen av läkartillskottet och den reformering av sjukförsäkringens ersättningssystem för den offentliga öppna läkarvården som nu kommer att genomföras.

Beträffande företagshälsovården vill jag nämna, att Kungl. Maj:t i maj i år uppdrog åt socialstyrelsen att i samråd med arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet utreda omfattningen av de läkarresurser som kan dis-

Svar på fråga ang. omhändertagande av hemlösa under julhelgen

poneras för en utbyggnad av företagshälsovården liksom formerna för tilldelningen av läkartjänster för denna verksamhet. Utredningen görs mot bakgrunden av den plan för fördelningen av läkarresurserna på olika vårdområden som jag redan hänvisat till.

Vidare anförde

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga.

Det råder väl inget tvivel om att den sjukförsäkringsreform som vi beslöt i förra veckan kommer att öka behovet av läkare, säkerligen i betydande utsträckning. Det är också ett faktum att företagshälsovården, som ju i och för sig är utomordentligt angelägen, kommer att kräva ett växande antal läkare. Utredningen angående företagshälsovården räknar med ett behov av 1 300 företagsläkare när företagshälsovården är utbyggd. Självfallet kan en utbyggnad av denna hälsovård återverka på behovet av insatser inom den allmänna hälso- och sjukvården. Men att behovet av läkare ändå växer kraftigt torde vara odiskutabelt. Samtidigt vet vi att läkarbristen redan är synnerligen besvärande. Av 959 provinsialläkartjänster var i våras endast 608 besatta med ordinarie innehavare. Av 48 provinsialläkartjänster i Norrbotten var 12, d. v. s. en fjärdedel, besatta med ordinarie innehavare.

Jag förstår att socialministern i detta läge vill utreda omfattningen av de läkarresurser, som kan disponeras för en utbyggnad av företagshälsovården, samt formerna för en reglerad tilldelning av läkartjänster för denna verksamhet. Men visst är det beklagligt, herr socialminister, att en utbyggnad av den företagshälsovård, som vi upplever som ytterst angelägen, på detta sätt skall hämmas av bristen på läkare. Vi får inte heller glömma att antalet befintliga läkartjänster ingalunda svarar mot

behovet av läkarvård i Sverige. Vi har här i vårt land en i jämförelse med andra länder mycket låg läkartäthet. Läkarbehovet är därför väsentligt större än vad divergensen mellan antalet inrättade och antalet besatta tjänster anger, och detta är väl en av förklaringarna till de långa köerna vid sjukvårdsmottagningarna.

Jag noterar med tillfredsställelse att socialministern meddelade att möjligheterna att öka läkarutbildningen för närvarande undersöks. Jag tror att det är utomordentligt angeläget att detta arbete påskyndas och att vi snabbt får till stånd en mera omfattande utbildning av läkare för att kunna täcka det stora behov som nu föreligger och som kommer att bli ännu större längre fram.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. omhändertagande av hemlösa under julhelgen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat om jag vill ta initiativ till överläggningar med berörda organ för att åstadkomma att kyrkor och församlingshem under julhelgen öppnas för hemlösa.

Det ankommer på de kommunala socialvårdsorganen att vidta åtgärder för att erbjuda de hemlösa bostäder och annan service. Framför allt i storstäderna finns behov av speciella anordningar i detta avseende. En lösning av bostadsfrågan är en väsentlig förutsättning för att kunna lösa de sociala problem som här föreligger. Dessa problem har inte sällan samband med alkoholmissbruk och kräver därigenom särskilda insatser.

Jag vill i detta sammanhang erinra

Svar på fråga ang. vanhävdslag för hyresfastigheter

om att jag i svar den 27 februari i år på en interpellation av herr Wiklund i Stockholm bl. a. redogjort för de olika åtgärder som vidtagits eller planerats i de tre största städerna för att tillgodose behovet av bostäder och samlingslokaler m. m. för de hemlösa. Den redogörelse jag då lämnade visar att det förekommer en betydande aktivitet från de kommunala socialvårdsorganen på detta viktiga område och att man eftersträvar en mera permanent lösning av problemen.

Ytterligare åtgärder för att ge dessa människor möjlighet till gemenskap med andra är självfallet angelägna. Jag vill understryka att de insatser som görs av olika organisationer m. fl. här är av stor betydelse.

Utöver de mera långsiktiga lösningarna av problemen finns utan tvivel också behov av särskilda aktiviteter under jul- och nyårshelgerna i syfte att bryta isoleringen för hemlösa och ensamstående. I storstäderna och på andra håll i landet planeras därför, enligt vad jag inhämtat, sådana aktiviteter, bl. a. av kommunernas socialvårdsorgan. Flera statskyrkoförsamlingar och religiösa samfund, olika intressegrupper m. fl. i dessa städer kommer att anordna särskilt helgfirande i lokaler som står dem till buds. Det ankommer på församlingarna och samfunden att själva bestämma om och i vilken utsträckning kyrkor och församlingshem bör upplåtas för ändamålet.

Vidare anförde

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Om några veckor har vi en högtid som de flesta människor i vårt land ser fram emot, men för många är förhållandet det motsatta. De är hemlösa, och ensamheten blir ännu större för dem. Julen är en grym högtid för dessa människor.

Jag har ställt frågan, om socialministern ville ta något initiativ. Då tänkte jag närmast på en bättre samordning för att få åstadkomma bästa möjliga resultat av de olika insatserna. Nu säger socialministern att det ankommer på församlingarna och samfunden att själva bestämma i vilken utsträckning kyrkor och församlingshem bör upplåtas för ändamålet. Helt naturligt är det så, men vad jag frågade efter var inte detta, utan ett initiativ från socialministerns sida till en diskussion med dem som har det högsta ansvaret på detta område.

Jag är tacksam för den redovisning socialministern har lämnat för de aktiviteter som är på gång. Efter helgerna visar det sig väl, om dessa aktiviteter är tillräckliga. Jag förstår att socialministern anser att så är fallet, eftersom han inte finner något initiativ från sin sida nödvändigt. Efter vad jag minns öppnades kyrkorna under förra julhelgen på någon plats i landet, och jag skulle tro att erfarenheterna därifrån är goda. Helt naturligt ser jag detta som nödlösningar, men samhället måste gripa in och göra det bästa möjliga av situationen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. vanhävdslag för hyresfastigheter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Svenning har frågat mig, om jag kan ange den tidpunkt då man kan förvänta ett lagförslag i fråga om vanhävdsv bestämmelser för hyresfastigheter.

En promemoria angående tvångsförvaltning av bostadsfastighet har upprättats i justitiedepartementet och remitterats till myndigheter och organi-

Svar på fråga ang. erfarenheterna av 1967 års lag om kommuns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom

sationer för yttrande. Proposition avses bli avlämnad till nästa års riksdag.

Vidare anförde:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det mycket positiva svaret.

Anledningen till min fråga är att enligt min uppfattning förhållandena på bostads- och hyresmarknaden i fråga om fastighetskötsel blivit betydligt försämrade sedan den första motionen om vanhävdslagstiftning inlämnades på hösten 1967. I stor utsträckning non-chaleras hälsovårdsstadgans bostadsföreskrifter när det gäller uppvärmning och bestämmelserna om yttertakens beskaffenhet. Värmeanläggningarna är på sina håll i ytterst dåligt skick eller helt oanvändbara, och i en del fastigheter har man måst göra tvångsngripanden för att anskaffa bränsle. Jag har själv varit med om beslut om att köpa in bränsle och dessutom betala räkningar för fjärrvärme för att hyresgästerna inte skulle frysa. Sådana förhållanden är ju helt otillfredsställande. I synnerhet under vintertid föreligger det uppenbara hälsorisker för många hyresgäster.

Med den kännedom jag har om statsrådets intresse för denna angelägenhet och hans sakkunskap beträffande bostads- och hyresmarknaden tillåter jag mig hemställa, att remisstiden i fråga om vanhävdsbestämmelserna blir så kort som möjligt. Jag vill också fråga statsrådet, om det inte är möjligt att lägga fram ett delförslag som tar speciell hänsyn till de nuvarande förhållandena i vansköta fastigheter och att ge ett sådant lagförslag sådan prioritet att det kan behandlas innan förslag om en gemensam expropriations- och vanhävdslagstiftning presenteras.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Tiden är nog i knappaste laget för dem som skall avge remissutlåtanden. Remisstiden är satt till den 15 februari, och jag tror inte man kan begära av dem som skall avge yttranden över förslaget att de skall kunna göra det tidigare.

Vidare hänger detta förslag så intimt samman med expropriationsutredningens betänkande, att det knappast är möjligt att splittra förslagen om vanhävdslagstiftning och ta upp detta separat som ett delförslag.

Som jag redan har sagt tror jag att vi skall kunna lägga fram en proposition under höstriktsdagen, och då tycker jag nog att vi har kommit så nära vad som är möjligt som någon rimligen kan begära.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka även för detta svar.

I närvarande stund pågår en omfattande saneringsverksamhet i de inre delarna i många städer. Det finns fastighetsägare som inte gör någonting åt sina fastigheter eftersom husen skall rivras. Det är därför jag är så angelägen om att man snabbt ingriper för att hindra uppenbara hälsorisker för hyresgästerna under den kommande vintern. Om remisstiden blir så kort som möjligt och behandlingen så snabb som möjligt, kan man hindra att sådana risker uppkommer inom den närmaste tiden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. erfarenheterna av 1967 års lag om kommuns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Björk i Påarp har

Svar på fråga ang. erfarenheterna av 1967 års lag om kommuns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom

frågat chefen för civildepartementet om erfarenheterna vid tillämpningen av förköpslagen och om lagens effekt på kommunernas markpolitiska handlingsmöjligheter. Eftersom civilministern är förhindrad att svara, har han överlämnat åt mig att besvara frågan.

Förköpslagen trädde i kraft den 1 januari 1968. Den var ett led i en serie åtgärder med det gemensamma syftet att underlätta för kommunerna att föra en aktiv markpolitik.

Erfarenheterna av lagens tillämpning är än så länge begränsade. Frågan om tillstånd till förköp aktualiseras hos regeringen i huvudsak bara när säljare eller köpare av mark bestrider kommunens rätt att utöva förköp. Förköpslagen är utformad så, att båda parterna i en markaffär i allmänhet finner sig i kommunens beslut om förköp. Det är därför inte förvånande att bara ett 50-tal ansökningar om tillstånd till förköp hittills har kommit in till regeringen. Av dem har åtta avgjorts, varav hälften bifallits. Avslagen grundar sig i två fall på att kommunen utövat förköpsrätten efter utgången av den i lagen angivna tidsfristen. I de två andra gällde det mark för annat ändamål än lagen avser.

Utän tvivel har förköpsrätten även indirekt påverkat kommunernas ställning på fastighetsmarknaden i förmånlig riktning. Redan förköpsrättens förekomst ökar kommunernas möjligheter att genomföra förvärv på frivillig väg. Förköpsrätten bör emellertid inte bedömas isolerad från övriga markpolitiska medel, t. ex. expropriationslagstiftningen och statens ekonomiska stöd till kommunala markförvärv.

Inför de förutsedda ändringarna i betingelserna för kommunernas markpolitiska handlande och den samtida skärpningen i beskattningen av realisationsvinst vid fastighetsförsäljning ökade kommunernas markförvärv påtagligt under år 1967. Summan av köpeskil-

lingarna vid kommunala markköp ökade sålunda med cirka 20 procent från år 1966 till år 1967 eller från 1 072 till 1 245 miljoner kronor.

Trots att man allmänt torde ha väntat sig en avsevärd tillbakagång av de kommunala markförvärven efter den kraftiga ökningen år 1967, uppgick summan av köpeskillningarna för kommunala markköp under år 1968 till 1 150 miljoner kronor, alltså en minskning med bara 100 miljoner kronor från år 1967. Köpeskillningarna vid förvärv av reglerings- och saneringsfastigheter t. o. m. ökade något.

Denna glädjande ökning i kommunernas markpolitiska aktivitet torde få ses som ett samlat resultat av förköpslagen och övriga statliga åtgärder på markpolitikens område.

Vidare anförde:

Herr BJÖRK i Påarp (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Nilsson för ett utförligt svar på min fråga.

Av svaret framgår att den kommunala markpolitiska aktiviteten har fått en gynnsam utveckling. Denna kan ha fått stimulans av flera olika åtgärder och statsrådet låter förstå att det än så länge är svårt att uttala sig om erfarenheterna beträffande lagens tillämpning. Köpen blir, om jag uppfattat svaret rätt, ej registrerade utom i de fall då säljare och köpare bestrider kommunens rätt till förköp.

I och med lagens tillkomst har kommunerna fått ett bra medel att utöva en aktivare verksamhet för att få god tillgång på exploateringsbar mark.

Det är emellertid viktigt att kommunernas företrädesrätt till mark alltid hålles aktuell i all utveckling och att kommunerna icke avsvär sig områden i förväg där man kan komma att i framtiden ha bruk för sin förköpsrätt.

En aktivitet att i förväg få kommu-

Svar på fråga ang. erfarenheterna av 1967 års lag om kommuns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom

nerna att ge besked om inom vilka områden och delar av kommunerna där det kan bli aktuellt att icke utnyttja lagen om förköp kan lätt sätta kommunerna i trångmål. Svaret måste härvid alltid vara att man vid varje tillfälle och i varje enskilt fall alltid förbehåller sig rätten att pröva varje hembjudande till kommunen när det görs.

Herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag vill bara kommentera vad herr Björk i Påarp sade om aktiviteten för att förmå kommunerna att avstå ifrån förköpsrätten.

Det sades vid tillkomsten av förköpslagen att det var angeläget att få till stånd en smidig handläggning av ärenden som gäller förköpsrätt. Det är angeläget både för allmänheten och för kommunerna. Det sades också i förarbeten till förköpslagen, att man skulle undvika att belasta kommunerna alltför mycket med remisser från lantbruksnämnderna beträffande jordförvärvsansökningar.

Med anledning av detta har lantbruksstyrelsen utfärdat vissa anvisningar till lantbruksnämnderna för tillämpningen av förköpslagen, där styrelsen har rekommenderat, att man som ett första steg för att få till stånd en sällning av jordförvärvsansökningarna skall anordna en sammankomst mellan representanter för lantbruksnämnderna och kommunerna för att därigenom genom samråd åstadkomma en avgränsning i stort gentemot jordbruksintresset. På det viset skulle onödiga remisser av ansökningar om förvärvstillstånd kunna undvikas. Samtidigt har emellertid framhållits att det är viktigt att i detta sammanhang ha klart för sig att förköpsrätten inte bara gäller mark, som kan komma att användas för tätbebyggelse, utan även sådan mark, som kan vara av intresse för anordningar som hänger samman med tätbebyggelse, t. ex. utrymmen för fritid och rekreation.

Det ligger i sakens natur att det är mycket svårt för en kommun att en gång för alla eller ens för en längre tid bedöma vilken mark som från dessa synpunkter kan komma att bli aktuell för förköp. Det är därför angeläget att framhålla att den verksamhet, som med stöd av uttalandena i förarbetena till lagstiftningen och anvisningar från lantbruksstyrelsen bedrivs, bara syftar till att få till stånd en så smidig handläggning som möjligt av dessa ärenden och att överenskommelser om avstående från förköpsrätt från kommunernas sida bara kan åstadkommas genom samråd. Kommunerna kan alltså inte tvingas till att på förhand avskriva sig möjligheten att utöva förköpsrätt.

Herr BJÖRK i Påarp (s):

Herr talman! Jag är medveten om att man alltid måste ha möjlighet att handlägga dessa ärenden på ett smidigt sätt. Statsrådet Nilssons uttalande att det är mycket viktigt att det sker ett nära samråd med kommunerna vill jag verkligen understryka. Det skulle ju vara allvarligt om kommunerna i förväg utpekar vissa områden som ointressanta då det gäller utnyttjande av rätten till förköp. Det skulle kunna bli en svår snedvridning av priserna på tomtmark, och det skulle också kunna innebära att det uppstod en icke önskad spekulation i mark.

Det är också mycket svårt för kommunerna att på ett tidigt stadium och inom ramen för sin framtida planering klart ta ställning till hur de kommer att ställa sig vid markförsäljning i framtiden. Det skulle enligt min mening vara allvarligt, om kommunerna ger sig in på någonting sådant. Även om det bör iaktas smidighet vid handläggningen måste kommunerna ändå kunna avgöra frågan när den verkligen blir aktuell, ty prissättningen skulle som sagt annars lätt kunna bli snedvriden. Jag tänker då särskilt på områden med stark

Svar på interpellation ang. regeringens inställning till fortsatt internationellt idrottsutbyte, m. m.

utveckling där det exploateras och byggs i stor utsträckning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation ang. regeringens inställning till fortsatt internationellt idrottsutbyte, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Åsling har frågat statsministern dels om regeringen i princip även i fortsättningen är beredd att stödja internationellt idrottsutbyte t. ex. genom olympiska spel, dels om regeringen är beredd att till förutsättningslös prövning uppta frågan om statens stöd till Jämtland för den händelse frågan om anordnande av olympiska vinterspel år 1980 framdeles aktualiseras.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande. Jag vill svara följande.

Som jag redan antytt i samband med besvarandet i maj i år av en enkel fråga av herr Larsson i Norderön är regeringen klart positivt inställd till att vi efter måttet av våra resurser deltar i internationellt idrottsutbyte. En följd härav är att regeringen liksom tidigare är beredd att stödja svenskt deltagande i exempelvis olympiska spelen samt att omsorgsfullt och med beaktande av samtliga för bedömningen relevanta faktorer pröva förslag om stöd till organisationer som önskar anordna internationella tävlingar.

Vidare anförde:

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på mina frågor.

Det kan måhända förefalla djärvt att redan nu återkomma i denna fråga, eftersom Östersund—Åre—Hammarstrands eventuella värdskap för 1976 års olympiska vinterspel var föremål för kammarens överläggning under värriksdagen.

Vid vårens debatt, då handelsministern som svar på en interpellation meddelade att någon proposition i frågan inte var att vänta, klargjordes dock inte helt tillfredsställande regeringens speciella inställning till internationellt idrottsutbyte. Detta bestyrktes senast vid den s. k. idrottsriksdagen för en tid sedan.

Huvudanledningen till att frågan om Östersunds m. fl. kommuners eventuella värdskap för 1976 års olympiska vinterspel aldrig underställdes riksdagens prövning angavs vara alltför höga investeringskostnader. Den fråga som anmäler sig i sammanhanget är om investeringskostnaderna var för höga med hänsyn till värdet av internationellt idrottsutbyte eller i förhållande till någonting annat.

Av naturliga skäl har vintersporterna tilldragit sig ett mycket stort intresse i vårt land, och man tar nog inte till överord om man hävdar att vi tillhör de främsta vintersportsnationerna i världen. Allra minst regeringens företrädare torde vara beredda att förneka att vårt land har väsentliga materiella resurser och även betydande ambitioner i det internationella samarbetet på skilda områden.

De olympiska vinterspelen betraktas som det betydelsefullaste inslaget i det internationella vintersportsutbytet och det svarar alltså illa mot vår standard i olika avseenden, det breda intresset för vintersporterna här i landet och våra allmänna internationella ambitioner att även fortsättningsvis delta i detta utbyte, om vi inte skulle vara beredda att stå som värddar. Det lär för övrigt vara unikt att en ort med dokumenterade

Svar på interpellation ang. regeringens inställning till fortsatt internationellt idrottsutbyte, m. m.

förutsättningar nekas vederbörande regeringens stöd vid ansökan om värdskap.

Det är emellertid framför allt det sätt på vilket denna fråga behandlas som skapat en viss osäkerhet rörande regeringens inställning till internationellt idrottsutbyte. Efter riksdagens närmast entusiastiska behandling och beslut om utredning samt ärendets remissbehandling vilade hela frågan av allt att döma ända till dess underhandsbesked lämnades om regeringens nej. Såvitt bekant kom det t. ex. aldrig till stånd någon diskussion med berörda kommuner om tänkbara alternativ. Det är kanske förklarligt att regeringens intresse under sådana förhållanden föreföll något ljumt. Kanske tänkte man i traditionella banor. Här var det dock fråga om initiativet till en ungdomens olympiad och om en så långt möjligt avkommersialiserad olympiad.

Självfallet har denna fråga även andra aspekter än de rent idrottsliga. Det växande intresset för de regionala utvecklingsfrågorna är glädjande och borde även stimulera intresset och förståelsen för regionala initiativ, särskilt om dessa initiativ är ägnade att renodla och utveckla de lokala resurser av skilda slag som kan finnas. Jämtlands län gör inte utan anledning anspråk på att vara ett av landets främsta turist- och rekreationscentra. Att anordna olympiska vinterspel i den regionen vore att verksamt bidra till turist- och rekreationsnäringarnas utveckling.

Om vi skall kunna ta till vara den dynamik som kan finnas i regionerna och inte bara lita till centrala initiativ, måste vi vara beredda att satsa — kanske ibland också satsa djärvt — på en smula udda utvecklingsprojekt. Östersunds initiativ att förbereda en ansökan om värdskap för olympiska vinterspel har samlat ett stort och positivt intresse både här i vårt land och internationellt. Det har också givit många värdefulla erfarenheter. Men vi vill ock-

så ha och behöver regeringens goda vilja och förståelse i bakgrunden, om initiativ som detta för den regionala utvecklingen skall få avsedd effekt.

Handelsministern har i sitt svar varit mycket försiktig när det gäller frågan om fortsatt stöd till värddar för internationella tävlingar. Får jag dock tolka svaret så, att när Östersunds stad med hela länets stöd återkommer i avsikt att utnyttja de vunna erfarenheterna och söka värdskap för kommande olympiska vinterspel, kommer ansökningsen i vad ankommer på handelsministern att bli föremål för en förutsättningslös behandling?

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Åsling ställde i sin interpellation två frågor. Den första gällde huruvida regeringen var positiv till ett internationellt idrottsutbyte och den andra om regeringen var villig att förutsättningslöst pröva framställningar om rätt att anordna olympiska spel och för detta ändamål föreslå riksdagen att anvisa bidrag. Båda de frågorna kunde egentligen ha besvarats ytterligt kort, nämligen med ett enkelt ja. Jag säger detta nu, så att inga tvivel skall råda om att regeringen kommer att förutsättningslöst pröva alla förslag som från olika håll kan inkomma att få anordna olympiska spel, även vinterspel som det var frågan om i detta fall.

Herr Åsling kan emellertid inte mena att man, oavsett vilka kostnader som skulle vara förenade med anordnandet av olympiska spel, i princip skall svara ja till en begäran härom. Herr Åsling vet säkerligen lika väl som jag att hittills inte en enda kostnadsberäkning under senare delen av 1950-talet och under 1960-talet för anordnande av olympiska spel har hållit. Det visade sig också se-

Svar på interpellation ang. regeringens inställning till fortsatt internationellt idrottsutbyte, m. m.

dan framställningen från Jämtland hade kommit in och blivit prövad av en utredning, vilkens utlåtande gick ut på remiss, att kostnadsberäkningarna inte alls höll. Vid remissbehandlingen riktades inga invändningar mot att kostnadsberäkningarna skulle vara för höga. Däremot framskytade på flera håll uppfattningen att de var alldeles för lågt tilltagna, och även jag hade denna uppfattning.

Det var dessa omständigheter som gjorde att vi i detta fall ansåg att man, om man hade motsvarande medel till förfogande, kunde stödja Jämtlandsregionens utveckling på ett mera effektivt sätt om pengarna användes på ett annat sätt. Jag vill också erinra om att regeringen i detta sammanhang uttalade sig för en mer samordnad och medveten satsning på bl. a. turistväsendet. Det var alltså dessa omständigheter som var avgörande för utfallet av bedömningen och som i första hand föranledde att inget förslag framlades för riksdagen.

Skulle motsvarande förhållanden förekomma vid något annat tillfälle vid en framställning från något annat håll, får dessa prövas med utgångspunkt i de föreliggande omständigheterna. Jag tror uppriktigt sagt att det för mindre orter och mindre regioner är ganska svårt att anordna internationella tävlingar av den omfattning som olympiska vinter spel innebär.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för hans förtydligande och för det otvetydiga ja han lämnade. Det är väl inte nu anledning att ta upp en närmare diskussion om de kostnadsberäkningar som låg till grund för Östersunds stads ansökan, men det bör dock framhållas att man i detta sammanhang genomgående räknade med bruttokostnader. I den allmänna diskussionen har nettokostnaderna kommit bort i hanteringen. Det skulle dock vara mycket

väsentliga inkomstposter förknippade med ett evenemang av denna karaktär.

En annan detalj som bör uppmärksammas är att en mycket betydande del av kostnadsposterna utgjordes av anspråken på kommunikationsresurser, framför allt på teleområdet. Man kan ifrågasätta om en utveckling av kommunikationsnätet på detta sätt skall behöva belasta ett enstaka olympiskt vinter-spelsarrangemang.

Man bör vidare kanske inte i detta sammanhang tala om kostnaderna utan att sätta in dessa i relation till vad det är man vill nå. Detta är för mig en huvudsynpunkt. Man bör om möjligt försöka uppskatta värdet av internationellt idrottsutbyte. Felet med behandlingen av Östersunds framställning blev kanske att den i alltför stor utsträckning fick en lokaliserings- och sysselsättningspolitisk anstrykning, varvid investeringskostnaderna vägdes mot den uppskattade sysselsättningseffekten. Så kan man rimligen inte göra när det gäller ett idrottsevenemang av denna karaktär, som får betraktas som vårt bidrag till ett internationellt samarbete. Denna typ av lönsamhetsaspekter anlägger vi ju inte på andra former av det mellanfolkliga samarbetet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag skulle vilja råda herr Åsling att läsa utredningen och även remissyttrandena, som jag kan ställa till förfogande.

Det var inte så att man vid bedömningen bara utgick från bruttokostnaderna, utan man räknade ifrån de inkomster som skulle komma att tillföras arrangörerna och även de kostnader som lokalt skulle komma att åvila arrangörerna. Därefter kom man fram till — om jag tar hänsyn också till de indirekta kostnaderna — att det i statsbidrag skulle erfordras åtminstone 135 miljoner kronor.

Och vad de indirekta kostnaderna beträffar, herr Åsling, rörde det sig inte bara om vad som skulle läggas ned för TV- och radiosändningar från spelen i fråga om anordningar som också sedan skulle komma bygden till godo, utan det gällde kostnader som över huvud taget icke skulle avse någon annan utbyggnad av telenätet än den som erfordrades just för detta ändamål. Nyttan av en hel del av dessa anordningar skulle alltså falla bort, när tävlingarna var avslutade.

Detta bör man komma ihåg när man bedömer saken. Vi är alla intresserade av internationellt idrottsutbyte. Men jag tror att vi, om vi har beloppet 135 miljoner kronor till förfogande, kan åstadkomma mycket som är av större och mera bestående värde än blott och bart anordnandet av dessa olympiska vinter-spel skulle ha inneburit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Föredrogs den av herr *Bergman* (s) vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående reglerna för statsbidrag till kommunala bostadstillägg.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.,

nr 172, i anledning av motion om utredning angående utbildningen på barnavårdens område, samt

nr 173, i anledning av motioner om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan.

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av motioner om samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium m. m.

I detta utlåtande behandlade utskottet

dels de likalydande motionerna I: 479 av herr *Lindblad* och II: 577 av herr *Romanus m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 497 av herrar *Palm* och *Göran Karlsson* samt II: 527 av herrar *Gustafsson* i *Barakarby* och *Andersson* i *Södertälje*, vari hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen beslutade hemställa att Kungl. Maj:t föranstaltade om en översyn av nu gällande författningar inom skollagstiftningen så att

1) samarbetsnämnden gjordes obligatorisk även vid skolenhet med grundskolans högstadium,

2) samarbetsnämndens sammansättning bleve sådan att den omfattade samtliga personalgrupper vid skolenheten,

3) samarbetsnämnden tillades beslutanderätt i vissa frågor och att därvid dessa preciserades och förtecknades,

dels de likalydande motionerna I: 517 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 550 av herr *Källstad m. fl.*

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 517 och II: 550 ävensom motionerna I: 479 och II: 577 samt I: 497 och II: 527, sistnämnda fyra motioner i vad de avsåge att samarbetsnämnd skulle vara obligatorisk vid grundskola med högstadium,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 497 och II: 527 i vad de avsåge samarbetsnämndernas sammansättning och beslutanderätt,

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 497 och II: 577 i vad de avsåge representation vid ämneskonferenser och klasskonferenser för elever vid grundskolans högstadium,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 479 och II: 577 i vad de avsåge Sveriges Elevers centralorganisations representation i skolöverstyrelsens styrelse.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Källstad* (fp).

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Överläggningen beträffande detta utlåtande må omfatta jämväl andra lagutskottets utlåtande nr 88, men yrkanden rörande sistnämnda utlåtande framställs först sedan detsamma föredrags.

Statsutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **FRÆNKEL** (fp):

Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 88 behandlas ett antal motioner om fackrepresentation i skolstyrelse för lärare och elever. Vad lärarna beträffar syftar yrkandena till att fackrepresentationen skall slopas. Utskottet tillstyrker detta med bl. a. den motiveringen att lärare kan aktivt delta i utformandet av skolans verksamhet i företagsnämnder.

Jag vill för det första framhålla att dessa företagsnämnder är under uppbyggnad och att de ännu saknas i många kommuner. För det andra vill jag säga att detta uttalande måste bygga på en missuppfattning om dessa båda organs uppgifter.

I företagsnämnderna möts man som arbetsgivare och arbetstagare, men fackrepresentationen skall i första hand ge skolstyrelsen tillgång till pedagogisk sakkunskap, och den skall alltså — det vill jag understryka — kontinuerligt

kunna följa den pedagogiska utvecklingen genom en ständig kontakt med skolledare och lärarrepresentanter. Samtidigt som man nu inför den nya läroplanen för grundskolan avsäger man sig denna kontaktmöjlighet. Utskottet säger: Man kan tillkalla lärare för upplysningar. Det hänvisar också till samarbetsnämnden, men jag vill fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på att statsutskottet i sitt utlåtande nr 174 nu avstyrker motionsyrkanden om att göra samarbetsnämnderna obligatoriska på högstadierna till dess att man tillgodogjort sig resultaten av försöksverksamheten. Vi har helt enkelt ännu inte några sådana nämnder heller.

Sedan säger man att rent principiellt skall inte en skolstyrelse vara utformad annorlunda än andra kommunala styrelser. Jag frågar: Varför skall man rida på en princip, om man har en praxis som slagit väl ut? Erfarenheterna från min egen stad är mycket goda, och man vitsordar där att fackrepresentationen varit till stor nytta både för skolstyrelse och för skolledare och respektive lärare.

Glädjande nog har man uppmärksammat den svåra arbetssituation som skolledare och lärare har i dag, men om riksdagen nu helt plötsligt utan att något av lärarförbunden ens får tillfälle att yttra sig avskaffar fackrepresentationen, kommer naturligtvis berörda parter att uppfatta detta antingen som om de inte fullgjort sin uppgift på ett tillfredsställande sätt eller att man medvetet vill inskränka på lärares och skolledares möjligheter att påverka utformningen av skolans inre arbete — helt enkelt ett slag under bältet i en redan hårt pressad situation. Utskottet säger följdriktigt ingenting om elevrepresentationen. Vi reserverar menar att den försöksverksamhet, som börjat i en del skolstyrelser där man genom särskilt beslut låtit eleverna närvara på samma premisser som lärarna, skall

fortsätta att utvidgas innan någon ändring i författningsbestämmelserna aktualiseras.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 88 fogade reservationen.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Andra lagutskottet har i sitt utlåtande nr 88 haft att behandla motioner, som alla tar upp en mycket viktig principfråga, nämligen den hur och på vilka vägar vi skall nå en fördjupad demokrati inom skolans värld. Man kan gott säga att det rör sig om en form av företagsdemokrati. Under det senaste årtiondet har en helt ny syn på denna fråga brutit fram med krav på en avvägning mellan anställda och företagare, mellan unga och gamla, som bättre än tidigare stämmer överens med vad som i ett progressivt samhälle betecknas med honnörsorden lika värde, jämlikhet, ansvarsfördelning. Det är värt att understryka att varje steg till ökat inflytande också innebär ökat ansvar.

Långt innan skolledarorganisationen fanns, innan vi fick skoldirektörer, skolchefer, rektorer av olika slag, biträdande skoldirektörer o. s. v., när skolkommunen ofta var en liten sektor i bygdens liv, fann man att de folkvalda i skolstyrelsen borde ha tillgång till rådgivning i pedagogiska frågor, och så infördes rätten för skolstyrelserna att till sig adjungera lärarrepresentanter, som vid behov skulle kunna tillföra styrelsen kunskaper vid behandlingen av vissa bestämda frågor. Det har således aldrig varit fråga om att lärarna tillkallats för att värna sina kärintressen. Dessa speciella intressen har lärarkåren liksom alla andra anställda möjligheter att bevaka genom sina fackliga organisationer och gör det också på ett mycket förtjänstfullt sätt.

Eleverna — tidigare benämnda lär-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

jungar — har hitintills inte ansetts ha uppnått den mognad, som kan skapa en dialog mellan dem och den s. k. skolmyndigheten. Glädjande nog har det börjat blåsa nya vindar. Självständigheten och självförtroendet hos ungdomarna har under demokratisk fostern utvecklats, och även eleverna har skaffat sig intresseorganisationer. Elevrådets verksamhet har skapat respekt för deras krav och kommit oss att förstå, att barn och ungdom har ett människovärde som också skall vägas in vid utformningen av dagens och morgondagens samhälle.

De tre motionspar som andra lagutskottet haft att behandla sysslar alla med frågan om hur vi skall kunna tillförsäkra eleverna mera inflytande. I två av dem föreslår man att skolstadgan skall ändras så att representation för eleverna i skolstyrelserna blir möjlig. I det tredje motionsparet, I: 497 och II: 527, pläderar man för en annan lösning och för därvid in diskussionen på fackrepresentationen i skolstyrelserna över huvud taget och den särställning som dessa intar i jämförelse med andra kommunala nämnder och styrelser. Man anser att frågan om elevernas medinflytande bäst löses genom en utvidgning av samarbetsnämnderna och därmed av deras funktionsduglighet. Man kommer så fram till att den nuvarande fackrepresentationen i skolstyrelserna bör avskaffas i stället för att utökas för att jämlikhet skall nås mellan de olika kommunala organen och vidare möjligheter skapas att utbygga samarbetsnämnder och samverka på andra vägar mellan elever, lärare, skolstyrelser och föräldrar.

Detta är en helt logisk slutsats, som utskottet också har anslutit sig till. Vi har väl egentligen inte någon reell anledning att ha kvar en bestämmelse från förhistorisk tid, i varje fall från tiden före de framsynta skolreformatorerna Ragnar Edenman, Olof Palme, Sven Moberg och Ingvar Carlsson.

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

Den pedagogiska sakkunskapen har skolstyrelsen nu tillgång till genom skolchefen, genom skolledare av olika slag och genom möjligheten att vid behov kunna inkalla lärare från olika skolenheter för att diskutera speciella frågor.

Det förefaller som om reservanterna underkänner sakkunskapen hos dessa skolledare. När det gäller elevrepresentationen säger reservanterna — mot bättre vetande, förmodar jag — att det nuvarande systemet tycks fungera utmärkt. Det kan väl ändå inte vara sant? Om det hade gjort det hade vi väl inte fått alla dessa motioner? Tidigare har också framställts interpellationer i riksdagen om elevernas möjlighet att få inflytande i skolans värld. Reservanterna borde väl rodna åtminstone litet av blygsel när de närmare begrunder denna sin kallsinnighet inför motionärernas krav på det området.

Ett annat motiv som anföres för reservationen är att lärarorganisationerna inte har fått möjlighet att yttra sig över detta motionsförslag. Ja, det fanns ju möjligheter för reservanterna, som alla sitter i andra lagutskottet, att vid det sammanträde då man bestämmer till vilka instanser motioner skall remitteras verka för att det hade blivit en remiss till lärarorganisationerna. Men man kan också fråga sig, om det i detta fall var nödvändigt, eftersom lärarna inte sitter i skolstyrelsen för att tillvarata sina kärintressen; de är rådgivande ifall ledamöterna i skolstyrelsen skulle behöva handledning i pedagogikens irrgångar. Det är i själva verket skolmyndigheterna och kommunernas företrädare som skall avgöra behovet av fackrepresentation i skolstyrelsen. Skolöverstyrelsen och styrelsen för Svenska kommunförbundet har också beretts tillfälle att yttra sig.

Skolöverstyrelsen framhåller bl. a. att den enskilde politiskt valde ledamoten i sina överväganden och inlägg bör vara fri från den påverkan som

starka korporativa inslag i styrelser eller nämnder kan föra med sig. Kommunförbundets styrelse kommer till samma slutsats som när denna fråga tidigare diskuterats, nämligen att skälen mot det nuvarande systemet med fackrepresentanter klart överväger.

Jag vill ställa en direkt fråga till fru Fränkel och de övriga reservanterna: Vad kan lärarna såsom fackrepresentanter tillföra skolstyrelsen på sammanträdena som inte skolstyrelsen kan få på andra vägar? Jag tycker nog att reservanterna slår väl hårt när de antyder att förslaget skulle innebära ett misstroende mot lärarkåren och att ett borttagande skulle vara att radera ett förtroendefullt samarbete. Utskottet har klart uttalat att det inte vill inskränka lärarnas möjligheter att utöva inflytande på förhållandena inom skolan. Tvärtom understryker utskottet vikten av att lärare och andra personalgrupper liksom elever och föräldrar aktivt deltar i utformandet av skolans verksamhet. Klarare kan man väl inte uttrycka förståelsen för samverkan och betydelsen av förtroende mellan olika grupper och intressenter på detta område.

Man har bara konstaterat att den funktion, som dessa fackrepresentanter förutsattes fylla, har ersatts av andra arbetsinstrument och att man i dag inte har något underlag för ett avsteg från principen om slutna sammanträden.

Utskottet anser att elever, lärare och annan personal vid skolenheterna på lika villkor skall få delge skolstyrelsen sina synpunkter på skolarbetet. Utskottet anser liksom de motionärer som står bakom motionerna I: 497 och II: 527 att det sker bäst genom samarbetsnämnderna och företagsnämnderna.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 88.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt inledningsanförande påpekade jag just, att avsikten inte alls är att fackrepresentanterna i skolstyrelsen skall ta till vara sina egna kärintressen, utan deras uppgift är att tillföra skolstyrelsen synpunkter på den pedagogiska verksamheten.

Jag handlade inte alls mot bättre vetande när jag skrev min reservation. Jag har tvärtom den allra bästa erfarenheten av detta samarbete.

Fröken Sandell säger vidare att skolchefen kan tillföra skolstyrelsen de pedagogiska kunskaperna. För det första är det emellertid inte säkert att skolchefen är en pedagog — det behöver han inte vara. För det andra är det tyvärr så, åtminstone i de större kommunerna och städerna, att skolchefen drunknar i administrativa uppgifter, varför han verkligen behöver få veta något om den pedagogiska verksamheten, om den försöksverksamhet som bedrivs i skolorna, o. s. v.

Fröken Sandell hänvisar vidare till samarbetsnämnderna och företagsnämnderna. Jag vill än en gång framhålla att vi inte har en fullt utvecklad organisation med företagsnämnder. Jag understryker dessutom än en gång att statsutskottet har avstyrkt förslaget om ett obligatoriskt införande av samarbetsnämnder; statsutskottet vill först avvakta resultatet av försöksverksamheten. Man tar alltså nu bort en sak utan att ha någonting direkt att sätta i dess ställe. Det är det jag opponerar mig så klossalt emot.

När det gäller frågan om vad slags expertis dessa fackrepresentanter kan tillföra skolstyrelsen framhöll jag, att de har möjligheter att kontinuerligt följa vad som försiggår ute i skolorna. Någon kontinuitet får man inte om man den ena gången tillkallar en lärare och den andra gången en skolledare från ett annat håll. Fackrepresentanten bör alltså vara den sammanhållande länken.

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill återigen framhålla det faktum att vad vi här diskuterar är å ena sidan om man skall anse att skolstyrelsen i fortsättningen har behov av dessa rådgivande ledamöter och å andra sidan om vi skall släppa in eleverna och andra grupper inom skolväsendet i skolstyrelsen — det är ju en mängd människor involverade i vårt skolväsen, och varje korporation skulle kunna tillföra skolstyrelsen lika bra kunskaper om skolans värld som lärarna. Frågan är om man skall utvidga fackrepresentationen genom att ta in flera av dessa grupper i skolstyrelsen. Utskottet besvarar den frågan med nej; utskottet vill på goda grunder inte ha en fortsatt fackrepresentation. När det gäller frågan huruvida man bör ge elever och andra tillfälle att öva inflytande och ställa sin sakkunskap till skolstyrelsens förfogande säger utskottet ja. Men utskottet anser att detta kan ske genom samarbetsnämnden och genom företagsnämnden.

Jag vill också påpeka att de lärare som är mycket intresserade av att följa skolstyrelsens arbete på nära håll och är politiskt aktiva har samma möjlighet som alla andra att bli valda till ledamöter av skolstyrelsen. Skulle man ha kvar fackrepresentationen och även utöka den med någon representant för eleverna skulle man riskera en snedvridning; vägen till inflytande i skolstyrelserna genom inval står inte öppen. I allmänhet är ju eleverna inte valbara till skolstyrelserna och har inte heller rösträtt.

Fru Frænkels sades att företagsnämnderna inte fungerar som de borde och att det finns platser där man ännu inte har företagsnämnder. Men *det* kan väl i alla fall inte vara något skäl för att bevara fackrepresentationen. Det är väl ändå meningen att företagsnämnderna

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

skall fortsätta med sitt arbete, och på många håll utför de ett utomordentligt gott arbete och har ett fint samarbete med skolstyrelserna.

Fru Fränkel sade också att fackrepresentanterna kontinuerligt kan följa arbetet inom skolstyrelsen. Hur kan de göra det under nuvarande förhållanden? Man väljer två fackrepresentanter och får endast sända en till sammanträdena och får därför låta dem alternera. Jag kan inte se någon kontinuitet i det system vi nu har.

Fru FRÄNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan väl i alla fall inte bli fråga om att andra kategorier än lärare och elever skall tillföra skolstyrelsen *pedagogisk* sakkunskap, fröken Sandell.

Vid behandling av en fråga eller ett problem som rör en viss grupp — skolledare eller olika lärarkategorier — tillkallas fackrepresentanten för den gruppen.

Jag kan tala om för fröken Sandell att jag själv varit sådan fackrepresentant. Före varje sammanträde i skolstyrelsen överlade fackrepresentanterna sinsemellan om vem som skulle delta. I Göteborg har varje fackrepresentant telefonmottagning för att kunna diskutera problemen med sina kolleger och för att utröna vem som skall vara närvarande vid skolstyrelsens sammanträde.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Alla de motioner som nu är föremål för överläggning handlar om medinflytande och representation för olika personalkategorier i skolan. Jag räknar därvid självfallet eleverna som en sådan grupp, även om de inte är anställda i vanlig mening.

Genom reglerna för utskottsbehandling har frågan om samarbetsnämnder-

na vid skolenheterna och frågan om fackrepresentation i skolstyrelserna behandlats av olika utskott, men jag är angelägen om att betona att dessa båda frågekomplex delvis hör samman.

Motionen av Lennart Andersson i Södertälje och mig i denna kammare och av Sture Palm och Göran Karlsson i första kammaren syftar bl. a. till att de olika personalgruppernas representation i skilda organ inom skolan skall bli mera likartad.

Förslagen om obligatoriska samarbetsnämnder på grundskolans högstadium och om representation för *alla* personalkategorier i dem och om vissa beslutande funktioner för dessa nämnder är uttryck för vår åsikt, att flera personalgrupper bör få ett ökat medinflytande i skolan.

Utskottet föreslår nu att motionen avslås med hänvisning till den försöksverksamhet som pågår. Jag kan förstå utskottet på den punkten, men jag anser ändå att det borde ha i princip kunnat tillstyrka motionerna om obligatoriska samarbetsnämnder på grundskolans högstadium.

Utskottet skriver på sidan 8 i tredje stycket dels att det kan anföras goda skäl för skolöverstyrelsens ståndpunkt, att obligatorisk samarbetsnämnd bör finnas på grundskolans högstadium från och med läsåret 1970/71, dels att det å andra sidan bör anstå med ett beslut till dess man kan tillgodogöra sig resultaten av försöksverksamheten. Men det är ju inte på frågan om obligatorium eller ej som SÖ avser att låta försöksverksamheten ge svar. Försöksverksamheten skall snarast visa lämpliga funktionsalternativ och sammansättningsmodeller och bör därför inte hindra ett beslut i dag om obligatoriska nämnder även på grundskolans högstadium, vilket ju skulle innebära ett tillstyrkande av punkt 1 i motion 527 i andra kammaren.

Jag skulle rent av vara benägen att gå ytterligare ett steg och säga att det

som försöksverksamheten skall pröva är inte huruvida i princip alla personalkategorier bör vara representerade eller ej, utan det närmare omfånget av representationen för skilda grupper och avvägningen mellan gruppernas representation. Man skulle alltså i dag även kunna tillstyrka punkt 2 i motion 527 i andra kammaren och därmed principen om att alla personalgrupper skall vara representerade i samarbetsnämnden — jag vill trycka på att det gäller *alla* personalkategorier.

Låt mig sedan göra ett par reflexioner i anslutning till resonemangen om samarbetsnämnder inom grundskolan! Diskussionen om dem har varit vad jag skulle vilja kalla elevfixerad, d. v. s. knuten till föreställningar om vid vilken ålder elever kan börja delta i samarbetsnämnderna. Både i motionerna från skilda håll här i riksdagen — det gäller också den som jag har varit med om att väcka — och i skolöverstyrelsens förslag till försöksverksamhet talas det hela tiden om grundskolans högstadium.

Jag måste erkänna att jag under höstens arbete med organisationen av samarbetsnämnderna enligt skolöverstyrelsens försöksverksamhet i den kommun där jag verkar har kommit till den uppfattningen, att allsidigt sammansatta, obligatoriska och delvis beslutande samarbetsnämnder bör finnas också vid skolenheter, som enbart omfattar grundskolans låg- och mellanstadium. Vi har kanske inte alltid tänkt på att man vid dessa skolenheter har i stort sett samma personalkategorier representerade som vid högstadieskolorna. De vuxna människor som finns här — jag tänker på skolledare, lärare, städpersonal, vaktmästare, skolmåltidspersonal och kontorspersonal — är självfallet lika skickade som motsvarande kategorier vid högstadieskolorna att delta i verksamhet med samarbetsnämnderna. Frågetecknet skulle vid låg- och mellanstadieskolorna då gälla eleverna, som vid dessa enheter genomsnittligt är betydligt

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

yngre. Man skulle kunna hävda att de är för unga för att delta i samarbetsnämnder med vissa beslutsfunktioner.

Jag är emellertid för min del av den uppfattningen, att även elever på låg- och mellanstadieskolorna, särskilt naturligtvis i de högre årskurserna, borde kunna delta i samarbetsnämnder för dessa enheter. Jag tror det är viktigt att eleverna tidigt tränas att delta i organ av detta slag för att sedan på högre stadium kunna bli desto bättre skickade att verka i samarbetsnämnder med beslutande funktioner.

När skolstyrelsen i Järfälla kommun, som jag tillhör, gjorde en framställning till skolöverstyrelsen om att få utvidga försöksverksamheten även till grundskolans låg- och mellanstadium bifölls framställningen av skolöverstyrelsen, vilket jag tycker är mycket glädjande. Jag hoppas att det sätter spår i SÖ:s bestämmelser inför läsåret 1970/71, så att man kan beakta även låg- och mellanstadieskolornas behov härvidlag.

Jag skall sedan, herr talman, övergå till att anföra några synpunkter på det andra frågekomplexet, nämligen fackrepresentation i skolstyrelse, som är en omstridd fråga sedan långt tillbaka.

Eftersom utskottet har biträtt förslaget i vår motion om att avskaffa fackrepresentationen, finns det ingen anledning för mig att polemisera mot utskottet. Jag tycker det är glädjande att utskottet har intagit samma ståndpunkt, när det gäller fackrepresentationen som vi har gjort. Motiven för vårt förslag är redovisat i detalj, och jag skall här inte ta upp dem, men jag känner ett behov av att anföra några allmänna synpunkter på frågan.

Jämställdheten mellan personalgrupperna inom skolan beträffande skolstyrelserrepresentation kan man tillgodose på två sätt. Ett sätt vore att medge fackrepresentation i skolstyrelsen för *alla* personalkategorier — alltså inte bara skolledare, lärare och elever. Något sådant förslag föreligger **inte i dag**,

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

som skulle ge alla kategorier representation i skolstyrelsen. En sådan representation borde i så fall omfatta inte bara skolledare, lärare och skolläkare, som det är i dag, och inte bara elever, som det ställs förslag om på vissa håll i dag, utan den borde också omfatta vaktmästare, städpersonal, skolmåltidspersonal, kontorspersonal, psykologer, kuratorer o. s. v. Som man ser skulle det rätt snabbt även i måttligt stora kommuner bli ganska många fackrepresentanter, och deras antal skulle ligga i närheten av antalet politiskt valda ledamöter.

Ett annat sätt att åstadkomma jämställdhet mellan personalgrupperna, när det gäller fackrepresentation, är att avskaffa fackrepresentationen för dem som redan har den, d. v. s. för skolledare, lärare och skolläkare, och därigenom inte längre låta någon personalgrupp inta en gynnad särställning i detta avseende.

Vid en vägning mellan olika framgångslinjer kommer en rad faktorer in i bilden. Följande överväganden har för oss motionärer framstått som viktiga och har lett oss till att föreslå att fackrepresentationen nu skall avskaffas.

För det första är det principen om likhet mellan skolstyrelsen å ena sidan och övriga kommunala styrelser å den andra sidan beträffande sammansättning. Det har inte, enligt min mening, förebragts tillräckliga skäl för att skolstyrelsen fortfarande skall avvika från andra kommunala nämnder och styrelser. Det har inte heller allvarligt övervägts, att man skulle ändra andra kommunala organs sammansättning och i dem sätta in fackrepresentanter. Tvärtom har man beträffande en del andra nämnder — däribland byggnadsnämnd och barnavårdsnämnd — infört principen om att det i dem skall sitta enbart politiskt valda lekmän.

För det andra kan motivet för fackrepresentation, som i huvudsak var, att man skulle tillföra skolstyrelsen sakkunskap och få insyn och kontaktmöj-

ligheter, nu på andra sätt tillgodoses mycket bättre. Sakkunskapen finns nu i regel på skolkontoren eller kan knytas dit, när den behövs. Om det är möjligt för andra kommunala organ att till sig knyta sakkunskap på sina områden utan fackrepresentation, vore det konstigt om skolstyrelsen skulle vara det enda kommunala organ som behöver fackrepresentation för att knyta sakkunskap till sig. Jag tycker att det inte längre går att hävda en sådan linje.

Sedan kan man också peka på att inrättande av samarbetsnämnder och företagsnämnder ger bättre möjligheter till insyn och kontakt för flera människor än fackrepresentationen i skolstyrelsen gör. Jag kan också nämna en rad andra åtgärder av skilda slag för att få ökat medinflytande — jag menar då ökat reellt medinflytande. Min medmotionär Lennart Andersson i Södertälje kommer att närmare beröra det i sitt inlägg, så jag går förbi det.

För det tredje kommer en del rent praktiska överväganden in i bilden, även om jag inte vill att man tillmäter dem alltför stor betydelse. I en kommun av en viss storlek dimensionerar man väl de viktigare nämnderna av typen byggnadsnämnd, skolstyrelse och socialnämnd ungefär lika stora. Om skolstyrelsen då ensam skulle ha en fackrepresentation, där alla — jag säger återigen alla — personalkategorier skulle vara med, skulle den ju i förhållande till de andra kommunala organen troligen bli mera tungrodd och mindre effektivt arbetande och kanske kräva mera servicepersonal till sitt förfogande. Återigen skulle, såvitt inte alla personalrepresentanter skulle vara närvarande vid behandling av alla frågor, en del praktiska besvär uppstå i fråga om inkallelser och väntetider och sådant. Men jag skall, som jag sagt förut, inte överbetona de praktiska sidorna. Jag skall inte heller ta upp flera sådana, fastän det finns många andra sådana praktiska sidor att ta upp. Men jag vill betona att

man i det kommunala vardagsarbetet inte helt kan bortse från sådana praktiska problem.

Jag kanske kan få anledning att, när jag nu talar om fackrepresentationen, något kommentera vad fru Fränkel sade här. Hon ville förringa värdet av samarbetsnämnder och företagsnämnder. Hon sade att vad beträffar företagsnämnderna gäller det mest relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare, precis som om det skulle hindra, att man diskuterar problem som rör pedagogiska frågor. De pedagogiska frågorna hör ju också till skolan tillsammans med en rad andra frågor. Vad är det arbetsgivare och arbetstagare skall diskutera om inte det sakområde som ligger under ifrågavarande förvaltning? Det kan väl inte hindra att man tar upp pedagogiska problem i en företagsnämnd och diskuterar dem.

Vidare sägs att samarbetsnämnder i dag inte finns på alla håll. Det är riktigt, men om man följer förslag av vissa motionärer här i kammaren blir det på det sättet, att samarbetsnämnder blir obligatoriska även på grundskolans högstadium och då kan man ju reparera den bristen.

Jag förstår inte resonemanget om att fackrepresentanter skulle tillföra skolstyrelserna kontinuerlig pedagogisk expertis. Då är det underligt att det inte beträffande alla andra kommunala organ har gjorts på motsvarande sätt. De skulle väl då också vara i behov av att tillföras kontinuerlig sakkunskap, men det har man inte gjort. Där har man gått andra vägar. Vad kan det egentligen finnas för skäl till det?

Det är inte så, fru Fränkel, att man helt plötsligt föreslår att fackrepresentationen skall avskaffas. Det kan inte vara obekant för fru Fränkel, att man 1962 och 1963 hade diskussioner — 1962 här i riksdagen ganska ingående diskussioner — om fackrepresentationen, där det från relativt många håll restes invändningar mot fackrepresentationen

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

och där kamrarna stannade i olika beslut. Denna kammare biträdde yrkandena om avskaffande av fackrepresentationen, men första kammaren var den gången inte beredd att göra det. Att säga att detta förslag kommer helt plötsligt är väl att ta till litet för mycket.

Det är klart att personalkategorier alltid kan uppfatta saker på olika sätt. Jag är medveten om det, men jag tycker, att det är att dra litet för stora växlar, när man säger, att lärarna skulle uppfatta detta så att de nu tror, att de inte har fullgjort sina arbetsuppgifter tillräckligt bra. Jag vet inte hur känsliga olika personalgrupper är i sådana här sammanhang, men jag tycker att det är att dra väl stora växlar att göra gällande något sådant. I varje fall kan jag säga, att det inte är något uttryck för någon misstro från min sida mot lärarkåren, när jag vill avskaffa fackrepresentationen. Jag har redovisat motiven förut, och jag tycker inte alls, att lärarna behöver känna att de inte fullgjort sina uppgifter på detta område på ett tillfredsställande sätt.

Sedan säger man att det är mycket illa, om man medvetet vill inskränka på skolledares och lärares inflytande på det inre arbetet i skolan. Jag är ganska säker på att skolledares och lärares inflytande på skolans inre arbete inte alls försämras av denna åtgärd. Något slag under bättet kan jag inte förstå att detta är. Beteckningen »slag under bättet» brukar man ju använda för mycket fula knep och trick. Jag kan inte förstå att det kan vara särskilt fullt att yrka på fackrepresentationens upphörande, så att man får till stånd likställighet mellan olika kommunala organ. Det är väl så, om vi skall vara ärliga, att det tyvärr inte förekommer så mycket diskussioner om skolans inre arbete i skolstyrelserna. Jag har snarast en känsla av att det är lekmanen, de politiskt valda förtroendemännen, som inte har tillräcklig insyn och som alltså skulle behöva skaffa sig mer så-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

dan på det här området. Att skolchefen kanske inte är särskilt pedagogiskt inriktad och att han ägnar sig så mycket åt administration att han därför inte skulle kunna bevaka de pedagogiska frågorna kan väl delvis vara riktigt. Men det finns ju inte bara skolchefer i kommunerna utan även andra befattningshavare som kan intressera sig för pedagogiken. Därför tycker jag inte att det är så särskilt farligt på den här punkten heller.

Jag skulle kunna sluta med detta men vill summera skälen för borttagande av fackrepresentationen på följande sätt.

För det första skall det inte vara någon särställning för vissa personalgrupper beträffande representationen, för det andra bör det tillämpas samma principer för sammansättningen av skolstyrelsen som för andra kommunala organ, för det tredje finns goda möjligheter numera att på de utbyggda skolkontoren och förvaltningarna få tillgång till sakkunskap och för det fjärde föreligger det bättre möjligheter numera till översyn och kontakt genom företagsnämnder och samarbetsnämnder.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till *dels* andra lagutskottets hemställan i utlåtande nr 88, *dels* det i motionerna I: 497 och II: 527 framställda yrkandet om obligatoriska samarbetsnämnder även på grundskolans högstadium, *dels ock* det i motionerna I: 497 och II: 527 framställda yrkandet att samarbetsnämndens sammansättning blir sådan att den omfattar *samtliga* personalgrupper vid skolenheten.

I detta anförande instämde herr *Hellström* (s).

Herr **NORDSTRANDH** (m):

Herr talman! Låt mig först ta upp det yrkande som herr Gustafsson i Barakarby ställde i anledning av statsutskottets utlåtande nr 174.

Herr Gustafsson var ganska missbelä-

ten med utskottets behandling av hans och medmotionärernas motion, men jag tycker inte att han har någon större anledning att vara det. Sakläget är ju, att det från skolöverstyrelsens sida föreligger en uttalad mening, för att nu hålla mig till samarbetsnämnderna, att från och med nästa läsår sådana också bör finnas på grundskolans högstadium. Utskottet menar att det finns goda skäl för denna ståndpunkt, som alltså även herr Gustafsson ställt sig bakom.

Mer kan ju utskottet inte säga i nuvarande situation. Det pågår en mycket stor försöksverksamhet, omfattande bl. a. det som nu diskuteras, men också många andra ting. Resultaten av försöksverksamheten bör rimligen avvaktas, så att man kan konstatera om de blir positiva, vilket jag för min del tror. I avvaktan härpå anser utskottet, att man inte utan vidare kan instämma i skolöverstyrelsens uttalande. Som utskottet framhållit är överväganden i de riktningar som motionärerna varit inne på att vänta när vissa ändringar i skolstadgan kommer att genomföras. Man kan alltså säga att skillnaden mellan utskottets och motionärernas inställning närmast är att motionärerna vill ha ett beslut omedelbart, medan utskottet vill avvakta för att få en ännu säkrare grund att stå på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i statsutskottets utlåtande nr 174.

Sedan skall jag också säga något om fackrepresentationen. Den verksamheten har jag mycket handgripligt kunnat följa, eftersom jag suttit med i en skolstyrelse sedan fackrepresentationens begynnelse, på senare tid som politiskt vald ledamot och hela tiden i en och samma skolstyrelse. Fackrepresentationen trädde i funktion 1958 i samband med de genomgripande omdaningar i skolväsendets organisation som då gjordes. Som kan utläsas ur särskilda utskottets utlåtande nr 2 år 1962 före-

stavades fackrepresentationen framför allt av önskemålet att man med fullföljande av en äldre tradition ville bibehålla kontakten mellan förvaltningen och den inom de olika skolorna under skolstyrelsen befintliga pedagogiska erfarenhet som inte återfanns samlad hos en enhetlig lärarkår. Det nämnda särskilda utskottets uttalande i denna fråga tog jag upp i riksdagsdebatten 1963, då frågan om fackrepresentationen diskuterades. Jag vill nu erinra om detta, ty hela frågan går i mycket tillbaka på det utskottsutlåtandet.

Denna organiserade — observera det! — och kontinuerliga, breda kontakt mellan skolstyrelse och lärarkår har fungerat mycket bra och visat sig vara av betydande värde för skolväsendets utveckling under de omdaningstider som vi alltjämt är inne i. Det är möjligt att den inte har fungerat lika bra på alla håll, men min uppfattning är — och jag bygger den på de informationer som lärarorganisationerna har fått in —, att verksamheten i stort sett har förlöpt mycket bra. Det är inga överord att säga det, när man försöker värdesätta fackrepresentationen.

Av personlig erfarenhet — på grund av min yrkestillhörighet — kan jag också omvitna, att lärare av alla kategorier har ett mycket stort intresse för att på bästa sätt medverka i skolväsendets fortsatta uppbyggnad. Det finns all anledning att ta vara på detta lärarintresse och på lärarnas erfarenheter. Inom lärarkåren är man också villig att ställa detta material till skolstyrelsernas förfogande utan att för det uppbära några som helst fördelar. Det är en helt ideell verksamhet som man skall ta vara på så länge inte andra och bättre former för samarbetet mellan skolstyrelse och lärarkår skapats. Ännu finns inte dessa bättre former, och därför synes det mig vara ganska oklokt och faktiskt till skada för skolan att nu avskaffa den begränsade fackrepresentation som vi har. Det var

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

Ju vissa olägenheter förenade med den tidigare mycket breda representationen, som medförde att ett stort antal representanter kunde vara närvarande vid skolstyrelsesammanträdena. Denna breda representation är emellertid sedan länge avskaffad.

Att lärarrepresentanterna, såsom antytts i den förda debatten, skulle uppfatta sig själva som partsrepresentanter — för att ställa frågan på sin spets —, är faktiskt inte riktigt. Det är ett helt obefogat påstående. De väljs dessutom inte av sina fackliga organisationer utan av den samlade lärarkåren på orten, som icke är en fackorganisation. Egentligen är alltså benämningen fackrepresentation inte helt korrekt och den får inte genom språkets makt över tanken leda till oriktiga föreställningar om vad lärarrepresentationen i skolstyrelserna verkligen innebär.

Det har gjorts gällande att bl. a. samarbetsnämnderna skulle kunna vara ett organ för den kontakt och för det utbyte av erfarenheter och synpunkter, som lärarrepresentationen nu ger. Jag tror att en hel del resultat kan åstadkommas på denna väg. Jag har emellertid själv någon, om än inte så omfattande, erfarenhet av hur samarbetsnämnderna har verkat och tills vidare verkar både genom sin sammansättning och genom sitt sätt att fungera. Jag har personlig erfarenhet härav genom att jag varit ordförande i en sådan nämnd och har också kännedom om dessa nämnder via lärarorganisationerna. Dessa erfarenheter säger mig att samarbetsnämnderna, såsom de för närvarande fungerar — det skulle dock föra för långt att gå in på någon kritik — just nu inte kan vara någon form av ersättning för lärarrepresentationen i skolstyrelserna.

Jag vill emellertid påpeka att det alldeles nyligen har initierats en betydande försöksverksamhet med en annan sammansättning av samarbetsnämnderna än tidigare. Vi har i denna försöks-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

verksamhet flera modeller att välja på, och det är möjligt och kanske t. o. m. troligt att man kan komma fram till vissa verksamhetsformer för samarbetsnämnderna, som så småningom kan göra dessa lämpade för att tillsammans med andra organ göra den aktuella lärarrepresentationen överflödigt. I nuvarande läge menar jag emellertid att det skulle vara klokt att åtminstone ännu någon tid behålla pedagogrepresentationen i våra skolstyrelser.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen i andra lagutskottets utlåtande nr 88.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordstrandh säger att motionärerna är missnöjda men att de inte har någon anledning att vara det, därför att försöksverksamhet pågår i stor skala och man alltså kan avvakta den och se om det blir några positiva resultat. Ja, jag menar bara att det inte är skolöverstyrelsens avsikt att frågan om obligatorium eller icke obligatorium skall bli föremål för prövning, utan skolöverstyrelsen säger att obligatoriet är man beredd att starta 1970/71. Nej, det är sammansättningen och funktionen som det är fråga om, när det gäller försöksverksamheten. Och då kan det enligt min mening redan i dag fattas ett principbeslut om obligatorium. I den meningen kanske man kan ha anledning att vara missnöjd med utskottets skrivning.

Vad gäller fackrepresentationen talar herr Nordstrandh hela tiden bara om lärarna och säger att den pedagogiska sidan av skolans verksamhet är ett särskilt slags verksamhet, som inte kan jämföras med annan verksamhet på det kommunala området. Men de andra grupperna som finns inom skolans verksamhetsområde — hur är det med dem? Skulle de inte också ha fackrepresentation? Frågan i dag är alltså: Skall vi ge alla grupper fackrepresentation och

därmed göra dem lika eller skall vi ta bort fackrepresentationen för dem som nu är gynnade i förhållande till andra grupper inom skolan och göra alla grupper lika på det sättet?

Jag tycker att det finns skäl för att man slopar fackrepresentationen. Den pedagogiska verksamheten kan inte rimligen vara så annorlunda till sin karaktär att den kräver speciella arrangemang. Och jag är säker på att man kan ta till vara lärarerfarenhet och lärarintresse på många andra sätt än genom fackrepresentation. De vore väl konstigt om detta skulle vara det enda sättet. Är fackrepresentationen av sådan art att det inte skulle gå att tillföra skolan denna lärarerfarenhet — som jag erkänner är viktig att tillföra — på något annat sätt?

Och det är väl tveksamt om man kan säga att detta är en bred kontakt. Det är ändå mycket få människor som sitter som fackrepresentanter. Jag tror att man på andra vägar kan få en mycket bredare kontakt än den som herr Nordstrandh talar om. Det är speciellt med hänsyn till de andra grupper man skulle föra in som jag föreslår denna väg att göra grupperna likvärdiga. Jag tror som sagt inte att den pedagogiska verksamheten är så särpräglad att den erfordrar detta speciella arrangemang som fackrepresentation innebär.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker, herr Gustafsson i Barkarby, att man bör ha ett speciellt arrangemang i detta fall. Det finns inga andra förvaltningar som sysslar med pedagogik och undervisning, och man skall därför inte utan vidare jämställa verksamheten med den som bedrivs inom andra förvaltningar. Detta är en speciell förvaltning — det måste vi väl ändå vara överens om. Den som har en annan åsikt kommer naturligtvis direkt in på att vi över huvud taget inte skall resonera om någon represen-

tation från de anställdas sida härvidlag, när vi inte har en sådan över hela förvaltningslinjen.

Herr Gustafsson sade att det var en fördel för lärarna att vara representerade i skolstyrelsen på detta sätt. Nej, herr Gustafsson, i första hand är det ingen fördel för lärarna, utan det är en fördel för skolväsendet — det är till fördel för förvaltningen, det är till fördel för pedagogiken på platsen. Så får vi nog vända på saken för att få fram sanningen. Jag har knappast träffat någon representant i en skolstyrelse som sagt, att nu är han verkligen glad och lycklig och att det är till kolossal fördel för honom att få lov att vara med där. Under alla förhållanden kände jag det inte själv på det sättet under de ganska många år jag hade nöjet — men det var en annan form av nöje — att vara med i en skolstyrelse.

För att så gå tillbaka till frågan om samarbetsnämnderna på högstadiet vill jag framhålla, att det inte föreligger något tvång för ett utskott att utan vidare haka på ett uttalande av exempelvis skolöverstyrelsen, när det finns en möjlighet för utskottet att få ytterligare grundval för sin bedömning genom att avvakta en försöksverksamhet. Det hade möjligen varit klokt av skolöverstyrelsen att se saken på samma sätt.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, det är riktigt, herr Norstrandh. Det föreligger inte något tvång för ett utskott att följa centrala ämbetsverkens förslag. Men just därför att utskottet inte känt detta tvång yrkar vi motionärer på att detta principuttalande skall göras.

Det är naturligtvis också riktigt att pedagogisk verksamhet inte finns på andra områden inom kommunen. Det är skolstyrelsen som sköter den. Men på samma sätt kan man säga att den sociala verksamheten inte finns på andra områden än i de sociala nämnderna

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

och att hälsovårdsverksamheten inte finns på något annat ställe än hos hälsovårdsnämnden.

Vad är det i den pedagogiska verksamheten som är så unikt att det kräver speciella arrangemang? Jag kan inte förstå, att det finns något unikt i denna verksamhet, om man jämför med andra mänskliga verksamheter. Så unik och konstig kan inte pedagogiken vara, trots att jag vet, att man sedan många år tillbaka kanske ibland försöker göra gällande att så är fallet. Det finns dock enligt min mening ingen grund för detta.

Huruvida lärarna upplever det som en fördel eller en nackdel att vara fackrepresentanter är svårt för en utomstående att uttala sig om. Det finns inom skolan även andra grupper, men konstigt nog säger man aldrig någonting om dessa från dem, vilka fordrar fackrepresentation för de grupper som redan har sådan. Jag har aldrig hört någon företrädare för skolledare och lärare ta upp den problematiken och ställa frågan: Hur skall vi förhålla oss till dessa grupper? Det skulle i så fall vara roligt att få några synpunkter på detta. Är inte deras verksamhet också av så specifik kvalitet, att man borde undersöka om inte också den borde omhändertas på samma sätt och som en följd därav införa fackrepresentation även för deras vidkommande?

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall kanske akta oss för att vidga problematiken för mycket, men om det visar sig föreligga behov av någon form av representation som är till fördel för den verksamhet som bedrivs inom en nämnd, ställer jag mig inte främmande för ett tillvaratagande av en sådan möjlighet.

Men bortse inte från faktum! Innan jag kan inta någon annan ståndpunkt, vill jag ha bevisat att denna representation — som jag upplever den — icke

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

varit till fördel. Men den har inte varit till fördel för lärarna i första hand, det vill jag understryka, utan för skolväsendet och skolväsendets utveckling, inte minst under de tio år som gått och säkerligen under ytterligare flera år framåt då vi står inför en svår omdannings- och brytningstid.

Motbevisa att så är fallet! Jag stöder mig på personlig erfarenhet och på de informationer och undersökningar som lärarorganisationer har gjort. Finns det några andra informationer eller några andra undersökningar eller värderingar som leder till motsatt uppfattning?

Har en sådan representation varit totalt meningslös? Har den ställt till oredda i stället för att vara till nytta? Tala i så fall om detta, så att vi därmed kan bredda vårt erfarenhetsunderlag för denna diskussion och även för andra diskussioner! Det är enligt min mening betydelsefullt att erfarenheten får spela in när man vill avskaffa en sak.

Jag vill ännu en gång understryka, att jag personligen icke ställer mig främmande till att det efter hand genom andra samarbetsorgan kan arrangeras ett gott förhållande mellan arbetaren ute på det pedagogiska fältet och organisationerna i den centrala förvaltningen, vilket samarbete skulle kunna berättiga ett avskaffande av den s. k. fackrepresentationen.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Utskottsmajoriteten gör gällande att skolområdet inte är så sär eget att det där kan finnas behov av några specialanordningar av typen fackrepresentation, och med olika variationer har dess företrädare i dag utvecklat just detta tema. Fröken Sandell sade att den pedagogiska sakkunskapen har man tillgång till genom skolchef, rektorer och andra som finns där ändå, medan fackrepresentanterna sitter som rådgivare, om det på något sätt skulle uppstå behov av sådana i pedagogikens irrgångar.

En sådan inställning vittnar enligt min mening om en bristande förståelse för ett område som dock är rätt speciellt i jämförelse med de övriga, som bl. a. herr Gustafsson i Barkarby här talade om. En mycket stor del av vår befolkning är på något sätt involverad i undervisningsväsendet; ungefärligen en fjärdedel finns med där såsom arbetande i en eller annan form. Denna kvantitativa aspekt kan aldrig vara en tillräcklig motivering, men den kan göra att problemen ter sig något annorlunda än exempelvis i de olika kommunala nämnderna på andra områden.

Det har hänt rätt mycket inom vårt undervisningsväsen. Det är inte bara fråga om de pedagogikens irrgångar som fröken Sandell talade om, utan det har gjorts reformer, reformer och åter reformer på skolans område under en lång tid. Vi är ingalunda färdiga än utan står inför genomförandet av nya reformer, och det är inte lätt för dem som skall föra ut dessa reformer i praktiken, vare sig det är fråga om skolstyrelser eller om dem som praktiskt arbetar därmed. Skolstyrelserna har ett uppenbart behov av all den sakkunskap de kan få när det gäller att göra sina planeringar och fatta sina beslut.

Fröken Sandell frågade — mycket insinuant, vill jag säga: »Vad är det som lärarna kan tillföra skolstyrelserna av värde som inte finns där förut?» Herr Gustafsson i Barkarby menade att det strängt taget för närvarande är lekmännen som har behov av insyn, ty de har liksom kommit bort ur bilden när det gäller arbetet inom skolstyrelserna. Jag vill upprepa vad jag sade i går i en helt annan debatt, som emellertid rörde frågor delvis angränsande till denna, nämligen att man måste komma ihåg att insynsmöjligheterna i stor utsträckning hänger samman med synförmågan. Den synförmågan är kanhända, naturligt nog, bättre utvecklad hos fackrepresentanterna som vet mera om vad det är de talar om, och därför har lekmännen

ibland större svårigheter att ta sig an dessa problem på ett mera aktivt sätt. Så som frågorna har ställts, kanske framför allt av fröken Sandell, är de en utmaning mot dem som har att föra ut vardagsjobbet i praktiken.

Under en mycket lång tid har vi i detta hus beslutat om genomgripande skolreformer — med lång tid menar jag då att de ofta återkommit. Men när reformerna sedan skulle förverkligas på det lokala planet har vi i allmänhet inte medgivit så lång tid före ikraftträdandet att bestämmelser och anvisningar varit färdiga, och detta har gjort svårigheterna särskilt stora.

Herr Nordstrandh nämnde att fackrepresentationen inte är till någon fördel för lärarrepresentanterna i skolstyrelsen och det vill jag gärna instämma i. Motivet för fackrepresentationen är det arbete som i det gemensamma intresse bör utträttas för skolans väl. Det är inte fråga om någon intresserepresentation eller att lärarna i skolstyrelserna skall ta till vara sina egna kärntressen; de skall i stället medverka till jobbet. En sådan medverkan har efterlysts av skolan, och det har allmänt omvitnats hur värdefullt det samarbetet har varit, även om här i riksdagen en del andra synpunkter förts fram.

Sedan hade fröken Sandell ett argument som jag tycker var ganska egendomligt och knappast logiskt. Om jag uppfattade henne rätt sade hon att det skulle bli en snedvridning i skolstyrelserna eftersom lärarna har möjlighet att komma med som politiskt valda, vilket eleverna inte kan göra. Därför måste man slopa fackrepresentationerna. Men i den mån det är en snedvridning — och det är det naturligtvis eftersom eleverna inte är valbara — kvarstår den snedvridningen. Konsekvensen av fröken Sandells yttrande måste därför bli att lärarna i fortsättningen bör förbjudas att bli politiskt valda i skolstyrelsen. Det vore intressant att få ett besked på den punkten. Om så inte

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

blir fallet kvarstår snedvridningen vare sig man har fackrepresentation eller inte.

Det är viktigt att betona att fackrepresentationen är ett intresse för skolan och inte för lärarna. Jag vill påstå att den tvärtom är en ekonomisk nackdel för flera av dem. De har inte i alla kommuner de förmåner i form av traktamenten och reseersättningar som de politiskt valda har utan får själva betala kostnaderna eller också får kollegerna samla ihop pengar. De gör detta därför att det fortfarande finns så många idealister inom lärarkåren, som gärna vill medverka i det pedagogiska och skolorganisatoriska reformarbetet.

Jag vill ta upp en annan fråga. Låt oss anta att detta vore ett sätt att lösa ett företagsdemokratiskt problem och att denna fackrepresentation är en rent företagsdemokratisk fråga — det är den naturligtvis inte, men jag vill tänka hypotetiskt i den riktningen. Då säger fröken Sandell att det bör bli jämlikhet mellan de olika organen, och det har även herr Gustafsson i Barkarby varit inne på. Jag vill hålla med om detta. Trots det som jag sade i början av mitt anförande om skiljaktigheterna både kvantitativt och när det gäller svårighetsgraden under reformarbete etc. tycker jag att jämlikhet borde genomföras.

Frågan är då bara vad man skall ha som riktrote om man nu skall genomföra en jämlikhet i en tid när faktiskt alla strävar efter att åstadkomma en mer utvecklad företagsdemokrati. Skall man då som riktrote ta dem som har det sämst på denna punkt? Borde man inte i stället säga så här: All right, denna fackrepresentation har tillkommit i ett helt annat syfte men detta är ju en möjlighet att få en mer utvecklad demokrati på detta område; sedan kan man försöka föra detta vidare till de andra områdena. Jag tycker att det borde vara den rätta vägen att gå i stället för att välja en väg som direkt strider mot alla moderna tendenser. I det fallet tycker

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

jag att herr Gustafssons i Barkarby upprepade uttalanden om att skapa denna jämlikhet genom att som utgångspunkt ta dem som har det sämst utvecklat verkliga är anmärkningsvärda.

Herr Gustafsson i Barkarby sade vidare att det bör bli en jämlikhet mellan olika kategorier. Det vill jag gärna stryka under. Jag tycker att det är ett viktigt krav, och med hänsyn härtill anser jag att både reservationen och motionerna är utvecklade i det avseendet just därför att deras förslag inte leder dit hän. Om man nu har den målsättningen att demokratin bör avse samtliga kategorier gäller fortfarande min invändning att man inte bör gå ett steg tillbaka utan i stället söka en utveckling åt motsatt håll.

Jag har ganska nyligen haft resone-
mang med människor som aktivt arbetar med företagsdemokratifrågor. De har stött på svårigheter just på den kommunala sidan, därför att kommunallagarna i viss utsträckning lägger hinder i vägen för att verkligen få något utfört. Jag tycker att det är en ganska besvärande brist att vi här i huset talar om en utvecklad företagsdemokrati och inte samtidigt ser till att de lagar vi själva varit med om att stifta är sådana, att det på denna stora arbetsmarknadssektor är möjligt att genomföra företagsdemokrati. Här har vi ett område där det redan finns lagenliga möjligheter att utveckla företagsdemokratin. Låt oss gå vidare och göra någonting liknande på de andra områdena!

I går talade statsrådet Wickman och många andra om insynen från de anställdas sida i de statliga företagens styrelser. Det är ju ingalunda så att det i allmänhet är riktigt väl beställt i detta avseende i dessa styrelser. Konsekvensen skulle då bli, om man gick på den linjen som bl. a. herr Gustafsson i Barkarby förfäktar, att man i jämlikhetens tecken tog bort de anställdas representeranter ur de styrelser där sådana nu

sitter. Det måste vara att gå åt fel håll.

Om vi vidareutvecklar den parallellen kan vi konstatera att det i alla dessa statliga företag finns en verkställande direktör, som automatiskt är ledamot av företagets styrelse. Skulle det vara ett motiv för att ställa sig negativt till de anställdas representation i styrelsen? Direktören har ju också sakkunskap om arbetet.

Slutligen vill jag uttrycka min stora förvåning över att ett sådant här ärende går till beslut utan att de som berörs av frågan fått tillfälle att yttra sig och utan att man respekterar den överläggningsrätt som denna riksdag tidigare fastslagit skall finnas i sådana här frågor. Jag tycker också att det är anmärkningsvärt att skolöverstyrelsen och Kommunförbundet, vilka båda från olika utgångspunkter har sitt speciella ansvar för dem det här gäller, icke har gått in särskilt på frågan om respekten för möjligheten att yttra sig och framför allt rätten till överläggning, en rätt som dock är fastlagd.

Jag vill gärna sluta med att ställa frågan: När skall man egentligen få möjlighet att begagna sig av överläggningsrätten? Är det efter det att riksdagen redan fattat sitt beslut som vederbörande skall få komma in och överlägga? Och vad skall man i så fall överlägga om? Om det är så att det resultat man kommer till strider mot riksdagens beslut, skall man då kunna ändra riksdagens beslut? Det är ju en fullständig omöjlighet. Vad menar man egentligen?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen, även om jag inte är riktigt tillfreds med dess skrivning i alla delar.

I detta anförande instämde herrar *Ohlin* och *Wiklund* i Stockholm (båda fp).

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Med den dramatiska förmåga fru Nettelbrandt har lyckades hon göra detta till en fråga om liv eller

död eller i varje fall till en fråga om demokrati eller inte demokrati inom skolan. Man hade nästan en känsla av att det var fråga om landstigning på månen när man hörde fru Nettelbrandt brösta av.

Fru Nettelbrandt talade om att man skulle åstadkomma en utvecklad demokrati genom att ta in inte bara representanter för lärarkåren utan också representanter för andra korporationer som är involverade i skolans arbete. Jag kan inte hålla med om att det skulle utveckla demokratin inom skolan att ha representanter som är valda av sina korporationer men som enligt bestämmelserna endast har att stå till tjänst med upplysningar och rådgivning men inte får delta i besluten. Skall vi utveckla demokratin måste vi väl skapa ökade möjligheter att inom företagsnämnderna och samarbetsnämnderna ta upp de frågor som berör alla parter. Där kan man på ett helt annat sätt diskutera detalj för detalj när det gäller skolarbetet.

När fru Nettelbrandt nu citerar mig så skulle jag vara tacksam om hon återgav vad jag verkligen har sagt. Beträffande frågan vilken sakkunskap lärarna kan tillföra skolstyrelsen har jag aldrig använt uttrycket »den sakkunskap som inte finns där förut». Jag sade: Vad kan lärarrepresentanterna tillföra för kunskaper som skolstyrelsen icke kan få på andra vägar? De vägarna måste fru Nettelbrandt känna till. Här underkänner man helt skolchefernas, rektorernas, skolledarnas möjlighet att ge skolstyrelsen saklig upplysning. Jag vill påminna om att det i skollagen sägs att behörig till ordinarie tjänst som skoldirektör eller biträdande skoldirektör är den som är eller varit innehavare av ordinarie lärartjänst vid skola, på vilken denna stadga äger tillämpning, eller vid annan statlig läroanstalt. Huvudvillkoret för att man skall kunna få en tjänst som skolchef är alltså att man innehaft ordinarie tjänst som lärare. Det innebär

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

väl att man har förutsättningar att tillföra skolstyrelsen de kunskaper om skolans inre arbete som är nödvändiga.

Dessutom är det stadgat att viktiga ärenden som gäller en viss skolenhet inte får avgöras utan att tillfälle har beretts rektor att yttra sig. Jag skulle vilja se den enskilde skolstyrelseledamot som inte med glädje överlägger med en lärarrepresentant i de mycket viktiga frågorna inom skolan.

Jag vill bestämt tillbakavisa beskyllningarna om att vi som tillhör majoriteten i utskottet skulle underkänna lärarnas insatser hittills i skolstyrelserna. Ingen har någonsin påstått annat än att det har fungerat bra men att underlaget för representationen inte längre finns, därför att skolstyrelserna har andra möjligheter att skaffa sig uppgifter.

Jag tycker nog att de som talar för reservationen driver upp en psykos genom att framställa denna fråga som stor och betydelsefull. Ju mer man framhäver att detta är ett alldeles nödvändigt komplement att det finns fackrepresentation, desto större oro skapar man inom lärarkåren. Jag har inte en sådan uppfattning. Med den kännedom jag har om lärarkåren efter att ha suttit i skolstyrelsen i nära 15 år tror jag inte som reservanterna att lärarna skulle vara så enkelspåriga att de uppfattar förslaget som ett misstroendevotum. Varken jag eller någon annan som tillhör majoriteten i utskottet har någonsin påstått, att ett gott samarbete mellan lärare och skolstyrelse inte skulle vara betydelsefullt eller att lärarna inte kan tillföra skolstyrelsen värdefull sakkunskap, men vi anser att det finns många andra vägar att inhämta denna sakkunskap än genom att konservera fackrepresentation.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt anförde som ett specifikt skäl för att det

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

borde finnas fackrepresentation just i skolstyrelsen att en stor del av befolkningen är involverad i skolstyrelsens beslut. Detta är emellertid ingenting specifikt för skolstyrelsen. Byggnadsnämndens verksamhet med stadsplaner o. s. v. berör många människors vardagsliv, och fritidsnämndernas och hälsovårdsnämndernas verksamhet involverar också stora delar av befolkningen i kommunen. Jag kan räkna upp många andra kommunala organ än skolstyrelsen vilkas verksamhet berör stora delar av befolkningen.

Jag håller med fru Nettelbrandt om, att skolan behöver all den sakkunskap den kan få, men det behovet kan tillgodoses lika bra på andra vägar, även om vi inte får ta allt det för givet som sakkunskapen säger. Det vore underligt om skolan skulle behöva gå en annan väg än övriga kommunala organ för att få tillgång till sakkunskap.

Sedan ber jag fru Nettelbrandt att litet närmare utveckla det hon sade om insyn och synförmåga. Jag tyckte att resonemanget var litet konstigt, och jag kunde inte hänga med.

Fru Nettelbrandt sade att fackrepresentationen inte skall tillgodose några kårintressen utan syftar till att göra arbetet effektivare. Det må vara, men lärarna kan väl medverka även om det inte förekommer någon fackrepresentation. Jag kan inte tänka mig att lärarkåren slutar medverka i arbetet, om fackrepresentationen slopas.

Vidare sägs det, att skolan har ett intresse av att fackrepresentationen finns kvar. Jag vill emellertid kontrastera påståendet om att det inte är fråga om intresserepresentation med fru Nettelbrandts åberopande av de företagsdemokratiska aspekterna. Vill man bara att fackrepresentationen skall tillföra skolstyrelsen sakkunskap, eller är det fråga om någonting annat? Är det fråga om företagsdemokrati, kommer kåraspekterna nödvändigtvis att betonas. Jag vill alltså fråga, om syftet bara är att

tillföra skolstyrelsen sakkunskap eller om det är att föra in kårintressen i bilden. Det vore bra att få den frågan klarlagd, eftersom olika åsikter har förts fram i inläggen av fru Nettelbrandt och fru Fränkel.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att fackrepresentanter och andra som har med skolan att göra förlåter mig om jag säger att månlandningar och sådant är betydligt mer spännande än dessa frågor, som ändå kan vara viktiga för oss jordnära varelser.

Fröken Sandell talade nu igen om representanter som är valda av sina korporationer. Naturligtvis vet emellertid fröken Sandell från sin erfarenhet inom skolstyrelsen att — som herr Nordstrandh sade tidigare — representanterna icke är valda av några korporationer utan av den samlade kåren av lärare.

Fröken Sandell sade att man underkänner skolledarnas förmåga att ge skolstyrelsen saklig upplysning. Det är inte fråga om någonting sådant, men jag tror att fröken Sandell i sin verksamhet har sett hur fort skolledarna kommer bort från det pedagogiska arbetet därför att de tvingas att med eller mot sin vilja syssla med administrativt arbete.

Vad gäller behörighetskravet att en skolledare måste vara lärare bör fröken Sandell tänka på att skolledarutredningen för ett par veckor sedan lade fram ett betänkande, som jag inom parentes sagt hoppas det inte blir mycket kvar av när riksdagen skall fatta beslut. Det innehåller emellertid ett förslag om att detta behörighetskrav för skolledande befattningar skall försvinna. Vad blir det då av fröken Sandells garanti för sakkunskap?

Vad jag syftade på med talet om insyn och synförmåga var, som herr Gustafsson i Barkarby själv sade, att det ibland är svårt för lekmän att göra sin

syn gällande i skolfrågor av speciell fackkaraktär. Alla är inte hemma i dem och har inte möjlighet att bilda sig en uppfattning om dem på det sätt man skulle önska. Det behövs fackmän för att behandla i varje fall en del av frågorna. Vad jag menade med synförmåga var över huvud taget förmågan att behärska området och bilda sig en sakligt grundad mening.

Både herr Gustafsson och fröken Sandell var inne på frågan, om fackrepresentationen är till för skolans skull eller om den syftar till att tillgodose de olika gruppernas intressen. Jag uppberar att fackrepresentationen i över 60 år har varit och fortfarande är till för skolans skull.

Vad jag menade med talet om företagsdemokrati var att vi i en tid då vi på olika områden försöker utveckla företagsdemokrati här har en möjlighet att göra det utan att direkt förändra lagstiftningen. I stället för att göra skolstyrelsen till ett företagsdemokratiskt instrument vill man här gå i motsatt riktning och avskaffa den möjligheten.

Herr ANDERSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Först några inledande ord om skoldemokrati. Skolöverstyrelsens målsättning att åstadkomma en skola där eleverna görs funktionellt delaktiga i arbetet är obestridlig. Betydelsen härav behöver inte närmare understrykas. I stället kan man konstatera att därmed skolans hela verksamhet är ett led i demokratiseringsprocessen. Ämnenas kursinnehåll, bättre läromedel, väl avvägd arbetstid och lämpliga arbetsuppgifter, elevernas medverkan i arbetets planering och i vardagsuppgifter i skolsamvaron, ökade förutsättningar för elevvård och elevrepresentation och mycket annat ingår som moment och förutsättningar för skoldemokratin förverkligande.

Skolans demokratisering är således inte en process som förverkligas enbart

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

genom åtgärder inom skolenheten och bland de människor som arbetar där. Samhällets ställningstaganden till skolans innehåll, organisation och verksamhetsformer liksom de resurser samhället ställer till förfogande för skolan är grundläggande faktorer. Samhällets åtgärder bidrar till att skoldemokratin kan växa fram genom möjlighet till individualisering, valfrihet, elevvård, demokratisk fostran, träning i samarbete, ansvarsfördelning och kritisk skolning.

För att förverkliga detta skoldemokratin innehåll krävs att deltagarna i denna process står öppna för det samspel som erfordras. Det innehåll samhället givit skolan i dess vidaste bemärkelse fordrar samarbete lokalt mellan styrelser och nämnder, skola och hem, mellan befattningshavare, mellan elever och mellan alla dessa i olika kombinationer.

När det gäller att förverkliga skoldemokratin inom skolenheten är samarbetsnämnden ett utomordentligt instrument, men inte en samarbetsnämnd med den begränsade sammansättning som i dag finns föreskriven för det gymnasiala stadiet utan en samarbetsnämnd, där samtliga personalgrupper är representerade. Här får enligt min uppfattning både elever och lärare en mycket bättre plattform att agera utifrån än som representanter i skolstyrelsen.

Studerar man den undersökningsrapport som skolöverstyrelsen har låtit göra över försöksverksamheten med samarbetsnämnder, sammansatta på det sätt som jag önskar, förekommer klara uttalanden från berörda grupper att det är den rätta framkomstvägen. Lärarna säger att en sådan skall finnas och att en dylik samarbetsnämnds kompetensområde skall vara klart utstakat i stadsplan. Elevsynpunkterna är att en samarbetsnämnd, där alla kategorier är representerade, och där allas åsikter kan diskuteras är det bästa. Föräldrarna instämmer i att det föreligger behov av

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

en sådan nämnd, vilket även övriga personalgrupper gör.

I dag talar vi här i kammaren om en samarbetsnämnd med denna breda sammansättning och att en sådan samarbetsnämnd skall kunna bli obligatorisk på grundskolans högstadium. Vi betraktar det i dag som naturligt men måste också komma ihåg att det är ett delmål, en deletapp. Redan i morgon är det lika naturligt att samarbetsnämnden kommer att få omfatta grundskolans låg- och mellanstadium.

Jag önskar härefter säga något om fackrepresentationen i skolstyrelsen. Den grundläggande synpunkten är att både skolledare, lärare, övriga befattningshavare och elever har berättigade krav att få yttra sig och framföra uppfattningar innan skolstyrelsen beslutar i de olika ärendena. Med hittills rådande system kommer fackrepresentanterna i kontakt med ärendena när de föreläggs skolstyrelsen för beslut. Ärendena är då i regel så väl förberedda att utrymmet för alternativ är begränsat. Därtill kommer att fackrepresentanterna har ett mycket ringa inflytande på ärendenas beredning, som numera i allt större utsträckning sker inom skolstyrelsens berednings- eller arbetsutskott. Systemet med avdelningar i vilka lärare och skolledare är representerade försvinner alltmer inom skolstyrelserna, och lärarnas fackrepresentanter har svårt att i dagens läge hålla närkontakt med alla övriga lärare.

Låt mig bara få inskjuta att skolstyrelserna naturligtvis skall samarbeta med lärarna och utnyttja deras erfarenhet när det gäller att genomföra olika reformer på skolans område, men det krävs helt andra metoder än att tillsätta en eller två representanter i skolstyrelsen. Helt andra åtgärder behöver också vidtas för att uppfylla kravet på samspel och för att bereda de olika personalgrupperna tillfälle att yttra sig. Låt mig få nämna några exempel på de åtgärder en skolstyrelse bör vidta:

1. Ett utökat remissförfarande från skolstyrelsens sida, d. v. s. till alla de grupper som är representerade i skolan, inte minst lärarnas personalorganisationer.

2. Skolstyrelsens möjligheter att kalla till informella överläggningar med särskilda grupper av befattningshavare i speciella frågor bör observeras.

3. En särskild pedagogisk arbetsgrupp kan inrättas som rådgivande instans till skolstyrelsen, och här får både lärare och skolledare ett direkt forum för sina pedagogiska synpunkter.

4. Skolstyrelsen informerar samtliga lärare om vad som händer inom skolans värld på planeringsstadiet och detta kan exempelvis ske en studiedag.

5. Skolstyrelsen skall uppfylla de krav i fråga om samråd och information som det nya företagsnämndsavtalet ställer, och förutom sammanträdena föreskrivs att all personal skall informeras en gång per år.

6. Skolstyrelsen skall utnyttja samarbetsnämnden och arbeta aktivt för att aktivisera denna.

7. Den interna informationen till skolans olika befattningshavare bör förstärkas genom exempelvis en speciell tidning.

8. Skolläkare, kurator och psykologer kallas när de avlämnar sina årsrapporter eller vid andra tillfällen.

9. Skolstyrelsen tar initiativ till s. k. skolstyrelsedagar, då skolstyrelsen samlad besöker skolenheten för samtal med såväl lärare som elever.

Enligt min uppfattning är dessa åtgärder bättre ägnade att skapa en reell demokrati, ett reellt inflytande från de grupper som är verksamma i skolan, ett inflytande som ger en större kraft än den nuvarande fackrepresentationen. Dessutom skapas inom skolan en jämställdhet med andra grupper: psykologer, kuratorer, skolläkare, sköterskor o. s. v.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

fall till de likalydande motionerna I: 497 och II: 527, punkterna 1 och 2.

I detta anförande instämde fru *Bergman* (s).

Fröken *ÅSBRINK* (s):

Herr talman! Vi möter i dagens samhälle en mycket egendomlig dubbelhet. Å ena sidan godtar man, att en allt snabbare utveckling kräver ökad differentiering och specialisering inom så gott som alla områden, och man medger att det därmed också finns behov av så kvalificerad sakkunskap som möjligt. Men samtidigt visar man — i en egendomlig och beklaglig begreppsförvirring — ett utpräglat förakt för sakkunskapen som när den får göra sin röst hörd alltför ofta beskylls för auktoritära tendenser till indoktrinering.

Andra lagutskottets utlåtande angående fackrepresentationen inom skolstyrelsen bär tyvärr spår av den senare inställningen. Man kan ju konstatera att vi ute i kommunernas nämnder och styrelser i stor utsträckning behöver och använder oss av den specialkunskap som tjänstemännen besitter. Vi har t. ex. byggnadschef och stadskamrer, juridiska och medicinska sakkunniga närvarande vid våra sammanträden. Att skolchefen med sin sakkunskap — som ofta tyvärr bara omfattar en skolform av de många som finns — i en skolstyrelse kompletteras med andra representanter för vårt rikt differentierade skolviv är värdefullt. Att det skulle kunna innebära en risk för skolstyrelsernas fria bestämmanderätt är tänkbart bara under den förutsättningen att fackrepresentanterna ägde rösträtt och alltså kunde inverka på och hota denna bestämmanderätt. Men med gällande bestämmelser, enligt vilka ingen äger sådan rösträtt, ser jag fackrepresentationen så som en service, som bidrar till att skolstyrelserna kan fatta sina beslut snabbare och erhålla önskade upplysningar. Därigenom främjas skolans sak,
2* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 42*

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

och inte minst elevernas intressen, eftersom lärarna faktiskt är intresserade av att bevaka dem.

I dagens situation malar man upp för mycket av en motsättning mellan läraren, som företräder skolan, och eleven. Det är som om man bortsåg från att lärarna i regel har ett mycket levande intresse för ungdomen i våra skolor. Jag kan inte acceptera den tolkningen att det skulle röra sig om en av lärarkåren omhuldad möjlighet att utöva påtryckning när lärarkåren önskar en fackrepresentation. Det vore väl också att tänka för lågt om de skolstyrelser som utskottet talar så varmt för.

Det pågår ju en försöksverksamhet med samarbetsnämnder, och man borde innan man fattar ett avgörande beslut invänta resultatet av denna verksamhet.

Herr talman! Det minsta som kan begäras är att frågan hade remitterats till berörda lärarorganisationer, så att dessa hade fått möjlighet att diskutera spörsmålet och så att lärarkårens argument hade kunnat framläggas, innan deras representanter får avsked på grått papper. Förfarandet strider enligt mitt sätt att se mot den arbetsplatsetik som vi väl alla förfäktar. En diskussion i riksdagen år 1962 kan knappast anses vara ett informationsunderlag för dagens lärare.

Jag ber, herr talman, av nämnda skäl att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 88 fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Bästekille (m).

Herr *ROMANUS* (fp):

Herr talman! Jag har tillsammans med fyra andra folkpartiledamöter i denna kammare väckt en motion, II: 577, om skoldemokrati, som tillhör dem som behandlas i de två utskottsutlåtanden som nu diskuteras. I motionen ställer vi mot bakgrund av en tänkt framtida

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

utvecklingslinje fyra konkreta yrkanden. Den framtidsutveckling som vi pekar på såsom möjlig och önskvärd är att samarbetsnämnden i den enskilda skolenheten utvecklas från att vara ett organ för samråd mellan samtliga i skolan verksamma grupper till en styrelse för den enskilda skolenheten, som utövar de befogenheter som skolenheten har. Det är glädjande att kunna konstatera att det, genom den försöksverksamhet som skolöverstyrelsen nu har satt i gång, finns goda möjligheter för en sådan utveckling i framtiden.

Vi ställer i motionen ett antal konkreta yrkanden. Beträffande det fjärde av dem, att eleverna skall få representation i skolöverstyrelsens styrelse, påpekar utskottet att vårt önskemål redan är tillgodosett av regeringen, och det kan jag naturligtvis bara uttrycka min glädje över. När det gäller yrkande nr 2, om elevernas representation vid ämnes- och klasskonferenser, kan jag hysa en viss förståelse för utskottets uppfattning att riksdagen inte nu bör fatta något beslut, utan bör avvakta den pågående försöksverksamheten. Därför har jag inga yrkanden på dessa punkter.

Det första yrkandet i vår motion är att samarbetsnämnderna skall bli obligatoriska vid grundskolor med högstadium. Utskottet skriver i sitt utlåtande att det pågår en utredning om detta. Visserligen har skolöverstyrelsen uttalat att samarbetsnämnd bör vara obligatorisk från och med skolåret 1970/71, för vilket det enligt utskottets mening finns goda skäl, men å andra sidan pågår en försöksverksamhet som man vill avvakta. Utskottet avstyrker därför förslaget.

Samma förslag behandlades redan förra året, och i en reservation till statsutskottets utlåtande framhöll då folkparti- och centerpartiledamöterna att en arbetsgrupp hade tillsatts i skolöverstyrelsen, vilket reservanterna fann värdefullt. Samtidigt ville de emeller-

tid understryka att denna omständighet inte fick hindra att man utan att avvakta utredningens resultat genomförde sådana reformer på området som inte krävde ytterligare analyser och överväganden. Reservanterna ansåg att det nu aktuella förslaget var av sådan karaktär och yrkade därför bifall till det. Det röstades också för förslaget i kamrarna.

Detta önskemål har följts upp i år i en motion av herr Källstad och några andra folkpartiledamöter. Motionärerna förklarar att de finner det angeläget »att man snarast inför samarbetsnämnder för alla högstadieskolor, inte bara där det lokala intresset för tillfället är stort». Och i fortsättningen av motionen heter det: »Ett sådant stadgande skulle inte på något sätt inverka hinderande på det försöks- och utvecklingsarbete som bedrivs och kommer att bedrivas i SISK:s och SÖ:s regi. Detta arbete gäller närmast att finna lämplig sammansättning och lämpliga arbetsformer för samarbetsnämnden och andra organ i skolan samt att mer allmänt diskutera och undersöka trivsel- och arbetsförhållanden.»

Vårt yrkande härvidlag sammanfaller med det som herr Gustafsson i Barkarby har ställt, och jag ber att få ansluta mig till hans yrkande. Utöver den motivering som herr Gustafsson anfört på denna punkt vill jag bara lämna ett par uppgifter som jag fått från skolöverstyrelsen. De hänför sig till vårterminen 1968 men de är nog tyvärr ännu rätt aktuella.

Det fanns vårterminen 1968 i åtta län inget högstadium med samarbetsnämnd. I tio län hade 0—30 procent av skolorna med högstadium samarbetsnämnd, medan motsvarande procenttal för fem län var 30—70. I ett enda län var det över 70 procent av skolorna med högstadium som hade samarbetsnämnd. I över hälften av länen hade alltså mindre än en tredjedel av skolorna med högstadium samarbetsnämnd. Detta ty-

der — även om siffrorna kan vara något högre i år — på att rekommendationen från skolöverstyrelsen inte har följts i tillfredsställande utsträckning ute i skolorna.

Herr Nordstrandh sade att skolöverstyrelsen har uttalat sig och att det kunde räcka. Därför vill jag påpeka att skolöverstyrelsen redan 1965 i sin lilla skrift om arbetstrivseln i skolan rekommenderade grundskolornas högstadium att inrätta samarbetsnämnd. Det har tydligen ännu inte tagit skruv något vidare. Riksdagen bör därför ställa sig bakom det av herr Gustafsson i Barkarby ställda yrkandet.

Herr Gustafssons i Barkarby andra yrkande, att samarbetsnämnderna skall få en mera allsidig sammansättning, överensstämmer också med den utveckling som vi har tecknat i vår motion, och jag instämmer även i detta yrkande.

Den tredje huvudpunkten i debatten gäller elevernas fackrepresentation i skolstyrelsen. Principiellt blir då frågan först och främst den, om det skall finnas någon sådan fackrepresentation över huvud taget.

Jag anser att man med fog kan fråga varför bara skolstyrelsen av alla kommunala nämnder skall ha en konstruktion av det här slaget. Finns det något som är så speciellt i dess verksamhet och som så skiljer den från de andra kommunala nämnderna att skolstyrelsen måste ha en särskild fackrepresentation?

För min del lutar jag närmast åt uppfattningen att kontakten mellan skolstyrelsen och de olika kategorier som är verksamma i skolan — lärare, elever och andra — bör ske i andra former än genom fackrepresentation, t. ex. genom större konferenser, där flera lärare än bara dessa fackrepresentanter kan få en relativt regelbunden kontakt med skolstyrelsen. Detsamma bör gälla för de andra personalkategorierna och för eleverna.

Att vi inte nu i vår motion aktualise-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

rat den större principiella frågeställningen har två orsaker. För det första: om man skall ha sådana här andra former, så måste man utveckla dem innan fackrepresentationen avskaffas. Det är inte rimligt att nu avskaffa denna och hoppas att andra former utan vidare kommer till stånd. Om man gjorde på det sättet, skulle det åtminstone inom den närmaste framtiden bli en försämring av kontaktvägarna, och det vill vi inte riskera.

För det andra: Det är otvivelaktigt så att i den mycket allvarliga arbetsituation som nu föreligger för lärarna skulle ett avskaffande av fackrepresentationen uppfattas som ett misstroende-votum eller i varje fall som en »ovänlig handling» mot lärarkåren. Och så angeläget är det inte att få till stånd denna ändring, att man bör ta en dylik nackdel i dagens mycket trängda skolsituation.

När nu frågan har aktualiserats av andra motionärer, intar jag samma ståndpunkt: ändringen bör inte genomföras för närvarande. Att riksdagen skulle uttala sig för ett sådant avskaffande utan att ens höra de organisationer som är berörda vore väl starkt över huvud taget och i synnerhet i dagens skolsituation.

Den andra frågan är: Om man utgår från att fackrepresentationen tills vidare skall bibehållas, bör eleverna då vara med på ett likvärdigt sätt? Jag skall inte lägga mig i diskussionen om huruvida detta är en partrepresentation eller ett sätt att tillföra skolstyrelsen pedagogisk expertis. Jag vill bara konstatera att hur man än ser på saken, är det mycket svårt att motivera varför inte eleverna skulle ha en representation.

När det i reservationen till andra lagutskottets utlåtande säges att det system som finns i dag fungerar utmärkt, för såväl skolstyrelse som elever, kan jag inte instämma. Förhållandet är, att det måste beslutas vid varje sammanträde om eleverna skall få vara närva-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

rande. Dessutom krävs, som framgår av utskottets utlåtande, enhälligt beslut; en enda skolstyrelseledamot som inte gillar att eleverna är närvarande vid ett sammanträde kan helt enkelt se till att de får gå ut.

Detta är inte på något sätt likvärdiga villkor med fackrepresentationen i övrigt. Eleverna har heller inte rätt att anteckna sin mening till protokollet. Det kan synas vara en formsak, men denna rätt har ofta en viss psykologisk betydelse.

Därför bör riksdagen uttala, att med det system för fackrepresentation som vi nu har, bör eleverna ha rätt till representation på likvärdiga villkor med lärarkategorierna. Jag kommer således att yrka bifall till motionerna I: 479 och II: 577 i den del som behandlas i andra lagutskottets utlåtande 88.

Fru NILSSON (cp):

Herr talman Jag vill gärna framföra några synpunkter med anledning av andra lagutskottets utlåtande nr 88.

Under de senare årens livliga reformverksamhet på skolans område har det framstått allt tydligare att skolmyndigheter, lärare, elever, föräldrar och alla andra, som har kontakt med skolans verksamhet, måste få möjligheter att tillsammans påverka förhållandena inom skolan. Då inställer sig frågan hur vi skall få fram detta fördjupade samarbete. Skall vi åstadkomma detta genom ökad fackrepresentation i skolstyrelsen eller på annat sätt?

Systemet med fackrepresentanter är speciellt för skolstyrelsen och förekommer inte i någon annan kommunal nämnd. Enligt min uppfattning finns det bättre lösningar än just denna. Herr Nordstrandh frågade i sitt anförande, om vi som har anslutit oss till utskottets skrivning i detta ärende ansåg att fackrepresentationen hade varit meningslös. Det tror jag alls inte att den har varit. Tvärtom anser jag att den har varit ytterst värdefull, men med hänsyn till den

utveckling som skett till i dag på skolans område och alldeles speciellt under den allra senaste tiden finns det motive-ring för att vi ändrar på detta.

Jag vill erinra om att denna representation när den senast beslutades betraktades som en övergångsanordning. Jag vill också framhålla, vilket även skett tidigare här i kammaren, att skolstyrelsens behov av pedagogisk expertis numera tillgodoses genom skolchefens obligatoriska närvaro vid skolstyrelsens sammanträden, och man har också liksom andra kommunala nämnder möjlighet att vid behov tillkalla ytterligare sakkunskap.

Därav följer att vi måste söka andra vägar för att nå det förtroendefulla samarbete, som — det är jag övertygad om — krävs inom skolans värld för att skolarbetet skall kunna föras vidare enligt de riktlinjer riksdagen har antagit.

Genom den pågående kommunreformen bildas efter hand underlag för en ännu mera utbyggd och — hoppas jag — också mera kvalificerad skolförvaltning och skolledning under skolstyrelsen. Dessutom håller andra former för medinflytande på att skapas inom skolan; jag syftar på företagsnämnder och samarbetsnämnder. Herr Nordstrandh ställde sig skeptisk till samarbetsnämnderna, och det finns ju — som han också sade — inte mycken erfarenhet på området just i dag. Emellertid ligger det väl i allas vårt intresse att försöka få en sådan utformning av samarbetsnämnderna att de framöver verkligen fyller de avsedda uppgifterna. Det är just i tillskapandet av dessa organ som jag ser lösningen på frågan om samarbetet inom skolan.

Jag har också den uppfattningen att lärarna — då tillsammans med andra berörda parter: elever, föräldrar, ekonomipersonal och övriga befattningshavare — i de nya nämnderna kommer att kunna göra en ännu mera värdefull insats för sin skolenhet än tidigare som fackrepresentanter i skolstyrelsen. Skol-

överstyrelsen ägnar stor och berättigad uppmärksamhet åt dessa frågor just nu och har enligt min mening hunnit så långt i utredningsarbetet att en tillfredsställande lösning utan alltför stort dröjsmål torde kunna presenteras.

Företagsnämnder och samarbetsnämnder bör alltså få en sådan karaktär att samtliga grupper som berörs av skolans verksamhet inom dessa organ kan göra de insatser, som utgör förutsättningen för att vi skall kunna föra vår nya skola vidare i den riktning vi önskar.

Vad jag har anfört här innebär inte — det vill jag kraftigt understryka — att jag vill minska lärarnas möjligheter att utöva inflytande på förhållandena i skolan. Tvärtom tror jag att deras ytterst värdefulla medverkan i detta avseende — vi kan inte vara den förutan — ännu mera skall komma till sin rätt med den utformning av samarbetet i skolan som jag nu har givit synpunkter på.

Fru Fränkel nämnde i sitt anförande att lärarna i dag befinner sig i en svår situation, och det vill jag gärna hålla med om. Det sker oavbrutet stora förändringar på skolans område, och det kan vara svårt att alltid hänga med. Men just fördenskull tror jag att vi behöver skapa ett nytt system med sådana organ som jag nyss har nämnt. Enligt min mening står inte principen att de kommunala styrelsernas och nämndernas sammansättning bör vara lika över hela fältet i motsättning till detta; tvärtom bör vi med dessa nya samarbetsnämnder kunna nå ett ännu bättre resultat än tidigare. Principen som sådan håller jag emellertid fast vid.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i utlåtande nr 88.

Herr förste vice talmannen övertog även ledningen av förhandlingarna.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! I detta skede av debat-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

ten skall jag inte uppta kammarens tid så lång stund även om det skulle finnas mycket att säga t. ex. där jag kunde understryka en del som anförts mot en fortsatt fackrepresentation i skolstyrelserna. Jag skall nu bara redovisa min uppfattning i denna fråga, och den grundar jag på min erfarenhet som skolstyrelseordförande.

Jag kan hålla med om att skolstyrelsen har en särställning bland styrelser och nämnder på grund av fackrepresentationen, och i princip anser jag att skolstyrelsen borde jämföras med andra nämnder och styrelser. Innan vi har fått ett annat fungerande system med företagsnämnder och samarbetsnämnder anser jag emellertid att vi inte bör ta bort något som i varje fall jag har positiv erfarenhet av.

Därför finner jag det inte svårt att stödja det under överläggningen av herr Gustafsson i Barkarby ställda yrkandet. I våra dagar talas mycket om ökad insyn och medinflytande, och jag skulle inte ha något emot att vi även fick in elever och representanter för andra grupper i skolstyrelserna samt motsvarande representanter i andra nämnder och styrelser. I väntan på erfarenhet av och ett obligatorium beträffande företagsnämnder och samarbetsnämnder — herr Romanus redovisade nyss hur illa det alltjämt är ställt på det området — kan jag inte göra annat än rösta på reservationen vid denna punkt. Om jag granskar den kritiskt finner jag den kanske något snävt formulerad, men jag kan inte förstå att vi i dag skall behöva ta till denna operation som utskottet vill och skapa ett onödigt motsatsförhållande mellan skolstyrelse och lärarkår. Om vi i dag fattar beslut i enlighet med andra lagutskottets förslag kommer det att av lärarna uppfattas som ett misstroende mot lärarkåren — det kan vi inte undgå.

Herr talman! Jag kommer för min del att stödja reservationen.

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.

Herr OLSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Vad som föranledde mig att begära ordet i denna debatt var närmast fröken Åsbrinks sammanblandning av begreppen. Hon sade att fackrepresentationen i skolstyrelsen är lika normal som att byggnadschefer och stadskamrerare sitter i drätselkammaren. Inte har byggnadscheferna en representant i drätselkammaren eller stadskamrerarna en representant i drätselkammaren. Byggnadschefen sitter i drätselkammaren för att tillika med kamreraren täcka in de frågor som drätselkammaren behandlar i samband med sin beredning till stadsfullmäktige. Därför bör vi nog inte göra den jämförelsen. Den fråga vi nu behandlar gäller en fackrepresentation, och i det sammanhanget bör vi komma ihåg att fackindelningen i skolan numera har fått en fantastisk breddning.

Vidare talade fröken Åsbrink om att lärarna inte sitter i skolstyrelsen för att utöva påtryckning. Det har inte någonstans talats om påtryckning. För min del tycker jag att det skulle vara mer angeläget för lärarkåren att se till att den fick en representant med mandat i skolstyrelsen. Det skulle för oss som sysslar med kommunalpolitik ha en helt annan betydelse. En representant med mandat kan ställas mot väggen i motsats till en person som skall yttra sig som fackrepresentant. Han har därför möjlighet att agera på annat sätt än de övriga representanterna i styrelsen. Man angriper nämligen inte gärna en fackrepresentant men däremot en representant med mandat i styrelsen. I min hemstad har man varit så klok att vi nu har en lärare med mandat i skolstyrelsen.

Under hela behandlingen i utskottet hade reservanterna möjlighet begära att ärendet skulle remitteras till de instanser som de ansåg borde yttra sig. De utnyttjade emellertid inte den möjligheten.

Vad beträffar påståendet om avsked

på grått papper vill jag svara, att det här inte är fråga om något avsked.

Fru Thunvall talade om ett misstroende mot lärarna, men det har aldrig uttryckts något misstroende mot lärarna, utan man ställer lärarna på precis samma nivå i samhället som andra grupper när det gäller påverkan i våra kommunala styrelser och nämnder. De blir alltså hänvisade till samma samarbetsformer som övriga anställda.

Genom ett bifall till utskottets hemställan kan vi få bättre fart även på samarbetsnämnderna. Jag tycker att herr Andersson i Södertälje har på ett mycket förnämligt sätt presenterat nio-punktsprogrammet om samarbetet.

I andra lagutskottets utlåtande heter det: »Önskemålet om sakkunskap kan tillgodoses bl. a. genom skolchefen, genom andra tjänstemän som föredragande inför styrelsen och genom att tillkalla lärare och andra för att lämna upplysningar.» Det är exakt så som våra kommunala styrelser och nämnder arbetar, och jag anser det lämpligt att också skolstyrelserna arbetar på det sättet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 88 och dessutom till herr Gustafssons i Barkarby yrkande, att riksdagen måtte bifalla det i motionerna I: 497 och II: 527 framställda yrkandet, m. m.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Fröken Åsbrink sade någonting om att hon uppfattade förslaget så, att man ville frammana en motsättning mellan lärare och elever. Det finns intet belägg för att detta skulle vara fallet. Men då undrar jag, vad man i så fall skall säga om reservanternas resonemang om eleverna, eftersom reservanterna inte har någonting annat att komma med när det gäller frågan om den ökade elevrepresentationen än att de anser att det nuvarande systemet fungerar utmärkt — ett system som in-

nebär att skolstyrelserna, när det behagar dem, kan tillkalla någon elev som får vara närvarande vid något enstaka sammanträde. Jag vill då verkligen fråga: Vilka är det — representanter för utskottsmajoriteten eller reservanterna — som här skapar en motsatsställning mellan elever och lärare?

Fru Thunvall slutade sitt anförande med att säga att hon tyckte att man i väntan på resultatet av försöksverksamheten med nämnder och en utbyggnad av dessa nämnder kunde ha kvar fackrepresentationen. Ja, men det var ju precis vad statsrådet Edenman anförde när han 1963 lade fram förslaget om den minskade fackrepresentationen i styrelserna. Han ansåg då att man ännu någon tid skulle kunna avvakta ytterligare erfarenhet av den nya verksamheten inom skolan. Sedan dess har vi emellertid fått samarbetsnämnderna. Det har alltså hänt en del sedan vi senast gjorde en förändring av fackrepresentationen.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Växlande praxis i olika kommuner skall vi inte diskutera i samband med detta ärende. Vad jag har talat om är sakkunigrepresentation i olika former. Jag har hört att herr Olsson i Mölndal är nöjd och glad över politiska mandat för lärare. Jag tycker nog att det är en helt annan sak. Ett parti väljer sina representanter utan avseende på yrke. Detta hör inte alls till den fråga vi nu diskuterar. Här rör det sig om några som talar å skolans vägnar och då för alla kategorier och som kan väntas tillvarata allas intressen i skolarbetet.

Jag kan i stort instämma i vad fru Thunvall sagt. Jag har bara velat beteckna en åtgärd i enlighet med utskottets förslag som större våld än nöden kräver. En hastig och relativt oförberedd dellösning, vars konsekvenser man i dag inte helt kan överblicka, kan inte vara en lämplig åtgärd i dagens skolsitua-

Fackrepresentation i skolstyrelse, m. m.
tion, i väntan på en helhetslösning med representation för skolans alla kategorier.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 497 och II: 527 i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övernående ja besvarad. Herr Gustafsson i Barkarby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 174, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 497 och II: 527 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Barkarby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 63 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Fackrepresentation i skolstyrelse

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Gustafsson i Barkarby under överläggningen framställda yrkandet att riksdagen måtte bifalla den i motionerna I: 497 och II: 527 gjorda hemställan avseende att samarbetsnämndens sammansättning skulle bli sådan att den omfattade samtliga personalgrupper vid skolenheten; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Barkarby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 174, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Gustafsson i Barkarby under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Barkarby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 94 ja och 82 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15

Fackrepresentation i skolstyrelse

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 88, i anledning av motioner om fackrepresentation i skolstyrelse.

Andra lagutskottet hade behandlat följande till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 83 av herr *Helge Karlsson m. fl.* och II: 99 av herr *Lundmark m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 479 av herr *Lindblad* och II: 577 av herr *Romanus m. fl.*, i vilka yrkats, såvitt här var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde »att skolstadgan ändras så att eleverna ges rätt till fackrepresentation i skolstyrelserna på likvärdiga villkor med lärare och skolläda»;

3) de likalydande motionerna I: 497 av herrar *Palm* och *Göran Karlsson* samt II: 527 av herrar *Gustafsson* i Barkarby och *Andersson* i Södertälje, i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att Kungl. Maj:t föranstaltade om en översyn av nu gällande författningar inom skollagstiftningen så att »full jämställdhet åstadkommes mellan skolstyrelsen å ena sidan och övriga kommunala styrelser å den andra sidan i fråga om principen för sammansättningen».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 497 och II: 527, såvitt här var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om avskaffande av fackrepresentationen i skolstyrelse;

B. att följande motioner, nämligen

1) I: 83 och II: 99, samt

2) I: 479 och II: 577, såvitt här var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Dahlberg* (s), *Österdahl* (fp) och *Ringaby* (m) samt fru *Frænkel* (fp), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att motionerna I: 497 och II: 527, såvitt här var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **FRÄNKEL** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **ROMANUS** (fp):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anförde under föregående punkt yrkar jag bifall till motionen I: 479 och II: 577 i den del som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 88, nämligen att skolstadgan ändras så att eleverna ges rätt till fackrepresentation i skolstyrelserna på likvärdiga villkor med lärare och skolledare.

Fröken **SANDELL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 479 och II: 577 i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Frænkel begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talman-

Fackrepresentation i skolstyrelse

nen nu fann den under 2:o angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Romanus votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 88 antager utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 479 och II: 577 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Romanus begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 54 ja och 28 nej, varjämte 113 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 88, röstar

Skolornas elevvård

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Fränkel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 60 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 16

Skolornas elevvård

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 175, i anledning av motioner om den pedagogiska stödpersonalen i grundskolan samt skolornas elevvård.

I detta utlåtande behandlade utskottet dels de likalydande motionerna I: 476 av herr Lidgard och II: 563 av fru Mogård m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 485 av herrar Nils Nilsson och Thorsten Larsson samt II: 560 av herr Mattsson m. fl., vari, såvitt nu var i fråga, bl. a. hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle

2. att en översyn av skolhälsovården komme till stånd och att därav föranledda förslag om utbyggnad och för-

stärkning förelades nästa års riksdag,

3. att försöksverksamhet företoges med särskilda resurstimmar för elevvård enligt i motionerna anförda riktlinjer,

4. att en översyn skedde av möjligheterna att i elevvårdssammanhang ålägga tystnadsplikt för lärare på samma sätt som nu gällde för kuratorer, läkare och jämställda,

dels de likalydande motionerna I: 516 av herr Wirtén m. fl. och II: 548 av herr Källstad m. fl.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge ökat stöd till elevorganisationer,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge en översyn av skolhälsovården,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge försöksverksamhet med särskilda resurstimmar för elevvård,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge tystnadsplikt för lärare,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560 i vad de avsåge en förstärkning av studie- och yrkesorienteringen i den gymnasiala skolan,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 476 och II: 563,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 516 och II: 548.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande en översyn, utbyggnad och förstärkning av skolhälsovården

a. av herrar Axel Andersson (fp), Ivar Johansson (cp), Per Jacobsson (fp) Wirtén (fp), Johan Olsson (cp), Mattsson (cp), Källstad (fp), Sjönell (cp), Westberg i Ljusdal (fp) och Elmstedt (cp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl.

Skolornas elevvård

Maj:t till känna vad reservanterna anför om en översyn av skolhälsovården;

b. av fru *Sundberg* (m), utan angivet yrkande;

2. beträffande *användningen av s. k. resurstimmar för elevvårdsändamål* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla om att försöksverksamhet företoges med särskilda resurstimmar för elevvård enligt i motionerna anförda riktlinjer;

3. beträffande *lärares tystnadsplikt i elevvårdssammanhang* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla att en översyn skedde av möjligheterna att föreskriva tystnadsplikt för lärare i elevvårdssammanhang på samma sätt som nu gällde för kuratorer, läkare och jämställda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! Trivseln på arbetsplatsen är en viktig förutsättning för att man skall kunna uppnå ett bra arbetsresultat. Det gäller i lika hög grad den arbetsplats som skolan utgör som vilken annan arbetsplats som helst. De allra flesta elever förstår detta, men det finns undantag. Det finns de som försvårar möjligheterna för sina kamrater att uppnå goda resultat i arbetet

och som därtill gör arbetet för lärarna både tungt och svårt. Detta är allvarligt, därför att de elever som av olika orsaker inte fått möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen i skolan får lida för detta, då de kommer ut i arbetslivet utanför skolan. De blir mer eller mindre handikappade utan att vare sig själva ha önskat sig en sådan situation eller medverkat till den. Kort sagt får de ambitiösa eleverna i de bråkiga klasserna lida oförskyllt.

Vidare finns det elever som av olika anledningar inte kan tillgodogöra sig undervisningen men som befinner sig i en annan situation. De har det svårast själva. Det är de som har besvärliga hemförhållanden, de som av olika anledningar blir hackkycklingar i klassen. Det kan vara sådana som av ena eller andra anledningen har kommit i den situationen att de avviker från det vedertagna mönstret. Därvidlag kan vi vid olika tillfällen notera att små orsaker kan få stora verkningar. Utöver det att dessa ungdomar kan ha det svårt i skolan kan de råka ut för att de ungdomar som i olika avseenden inte vill följa undervisningen, som inte vill vara laglydiga, lockar dem med sig. Om kamraterna i klassen inte vill ha med dem att göra, kan det lätt bli andra som lockar dem med sig på vägar som det inte är lyckligt för dem att gå.

Det är mot denna bakgrund som man känner det som ett verkligt behov att ge uttryck för den meningen att en upprustning av elevvården är nödvändig. Det är också detta som de motioner syftar till, vilka har föranlett det utskottsutlåtande som vi nu behandlar jämte de reservationer som har fogats till utlåtandet. Här berörs inte elevvården i hela dess vidd, men man tar upp flera väsentliga frågor.

En del av samhällets ansvar gäller just den elevvårdande verksamheten. En god omvårdnad om eleverna utgör underlag för skolans övriga verksamhet. Här har säkerligen den skolkura-

Skolornas elevvård

tiva verksamheten stor betydelse. Men till elevvården hör också att skapa förutsättningar för ett gott och förtroendefullt samarbete mellan hem och skola liksom mellan elever och lärare. Jag anser det inte vara fel att lyssna till vad ungdomar har att anföra i skolfrågor. Det är en del av skoldemokratin. Men man måste alltid ha klart för sig, när man diskuterar dessa frågor, att skoldemokratin inte bara innebär rättigheter för eleverna utan även skyldigheter och ansvar.

Reservationen 1 i detta utlåtande behandlar skolhälsovården. Reservanterna önskar att verkliga förbättringar snart kommer till stånd, varvid inte minst behovet av en förstärkning av elevvårdens personella resurser bör beaktas, och reservanterna har också uttalat sin önskan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller detta.

Utskottet anser att riksdagen inte behöver skriva till Kungl. Maj:t i frågan. Enligt min åsikt skulle dock en framställning till Kungl. Maj:t i enlighet med reservationen 1 ge mera tyngd åt vår mening att skolhälsovården behöver förbättras. Riksdagens klart uttalande uppfattning i denna fråga skulle vara till nytta för elevvården, inte minst för skolhälsovården. Skolöverstyrelsen bör ha ett sådant stöd i det påbörjade arbetet att söka åstadkomma bättre arbetsstrivsel i skolan.

Ungdomen utsätts för skadliga inflytelser. Det gäller problem med deras förhållande till beroendemedlen men det är inte det enda. Den mentalhygieniska elevvården behöver ägnas stor uppmärksamhet liksom problemen beträffande specialklassernas elever och de isolerade eleverna. Om då den personalstyrka som ägnar sig åt skolhälsovården utökas är jag för min del övertygad om att det skulle innebära att många problem kunde lösas och också medföra bättre arbetsstrivsel. Åtskilliga elever skulle säkert kunna hjälpas på det sättet, och det skulle givetvis inte

bara vara till nytta för eleverna utan också för hela skolan.

I reservationen 2 har vi tagit upp ett tidigare framfört krav här i riksdagen, nämligen kravet att vissa av de timmar klassföreståndarna har att fullgöra inte skall vara schemabundna utan att de då särskilt skall kunna ägna sig åt elever med problem av olika slag och försöka få dessa elever att bättre finna sig till rätta. Även om man i varje situation skall beakta att elevvården är viktig, är det min bestämda mening att man konstruktivt skulle kunna bidra till förbättrad elevvård, om det funnes vissa icke schemabundna timmar då klassföreståndaren kunde gripa in och speciellt ägna sig åt vissa elever.

I reservationen 3 behandlas lärarnas tystnadsplikt. Jag har den uppfattningen att det skulle vara värdefullt med en regel om tystnadsplikt för hela skolväsendet, avseende upplysningar och information om personliga och enskilda förhållanden som inte tagits upp i allmän handling. För skolkuratorer och skolpsykologer har skolöverstyrelsen lämnat rekommendationer som innebär att de regler som gäller läkares och sjuksköterskors tystnadsplikt bör kunna tjäna som vägledning även i deras fall. Lärarna är inte ålagda tystnadsplikt.

I reservationen 3 föreslår reservanterna att riksdagen med bifall till motionerna »hos Kungl. Maj:t anhåller att en översyn sker av möjligheterna att föreskriva tystnadsplikt för lärare i elevvårdssammanhang på samma sätt som nu gäller för kuratorer, läkare och jämställda». Utskottet skriver däremot att utskottet har sig bekant att detta problem uppmärksammats i utbildningsdepartementet, varför utskottet inte vill föreslå någon sådan översyn. Utskottet skriver också att detta är en känslig sak, att det inte går att ha generella regler och att det även kan uppkomma svåra avvägningsfrågor. För mig är detta emellertid inte tillräckliga skäl för att avstå från att begära den nämnda

Skolornas elevvård

översynen. Det räcker inte med att problemet är uppmärksammat, det bör också bli föremål för åtgärder.

För mig är detta en mycket viktig del av elevvårdsarbetet. Jag vet att många målsmän och elever avstår från att tala med en lärare därför att man löper risk att det som sägs kan bli ofentliggjort. Det kan medföra att man får liksom en mur mellan elever och lärare och mellan hem och skola, en mur som det inte går att komma över. Följden blir också att orsakssammanhangen i olika problem inte blir klarlagda när det hålles elevvårdskonferenser. Jag har många gånger hört att man sagt att här måste vi vara försiktiga; vi måste vara medvetna om att lärarna inte har någon tystnadsplikt. Detta gör att man inte heller kan hålla frågan om elevvården levande på det sätt som behövs.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 a, 2 och 3 till statsutskottets utlåtande nr 175.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Av de många motioner i skolfrågor av olika slag som i januari i år överlämnades till statsutskottets andra avdelning uppsköts behandlingen av ett inte så litet antal till höstrikdagen. Detta nästan årslånga uppskov med behandlingen betyder emellertid inte att motionerna bara har fått ligga och att ingenting hänt med dem under tiden. I enlighet med gällande ordning har sekretariatet remitterat de flesta av dem till skolöverstyrelsen och andra instanser för yttrande, och man har även förhört sig med departementet om hur det har legat till med de problem som motionärerna har velat lösa. De svar och upplysningar som därvid inhämtats ger vid handen att skolfrågorna är föremål för den största uppmärksamhet.

Uppenbart är att man både i skolöverstyrelsen och i departementet omedelbart efter det att motionerna väck-

tes satte sig ned och studerade resultatet av motionärernas mödor. I många fall har man därvid funnit motionärernas synpunkter beaktansvärda, och då har man också handlat mycket snabbt. Följden har blivit att utskottets andra avdelning under de senaste veckorna har kunnat avstyrka motioner på löpande band med den motiveringen, att skolöverstyrelsen redan med uppmärksamhet följer frågan, att skolöverstyrelsen påbörjat en översyn eller att departementet på västkanten tillsatte en arbetsgrupp med uppgift att gripa sig an med de frågor motionärerna aktualiserat. När ärendena sedan kommit upp i avdelningen har man där kunnat säga till motionärerna: Vad ni vill vinna är redan på gång.

Jag har velat påminna om hur det går till i detta sammanhang. Riksdagens motionsbehandling är ofta ett ganska sällsamt spel, där — för att citera en kollega i första kammaren — fjädrarna hamnar inte alltid på den hatt, där de hörde hemma.

Det kan naturligtvis göras gällande att de motioner som kammaren nu har att ta ställning till borde ha rönt samma öde, alltså borde ha avstyrkts utan några reservationer, i anledning av vad SÖ och departementet meddelat. Det har emellertid vid förevarande utlåtande fogats tre reservationer beträffande frågor, vilka vi finner så angelägna och brådskande att det är nödvändigt att ge Kungl. Maj:t en ordentlig påstötning för att något skall hända och det mycket snart. Utskottsmajoriteten har visat en ängslan för att besvara Kungl. Maj:t med skrivelser, som vi för vår del inte finner motiverad.

Även utskottsmajoriteten är tydligen på det klara med att t. ex. elevvårdsproblemen är besvärande. Skillnaden ligger i att reservanterna visar större vilja att verka pådrivande.

Reservationen 1 gäller skolhälsovården, om vilken SÖ uttalar att en översyn är befogad och att redan en kartlägg-

Skolornas elevvård

ning av de förhållanden under vilka arbetet bedrivs vore värdefull. SÖ säger sig också ha för avsikt att ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga samtidigt som styrelsen framhåller att en förstärkning av elevvårdens personella resurser i hög grad är önskvärd, då bl. a. därigenom en intensifiering av skolhälsovården skulle komma till stånd.

Reservanterna underskattar ingalunda skolöverstyrelsens goda avsikter men menar att det inte räcker med detta utan att det är synnerligen angeläget att SÖ får en uppmaning och även — vilket inte är mindre viktigt — möjligheter till en verklig kraftinsats med sikte på att åstadkomma en rejäl upprustning av skolhälsovården. I detta sammanhang måste man också räkna in en ofrånkomlig förstärkning av elevvårdens personella resurser. Herr Mattsson har ingående motiverat varför kraftfulla och snabba åtgärder behövs på detta område, och jag behöver inte upprepa vad han sagt utan kan instämma med honom. Här talar vi om något som tränger sig på; det vet alla som har nära kontakt med förhållandena ute på fältet.

I reservationen 2 behandlas ett förslag om att en del av de s. k. resurstimmarna skall användas till elevvårdande ändamål. Utskottsmajoriteten säger sig kraftigt vilja understryka betydelsen av den elevvårdande verksamheten men anser att SÖ utan inblandning bör klara denna uppgift. SÖ vill själv inte vara med om att ta resurstimmarna i anspråk för det föreslagna ändamålet utan förklarar att elevvården inte får »ens till namnet begränsas till vissa timmar av något slag. Elevvårdssynpunkten skall ständigt hållas levande i all skolans verksamhet och i alla kontakter mellan skolans personal och eleverna.»

Ja, det låter sig givetvis säga, men var och en som har kontakt med situationen i skolan i dag vet att denna upplever något av en kris som berör

både lärare och elever. Den är på åtskilliga håll så pass allvarlig, att de lokala skolstyrelserna måste sätta in speciella åtgärder för upprätthållande av disciplinen, för att förhindra skadegörelser på lokaler och inventarier och för att hålla verksamheten i gång på ett någorlunda tillfredsställande sätt.

Det finns sannerligen brister att peka på, och den förnöjsamhet som skolöverstyrelsen visar i sitt yttrande kan knappast vara riktigt allvarligt menad. I det första stycket av yttrandet som finns återgivet på s. 2 i utlåtandet heter det: »Riktlinjerna för skolans elevvårdande arbete är sedan länge klart uppdragna och torde i huvudsak ej böra nu ändras. Skolan har redan till sitt förfogande en organisation av elevvårdsfunktionärer som visat sig ändamålsenlig och bör kunna bibehållas.» När man skriver så, tycker jag det vittnar om att man inte har en tillfredsställande kontakt med de verkliga förhållandena ute på fältet.

Att skolöverstyrelsen dock själv är litet fundersam kan man förstå när man tar del av nästa stycke, där det heter: »Skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på problemen kring elevvården och arbetar kontinuerligt på att förbättra den inom ramen för sina resurser.» Om man »arbetar kontinuerligt på att förbättra» elevvården kan man väl knappast vara så belåten med det som nu finns; man vill ju förbättra situationen. Jag tycker att det föreligger en motsättning mellan första och andra stycket i skolöverstyrelsens yttrande.

Jag tänker inte gå in på alla de problem som radat upp sig i detta sammanhang — det får anstå till ett annat tillfälle. Låt mig bara säga att det finns starka skäl för reservanternas krav på en försöksverksamhet med särskilda resurstimmar för elevvården. Det är ett blygsamt krav i ett trängt läge. Jag vill på den punkten ansluta mig till vad herr Mattsson sade när han påpekade hur värdefulla sådana här timmar kan

Skolornas elevvård

vara, då det gäller för klassföreståndaren att ta hand om eleverna i klassen och hjälpa dem till rätta.

I reservationen 3 begärs en översyn av möjligheterna att föreskriva tystnadsplikt för lärare i elevvårdssammanhang på samma sätt som gäller för skolläkare och skolsköterskor. Jag vet mycket väl att detta kan vara en kontroversiell fråga. Det finns skäl för och emot. Skolöverstyrelsen hänvisar till att den för »skolkuratorer och skolpsykologer — — — meddelat rekommendationer» och att styrelsen »i förslaget till ny läroplan för grundskolan understrukit alla befattningshavares skyldighet i detta hänseende». Detta är gott och väl, men det är uppenbart att det råder en viss förbistring på detta område — ett område som är synnerligen känsligt och där det gäller att ta hänsyn både till elevernas rätt till integritet och till behovet av kontakt mellan exempelvis läkare, kuratorer och lärare.

Vi hade för en tid sedan en skolsköterska här i huset som föreläste för oss och som påvisade vilket handikapp det är för skolsköterskorna inom skolhälsovården och elevvården att inte få räkna med att även lärarna har tystnadsplikt.

Reservanterna har ändå inte utan vidare ansett sig böra föreslå en allmän tystnadsplikt utan har nöjt sig med att anhålla om en översyn av möjligheterna att utsträcka tystnadsplikten att även gälla lärarna, vilket jag tycker att alla kammarledamöter kunde vara överens om.

Herr talman! Med dessa kommentarer vill jag yrka bifall till de reservationer som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 175.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag hade tänkt säga ett par ord om frågan om tystnadsplikten, men med hänsyn till dagens pressade arbetsschema skall dessa ord inte bli

många, trots att frågan är synnerligen väsentlig.

Det är i dagens läge ett problem att klara mycket känsliga frågor inom skolan med hänsyn till att en del av dem som där verkar har tystnadsplikt och en del andra inte. Jag skall inskränka mig till att instämma med dem som här talat om just de speciella svårigheter som därvidlag råder och senare gå in på frågan om vad som i dag eventuellt är möjligt att göra.

Det är något ganska unikt att man från en kårs sida ropar efter en plikt. Detta är verkligen något ovanligt. Men man har gjort detta mycket länge därför att man har funnit att det inte går att arbeta på ett tillfredsställande sätt med bristande överenstämmelse i reglerna för olika kategorier. Eftersom detta alldeles speciellt går ut över de elever som är i särskilt behov av hjälp, d. v. s. de elever som kanske är de största problemen för både hem och skola, finns all anledning att hörsamma de önskingar som kommer från dem vilka har att arbeta med dessa frågor.

När jag läste utskottsutlåtandet ställde jag mig ganska undrande både till utskottets skrivning och i någon mån också till reservationen. Det beror på att jag tycker att det skulle finnas möjligheter att alldeles omgående effektuera den beställning som finns att intolka i reservationen. Inom utbildningsdepartementet finns en PM som upprättades för fyra år sedan. Det skulle vara av värde att få veta vart denna PM egentligen tagit vägen. Den innehöll konkreta förslag till bestämmelser om tystnadsplikt med ikraftträdandet föreslaget till den 1 juli 1966 — om jag minns rätt. Den remissbehandlades och blev föremål för en synnerligen positiv behandling från de flesta håll, däri inkluderat Sö. Sedan har ingenting hänt. Jag har hört talas om att det skulle ha uppstått någon sorts kompetenskonflikt mellan utbildningsdepartementet och justitiedepartementet och att detta skul-

Skolornas elevvård

le vara anledningen till att man har stoppat ner denna PM och hela frågan djupt nere i departementets lådor. Jag tycker inte att detta är en riktig behandling av en så viktig fråga som denna.

Här har dessutom förekommit skrivelser och initiativ av olika slag från berörda parter, i vilka man begärt att frågan skall tas upp för att få sin lösning. Det finns alltså möjligheter att göra det på basis av det material som redan existerar.

Självfallet kommer jag att rösta på reservationen, eftersom jag tycker att den är bättre och ger en tydligare markering. Jag är dock inte särskilt entusiastisk av det skälet, att jag är rädd för att denna översyn kommer att betyda att man så att säga skall börja från scratch och ånyo göra en översyn för att sedan skjuta frågan på framtiden under ytterligare ett par år. Jag vill emellertid hoppas att man kan tolka detta krav på översyn så, att det också inkluderar en översyn av det utredningsmaterial som vi redan har till förfogande och att vi därmed kan förvänta förslag inom kort.

Utskottsmajoriteten säger att man inom departementet har uppmärksammat denna fråga, men jag skulle snarare vilja uttrycka saken på det sättet, att man inom departementet har blivit uppmärksamgjord på denna fråga, ty det har man uppenbarligen blivit vid flera tillfällen.

Vid remissbehandlingen av sekretessutredningens betänkande, som kom för ett par år sedan, underströk också skolöverstyrelsen särskilt kravet på tystnadsplikt. Jag förmodar att man inte kan tolka skolöverstyrelsens skrivning i dess yttrande över de motioner vi i dag behandlar som något återtåg på den punkten; det framgår inte så tydligt av utskottsutlåtandet vad som egentligen har sagts, och jag har inte hunnit ta reda på det. Sekretessutredningen, som ibland åberopas, berörde emeller-

tid så allmänna och stora frågor att den kanske inte är den allra lämpligaste instansen att referera till, även om också den ger material. På en del håll har man i stället hänvisat till ämbetsansvarskommittén, som också har att penetrera frågor över ett vitt fält. Jag anser det vara lika olyckligt om frågan skulle bli vilande i denna kommitté, eftersom det är både möjligt och angeläget att kvickt göra någonting.

Herr **NORDSTRANDH** (m):

Herr talman! Det är ett vitt och utomordentligt betydelsefullt fält inom skolans verksamhet som de motioner vi nu behandlar spänner över, framför allt i avseende på den nödvändiga upp rustningen av elevvården. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens utlåtande och reservationerna är — enligt vad jag tycker mig kunna läsa ut av texterna — inte stor, när det gäller sakinnehållet och motiveringarna; den är nästan ingen, skulle jag vilja säga. Utskottsmajoriteten skulle också i vad gäller sakinnehållet ha kunnat utöka sin skrivning med en hel del av vad reservanterna nu har yttrat från talarstolen i långa och värtaliga anföranden.

Skillnaden är väl — om man vill ställa saken på dess spets — snarast den, att reservanterna vill skriva till Kungl. Maj:t, medan utskottsmajoriteten nöjer sig med att understryka vikten av att de utredningar, undersökningar och överväganden som redan pågår i ämbetsverken fullföljs och leder till resultat. Jag har — det vill jag gärna säga till reservanterna — i och för sig ingenting att invända mot att skriva till Kungl. Maj:t, jag hyser, herr Westberg i Ljusdal, faktiskt ingen ångslan för att besvara Kungl. Maj:t. Liksom majoriteten i utskottet tror jag emellertid att det i förevarande fall räcker med utskottets olika påpekanden. Dessa är till fyllest och torde även verka pådrivande. Sedan är det

Skolornas elevvård

naturligtvis i viss mån en avvägningsfråga om det ena eller det andra skall bedömas som mer eller mindre pådrivande.

Det skulle ha kunnat finnas ytterligare en reservation, om de som står bakom ett par motioner beträffande tillgången på kuratorer och annan elevvårdspersonal inte hade ansett att utskottet tillräckligt kraftigt understrukt betydelsen härav. Utskottet framhåller att det inte är berett att föreslå riksdagen att göra någon särskild framställning till Kungl. Maj:t. En blank reservation skulle ha gått ut på att det är viktigt att en analys göres av arbetsuppgifterna för de olika personalkategorierna för att därmed höja effekten av de elevvårdande insatser som skulle kunna göras. Skolöverstyrelsen arbetar på en dylik analys av de olika befattningshavarnas funktioner, och därför menar utskottet att riksdagen inte behöver skriva till Kungl. Maj:t. Därmed var motionärerna tydligen nöjda.

På tre andra områden har reservationer avgivits. Den första gäller översyn, utbyggnad och förstärkning av skolhälsovården. Frågan gäller alltså om riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t eller inte. Utskottet menar att det räcker med att understryka att skolöverstyrelsen bör ha sin uppmärksamhet riktad på frågan. Här finns en språkligt ganska intressant sak att iakttä. Om frågans betydelse synes det inte föreligga någon skillnad; både reservanterna och utskottet använder de kraftfulla orden »fullföljes med all kraft».

Den andra reservationen gäller användningen av s. k. resurstimmar för elevvårdsändamål. Även här gäller oenigheten huruvida riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t eller inte. Utskottets majoritet framhåller, att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på en förstärkning av elevvården, och förutsätter att skolöverstyrelsen efter vederbörlig utredning och prövning själv skall ta initiativ. Jag

tror mig veta att skolöverstyrelsen även kommer att göra detta. Lärarorganisationerna har nämligen också krävt att speciell tid för elevvård skall ställas till klassföreståndarnas förfogande, och det ärendet kommer att behandlas av skolöverstyrelsen.

Den tredje reservationen gäller lärarens tystnadsplikt i elevvårdssammanhang. Skillnaden i uppfattning gäller också här bara frågan vem man skall rikta ett påpekande till. Utskottsmajoriteten har inte någon annan uppfattning än reservanterna om den aktualiserade tystnadspliktens betydelse — det vill jag understryka kraftigt — men anser alltså att det räcker med att saken nu tagits upp i utbildningsdepartementet. Det finns all anledning att förvänta sig att det sker något på området.

Fru Nettelbrandt efterlyste en fyra år gammal promemoria rörande tystnadsplikten som utarbetats av utbildningsdepartementet. Jag kan inte minnas den promemorian. Däremot kan jag meddela något som för övrigt antytts i utskottsutlåtandet, där man skriver att saken har uppmärksammats i utbildningsdepartementet, nämligen att det för närvarande finns ett nytt arbetspapper i frågan i departementet. Det finns all anledning att förvänta sig att detta material snart kommer att skickas ut för åtgärder — eventuellt till SÖ; den saken kan jag inte bedöma. Men att det verkligen kommer att ske någonting när det gäller tystnadsplikten torde reservanterna kunna vara övertygade om, och även om kammaren inte bifaller reservationen tror jag att effekten ändå blir den som reservanterna eftersträvar.

Herr talman! Jag ber alltså att i alla stycken få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 175.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag har, herr Nordstrandh, anledning att beklaga att vi

Skolornas elevvård

inte kunde enas om att det är erforderligt att skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga.

När det gäller frågan om skolhälsovården, som behandlas i reservationen 1, har skolöverstyrelsen under flera år i sina anslagsäskanden framhållit att man behöver en förstärkning. Även i det remissvar skolöverstyrelsen har avgivit med anledning av motionerna framhåller man att det också nu föreligger behov av en sådan förstärkning: »En förstärkning av elevvårdens personella resurser är i hög grad önskvärd. Därigenom skulle en intensivifiering av skolhälsovården komma till stånd, som överstyrelsen upplever som behövlig speciellt inom landsbygdsdistrikten.»

Skolöverstyrelsen har alltså år efter år påpekat behovet av en förstärkning av skolhälsovården, inte minst när det gäller skolsköterskor. Skolsköterskan har nu hand om upp till 1 500 elever. Ofta sköts denna verksamhet av distriktssköterskor, som har många andra uppgifter än skolhälsovården. Det är en övermänsklig uppgift för dem att klara allt detta arbete på ett tillfredsställande sätt. Det är därför vi reserverar bedömt det som angeläget att man nu inte bara nöjer sig med att uppmärksamma frågan och med att konstatera att skolöverstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp för behandling därav, utan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger en mening till känna. Det skulle säkerligen ge större tyngd åt framställningarna från skolöverstyrelsen än om riksdagen bara avslår motionerna.

När det gäller den promemoria om tystnadsplikt som fru Nettelbrandt talade om vill jag säga att det kan hända att herr Nordstrandh inte var närvarande på avdelningen den gången förra året när dåvarande generaldirektören i skolöverstyrelsen talade om den utredning som lämnats men som inte hade föranlett någon åtgärd. Man har

tydligt inte kunnat komma fram till något förslag och följaktligen inte heller kunnat beakta vare sig lärarnas, elevernas eller målsmännens önskemål om tystnadsplikt och förtroendefullt samarbete mellan lärare och elever och mellan hem och skola också på detta område.

Det är klart att man kan säga som herr Nordstrandh att det är en bedömningsfråga om man skall låta sig nöja med vad som står i utskottsutlåtandet och avslå motionerna eller skriva till Kungl. Maj:t. Jag vill ännu en gång säga att jag beklagar att saken fick denna utgång, d. v. s. att man inte ville vara med om att kraftfullare ta till vara de svagas rätt — det är nämligen många gånger i dessa sammanhang de svagas rätt det är fråga om. Därtill kommer att det också är fråga om att försöka åstadkomma bättre arbetstrivsel i skolan. Att det finns elever som bråkar och förstör trivseln måste ju bero på någonting. Man måste därför ha möjlighet att ta reda på orsakssammanhangen. I annat fall står man där utan att kunna göra någonting. På det sättet förstörs klassen och arbetsglädjen och elevernas möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen. Man gör det också omöjligt för lärarna att meddela undervisning. Det är så mycket som står på spel här. Det är elevernas framtid det gäller. Det är möjligheten att få ut det bästa tänkbara av det vi satsar på våra barn. Elevvården är en så oerhört viktig sak att riksdagen verkligen i skrivelse till Kungl. Maj:t borde ha kunnat säga ifrån att man skall satsa på de tre frågor vi här har tagit upp, nämligen skolhälsovården, resurstimmarna och tystnadsplikten. Det är väsentliga frågor i elevvårdssammanhang.

I detta anförande instämde fru *Mogård* (m).

Herr **NORDSTRANDH** (m) kort genmäle:

Skolornas elevvård

Herr talman! Om man undantar passusen om skrivandet till Kungl. Maj:t kan jag instämma i allt vad herr Mattsson med entusiasm och emfas anförde. Man kan svårligen framföra dessa synpunkter med större vältalighet.

För vännen Mattsson vill jag läsa upp några citat för att illustrera hur utskottsmajoriteten och reservanterna ser på saken. Jag väljer den första punkten, beträffande skolhälsovården. Utskottet skriver: »Utskottet — — — finner det angeläget att det arbete som sålunda påbörjats inom överstyrelsen fullföljes med all kraft.» Reservanterna uttalar: »Utskottet — — — finner det angeläget att det arbete som skolöverstyrelsen påbörjat inom detta område fullföljes med all kraft — — —.»

När det gäller tystnadsplikten vill jag upprepa att det nu i denna fråga föreligger ett utkast, ett arbetspapper eller vad man skall kalla det, som behandlats inom utbildningsdepartementet och nu kommer att gå ut. Den saken är alltså nu beredd på det sättet att man kan förvänta ett ståndpunktstagande. Det är naturligtvis en bedömningsfråga, men jag kan inte finna att det då kan tjäna något ändamål att skriva till Kungl. Maj:t. Resulterar det inte i någonting har vi möjlighet att snabbt ta upp frågan igen. Men just nu kan jag inte finna annat än att vi har att vänta på ett förslag.

Herr MATTSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordstrandh läste här utskottsutlåtandet. Han borde också ha läst upp vad som står i fortsättningen i reservationen. Det står där att det är angeläget att »det arbete som skolöverstyrelsen påbörjat inom detta område fullföljes med all kraft med sikte på att verkliga förbättringar på området snart kommer till stånd. Inte minst bör behovet av en förstärkning av elevvårdens personella resurser beaktas.» Detta föreslår reservanterna

att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t.

Är det inte någon skillnad mellan reservanternas och utskottsmajoritetens uttalanden i denna fråga, då kan jag inte hjälpa till mer. Nu har jag läst inantill vad som är skrivet.

Fru LUDVIGSSON (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja peka på ett par saker med anledning av motionerna nr 485 i första kammaren och nr 560 i andra kammaren som har tagits upp i reservation 1 a och avser en översyn av skolhälsovården.

Det framgår väl inte minst av denna animerade debatt, att skolhälsovården är av största betydelse och att arbetsuppgifterna för personalen inom denna vårdgren blir alltmer omfattande och betydande. Därom råder det naturligtvis inga delade meningar inom utskottet.

Målsättningen för elevvården är klart angiven och därom har vi heller inga delade meningar. Det har emellertid hänt mycket på skolans område, och utvecklingen går snabbt, så vi behöver också förnya oss och följa med utvecklingen inom skolhälsovården.

Jag måste protestera när herr Westberg i Ljusdal säger att skolhälsovården är misskött. Att säga så är att förringa personalens insatser. Vilket land vi än jämför oss med i detta avseende finner vi att vi ligger väl till även här.

Jag måste säga som herr Nordstrandh sade för en stund sedan att det är svårt att förstå vad reservanterna tror sig ha att vinna på att begära en översyn av någonting som redan har aktualiserats i skolöverstyrelsen. Elevvården behandlas i de riktlinjer som regeringen år 1968 utfärdade för skolöverstyrelsens arbete för befrämjande av goda arbetsförhållanden i skolan. Inom skolöverstyrelsens arbetsgrupp för samverkan i skolan — SISK — planeras nu ett försök med intensifierad elevvård i skolan i avsikt att skapa en mentalhygie-

Skolornas elevvård

niskt riktig skolmiljö. Eftersom skolhälsovården är en viktig del just av elevvården, är det alldeles självklart att den frågan kommer att bli föremål för särskild uppmärksamhet i arbetsgruppen, vilket SÖ också har sagt i sitt yttrande.

Jag tycker emellertid det kan vara värt att notera att det, såsom herr Mattsson har påpekat i denna debatt, föreskrivs i skolstadgan att det på orter med mindre än 20 000 invånare åligger distriktssköterskan att vara verksam som skolsköterska. Detta stadgande har medfört att cirka 60 procent av skolsköterskorna är distriktssköterskor och alltså landstingsanställda.

Detta distriktssköterskornas engagemang med dess konsekvens för deras övriga verksamhet har uppmärksamats vid Landstingsförbundets kongress, där frågan var föremål för en motion, i vilken det hemställdes att åt Landstingsförbundets styrelse skulle ges i uppdrag att vidta åtgärder för en definitiv utformning av skolhälsovårdens organisation. Motionen bifölls av Landstingsförbundets kongress, och vi kan alltså räkna med att hela fältet — alltså frågan om ansvar, kostnadsfördelning och arbetsformer inom skolhälsovården — blir föremål för en översyn. Vi kan alltså vänta en lösning som ligger i linje med vår målsättning i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Vid punkten nr 2 i statsutskottets utlåtande nr 175 har jag en blank reservation. Den gäller den förstärkta skolhälsovården.

Kravet på en sådan gör sig gällande såväl bland dem som arbetar i skolan och som bland föräldrarna. Skolhälsovården som begrepp innefattar inte enbart sjukvård eller hälsovård i fysisk

bemärkelse. Vår nya skola, som ställer stora krav på självständighet hos eleverna, och inte minst skolans kraftigt utökade elevantal har medfört vissa anpassningssvårigheter hos allt fler elever.

I den nya läroplanen för grundskolan talar man särskilt om att de svagpresterande eleverna behöver extra hjälp i undervisningen, men det är enligt min uppfattning också mycket viktigt att vi försöker utrona varför dessa elever är svagpresterande.

Lärarnas ytterligt svåra situation har debatterats livligt under denna höst och det har för första gången blivit vanligt att enskilda lärare träder fram och öppet redogör för de svårigheter som hotar att i många fall omintetgöra en meningsfull undervisning. Dessa svårigheter har ofta sin grund i att erforderlig psykologisk eller kurativ behandling inte kunnat ges åt elever som haft behov av sådan och vilkas anpassning till kamrater, lärare och undervisning varit så dålig, att lärarna utsatts för en orimlig arbetsbörda, samtidigt som andra elever hindrats i sin verksamhet. Det är därför inte förvånande att skolöverstyrelsen i sitt remissvar framhåller betydelsen av en översyn av skolhälsovården och att arbetet med en sådan översyn har påbörjats. I remissvaret sägs också att den skolpsykologiska och skolkuratoriska verksamheten är föremål för studium i syfte att höja dess effektivitet.

Men hur är då situationen för en centralskola ute i vår landsbygd? Det är ju inte bara storstäderna som har de av mig tidigare påtalade elevproblemen. Dessa problem förekommer också i större kommuner och i mindre städer. Där vet man ofta inte hur man skall gå till väga för att lösa dem. Skall man inom skolan anställa en skolsköterska? Skall man ytterligare utnyttja distriktssköterskan? Kanske behöver man anställa en skolkurator, och vilka möjligheter har man att slå sig ihop

Skolornas elevvård

med närliggande kommuner för att försöka få en skolpsykolog anställd? Hur skall kommunerna och skolstyrelserna kunna veta vilket som är det bästa sättet att hjälpa eleverna? Storstäderna har tillgång till hela denna elevvårdande personal, även om tillgången ofta inte är tillräcklig, men de små kommunerna kan inte hålla en full uppsättning av sådan personal.

Jag vill påpeka dessa svårigheter därför att det inte bara är fråga om att skaffa flera personer eller att utöka de personella resurserna på elevhälsovårdens område. Det gäller också att upplysa skolstyrelserna, som fattar besluten, om vilka tillvägagångssätt som i dag är de lämpligaste. Det kraftigt tilltagande skolket, som konstateras i allt fler skolor — hur skall vi komma till rätta med det? Vad skall vi göra med barn som inte tycker att de har några motiv för fortsatt skolgång? Hur skall vi kunna skydda oss mot sabotaget, förstörelsemanin och — jag skräckmålar inte; vi vet att detta är ett faktum runt om i våra skolor — även kamratförföljelserna? Vad är det för typ av elevvård vi i första hand måste satsa på, när vi inte har möjlighet till en full uppsättning av personal?

Jag tror inte att det räcker att bara tala om kvantitetsbegreppet; det är också nödvändigt att sprida kunskap om kvaliteten och de möjligheter som därvidlag står till buds.

Herr talman! Utskottet säger, att man inte vill göra något uttalande om riktlinjerna för omfattningen av grundskolans elevvårdspersonal, och jag förstår utskottet. Jag vet att utskottet här inte kan göra det, därför att man tycker att man känner för litet till vilka vägar som är de riktiga att gå fram på.

Låt mig sluta med förhoppningen att skolöverstyrelsen vid den översyn som man håller på med och som har till syfte att förbättra effektiviteten också försöker framlägga förslag till skolstyrelserna om vilken typ av verksamhet

inom skolhälsovården som är den mest effektiva för olika elevkategorier. Detta skulle i hög grad underlätta för de enskilda kommunerna att ta ställning, när de skall bygga ut sin elevvårdsorganisation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 175.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag vill bara göra en kort replik.

Man har berättat för mig att fru Ludvigsson påstått att det är min mening att skolhälsovården är misskött. Detta måste emellertid bero på en fullkomlig missuppfattning, ty jag har aldrig sagt eller menat någonting sådant. Däremot har jag framhållit att skolhälsovården måste byggas ut. Det saknas resurser och behöver göras mera än vad man nu förmår. Det är alltså detta jag velat säga.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 175, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Skolornas elevvård

reservationen 1 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 76 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 175, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde

emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 64 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 175, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 67 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Information i Sverige om internationella frågor

§ 17

Forskning och utbildning m. m. i
anslutning till det svenska biståndet
till u-länderna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av motioner rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna.

Sedan utskottets hemställen föredragits anförde

Herr **NORDSTRANDH** (m):

Herr talman! I en partimotion från moderata samlingspartiet har bland mycket annat hemställts »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att utrymme för forskning om de fattiga ländernas utveckling och problem, om biståndets inriktning och resultat beredes vid något av våra universitet och att frågan om vidgad akademisk forskning och utbildning utredes».

Efter vad jag kunnat finna har utskottet ställt sig positivt till motionen och hemställer att riksdagen » som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför om utredning rörande inriktningen och utformningen av forskning med anknytning till u-landsproblem — — —».

Alla former av internationalisering av undervisningen står för närvarande i utbildningspolitikens centrum världen över. Man kan därför säga att motionens initiativ, vidarefört av statsutskottet, är ett välkommet led i denna trend. Jag vill i sammanhanget erinra om att Förenta nationerna har proklamerat 1970 som internationellt utbildningsår, varvid följande huvuduppgifter har angivits:

att företa en inventering av den nuvarande utbildningssituationen,

att rikta uppmärksamheten mot vissa grundvillkor för att utvidga och förbättra utbildningen,

att skapa ökade resurser för utbildningsändamål,

att — vilket har sitt speciella intresse i detta fall — stärka internationellt samarbete.

Med hänsyn till det på detta sätt proklamerade utbildningsåret 1970 är det inte någon tillfällighet att det stora arrangemang kring undervisning och utbildning, den s. k. skolveckan, som Lärarnas riksförbund anordnar i början av januari varje år, i januari 1970 till stor del kommer att ägna sig åt frågeställningar som »Utbildning och internationalism», »Vilken hjälp behöver u-länderna i utbildningssammanhang?» samt »Sveriges roll i internationell utbildning.»

Utan att framställa något annat yrkande än statsutskottet vill jag med dessa ord understryka det betydelsefulla initiativ som här på grundval av en motion har tagits och uttrycka den förhoppningen att Kungl. Maj:t sedan riksdagens ståndpunkt blivit bekant också tar itu med dessa frågor med den kraft som de onekligen förtjänar.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18

Information i Sverige om
internationella frågor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av motioner angående information i Sverige om internationella frågor.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Fru **SUNDBERG** (m):

Herr talman! En väsentlig fråga som vi alla måste ställa oss är hur informationen om vårt internationella arbete når ut till svenska folket. Enligt SIDA:s

Information i Sverige om internationella frågor

petita för kommande budgetår har det gjorts ett fåtal undersökningar i denna fråga. För närvarande pågår emellertid en omfattande undersökning vid Stockholms universitet om svenska folkets attityder i detta sammanhang. Undersökningen kommer enligt uppgift att föreligga som doktorsavhandling under första halvåret 1970. SIFO har på uppdrag av SIDA genomfört en mindre undersökning om allmänhetens inställning till svenskt utvecklings-samarbete. Det var fråga om en mindre undersökning än vad SIFO vanligtvis gör och den hade ett underlag på endast 600 personer. Resultatet av undersökningen var lika fullt beklagansvärt. Man kom nämligen vid en jämförelse mellan läget i augusti 1968 och oktober 1969 fram till att den andel av svenska folket som önskade en ökad biståndsverksamhet hade minskat från 40 procent till 33 procent. Antalet personer som önskade minska vårt bistånd hade däremot ökat från 11 till 16 procent.

Denna tendens är i hög grad beklaglig. Vi som ägnar oss åt biståndsarbete på riksplanet vet att våra möjligheter att utöka detta arbete och vår hjälp till tredje världen över huvud taget är i hög grad beroende av hela folkets vilja att understödja denna verksamhet. Vi vet också, av de undersökningar som är gjorda, att denna vilja i hög grad är beroende av det mått av information allmänheten fått i dessa frågor. Det är alltså inte förvånande att man på alla håll och på allt sätt vill förbättra informationen.

Herr Nordstrandh och jag har väckt en motion i denna kammare, där vi begärt en översyn av möjligheterna att samordna informationen mellan olika organ på detta område. Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 177 ställt sig mycket positivt till våra önskemål. Jag känner väl till de samarbetssträvanden som förekommer inom Svenska FN-förbundet, SIDA, Utrikespolitiska institutet osv., och jag vill bara varmt hoppas att

detta samarbete också skall resultera i den ökade effektivitet som man på alla håll önskar skapa.

Jag vill emellertid peka på ett par förhållanden i detta sammanhang. Bristen på samordning av informationen, som bland annat framgår av att vi inte har ett enda informationsorgan, vilket snabbt kan agera, märktes speciellt tydligt i samband med den — låt mig använda ordet — attack som gjordes i svensk TV mot SIDA:s skolprojekt i Etiopien. Man kunde inte omedelbart sända ut den önskvärda informationen till allmänheten, och vi vet också att programmet i fråga negativt har påverkat svenska folkets uppfattning om effektiviteten och värdet av vårt biståndsarbete.

Samtidigt vet vi att de olika internationella organen ger ut sin egen litteratur, sina egna broschyrer, sina egna bildband o. s. v. Enligt min uppfattning skulle det vara betydligt effektivare om man hade en enda central, dit var och en som ville ha upplysningar kunde vända sig. Den skulle emellertid också kunna svara för den information som fortlöpande måste gå ut över hela vårt land i betydligt större utsträckning än nu. Den positiva skrivningen i utskottets utlåtande inger mig emellertid en förhoppning om att vi i alla fall så småningom skall få till stånd den av så många önskade effektiviteten.

En upplysning som framförs i utlåtandet gjorde mig emellertid en smula förvånad, nämligen att Utrikespolitiska institutet avser att ge ut en tidning. Jag vet inte hur långt detta tidningsprojekt har avancerat, men jag har själv med beklagande konstaterat att de två statsunderstödda tidningar som vi har på u-landsområdet, SIDA:s LUPP eller Lediga U-landsuppdrag och Svenska FN-förbundets Världshorisont, på intet sätt har den spridning och den upplaga som det allmänna intresset inte minst bland ungdom för biståndsverksamhet och internationellt samarbete skulle motivera.

Information i Sverige om internationella frågor

Vi har svårigheter att få ut dessa tidningar till allmänheten. Vi vet samtidigt att den mest spridda publikation som tar upp problem av denna typ är gruppen Unga filosofers tidskrift *Kommentar*.

I den önskan om samordning, som låg till grund för herr Nordstrandhs och min motion, fanns nog också en förhoppning om att man även när det gäller tidskriftsutgivningen skulle komma fram till en enda tidskrift som fick den spridning och det värde som en sådan skulle ha i vårt land. Det är därför, herr talman, som jag blir litet rädd när jag hör att också Utrikespolitiska institutet planerar att ge ut en tidning. Även om den kanske blir mera vetenskaplig upplever jag den i viss mån som ett hot mot de tidningar vi redan har, och jag vill sluta med att uttala en förhoppning om att det samarbete som nu pågår också kommer att omfatta diskussioner rörande möjligheterna att bättre än vad som nu sker samordna den skriftliga informationen på tidskriftsområdet till allmänheten.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Trots att motionen II: 494 avstyrks kan man som motionär känna sig ganska nöjd med utskottets utlåtande. Genom den tredje punkten i hemställan säger nämligen utskottet i stort sett vad vi avsåg att säga med motionen.

Utlåtandet understryker kraftigt behovet av en ökad information riktad till den svenska allmänheten från UD och av UD understödda organisationer. Man kan bl. a. läsa i utlåtandet att »ökade resurser för informations- och upplysningsverksamhet i internationella frågor är önskvärda».

När det gäller UD-tjänstmännens direkta insatser i informationsarbetet har UD meddelat utskottet att man inom departementet ställer sig positiv till sådan verksamhet. Utskottet förutsätter för egen del att UD uppmärksammar

önskemålen om ett ökat deltagande av UD-tjänstemän när det gäller att hålla föredrag i internationella frågor inför fackföreningar, ungdomsorganisationer och andra folkrörelser.

Utskottet säger vidare att det är angeläget att UD fullföljer ansträngningarna att samordna och effektivisera informationen om FN och dess verksamhet. Det kan ibland av olika skäl vara svårt för UD att gå direkt till allmänheten och berätta vad man vet. Då är det en fördel att man har intimt samarbete med fristående organisationer, som specialiserat sig på att förmedla internationell information till den svenska allmänheten.

UD har meddelat utskottet att man inom departementet undersöker möjligheterna att förstärka Utrikespolitiska institutets och Svenska FN-förbundets resurser. Speciellt Utrikespolitiska institutet bör — om statsbidraget ökar — kunna utvecklas till ett effektivt organ för information kring internationella frågor. Institutet bör i första hand ges resurser som gör det möjligt att nå ut till en bredare allmänhet än vad institutet i dag når. I det sammanhanget skulle man önska att de planer som finns på en seriös utrikespolitisk tidskrift kunde förverkligas i en nära framtid. Risken för konkurrens med LUPP och Världshorisont förefaller mig vara ytterst minimal.

Herr talman! I den politiska debatten i vårt land spelar de internationella frågorna en allt större roll. Speciellt den politiskt aktiva ungdomens engagemang är inriktat på internationella problem. De opinioner som utkristalliserar sig i olika utrikespolitiska frågor påverkar i sin tur bl. a. riksdagens ställningstaganden. Det är mot den bakgrunden mycket angeläget att allmänheten har god tillgång till internationell information av hög kvalitet. Tillgången till sådan information kan man öka bara genom att ge större resurser åt de organ som bedriver en seriös verksamhet på

Information i Sverige om internationella frågor

detta område. Utskottets utlåtande måste betraktas som ett bestämt steg i den riktningen, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Efter två långa dagars debatt kan det nästan verka som majestätsbrott eller kanske talmansbrott att hålla ett anförande när det är fråga om ett enhälligt utskottsutlåtande. Ämnet är emellertid så pass viktigt att vi ändå bör ägna det några ord innan vi går vidare.

Naturligtvis kan utredningar behövas, men de kan också vara farliga. De kan behövas därför att en fråga bör kartläggas och förslag framkomma om hur man bäst skall tackla den. En utredning kan vara farlig därför att den lägger sig i vägen och stoppar upp en behövlig utveckling som man inte kan vänta på hur länge som helst. Jag tycker därför för min del att statsutskottet denna gång valt den bästa lösningen när den avstyrkt motionerna om en utredning om vidgad internationell information och förslaget riksdagen att skriva till regeringen och be denna söka påskynda utvecklingen mot en bättre tingens ordning. Detta betyder i klartext att det gäller att ge större ekonomiska resurser till denna verksamhet.

Det är länge sedan UD var ett statligt verk för utrikes brevväxling, en specialitet för några få invigda. En allt större allmänhet fordrar att få veta vad som händer i Arvfurstens palats och i alla de grenar som går ut från detta hus. Detta är ett positivt intresse som har utvecklats allteftersom den svenska utrikespolitiken blivit alltmer aktiv inom alliansfrihetens ram.

Just nu framstår en av bristerna i informationen alldeles tydligt för oss. Borde det inte, herr talman, vara lika naturligt att vi får ett »snabbprotokoll» på vad våra delegater säger i olika internationella organ som att vi får ett sådant här i riksdagen, där vi ändå har

möjlighet att följa frågorna på ett helt annat sätt.

För ett par år sedan interPELLERADE jag om internationell information. Då gällde det framför allt det bakgrundsmaterial som tidningar och andra massmedia sade sig sakna. Det är kanske något bättre i dag, men om man får tolka de yttringar som förekommer, kan man också på den punkten ställa sig ganska tvivlande. Vi behöver i våra tidningar utan tvekan ett bättre bakgrundsmaterial till internationella händelser för att kunna spegla dem.

Enligt utskottet sysslar man inom UD med en utredning om internationell informationsverksamhet. Jag skulle vilja skicka med en synpunkt som jag tror är ganska viktig och som också fru Sundberg berörde, fastän jag kanske inte helt och hållet delar hennes uppfattning. Vi bör i varje fall, om också inte här i kammaren, diskutera saken litet närmare.

Jag tror nämligen att man skall akta sig för en alltför centraliserad informationsverksamhet. Denna bör vara bred och allsidig och den bör gärna utgå från olika organ. Informationsverksamheten kan bli så centraliserad att den får karaktären av Svensk författningssamling, men denna skapar inte den spänning vi behöver för att åstadkomma ett intresse. Det gäller alltså att göra en avvägning mellan å ena sidan effektiviteten och å andra sidan allsidigheten, kravet på att få bredd på det hela.

I detta sammanhang skulle jag gärna vilja understryka herr Ericsons i Örebro önskemål, nämligen att UD-personalen ställer sig till förfogande för våra olika organisationer i informationsverksamheten. Jag hoppas att sekretessbestämmelserna inte skall lägga hinder i vägen, så att de inte kan delge svensk allmänhet den information som de i så eminent hög grad besitter.

Herr talman! Jag skulle efter dessa mera allmänna synpunkter också vilja

Information i Sverige om internationella frågor

säga någonting om Svenska FN-förbundet. Det är en informationskanal som vi behöver ta vara på. Enligt sina stadgar skall förbundet vara både opinionsbildande och informerande. I en av uppsatserna heter det att det skall utgöra en informationscentral i Sverige för FN-frågor. Det är sannerligen ingen liten uppgift, och det är rent häpnadsväckande att vi har givit detta FN-förbund så små resurser för ett så gigantiskt arbete.

Jag nämnde att FN-förbundet har en bred anslutning. Inte mindre än 157 riksorganisationer är med, och jag förmodar att om man ginge här från den ena bänken till den andra, skulle man finna att de flesta är åtminstone dubbelanslutna och säkerligen mer än det. Hela Organisationssverige tillhör denna organisation, och det betyder att den utgör en kanal som vi har anledning att utnyttja när vi nu vill öka informationsverksamheten.

Jag fattar utskottets skrivning som en direkt uppmaning till regeringen att stärka FN-förbundets ekonomiska resurser, och det snarast möjligt. När statsverkspropositionen kommer i januari skulle jag helst vilja se att FN-förbundets styrelse redan då har blivit bönhörd i någon mån efter sin uppvakning inför utrikesminister Torsten Nilsson den 15 oktober i år.

Herr talman! Det händer åtskilliga ting inom FN-familjen som inte föranleder några braskande rubriker i våra massmedia men som kanske ändå är nog så betydelsefulla. Också detta arbete bör komma till allmänhetens kännedom, så att den upptäcker att det när allt kommer omkring ändå sker en hel del positivt — kanhända ganska mycket — på den internationella arenan. Det skulle också initiera ett starkare intresse för och en bredare uppslutning kring Förenta nationerna, vars arbete är mer betydelsefullt nu än någonsin i vår splittrade och söndertrassade värld.

Jag yrkar alltså bifall till statsutskottets hemställan i utlåtande nr 177, vilken jag har tolkat som en beställning av ökade ekonomiska resurser till internationell upplysningsverksamhet — och det ganska snart.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Den pågående debatten handlar om information i internationella frågor. Jag uppfattade ämnet för debatten såsom gällande internationella frågor i största allmänhet, men diskussionen har huvudsakligen kommit att röra sig om information i frågor gällande u-länderna. Jag tycker att detta är den riktiga accenten, i varje fall för ögonblicket och kanske rättare sagt för lång tid framåt. Jag vill därför fortsätta åt det hållet.

Folkpartiet har länge och i många sammanhang understrukit betydelsen av en effektiv information om förhållandena i u-länderna såsom en av de viktigaste vägarna för att upplysa den allmänna opinionen om behoven i dessa länder och skapa underlag för en angelägen *ökning* av u-landsbiståndet. Senast har för övrigt den synpunkten kraftigt betonats i den nyligen framlagda s. k. Pearson-rapporten, en tillbakakäande utvärdering av de båda första utvecklingsdecenniernas biståndsaktivitet. Jag berörde informationsfrågan i den allmänpolitiska debatten här i kammaren den 30 oktober i år.

Som vi erinrar oss framfördes önskemål av förra årets riksdag att SIDA skulle öka informationen rörande u-länderna. I en särskild skrivelse i slutet av förra året begärde SIDA därför större anslag för det nu löpande budgetåret för att möjliggöra ökad information till allmänheten om u-ländernas problem. Tanken var att ett kraftigare informationsflöde, differentierat bland annat efter mottagargrupper, effektivt skulle bidra till opinionsbildningen i u-landsfrågor med breddat stöd bland allmänheten för ökat u-landsbistånd som re-

Information i Sverige om internationella frågor

sultat. Enligt SIDA:s framställning skulle informationsanslaget ökas från 0,6 till 1,7 miljoner kronor. Den begärda anslagshöjningen beviljades av årets vårriksdag. SIDA har sedan i sina petita nu i höst gått vidare och framlagt en långsiktplan för informationsverksamheten samt begärt att under budgetåret 1970/71 få ytterligare 1,3 miljoner kronor för informationen. Resultatet härav får vi väl se i statsverkspropositionen i januari.

En viktig väg att lämna saklig information om aktuella u-landsfrågor är vidarebefordran till riksdagen, och därmed till allmänheten, av viktigare rapporter och sammanställningar av FN eller internationella hjälporgan i övrigt genom sådana texters översättande och utgivande — in extenso eller i sammandrag. Jag har exemplifierat detta i den allmänpolitiska debatten genom att hänvisa till sådant informationsmaterial, som avsåg UNCTAD II och Pearson-rapporten. Vi väntar oss väl också viktigt material till World Food Congress i Haag i juni 1970.

Nu, herr talman, har det kommit en ny rapport — den s. k. Jackson-rapporten. Den utgör, tycker jag, ett skolexempel på bristen på information till riksdagen och därmed till offentligheten om aktuella rapporter i internationella frågor. Såvitt jag vet har denna rapport endast eller i varje fall i huvudsak kommit till allmänhetens kännedom genom att pressen meddelat att professor Gunnar Myrdal i ett brev till chefen för United Nations Development Program Paul Hoffman klagat över att SIDA vid en presskonferens angående Jackson-rapporten skulle ha försökt förstora värdet av bilateral biståndaktivitet på bekostnad av det multilaterala biståndet.

Jag lämnar givetvis därhän om denna kritik är berättigad, men nog hade det varit lämpligt att ge inte bara pressen utan även oss här i riksdagen och därmed allmänheten lite *direkt* information om denna rapports innehåll. Det är inte

fråga om att sprida *hela* rapporten — den är ett omfattande aktstycke — utan att utan särskild påstötning få till stånd en förmedling av ett helst auktoriserat referat av denna rapport, som rimligen bör ge oss här i riksdagen ytterst värdefulla upplysningar om FN:s biståndsverksamhets nuläge. Robert Jackson har mer än 30 års erfarenhet av internationellt arbete; han pekar i rapporten på vikten av en djupgående organisatorisk reformering av FN-biståndet, som nu är splittrat på ett stort antal organ.

Det finns en stencilerad översikt av rapporten på svenska i serien FN-nytt till de nordiska länderna och ett par stencilerade pressreleaser på engelska direkt från FN i New York. Felet är bara att detta sammanfattande material spontant ges så begränsad spridning.

Jag menar självfallet att informationen om u-landsproblemen genom spridning av dokumentariskt material bl. a. till riksdagen måste begränsas till viktigare rapporter och helst förmedlas genom översiktliga redogörelser, som kunde mera under hand översändas till oss och givetvis utan oskäligt dröjsmål.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Endast några spridda noteringar till den debatt som här förts kring ett enigt statsutskottsutlåtande.

Vi fann ju i statsutskottet i våras vid prövningen av alla de ärenden som hörde samman med biståndsfrågorna att vi till hösten kunde skjuta upp dels frågan om forskningen, dels frågan om information. Genom det förfaringsstämnet har vi vunnit flera fördelar. Vi har i utskottet bättre kunnat tränga in i dessa två problem än vi tidigare hade kunnat göra och det har varit möjligt att presentera utförliga utskottsutlåtanden, vilka dessutom är eniga. Att vi gjorde på detta sätt berodde också på att vi anser att dessa båda avsnitt är utomordent-

Information i Sverige om internationella frågor

ligt viktiga. Detta gäller inte minst den fråga vi nu diskuterar, frågan om informationen.

Det är en förhållandevis liten om än växande grupp som efterfrågar information i dessa spörsmål. Men den stora allmänheten förhåller sig betydligt svalare. Samtidigt måste vi konstatera att det är den stora allmänheten som vi måste försöka nå med olika medel och genom olika kanaler. Det är ju denna allmänhet som skall känna tillförsikt och ha tilltro till de åtgöranden som bl. a. innebär att vi lägger ned stora summor på ett arbete ute i världen. Då måste det svenska folket också få veta vad vi håller på med.

I detta sammanhang har massmedia — tidningar, radio och TV — inte bara betydelse utan även ett stort ansvar. Med anknytning till vad som sagts av bl. a. fru Sundberg om de SIFO-siffror som kom fram efter vad som hänt vid en av SIDA anordnad presskonferens vill jag nog påstå, att dessa siffror inte hade sin orsak i att det saknades en enhetlig information. Den gången hade man verkligen en enhetlig information. Man behärskade sin egen informationscentral och försökte ge svenska folket information. Men ett — skulle jag vilja säga — oskickligt handhavande av informationsmaterialet inte minst av TV gjorde att informationen den gången blev väldigt sned och kom att bli en mycket dålig information. Det råder inget tvivel om att de dalande SIFO-siffrorna har sin orsak i dessa förhållanden.

Vi bör alltså vara mycket uppmärksamma på den del av vår kunskaps-spridning som sker via dessa kanaler. Jag hoppas att massmedia skall känna sitt ansvar men också att vi kontinuerligt skall kunna ställa material till förfogande, så att massmedia kan ge en god information.

I detta sammanhang kommer de olika organ, som vi nu diskuterar och som det utgår direkta statsbidrag till, in i

bilden. Vi får väl finna oss i att det finns olika tidningar knutna till dessa organ, tidningar vilka alla har sin publik.

Vid prövningen av dessa frågor har vi funnit att det pågår genomgångar inte minst i utrikesdepartementet i syfte att utröna hur man skall kunna använda resurserna på ett ändamålsenligt sätt och även hur man skall kunna öka resurserna.

Jag vill till sist ta upp vad som här sades om den information som lämnades med anledning av Jackson-rapporten. Precis på den dag som FN-kommittén hade bestämt lämnades information till svenska folket genom en presskonferens. Såvitt jag förstår är det enda möjligheten att snabbt och vid rätt tidpunkt få ut ett sådant material som en rapport, som då endast förelåg på engelska. Tidningarna har ju såvitt jag har kunnat bedöma verkligen ansträngt sig och också lyckats med att ge en första version av Jackson-rapporten, låt vara i strängt koncentrat, och mera kommer. Jag kan trösta den ängslige riksdagsmannen med att vi redan i oktober månad vid ett plenum i SIDA:s styrelse diskuterade hur vi skulle föra ut informationen inte bara om denna rapport utan också om de andra internationella rapporter som kommit och som är av mycket stort intresse för debatten här hemma, detta för att vidga denna debatt till att också omfatta frågor som är väl så angelägna som de som angår vårt eget bistånd.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det ena behöver väl inte utesluta det andra, fru Lewén-Eliasson! Nog är det väl minst lika viktigt ändå att vi här i riksdagen blir väl informerade, inte nödvändigtvis med förtur men i varje fall samtidigt med att pressen informeras. Vi får nu informationerna i ett bearbetat eller nedskuret

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

skick via pressen. Vi här i riksdagen borde väl i princip vara minst lika eller kanske mer informerade om dessa saker än vad allmänheten är.

Jag önskar naturligtvis att allmänheten också hålles fullt informerad, men nog tycker jag att vi i en eller annan form skulle kunna få materialet åtminstone samtidigt med pressen.

När vi emellanåt särskilt begärt material, har vi också fått det. Detta gäller t. ex. materialet kring den viktiga konferensen UNCTAD II; men vi fick det först efter påstötning.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Låt oss nu tala om Jackson-rapporten som herr Wiklund tog upp. Det finns inte i detta land tillräckligt många exemplar av denna rapport, men det är självklart att de vartefter de kommer skall delas ut; inte minst skall riksdagens ledamöter då få ta del av denna rapport.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Menar fru Lewén-Eliasson att det skulle vara så svårt att åstadkomma ett mångfaldigande av de sammandrag, pressreleaser o. s. v., som finns rörande denna rapport? *Hela* rapporten har jag inte krävt att vi skulle få — det sade jag redan i mitt första anförande — det är ju ett mycket omfattande dokument.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 19

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet jämte motioner.

I propositionen nr 122 hade Kungl.

Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 27 juni 1969 berett riksdagen tillfälle att avge yttrande i anledning av vad i statsrådsprotokollet anförts om Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1065 av herr *Paul Jansson m. fl.* och II: 1228 av herr *Franzén* i Motala *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att en beredning tillsattes för skyndsam överarbetning av kanaltrafikutredningen med särskilt beaktande av det material som framlagts i vätterdelegationens senaste utredningar,

dels de likalydande motionerna I: 1071 av herr *Lindblad* samt II: 1239 av herrar *Tobé* och *Sellgren*, vari hemställts att riksdagen med anledning av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anförda att frågan om utbyggnad av Göta kanals västgötadel finge bli föremål för ytterligare prövning särskilt i vad avsåge vilka ytterligare kostnader en sådan utbyggnad skulle kräva jämfört med de kostnader kanalens bibehållande som endast turistled medförde,

dels de likalydande motionerna I: 1072 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 1238 av herr *Jonasson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i anledning av propositionen måtte uttala att en mera omfattande utredning än som hittills gjorts måtte komma till stånd angående frågan om en kanal mellan Uddevalla och Vänersborg,

dels motionen II: 1237 av herr *Dockered.*

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1237,
2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1072 och II: 1238,
3. att riksdagen måtte i anledning av

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

departementschefens uttalanden och motionerna I:1065 och II:1228 samt I:1071 och II:1239 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

1. av herr *Birger Andersson*,
2. av herr *Herbert Larsson* och
3. av herr *Blomkvist* (samtliga s).

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

Herr ODHE (s):

Herr talman! Sedan lång tid tillbaka har man gjort stora ansträngningar för att underlätta sjöfarten genom att anlägga kanaler. Redan under den första delen av 1400-talet försökte man öppna en farled mellan Mälaren och Östersjön, men det var först i slutet av 1700-talet som kanalbyggandet kom i gång på allvar. Trollhätte kanal, vars framtid behandlas i propositionen 122 och i föreliggande utlåtande från statsutskottet, byggdes under åren 1795—1800. Sedan dess har kanalen blivit ombyggd två gånger, senast 1910—1916.

Genom Göta kanals tillkomst år 1832 inträdde ett nytt och betydelsefullt skede i Vänersjöfartens historia. Efter den senaste fördjupningen av Trollhätte kanal har huvudmännen för hamnarna vid Väneren gjort betydande investeringar i sina hamnar. Åtskilliga tiotal miljoner kronor har satsats på förbättringar och utvidgningar, exempelvis kajanläggningar, kranar och serviceanordningar av olika slag, för att åstadkomma snabbare lastning och lossning.

När kanaltrafikutredningens betänkande presenterades 1967 kan jag försäkra kammarens ledamöter att befolkningen i Väner- och Vätternregionen reagerade mycket kraftigt mot det s. k. kusthamnsalternativet. I detta alternativ utgick utredningen från att man

skulle införa ett landtransportsystem, baserat på järnvägs- och lastbilstransporter med omlastning i kusthamnarna. Självfallet skulle ett genomförande av detta alternativ få förödande konsekvenser för hela regionen. Lokaliseringen inom Vänerområdet av städer och större tätorter har byggt på Vänerns förbindelse med havet. Ett slopande av Vänerns förbindelse med Västerhavet skulle nästan vara en katastrof för utvecklingen inom hela Vänerområdet. Sedan 1967 har man ansett det vara av största vikt att statsmakterna så snart som möjligt slår fast att de helt tar avstånd från kusthamnsalternativet.

Mot denna bakgrund är det utomordentligt glädjande att både departementschefen och ett enhälligt statsutskott anser att Vänerområdet även i framtiden bör tillförsäkras goda förbindelser med Västerhavet. Jag delar också uppfattningen att Vänerns framtida förbindelser med detta hav bör koncentreras till Trollhätteleden. Och jag vill nu uttala den förhoppningen, att ombyggnaden av Trollhätte kanal i sin helhet kommer att vara avslutad senast 1975.

Göta kanal ligger oförändrad sedan 135 år. Majoriteten inom kanaltrafikutredningen anser att Göta kanals västgötadel bör utbyggas så att den medger trafik med större fartyg än som för närvarande kan passera den, d. v. s. fartyg om högst 250 ton, men att kanalen bör moderniseras så att den framdeles kan bestå som turistled. Då det gäller denna viktiga trafikled har dock departementschefen icke varit beredd att lägga fram några förslag för riksdagen.

Eftersom herr Franzén från Motala efter mig kommer att tala om motionerna I:1065 och II:1228, i vilka det begärs att en beredning tillsätts med uppdrag att bl. a. pröva Vätterdelegationens utredningar, skall jag här nöja mig med att helt instämma i de synpunkter som anføres i motionerna, men jag vill gärna understryka vad flera remissinstanser

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

har framhållit, att Vänerområdet har ett rikt differentierat näringsliv med stora möjligheter till nylokaliseringar av företag. En sådan utveckling kräver en utbyggnad av västgötadeln av Göta kanal, i första hand för trafik med fartyg på upp till 1 000 ton.

Det skulle vara mycket glädjande om den av utskottet föreslagna fortsatta prövningen präglas av en positiv inställning till sjöfartens och särskilt kanaltrafikens utvecklingsmöjligheter i Väner- och Vätterregionen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Frågan om utbyggnaden och moderniseringen av Göta kanals västgötalinje har under många år varit föremål för överväganden. Förutseende människor har haft klart för sig att därest inte en utbyggnad kommer till stånd kanalens roll som ett konkurrenskraftigt transportalternativ så småningom helt skulle bortfalla. Det är bra att den frågan har kommit så långt att riksdagen i någon mån fått möjlighet att yttra sig.

Med anledning av propositionen 122 angående Vänerns och Vätterns förbindelse med Västerhavet har jag, som herr Odhe sade, tillsammans med några medlemmar försökt aktualisera denna fråga. Vi har begärt att regeringen skall tillsätta en beredning för en skyndsam överarbetning av kanaltrafikutredningen med särskilt beaktande av det material som framlagts i Vätterdelegationens senaste utredningar och andra nya transportekonomiska fakta som framkommit.

Vi har funnit att kanaltrafikutredningen i långa stycken karakteriserats av en allmänt negativ inställning till kanaltrafikens utvecklingsmöjligheter.

Detta är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av den omfattande utbyggnad och rationalisering som för närvarande pågår praktiskt taget i hela världen. Kanaltrafikutredningen har på så gott som alla punkter lyckats komma fram till negativa slutomdömen om det berättigade i en utbyggnad av Göta kanals västgötalinje.

Utredningen har emellertid ej varit enhällig. En av ledamöterna har reserverat sig för en omedelbar utbyggnad av kanalen. Reservanten har också utförligt motiverat detta och med ekonomiska fakta kunnat bevisa att utredningens rekommendationer i betydande omfattning präglas av brist på långsytande analyser.

Jag vill i korthet exemplifiera detta. Utredningen har underskattat jämförbara transportkostnader på landsvägar via lastbilsfrakter, och även då det gäller den godsvolym som kan förväntas på en utbyggd kanal har en klar underskattning förekommit. Kanaltrafikutredningen har heller inte tagit hänsyn till att sjötransporterna med mindre fartyg självfallet kommer att rationaliseras i framtiden. Beredskapssynpunkterna har på intet vis beaktats, trots att denna aspekt torde ha ett betydande värde. Utredningen tillmåter vidare icke en sjötransportväg till Vättern någon som helst stimulans för näringslivet i denna folkrika välindustrialiserade region. Utredningen menar också att avskrivningstiden för kanalprojektet inte bör vara längre än 25 år mot normalt 40 år för motsvarande anläggningar. Denna slutsats har utredningen kommit fram till genom att räkna med farledens mindre dimensioner. En sådan åtgärd synes vidtagen i syfte att försvaga den ekonomiska kalkylen med inte mindre än cirka 800 000 kronor per år.

Sedan kanaltrafikutredningen 1967 avlämnade sitt betänkande har — som vi i motionen påtalat — väsentliga synpunkter och transportekonomiska fakta framkommit. Dessa nya fakta måste fin-

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

nas med i ett eventuellt material, som skall ligga till grund för ett slutgiltigt riksdagsbeslut. De senaste årens snabba utveckling har i de flesta fall kullkastat de prognoser som kanaltrafikutredningen grundat sina bedömningar på. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till de sifferuppgifter och tabeller som vi presenterat i motion II: 1228. Det är uppgifter och beräkningar som Vätterdelegationen låtit Allmänna ingenjörbyråns trafikavdelning göra under sommaren 1969. Vätterdelegationen har i mars månad i år till kommunikationsministern avlämnat ytterligare utredningsmaterial, där en hel rad fakta och nya synpunkter presenteras utan vilka man inte kan bedöma frågan i hela dess vidd.

Många remissinstanser har också varit ytterst kritiska mot utredningens resultat och ställningstaganden. Givetvis finns det också remissinstanser som har tyckt att utredningens resultat har varit bra. Utredningens resonemang att godstrafiken på kanalen utan olägenheter kan flyttas över på lastbilstransporter är ju bevis för det verklighetsfrämmande i utredningens tankegångar.

Den ständigt återkommande trafikpolitiska debatten ger belägg för, att man bör försöka få till stånd alternativa transportmöjligheter till landsvägstransporterna. En satsning på landsvägstransporter är ingen god lösning i fortsättningen. I den trafikpolitiska debatten i förra veckan sades det bl. a. att beskrivningen av lastbilstrafikens förträfflighet många gånger bottnar i en övertro på dess förmåga att förbilliga transportkostnaderna. Det är klart dokumenterat att man kan för en krona via sjötransporter transportera ett ton gods inte mindre än 150 km, medan man för samma belopp via långtradare endast kan komma 3 km. Det är självklart att det finns många nackdelar förknippade med att satsa på lastbilstrafiken utöver dem som jag tidigare har nämnt. Det kan vara trafikolyckor m. m.

Undan för undan står det således klart att tiden är mogen att också satsa på andra transportsystem. De senaste dagarnas uppgifter om kommande förslag till höjningar av skatten på de större lastbilarna ger ytterligare belägg för att de resonemang vi tar upp i vår motion är riktiga.

Herr talman! Jag vill säga några ord också om förslaget att upprusta kanalen till enbart en turisttrafikled. Alla är vi väl överens om kanalens utomordentliga värde ur turist- och rekreationssynpunkt men jag är synnerligen tveksam, huruvida kanalen i framtiden kan komma att bestå om den endast får denna begränsade uppgift.

För det första fordras det 3—4 miljoner kronor för en omedelbar upprustning. Därefter skall staten täcka ett driftunderskott på cirka en miljon kronor årligen, men jag är inte säker på att naturvårdsverket i längden är berett att stå för dessa utgifter. Beträffande detta avsnitt av utredningen och propositionen hyser jag således allvarliga farhågor. Om man enbart skulle satsa på en nöjesbåtsled skulle detta enligt min mening betyda en ganska snar dödsdom över Göta kanal över huvud taget, men man får väl ändå hoppas att det inte är detta som föresvävat kanalutredningen ty då är det verkligen allvarligt.

Ej heller synes mig kostnaderna för den planerade kanalutbyggnaden överkomliga, utan snarare kan man väl konstatera att 50—60 miljoner kronor, fördelade på en byggtid på omkring fem år, inte kräver någon särskilt stor nationell anspänning. Det borde alltså finnas utrymme i budgeten för denna enligt min mening välmotiverade investering i en rationell sjötransportled. Jag kan förstå kommunikationsministerns svårigheter att få ett grepp på frågan om en utbyggnad av Göta kanals västgötalinje mot bakgrund av vad jag nu anfört. Kommunikationsministern önskar ett uttalande av riksdagen, och stats-

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

utskottet har i sin skrivning, med anledning av samtliga motioner om Göta kanals västgötalinje, vari krav framförts om en kompletterande utredning, framhållit att en sådan är motiverad. Riksdagen får därigenom ytterligare möjligheter att pröva frågan.

Statsutskottets utlåtande täcker vad vi begärt i motionerna, men till slut vill jag dock understryka att regeringen snarast bör ta itu med denna fråga, ty ju längre man dröjer desto svårare blir det.

Herr talman! Allt talar för att en snar utbyggnad av Göta kanals västgötalinje är befogad. Onödigt dröjsmål skulle innebära stagnation av utvecklingen i hela Vätterregionen och vidare skulle det betyda svåra olägenheter från trafiksäkerhets- och miljövårdssynpunkt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få instämma i det av herr Odhe framställda bifallsyrkandet.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Skänninge (s), *Rimås* (fp) och *Henrikson* (s).

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition 122 konstateras att det är olönsamt att anlägga en ny kanal för Vänerns förbindelse med Västerhavet i sträckningen Vänersborg—Uddevalla. Där sägs också att en utbyggnad av Trollhätteleden kan vara samhällsekonomiskt lönsam men att ytterligare tekniska och ekonomiska utredningar skall utföras. Man är dock villig ställa medel till förfogande för smärre upprustningar av kanalen redan nu.

I samband med denna proposition har många motioner väckts, och i en del av dessa har yrkats på ytterligare utredning beträffande Uddevallakanalen. I motionsparet I: 1072 och II: 1238 har vi yrkat att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 122 måtte uttala »att en mera omfattande utred-

ning än som hittills gjorts må komma till stånd angående frågan om en kanal mellan Uddevalla och Vänersborg».

Vi som står bakom denna motion vill inte på något sätt gå emot propositionen, det vill vi klart uttala. En förbättring av Trollhätte kanal är nödvändig, och det erfordrar mer omfattande åtgärder än som föreslagits i propositionen. Dessa behöver vidtas snart då kanalförbindelserna är oerhört väsentliga för våra bygder. Vi motionärer anser att det är felaktigt att möjligheterna för framtida utredningar beträffande Uddevalla kanal skall spolieras. Tekniska framsteg och nya möjligheter bör noggrant följas, och det är väl egentligen härvidlag som man inte följt med i utvecklingen. Jag tror att den bästa lösningen på sikt är en Uddevallaled.

Jag har heller ingenting att invända mot en ytterligare utredning rörande Göta kanal. Därvidlag vill jag endast ansluta mig till de synpunkter som här framförts av herrar Franzén och Odhe.

Befraktningen på vatten och vattenleder är ett gammalt och beprövat system som står sig väl i konkurrensen med andra trafikmedel. Drivkraftbehovet är lågt vid sjötransport: en hästkraft drar på väg 150 kg, på järnväg 500 kg men på vatten 4 000 kg.

Med de siffror som kanalutredningen har räknat med blir timkostnaden i dagens läge cirka 125 kronor för en 1 000-tonsbåt, beräknat efter 12 knops fart. Med en eventuell Uddevallakanal bör det kunna bli stora tidsvinster, enligt beräkningar upp till sex timmar, och detta skulle medföra att för varje 1 000-tonsbåt som passerar, får man en ren vinst på 750 kronor. När det gäller att utnyttja fartyg kan man givetvis räkna också med andra vinster: fartygstrafik skulle också i hög grad nedbringa antalet olycksfall och jag anser det därför fördelaktigt att satsa på sådan trafik.

Vi har av naturen begåvats med ett vattensystem, omfattande mellan 40 och

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

50 mil, i de västra och inre delarna i vårt land. Varför skall vi då inte utnyttja denna naturens gåva för att ge industri och befolkning i de delarna av landet möjligheter till de billiga frakter som utnyttjandet av dessa vattenleder innebär?

Det gäller här ett mycket stort omland: Dalsland, Värmland, Närke och Västergötland, i viss mån även Östergötland, Småland och Dalarna. Där bor drygt två miljoner människor eller ungefär en fjärdedel av hela landets folkmängd, d. v. s. lika mycket som i det favoriserade Stockholmsområdet. Och vad kostar inte de investeringar som där göres i olika sammanhang?

Vi måste också ur miljö- och trivsel-synpunkt försöka stoppa inflyttningen till storstadsområdena, och en hårdare satsning på kommunikationerna i inlandet skulle verksamt bidra till detta. Företag inom Vänerområdet, t. ex. Vänerskog, Uddeholm, Billerudsbolagen m. fl., har satsat mycket på stora utbyggnader av industrierna. Den satsningen är mycket välkommen och ger många människor arbete och utkomst, men den måste vara ännu kraftigare om alla människor där skall kunna beredas en meningsfull sysselsättning.

Frakterna på olja och andra förnödenheter till dessa områden skulle också bli betydligt billigare, om det fanns en perfekt kanalväg. Även utfrakterna skulle förbilligas och näringslivet i dessa områden blomstra upp. Detta gäller för industrin men även för jord- och skogsbruket samt för ett stort antal småföretag av olika slag. En upprustning av kanalsystemet som medger användning av större båtar skulle i hög grad förbilliga frakterna. Nu har vi i våra bygder ett oljepris, som på grund av frakterna är mycket högre än oljepri-set i t. ex. Göteborg.

Industriellt och i andra avseenden har inlandet självfallet ett handikapp. Vi har emellertid i inlandet god tillgång till arbetskraft, och det är en stark

produktionsfaktor som bättre borde utnyttjas. Att flytta över människor till de överhettade storstadsområdena kan inte vara ett önskemål. Det kostar också stora pengar för samhället. I storstadscentra uppstår en icke önskvärd befolkningskoncentration, som medför betydande utgifter för samhället i form av utbyggnad av vägar, vatten- och avloppsledningar, bostäder och annan service. I avfolkningsbygderna förfaller i stället en mängd bostäder, vilket innebär en stor nationalförlust.

En satsning på bättre kanaler skulle, såsom jag tidigare poängterat, ge inlandet en välbehövlig injektion. Trollhätteleden har visat sig vara osäker. Ras har förekommit vid inte mindre än fyra tillfällen under tiden 1950—1962, och detta utgör självfallet en osäkerhetsfaktor. En fördjupning av Trollhätteleden skulle kanske öka risken för ras. En bergkanal mellan Uddevalla och Vänersborg skulle vara ett mera driftsäkert alternativ. Längs en sådan skulle man också kunna förlägga många industrier, och dessas inrättande skulle motverka den starka sammangyttringen av industrier runt om Göteborg.

Utredarna menar emellertid att en sådan kanal skulle bli för dyr. Hur mycket den skulle komma att kosta kan ingen, med hänsyn till alla de tekniska framsteg som gjorts, med bestämdhet säga. Den siffra som nämnts — över 500 miljoner kronor — torde ändå vara alltför högt tilltagen. En utredning borde kunna pröva olika alternativa kanalsystem och kostandsberäkna dessa med hänsyn till dagens teknik. Man har också räknat med alternativet prämtransporter, och det kanske skulle vara mycket konkurrenskraftigt.

Det är detta som vi motionärer önskar få klarlagt. Staten måste göra allt som är möjligt för denna landsdel. Det är nödvändigt om den skall få behålla sitt folk och sin ungdom. Goda kommunikationer är därvidlag av mycket stor betydelse.

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 1072 och II: 1238.

Herr **ESKEL** (s):

Herr talman! Såväl i den aktuella propositionen som i statsutskottets utlåtande över densamma framhålles, att det är angeläget att *skyndsamt* företaga vissa ytterligare utredningar beträffande Trollhätteleden, som för närvarande bedöms vara den enda möjliga. Det finns anledning att starkt understryka, att dessa utredningar bör genomföras utan dröjsmål. Bland annat de åtgärder, som redan har vidtagits, och den fortlöpande bevakning, som skall ske av förhållandena i Götaälvdalen och vid behov föranleda snabba åtgärder, har medfört att de huvudentressenter, som i samband med de transporthindrande skreden vid Surte och Göta åter aktualiserat en kanalförbindelse mellan Vänersborg och Uddevalla, har funnit sig nu kunna tillstyrka, att Trollhätteleden bibehålles, om den ges en trafikekonomiskt tillfredsställande kapacitet.

Såsom ledamot i 1957 års Vänerkommitté har jag velat framhålla detta.

Även om det kan vara välmotiverat att ingående studera och penetrera tendenserna i utvecklingen beträffande kanaltonnagets storlek, djupgående och bredd, innan man bygger nya slussar eller vidtar andra mer genomgripande förbättringsåtgärder, är dock den aktuella situationen för sjöfarten vid lågvatten i Vänern så allvarlig, att vissa fördjupningsarbeten i farleden under alla förhållanden snarast bör komma till stånd.

Nålsögat är nu Karls grav. Vid lågvatten måste fartygens djupgående reduceras till 4 meter med besvärande minskning av fartygslasterna som följd. Detta är i hög grad otillfredsställande och orationellt från alla synpunkter. Registreringarna under den senaste 30-årsperioden visar för övrigt, att det vattenstånd, som medger ett djupgående

på 4,6 meter och därmed ett tillfredsställande utnyttjande av kanalfartygens lastförmåga, underskrides under i genomsnitt ca 20 procent av seglationstiden. Det är här alltså inte fråga om några obetydliga, sällan förekommande perioder.

Redan 1959 erhöles vattendomstolens tillstånd till fördjupning av den aktuella sträckan Vänern—Brinkebergskulle. Eftersom statens vattenfallsverk, enligt vad verket meddelat så sent som i mitten av föregående månad, redan håller på med projektering av bl. a. fördjupning av övre delen av Trollhätte kanal synes det vara rimligt att uttala den förhoppningen, att kommunikationsministern — sedan riksdagen i dag fattat beslut i detta ärende — omgående ger Vattenfall i uppdrag att snarast, om möjligt redan i vinter, utföra detta fördjupningsarbete, som inte har sådan omfattning att ekonomiska hinder synes kunna föreligga.

Trollhätte kanal har varit en avgörande faktor vid industrins lokalisering till Vänerområdet, där befintlig industri väsentligen baserar sig på förutsättningen av trygga förbindelser med Västerhavet. Den fortgående koncentrationen av skogsindustrin till Vänerbäckenet och utbyggnaden av denna industri ökar den relativa betydelsen av kanaltrafiken. Med hänsyn till transportpolitikens ökande betydelse för den aktiva lokaliseringspolitikens finns det starka skäl att ytterligare understryka, hur angeläget det är — inte minst från värmländsk synpunkt — att både snabba och framtida fortlöpande åtgärder vidtas för att säkra och trafikekonomiskt förbättra Trollhätteleden.

Trollhätte kanal har, som jag angav, varit av avgörande betydelse för den redan etablerade industrin, och mycket talar för att en ytterligare förbättrad transportsituation skulle kunna öka Vänerbäckenets attraktivitet, medverka till att lätta det hårda trycket på Västkusten och så att säga förlänga denna

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

med Vänerkusten samt stimulera den vidare utvecklingen i området. Frågan om förbättrade kanalförbindelser är därför en lokaliseringspolitisk fråga av central betydelse för Vänerlänen och inte minst för skogslänet Värmland, där sysselsättningsförhållandena och befolkningsutvecklingen gör det angeläget med förstärkta lokaliseringspolitiska insatser.

Med dessa korta randanmärkningar, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Mossberg* och *Andersson* i Storfors (båda s).

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Vi hade i förra veckan en mycket lång debatt om statens järnvägars taxor och trafikproblem. I dag behandlar vi en trafikfråga av helt annat slag.

Det är ingalunda min avsikt att polemisera mot de föregående talarna, och vad de efterföljande kommer att säga vet jag ju inte. Men riksdagen står inte i dag inför uppgiften att göra något slutgiltigt ståndpunktstagande angående kanaltrafiken, utan vi har inom utskottet varit ense om att det erfordras ytterligare översyn och ytterligare överväganden. Vår syn på problemen framgår av den redovisning vi lämnar i anledning av proposition nr 122.

Motionärerna å sin sida vill bl. a. att kapaciteten hos Göta kanal skall ökas. Men det finns anledning att tänka över problemen mer än en gång, så att man inte råkar ut för malören att göra felinvesteringar. Det har ju skett en revolution på det trafiktekniska området sedan Göta kanal byggdes. Med hänsyn till den utveckling som har ägt rum kan ifrågasättas om Sverige, till skillnad från andra länder, både i Europa och världen i övrigt, har naturliga förutsättningar för en kanaltrafik. Jag hyser ingen bestämd uppfattning härom.

De ärade motionärerna behöver därför icke gendriva mig på den punkten.

Enskilda företag och industrier väljer själva sina transportmedel. Vi har järnvägar, lastbilar och flyg. Tidsfaktorn har därvidlag utan tvivel en avgörande betydelse. Folk vill ha snabba transporter, men när det gäller sådana transporter kan kanaltrafiken inte konkurrera.

Här har med all rätt erinrats om att det sker oerhört många trafikolyckor på vägarna. Hur dessa trafikolyckor skall bemästras är inte så lätt att säga. Jag tror emellertid inte att man avlastar trycket när det gäller en utbyggnad av vårt vägväsende genom att till äventyrs en vacker dag besluta om en utbyggnad av Göta kanal. Kraven på bättre vägar kommer säkerligen att vara desamma, om kanaltrafiken byggs ut eller inte.

Nu tror jag inte att man för denna översyn, som vi har rekommenderat Kungl. Maj:t att göra, skall behöva anlita utländsk expertis, såsom det har sagts i en motion. Så invecklade kan ändå inte dessa frågor vara att man inte kan klara dem med den svenska expertis som finns. Vi skall väl heller inte göra den insinuationen att våra olika verk, som sysslar med dessa problem, skulle handla partiskt, utan vi får räkna med att de skall ha en objektiv syn på frågorna.

Jag har ingen anledning, herr talman, att fortsätta att argumentera, eftersom vi är eniga inom utskottet. Efter vad jag hört har en del av motionärerna yrkat bifall till utskottsutlåtandet. Riksdagen tar ju inte heller i dag slutlig ståndpunkt i ärendet, utan det kommer tillbaka.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Frågan om en förbättring av Göta kanals kapacitet har varit föremål för utredningar, nu senast av

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

den 1961 tillsatta kanaltrafikutredningen. Dess förslag, som ligger till grund för proposition nr 122 och statsutskottets utlåtande nr 178, vilket vi nu behandlar, går ut på en utbyggnad av slussarna i Trollhätte kanal och vissa andra åtgärder, som skulle medföra att denna del av kanalen skulle kunna trafikeras med något större båtar än nu.

Vad gäller västgötadelen anser kanaltrafikutredningens majoritet att en utbyggnad inte blir vare sig företagsekonomiskt eller samhällsekonomiskt lönsam, varför en sådan avstyrks. Kanalens framtida roll i friluftss- och rekreationshänseende bör emellertid av staten bedömas i ett större sammanhang inom ramen för det totala stödet till sådana ändamål.

Av utredningsmajoritetens skrivning får man det intrycket att kanalens västgötadel rent av bör läggas ned. Det är horribelt. Att lägga ned Göta kanal vore ett dråpslag inte bara mot friluftsintrössena utan också mot kulturmiljövärdet.

Västgötadelen av Göta kanal är i sådant skick att därest inga åtgärder för att förbättra dess kapacitet genom fördjupning och breddning vidtages inom en inte alltför avlägsen framtid kommer kanalen att helt förlora sin betydelse. Den kraftiga vegetation som förekommer i form av buskar och vass medför att kanalen på vissa ställen håller på att växa igen. Att enbart genom turisttrafik med småbåtar upprätthålla en lönsam kanaldrift, som ger täckning för personal- och driftkostnader, låter sig icke göra. För att säkerställa denna kanaldels framtid måste man alltså företa en modernisering och utbyggnad.

Det förslag som på denna punkt förts fram av en ledamot av utredningen förefaller att vara realistiskt. Det innebär att kanalen byggs ut så att den kan trafikeras med paragrafbåtar på 1 000 ton. Kostnaderna skulle belöpa sig till cirka 50 miljoner kronor, och det bör

finnas goda utsikter till att investeringen kan bli lönsam. Det kan vara av intresse att konstatera att utredningen har räknat med en avskrivningstid på 25 år för Göta kanals västgötadel men med en 40-årig avskrivningstid för Trollhättekanal. Vidare har utredningen räknat med hamninvesteringar i Vättern för 15—20 miljoner kronor. Från det håll där jag har inhämtat upplysningar har framhållits att det bör räcka med 5 miljoner kronor för de hamnar som kan komma i fråga för paragrafbåtar på cirka 1 000 ton.

Utredningen har baserat lönsamhetsberäkningarna på en jämförelse mellan kostnaderna för sjötransport och lastbilstransport. Enligt de experter, vilkas uppfattning jag har inhämtat, har lastbilskostnaderna därvid beräknats cirka 20 procent för lågt och fartygskostnaderna cirka 10 procent för högt. Det förefaller som om utredarna inte har tagit hänsyn till det moderna ekonomiska tonnaget som i dag byggs och som förbilligar sjötransporterna. För 10—15 år sedan hade de gamla ångbåtarna, som trafikerade Göta kanal och tog 240 tons last, cirka 12 mans besättning. I dag har de moderna paragrafmotorfartygen på 1 250 ton en besättning på 7 man.

Vid en lönsamhetsbedömning bör hänsyn tas till förändringarna i näringslivets utveckling och inriktning samt till den lokalisering som kommer att skapas om Göta kanals västgötadel moderniseras. Vidare bör hänsyn tagas till den betydelse som kanalen kan fylla genom en minskning av trafiken på vägarna. Det har visat sig av erfarenheter från utlandet att den billigaste transporten är den som sker på vattnet. Sjöfarten erbjuder otvivelaktigt det billigaste transportmedlet.

Det är sannerligen inte att vrida klockan tillbaka om man moderniserar och bygger ut en föråldrad kanalled till en ny modernt avpassad sådan för ekonomiska fartygstyper.

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

Herr talman! Det är riktigt som statsutskottet framhåller i sitt utlåtande nr 178 att ytterligare material framkommit och att vissa av utredningens bedömningar ur skilda synpunkter ansetts kunna ifrågasättas, varför utskottet anser att en ytterligare prövning av härmed sammanhängande frågor bör komma till stånd. Man har inte tagit hänsyn till vad följderna skulle bli vid en total nedläggning av kanalen. Är det möjligt att enbart driva kanaltrafiken med turist- och nöjesbåtar? Denna fråga har inte blivit föremål för några överväganden. Skulle en utbyggnad av kanalen medföra en ökning av transporterna, och vad skulle detta i så fall innebära i form av besparingar på vägområdet?

Det finns många oklara bedömningar som gör det i högsta grad angeläget att en ytterligare prövning kommer till stånd innan man slutgiltigt tar ställning till frågan om en utbyggnad av Göta kanals västgötadel.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till statsutskottets hemställan i utlåtande nr 178.

Herr **JOHANSSON i Trollhättan (s)**:

Herr talman! Med min mantalsskrivningsort överraskar det väl inte att jag tar till orda i denna fråga.

Jag vill gärna uttrycka min stora tillfredsställelse med både propositionen och utskottsutlåtandet. Nu gäller det emellertid att fullfölja principen i propositionen. I första hand bör man inrikta sig på att åstadkomma en 5 meter djup led. Det betyder att man på vissa punkter behöver fördjupa Trollhättekanal och även vidta andra åtgärder. Här ingår fördjupningen av Karls grav, arbeten vid Stallbacka, där det är nödvändigt att samordna arbetet med byggandet av en högbro med kanalarbetena, utvidgning av den s. k. Bergkanalen och vissa arbeten vid Göta samt mellan Bohus och Göteborg.

Det allra viktigaste är att få till stånd

fördjupningen av Karls grav, och i likhet med herr Eskel vill jag gärna utnyttja tillfället att vädja till kommunikationsministern att snabbt vidta åtgärder på denna punkt. De tekniska förutsättningarna föreligger för arbetena. Det är i varje fall möjligt att starta dem vintern 1970—1971. Nu gäller det att åstadkomma de ekonomiska förutsättningarna, och det bör inte vara oöverkomligt. Det rör sig här om en kostnad på 6 å 7 miljoner kronor, och behovet av insatser är väl dokumenterat.

I likhet med herr Eskel vill jag peka på de svårigheter som uppstår vid lågvattenstånd. Jag vill gärna fästa uppmärksamheten på en situation som är jämförbar med den nuvarande. Den inträffade åren 1956—1957. På grund av det låga vattenståndet uppstod då en fördyring med över 1 miljon kronor. För närvarande har trafikintensiteten ökat med 50 procent, och vi har fått 70 procent större fartyg. Det betyder att den nuvarande situationen leder till betydande fördyringar. Om vi skall kunna undvika detta i fortsättningen, är det helt enkelt nödvändigt att vidta åtgärder för att fördjupa Karls grav. För vissa industrier är det ofrånkomligt att detta sker snabbt. En industri, som har en lovande utveckling, kan annars få stora svårigheter. Denna industri bygger isbrytare med ett sådant djupgående att kanalen måste fördjupas för att isbrytarna skall kunna föras ut från Vänern. Och alla isbrytare, herr talman, kan ju inte utnyttjas på Vänern.

I denna diskussion för man ibland in tanken på att vi i stället för en kanal borde bygga en pipeline. Nästa år kan det förväntas en utredning om den saken, och dessförinnan bör vi vara försiktiga i våra uttalanden. Men hittills har det visat sig att det inte är möjligt att till rimliga kostnader anlägga en pipeline som betjänar endast Vänerområdet. Till 70 procent utgörs nämligen oljetransporterna av tjocka oljor och liknande produkter. För att kunna ut-

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

nyttja en pipeline för sådana transporter krävs det en uppvärmning, som drar mycket höga kostnader. De överväganden som hittills gjorts visar att det är långt billigare att transportera petroleum med de båtar som för närvarande går igenom kanalen.

När herr Jonasson yrkade bifall till propositionen blev jag uppriktigt glad, och nu hoppas jag att även herr Dockered skall göra det. Det finns nämligen en viss risk för att de som i det allra bästa syfte pekar på en rad alternativ skapar en situation som kännetecknas av att ingenting blir gjort. Man radar upp alternativ efter alternativ, och de relativt enkla och billiga sakerna — t. ex. att åstadkomma en fördjupning till en femmetersled — blir ställda på framtiden.

Det kan leda till nya utredningar: Därför är det farligt att lansera det ena alternativet efter det andra, även om dessa är tekniskt intressanta och lockande. Här gäller det också att få någonting utfört inom en snar framtid.

Att jag säger detta beror inte bara på det ortsintresse jag självfallet har på denna punkt utan även på att jag betraktar kanalerna som viktiga inslag i en trafikpolitik, där man försöker pressa ned kostnaderna och där man samordnar äldre transportmedel med moderna.

Herr talman! Inte heller jag har något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Antby* (fp) och fröken *Anderson* (s).

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! När man ser ut över den glest besatta kammaren i dag tycker man sig kunna dra vissa paralleller med trafiken på Göta kanals västgöta- och östgötadel; den är inte särskilt omfattande. För kammarens del förestår en modernisering beträffande arbetssättet och kanske även beträffande besättningen. Det är bara att hoppas att mo-

derniseringen av kanalerna inte heller skall dröja alltför länge.

I dessa sammanhang kan man verkligen fråga sig om Sverige är ett u-land eller ett progressivt samhälle. Det verkar som om Sverige vore ett u-land i varje fall vad beträffar de inre vattenvägarna. Ända sedan 1916 — bara några år före firandet av 100-årsjubileet av tillkomsten av kanalen mellan Vättern och Vätern — har man hållit på att utreda om Göta kanal skulle byggas ut och förbättras för att bättre fylla behovet som modernt kommunikationsmedel åt näringslivet i berörda bygder. Ända tills nu, drygt sextio år senare, har ingenting hänt. Vid 100-årsjubileet yttrade dåvarande konungen, Gustaf V, att det nu när kanalen var hundra år gammal var dags att modernisera den. Vad som då föll honom i tankarna var väl att den år 1916 tillsatta utredningen skulle leda till resultat.

På kontinenten är ett dussintal stora kanalprojekt på gång, mer eller mindre långt avancerade. I kanalprojektet Rhen—Mosel—Rhône som är ett gemensamt företag för Frankrike, Luxemburg och Västtyskland finns det, för att ge ett exempel på byggnationernas storleksordning, en sluss i världsrekordklass med en bassäng på 200 meter och en nivåskillnad på inte mindre än 26 meter i en enda sluss. Nürnberg, som ligger inne i tyska inlandet, har blivit en hamnstad tack vare en kanalförbindelse 400 meter över havet i systemet Rhen—Main—Donau, som alltså kommer att knyta samman Nordsjön med Svarta havet.

Till detta kommer enligt kännare på området att den verkliga trafikvolymen på kanalerna i fråga vida har överträffat kalkylerna, trots att dessa varit relativt optimistiskt hållna och inte, som i den utredning vilken föregått den proposition som ligger till grund för dagens statsutskottsutlåtande nr 178, beräknade från lägsta möjliga nivå. Nämnade utredning förefaller ytterst

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

summarisk vad gäller Göta kanals västgötadel och har fått mycket hård kritik från sakkunniga remissinstanser, varför det synes välmotiverat med en översyn och komplettering av utredningen speciellt i denna del.

I motionsparet I:1065 och II:1228 hemställas att en beredning tillsättes för skyndsam överarbetning av kanaltrafikutredningen med särskilt beaktande av det material som framlagts i Vätterdelegationens senaste utredningar. I motionsparet I:1071 och II:1239 hemställas att frågan om utbyggnad av Göta kanals västgötadel skall bli föremål för ytterligare prövning särskilt i vad avser frågan om vilka ytterligare kostnader en sådan utbyggnad skulle kräva jämfört med de som endast turistled medför. Jag är själv medmotionär i den första motionen, II:1228, och jag kan helt instämma i syftet i den andra motionen, II:1239.

Utskottet synes ha tagit fasta på dessa krav och synpunkter och finner det angeläget att en ytterligare prövning kommer till stånd av de frågor som sammanhänger med trafikutvecklingen i stort, fördelningen på skilda transportmedel och det fortsatta drivandet av kanalen som turistled.

Min förhoppning är att det inte skall stanna vid den positiva skrivning som det enhälliga utskottsutlåtandet innehåller, utan att kommunikationsdepartementet verkligen beaktar den begäran om skyndsam överarbetning som framförts i hemställan i motion II:1228. Jag upprepar, herr talman, att denna begäran gäller en *skyndsam* överarbetning av materialet.

I en motion i denna fråga från den 24 januari i fjol, som hade till främsta syfte att få fram kompletterande material till utredningen före avlämnandet av Kungl. Maj:ts proposition, framhålles att det är nödvändigt att innan Göta kanals framtida öde avgöres snabbt komplettera utredningen, och då främst i följande avseenden: beträffande de

sannolika godsmängderna, priskonkurrensen på trafikkostnadsområdet, avskrivningstiden, trafikvinstberäkningen, turisttrafiken, beredskapssynpunkterna, trafiksäkerhet och vägbelastning samt internationell transportsamverkan.

Jag skall, herr talman, inte ta upp tiden med att redogöra för bakgrunden till de olika punkterna — tidigare talare i dagens debatt har framfört vissa fakta i det avseendet — utan jag hänvisar dels till nämnda motion, dels till de utredningar som har gjorts i frågan på initiativ av Föreningen för inre vattenvägar och Vätterdelegationen samt till Vätterdelegationens framställning till kommunikationsministern av den 12 mars i år, som undertecknats av berörda läns fyra landshövdingar samt reservanten i utredningen.

Tillåt mig så, herr talman, att citera den franske kommunikationsministern, som vid den stora Europamässan i Strasbourg den 4 september i år yttrade: »Jag vill särskilt understryka för er betydelsen av hamnar och inre vattenvägar för morgondagens ekonomi, eftersom det är ett krav som ofta blivit för litet beaktat, inte allenast av den allmänna opinionen, utan även i administrativa och politiska kretsar. Ett modernt land bör ha ett komplett nät av både landsvägar och vattenvägar, som förenas i moderna hamnar.»

Så en liten glimt om kanalen som turistattraktion och dess PR-värde för Sverige utomlands! Det gäller inte någon enastående händelse. Det berättas om ett amerikanskt par som kom med flyg till Göteborg, företog den två och ett halvt dygn långa avstressande resan med kanalbåt till Stockholm för att direkt därifrån ta flyget hem igen. Det var alltså bara Göta kanal de ville uppleva i Sverige den gången. Göta kanal är ett Sveriges ansikte utåt och inte helt utan betydelse.

Jag kan inom parentes nämna att i år har 2 100 turistbåtar passerat kanalen,

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

ordinarie passagerarfartyg oräknade. Om jag minns rätt passerade mellan 900 och 1 000 turistbåtar under en enda sommarmånad.

Låt mig så ge en dagsaktuell situationsbild från västgötadeln av Göta kanal. Jag citerar Dagens Nyheter den 9 december 1969: »Situationen komplicerades på måndagen för den isbrytande bogserbåten Sigge av Göteborg och dess dyrbara pråmsläp, en ångpanna på 90 ton. Sigge har stångats med ismassorna så att propellerhuset förstörts och vill det sig riktigt illa kan ångpannan bli fast över vintern i slussarna. Det är många år sedan något fartyg fastnade på Göta kanal. Nu ligger både Sigge och bogserbåtens dyrbara pråmsläp, en ångpanna som väger 90 ton, fast i en av slussarna vid Lyrestad, där E 3 korsar Göta kanal. — — — Ångpannan på Siggas pråm kommer från Motala och skall monteras i ett fartyg i Uddevalla.» Inom parentes sagt är det fråga om en av de största tankers som byggts i Sverige på Uddevallavarvet, nämligen på 230 000 ton.

Den 10 december, alltså i går, kunde Mariestads-Tidningen meddela att bogserbåten Sven hjälpt loss Sigge och släpet, så att ångpannepråmen med sin 100 ton tunga och dyrbara last — den vägde faktiskt mer än 90 ton — nått Vänern med friare vatten. Men reflexionen ger sig själv, herr talman. Hur fraktar man grejor på 100 ton eller däromkring, som dessutom tar stort utrymme, om man inte — som i detta fall — har en inre vattenväg att tillgå?

Herr talman! Jag vill citera ett klassiskt och bevingat ord »Att segla är nödvändigt» — även för de inre delarna av Göta- och Svealand. Det är för att understryka nödvändigheten av skyndsamma åtgärder att förbättra denna regions seglationsmöjligheter med ty åtföljande utvecklingsmöjligheter för befintligt näringsliv och gynnsammare situation för nylokaliseringar

som jag velat göra detta inlägg i dagens debatt om Göta kanals västgötaled.

Tillåt mig till sist, herr talman, när kanalen nu är 147 år att återge vad framlidne konung Gustaf V sade i sitt tal vid 100-årsjubileet av Göta kanals västgötaled.: »Nu är det dags att modernisera Göta kanal.»

Herr DOCKERED (cp):

Herr talman! Jag vill genast säga att jag inte har något annat yrkande än det som herr Johansson i Trollhättan framställde. Jag vill också understryka vad han sade om att det är viktigt att så snabbt som möjligt genomföra de nödvändiga förbättringarna av Trollhätte kanal. Dessa förbättringar kan dock inte på lång sikt ge oss det vi önskar av de inre vattenvägarna, och jag har därför i anslutning till propositionen avlämnat en motion som innehåller vad jag skulle vilja kalla en mer visionär idé.

Man har ju tidigare räknat med en kanal mellan Uddevalla och Vänersborg och kanske bundit sig vid den planen. De sakkunniga som jag talat med anser att detta inte är den bästa lösningen. Om man i stället för att dra fram en ny kanal mellan Trollhättan och Vänersborg lägger kanalen på det dalsländska slättlandet och låter den mynna ut i Västerhavet vid Saltkällan, blir detta en mycket bättre förbindelse. Då kan man också utnyttja det djup som Vänern har utanför Dalsland.

Herr Jonasson har redan nämnt att det finns en ny sprängteknik på det här området. Denna är väl det enda som på senare tid har förbilligat kostnaderna för kanalarbetena. Genom att spränga en kanal i berg, kommer man ifrån de olägenheter som nu råder i Göta älv. Nedanför Lilla Edet är erosionsrisken mycket stor redan med den fart som fartygen nu har och den blir ännu större om leden fördjupas och fartygens fart ökas. Det kan bli

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

ett nytt Surterås eller ett nytt ras liknande det som uppstod vid Göta.

Nu tror man sig kanske genom de nya metoderna kunna bygga en kanal billigare tack vare att man får ut en biprodukt i form av krossat berg i grusform. Metoden har redan prövats vid utsprängning av Lindökanalen utanför Norrköping. En bergmästare Eklund i Falun, som har konstruerat Muskötunneln, har där också fått fram grus som en biprodukt vid sprängningen.

Vi vill ju gärna bevara våra västsvenska grusåsar. Skulle man genom att bygga denna kanal få möjlighet att under en längre tid kunna bevara våra västsvenska grusåsar tror jag att det vore en tillgång.

Jag förstår statsutskottet, när utskottet avstyrker min motion. Jag har varit så pass länge i riksdagen, att jag vet att det inte är möjligt att få några visionära förslag genomförda med en gång, men jag har tagit till orda, herr talman, för att understryka hur viktigt det är att denna sak blir prövad.

Utskottets talesman framhöll att det kanske inte är möjligt att bygga ut de inre vattenvägarna i Sverige på samma sätt som i utlandet, och jag måste hålla med honom om att frågan ännu inte är tillräckligt utredd. Vi önskar emellertid att den skall bli det. Måhända är vi litet hemmablinda, och jag ber utskottet om ursäkt, om jag med min motion irriterat någon genom att begära att vi skall anlita utländsk expertis. Men i annat fall kunde vi väl åtminstone fara utomlands och se hur Amerika och Mellaneuropa byggt ut sina vattenvägar, vilka är den billigaste trafikmöjligheten.

Herr Karlsson i Olofström sade sig tro att det skulle bli lika trångt på vägarna i alla fall; men menar verkligen någon att det skulle finnas lika stort utrymme på Mellaneuropas vägar, om man stängde kanalerna och i stället lät transportera kanalgodset på vägarna? Det är på samma sätt i Sverige. Om vi

bygger ut de inre vattenvägarna skulle det tunga godset försvinna från landsvägarna och på så sätt medverka till en minskning av trängseln och slitaget där. Jag hoppas att det i de framtida trafikpolitiska debatterna även kommer att tas hänsyn till de inre vattenvägarnas betydelse.

Jag har med detta velat understryka vad som också framhållits av tidigare talare, nämligen att en utbyggnad av kanalerna är av så stor betydelse för näringslivet att man för dess skull och för att undvika trafikträngsel på vägarna och rädda våra grusåsar enligt min mening bör pröva den idé jag framfört i min motion med anledning av propositionen. Men för dagen har jag inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Det har sagts tidigare här att man ämnar återkomma med de olika förslagen. Då skall även jag återkomma med det här förslaget, och jag kanske också kan aktualisera det i något annat sammanhang.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Man behöver inte som herr Johansson bo i Trollhättan för att vara rädd om västgötavatten och vattenvägar i Västergötland. Strömmen av talare hörjar sina. Trots att utskottets officiella talesman försökte lägga sordin på varje som helst optimism i fråga om annan utgång i det här ärendet än bifall till propositionen vill jag fröjda kammaren med att tala om att jag i alla fall behåller en optimistisk syn. Detta bl. a. på grund av det faktum, att den utredning, som utskottets utlåtande bygger på, av sakkunskapen anses redan vara i behov av översyn till följd av den snabba utvecklingen inom transport- och kommunikationsväsendet.

Vidare vet vi, att den mycket pessimistiska bedömningen att Göta kanals västgötadel skulle vara av betydelse enbart i friluft- och rekreationssammanhang bör vara mogen för omprövning.

Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet

Naturligtvis kommer just detta rekreations- och friluftssammanhang att få ökad betydelse efter hand som allmänhetens behov av rekreationsmöjligheter ökar, men framför allt är det hoppfullt att diskussionen i dagens ekonomiska debatt om hur lönsamhets- och kostnadsberäkningar läggs upp pekar på att man alltför ofta har anlagt en för snäv ram, att problemet inte har blivit insatt i det vidare samhällsekonomiska sammanhanget.

Här har, som också av föregående talare nämnts, förbilligade metoder introducerats på det tekniska området, något som också kan föranleda ändringar i det ståndpunktstagande som gjorts i propositionen.

Vi hoppas nu på en saklig granskning av nytillkomna fakta, och i förhoppning att Kungl. Maj:t beaktar de av statsutskottet framförda önskemålen om ytterligare komplettering av förslaget om Göta kanals framtid ber också jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i utlåtandet nr 178.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Vi befinner oss i en ganska märklig situation. Framför oss har vi ett utskottsutlåtande som inte bara präglas av att det är enhälligt utan också därav att önskemålen i de motioner som där behandlas till stor del har blivit tillgodosedda. Trots detta har elva talare varit uppe i talarstolen. Jag uppfattar det som ett bevis för det stora intresset för denna fråga.

Herr talman! Det mesta är sagt i frågan. Jag kan i stort sett instämman i den kritik som riktats mot de gjorda utredningarna — det har talats om bristfälligheter, att inte alla samhällsekonomiska aspekter tagits med etc. Jag tror att jag därvidlag kan instämman med alla föregående talare.

När man ser efter vilka mantalsskrivningsorter talarna i det här ärendet har, kan man kanske få uppfattningen att det skulle vara ett rent lokalt problem, att det skulle röra sig om enbart lokala

intressen för oss som bygger och bor omkring de här kanalerna. Så är emellertid inte förhållandet. Låt mig bara erinra om att västgötadelen av Göta kanal är en del av Sveriges blåa band, kanske en av de turistattraktioner som är internationellt mest kända. Men det torde också vara ett riksintresse att på bästa sätt kunna bygga ut näringslivet, och jag tror att kanaltrafiken i det hänseendet har framtiden för sig. Även jag är därför tacksam för utskottets positiva skrivning och förväntar att ärendet så småningom kommer tillbaka till riksdagen för förnyad prövning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 1072 och II: 1238; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 65, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1923:116) angående skatt för hundar jämte motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 11 december

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Beredskapslagring av olja

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! I proposition nr 136 föreslås en ändring av reglerna för den fortsatta oljelagringen, som synes vara väl befogad. Men för den som av olika orsaker följt denna fråga framstår det som något underligt att staten — som vid beslut om oljelagring för värmeändamål, för användning i industrin och vid elproduktion har biträtt med en viss del av lagringskostnaderna — när man nu slutligen också tar upp frågan om de kommunala gasverken inte finner anledning att stödja den typen av lagring. Det förefaller något underligt att staten på det sättet prioriterar den ena energiformen till förmån för den andra, eftersom vi brukar förutsätta likhet inför lagen.

Nu menar departementschefen att den del som avses för stadsgasframställning är en ringa del och att stadsgasverken får så lång tid på sig att de bör kunna anpassa sig prismässigt till de ökade kostnaderna. Detta låter mycket enkelt, men det är det inte.

Jag skall inte nu gå in på frågan om gasverkens berättigande i vår energi-

försörjning. Det skulle vara mycket att säga i det stycket. Jag vill endast ha sagt att om man av konkurrensskäl tvingas till en snabbare övergång till elsidan innebär detta för de gasverksdrivande städerna en mycket betydande kapitalförstöring.

Denna övergång är även från andra synpunkter i dag än mindre önskvärd, när vi samtidigt har en långt utöver alla prognoser ökad elkraftförbrukning. Vår förmåga att tillfredsställa efterfrågan ligger för närvarande på gränsen av landets resurser.

Prissättningen på gas för hushållsändamål är inte en så fri angelägenhet som propositionen tycks förutsätta. Vi har i alla avseenden att ta hänsyn till priset på elkraften när det gäller gasverkens förhållande till konsumenterna. Även i fråga om den gas som i allt större utsträckning används för industriellt ändamål har man att ta hänsyn till andra, i lagringshänseende gynnade energislags prissättning. Statens bristande hänsyn till dessa faktorer kommer otvivelaktigt att förorsaka de gasverksdrivande städerna förluster och kostnader genom onödiga investeringar, vilka inte hade behövts om alla energislag behandlats lika av staten.

Herr talman! Jag är klart medveten om att ett yrkande av något slag för att ändra på beslutet i detta skede av behandlingen inte är meningsfullt, varför jag avstår från att ställa något yrkande. Men jag ber ändå vederbörande departement att tänka på att kravet på likhet inför lagen är värt att uppmärksammas även om det gäller kommunerna.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Beredskapslagring av olja

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner.

I propositionen nr 136 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 19 september 1969 föreslagit riksdagen, såvitt nu var i fråga, att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m. och lag om ändring i förordningen (1958: 575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.

Med anledning av propositionen hade till bevillningsutskottet hänvisats följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1094 av herr Åkerlund m. fl. och II: 1262 av herr Enarsson, vari hemställts om riksdagsuttalande av innebörd, att fiskefartyg i utrikes trafik skulle vara befriat från avgiftsskyldighet beträffande oljelagring;

2) motionen II: 1263 av herr Åberg, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde sådan ändring i förslaget till lag om ändring av förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m. att olja, som användes av fiskefartyg vilket bedreve yrkesmässigt fiske på internationellt vatten, befriades från avgiftsskyldighet beträffande oljelagring på samma sätt som den olja som förbrukades av handelsfartyg i utrikes trafik och att vederbörande utskott finge i uppdrag att utarbeta erforderlig författnings-text.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 136, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.,

2) lag om ändring i förordningen (1958: 575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.;

B) avslå

1) motionerna I: 1094 och II: 1262,

2) motionen II: 1263.

Reservation hade avgivits av herrar Lundström (fp), Yngve Nilsson (m), Gösta Jacobsson (m), Tistad (fp), Johan Olsson (cp), Magnusson i Borås (m), Ahlmark (fp), Sundkvist (cp) och Josefson i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet under punkten B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 1094 och II: 1262 och med anledning av motionen II: 1263 måtte uttala att lagringsskyldighet och skyldighet att erlægga oljeavgift icke skulle föreligga i fråga om olja som förbrukades av fiskefartyg i yrkesmässigt fiske på internationellt vatten.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Nästan alla fartyg som kan räknas till handelsflottan i Sverige är befriade från avgift vid beredskapslagring av olja. Anledningen är naturligtvis att de båtar, som det finns skäl tro *inte* kommer att användas i krig, inte heller i fredstid skall behöva betala för en olja som de inte kommer att nyttja.

Nu finns det många fiskebåtar i vårt land som på den här punkten kan jämföras med handelsflottan. Det är de fartygen som nu används på internationellt vatten men som i händelse av krig får det svårt — bl. a. på grund av sin storlek — att fiska på svenskt vatten. De måste nu betala avgift för beredskapslagring av en olja som de troligen inte kommer att använda.

Georg Åberg har påtalat den här orättvisan i motion II: 1263 i år, liksom han gjorde förra året. Han begär att lagringsskyldighet och skyldighet att erlæg-

Beredskapslagring av olja

ga oljeavgift inte skall föreligga för de fartyg som bedriver yrkesmässigt fiske på internationellt vatten. Han vill alltså jämställa de båtarna med fartyg i s. k. utrikestrafik.

Företrädarna för de tre oppositionspartierna har i bevillningsutskottet avslutit sig till herr Åbergs åsikt. Han kommer själv att mer i detalj motivera den. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar är, som herr Ahlmark nyss sade, inte ny. Vi hade den uppe också förra året. Den gången kunde emellertid utskottet diskutera frågan fullt objektivt, därför att det då inte fanns några fingervisningar som den socialdemokratiska utskottsmajoriteten till varje pris måste rätta sig efter. Men proposition nr 136 i år är en pekpinne.

Fiskets organisationer hade förra året i förväg undersökt — bl. a. på det departementala planet — hur man skulle kunna få bort denna orättvisa som jämställde fiske från fartyg, vilka huvudsakligast håller till hundratals sjömil från de svenska kusterna, med vilken verksamhet som helst på landbacken. Frågan hade då en lång tid penetrerats inom olika institutioner. Situationen var sådan att det bedömdes lämpligt att väcka motion i frågan. Då utskottet den gången behandlade saken kom man fram till en mycket objektiv skrivning men hänvisade samtidigt — med all rätt — till att frågan om nästa lagringsperiod åren 1970—1976 var föremål för utredning. När ärendet var före i denna kammare, uttryckte jag min belåtenhet över den välvilliga skrivning utskottet då hade åstadkommit. Inte kunde jag tänka mig att man från bevillningsutskottets sida ett år senare skulle svänga om och vilja vara med om att permanenta en skriande orättvisa för en tid av ytterligare sju år. Detta är nämligen vad som sker, om kammaren följer det underliga och i

vissa detaljer på felaktiga uppgifter baserade utskottsbetänkandet.

Då fiskets organisationer tidigare med olika instanser har diskuterat de rent praktiska möjligheterna att få en ändring till stånd, har det tydligt framgått att det föreligger möjligheter att ordna frågan. Om bara viljan hade funnits i den beslutande församlingen, skulle det vara möjligt att klara ut detta. Det måste för var och en som något tänker sig in i frågan te sig minst sagt underligt att alla de stora fiskefartyg, som kostat drygt en miljon kronor per styck och med vilka man bedriver sitt yrke uppe vid Shetlandsöarna, runt Skottland eller på andra avlägsna fiskevatten, hundratals sjömil från de svenska kusterna, fortfarande skall jämföras med något motorredskap på landbacken, detta samtidigt med att andra mycket små fartyg, bogserbåtar etc., som ytterst sällan om ens någonsin går i utrikestrafik, skall betraktas som handelsfartyg och alltså enligt bestämmelserna vara fria från den avgift av ett öre per liter olja som fiskarna åläggs att betala. Tyvärr, jag är ledsen att säga det, kan jag inte frigöra mig från känslan att man, eftersom det här rör sig om en relativt liten grupp, inte velat göra sig besväret att skapa rättvisa för den.

Jag är övertygad om att man här kommer att svara från den socialdemokratiska utskottsmajoriteten, att fiskarna ju måste betala skatt därför att det — och jag citerar utskottet — »måste förutsättas att det för folkförsörjningen betydelsefulla fisket kommer att pågå i stor utsträckning även i krislägen, om inte på internationellt vatten så i varje fall på svenskt territorialvatten». Detta uttalande röjer en häpnadsväckande och överdriven optimism, som sannerligen inte har någon förankring i de faktiska möjligheterna.

Jag vill fråga: Vad är det för fiskslag man tror sig kunna fiska på den smala remsa utefter kusten som svenskt fiskevatten är? Och hur skall man få

Beredskapslagring av olja

plats med en flotta som nu har Nordostatlanten, Nordsjön, Skagerack, Kattegatt och Östersjön till sitt förfogande? Jag var själv yrkesfiskare under hela senaste världskriget, och jag vet vilka svårigheter vi då hade att skrapa ihop fångster, med de båtar och de redskap som då användes. Sedan dess har ju det svenska fisket genomgått en betydande utveckling, vilket för övrigt också jordbruksministern påpekat flera gånger, bl. a. i propositionen nr 41 innevarande år. Jag skulle vilja rekommendera utskottsmajoriteten att ta kontakt med sin socialdemokratiska kollega jordbruksministern och av honom lära sig en del om det svenska fisket och dess storlek, dess betydelse och förutsättningar. Jag gör denna rekommendation därför att det tycks ha varit omöjligt för utskottsmajoriteten att lyssna på de remissinstanser, bl. a. Sveriges Fiskares riksförbund, som klart och tydligt motiverat det berättigade i framställningarna om befrielse från oljelagringskyldigheten för fiskare.

En sådan kontakt med jordbruksdepartementet och dess chef skulle säkerligen ha skonat utskottet från att begå den tokighet som avrundar utskottets betänkande före slutklämmen: »Enligt vad utskottet erfarit är det för övrigt endast ett fåtal större fiskefartyg som uteslutande ägnar sig åt fiske på internationellt vatten och dessa kan under krigsförhållanden antas komma att bli tagna i anspråk för militära ändamål.»

Jag var faktiskt tvungen att läsa den här meningen flera gånger därför att jag inte kunde tro att majoriteten i ett seriöst utskott kunde göra sig skyldig till dylika fadäser. »Utskottet har erfarit», säger man. Var i all världen har man erfarit att det endast är några få större fiskefartyg som uteslutande arbetar på internationellt vatten? Låt mig få hänvisa till Kungl. Maj:ts proposition nr 59 år 1968, där det finns en god statistik över det svenska fisket fram till år 1966. Då fanns i vårt land sam-

manlagt 2 337 fiskebåtar av olika slag. Men om man bara räknar de större, med motorstyrka från cirka 1 500 hästkrafter ned till 90 à 100 hästkrafter, får man ett antal av drygt 900. Härav kommer något över 650 enbart på Västkusten. Dessa båtar är med ytterst få undantag utrustade för trålfiske på internationellt vatten. I princip är nämligen fiske med trål förbjudet inom svenskt territorialområde. Kungl. Maj:t har medgivit en del undantag för fiske efter bl. a. sill och skarpsill under vissa tider, men annars är — som sagt — denna flotta utrustad för fiske på internationellt vatten. Vad avser Västkusten är ju Nordsjön det vanligaste fångstfältet.

De båtar som fiskar utanför svenskt vatten tar militären ändå hand om, viftar utskottet slutligen bort argumenteringen med. Jaså — men är det då rimligt att dessa båtar år efter år skall belastas med en orättvis avgift med motiveringen att fisket skall fortsätta även under avspärrningsförhållanden? Kan det vara riktigt att kräva fiskarna på avgifter därför att de gratis håller en flotta i beredskap för försvarsmakten? Någon konsekvens skall man väl ändå ha rätt att fordra i resonemanget. Men det kanske är svårt att vara konsekvent då det gäller att försvara en orättvis sak, i synnerhet som det tydligen gäller att lyda husbondens röst.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid bevillningsutskottets betänkande nr 66.

I detta anförande instämde herr *Mattsson* (cp) samt herrar *Westberg* i *Ljusdal*, *Sellgren* och *Berndtsson* (samtliga fp).

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Det är endast på en punkt som reservationen skiljer sig från utskottsmajoritetens betänkande, vilket också har framgått av de anföranden som tidigare hållits av dels motionären,

Beredskapslagring av olja

dels en av reservanterna. I reservationen yrkas nämligen att det inte skall erläggas oljelagringsavgift för fiskefartyg som bedriver fiske på internationellt vatten. Detta är orimligt, har det sagts, eftersom så många fartyg bedriver fiske både på internationellt vatten och i hemmafartvatten.

Den första reflexion man gör är att det måste bli förfärligt svårt att kontrollera för vilka båtar oljeavgift inte skulle behöva erläggas. Om någon båt någon gång varit ute på internationellt vatten kommer det tydligen att åberopas som anledning att bli befriad från oljeavgift. Att få någon kontroll tror jag således är alldeles omöjligt.

Men detta är egentligen inte huvudskälet för utskottsmajoriteten. Hur man än resonerar kommer hela fiskeflottan i en krissituation — krigsutbrott eller avspärrning — att kräva sin del av den beredskapslagrade oljan. Jag kan inte tänka mig att man då lägger upp fiskeflottan och säger: »Vi skall inte göra något nu.»

Jag upprepar vad som tidigare har citerats från utskottets utlåtande, att de större fiskefartygen under krigsförhållanden kan antas komma att bli tagna i anspråk för militära ändamål. Gentemot detta säger man nu: Skall fiskarna således hålla en reserv? Nej, det är helt enkelt på det sättet att deras möjligheter att få en inkomst då fartygen används för militära ändamål också bör beaktas. Enligt uppgift förekommer det redan nu, alltså under fredstid, att de stora båtarna mönstras in vid större militära marina övningar. Det ter sig tydligen både naturligt och attraktivt att ställa båtarna till militärens disposition.

Ändamålet med beredskapslagringen är att i krissituationer trygga tillgången på olja som drivmedel. Vid tillfällen av kris och avspärrning kommer fisket att betyda mycket för folkhushållet. Detta innebär ju också att fångsterna blir eftertraktade och därmed lättsålda. Pri-

set kommer helt säkert att stå i relation till den ökade efterfrågan.

I en krissituation kommer det således att ställas starka krav på tilldelning av olja för fisket. Ur folkhushållets synpunkt kommer detta helt naturligt att vara välmotiverat. För fisket som näringsgren är det lika naturligt att möjligheter till goda förtjänster även kommer att animera till krav på tilldelning av olja.

Jag kan därför bara med några ord klargöra utskottsmajoritetens grund för sitt ställningstagande och sammanfattningsvis säga, att det då också bör kunna godtagas att fisket i sin helhet bär sin del av kostnaden för en nödvändig beredskapslagring av olja. Jag tror inte att det ligger någon orättvisa i detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner litet medlidande med herr Engkvist för att han har en besvärlig sak att försvara — det kan man inte komma ifrån.

Han säger att det inte går att lösa detta problem på ett vettigt sätt, därför att man inte kan få en riktig kontroll på vilka båtar som fiskar utanför våra farvatten, d. v. s. på internationellt vatten. Det är en sak som är hur lätt som helst att ordna. Denna fråga har vi nämligen diskuterat med de oljeleverantörer som förser de större fiskebåtarna med olja och vi har haft kontakt med myndighetspersoner som både tror och vet att det går att ordna. Det beror bara på om viljan finns eller inte. Många oljehandlare, som sysslar med detta dagligdags, tycker att det är horribelt som det nu är. Om t. ex. en stor trälare på 100 fot eller mer skall fiska vid Shetland, Island eller någon annanstans långt borta och bunkrar vid sidan om en liten båt — kanske en fraktskuta som någon enstaka gång går över till Danmark men inte längre — så måste oljehandlaren ta ut ett öre mer per

Beredskapslagring av olja

liter av fiskaren än av den andre. Alla som sysslat med detta tycker det är horribelt — bara utskottet anser att det är i sin ordning.

Här sades också att fiskarna säkerligen kommer att kräva sin del av oljan. Ja, jag har erfarenheter från det senaste världskriget och vet hur lätt det är att kräva någonting i en sådan situation. Man får vara tacksam och glad och ta emot det lilla man får för att kunna bedriva sitt yrke.

Det sades även att fiskarna kommer att erbjuda sin flotta till militären. Så går det inte till. Militärmyndigheterna har ett fullständigt register på fiskeflottan och inkallar efter eget bestämmande vilka båtar de vill.

Vidare nämndes fiskpriserna, men att man via dessa skulle få kompensation för en avgift som orättmätigt tas ut är väl ändå alltför långsökt.

Herr ENGVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åberg nämnde möjligheterna till kontroll, men jag vidhåller att det kommer att bli mycket svårt att klara av en sådan. Såvitt jag vet bunkrar nämligen ofta även de båtar som går på internationellt vatten företrädesvis i svensk hamn, genom egna intresseföreningar eller dylikt. Jag tror inte att man kommer någon vart den vägen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Herr Engkvist talade om kristid i detta sammanhang, men under fredstid skulle man alltså göra det besvärligt för en arbetsgrupp, som betyder så oändligt mycket för hela vårt land och som har det så besvärligt i dagens situation. Där skulle man alltså söka skipa någon form av millimeter-rättvisa. Jag kan inte inse att det är ett riktigt tillvägagångssätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag fasthåller vid att det inte är någon svår sak att förse fiskarna med olja och att hålla reda på vilka som fiskar på internationellt vatten. Det kan vara riktigt att denna fournering ofta sker genom t. ex. egna intresseföreningar; men detta förhållande gör det ännu mer säkert att det kan ordnas på ett bra sätt.

Jag har, som jag sade, en känsla av att det är svårt för herr Engkvist att tala i denna sak. När jag gick upp i talarstolen rann mig i minnet en strof som jag i min tidigaste ungdom läste i Eddan:

»Ovis man,
kommen i samkväm,
gör bäst i att tiga;
ingen vet,
att intet han vet,
blott han ej talar för mycket.»

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag är litet besviken på herr Engkvist; jag trodde att han skulle förklara den här sista meningen i utskottsutlåtandet, där det alltså står på det sätt som herr Åberg citerade:

»Enligt vad utskottet erfarit är det för övrigt endast ett fåtal större fiskefartyg som uteslutande ägnar sig åt fiske på internationellt vatten och dessa kan under krigsförhållanden antas komma att bli tagna i anspråk för militära ändamål.»

Nu har alltså herr Åberg visat att det gäller flera hundra båtar och inte bara »ett fåtal». Därför vore det intressant att få reda på vad herr Engkvist grundar sin och utskottsmajoritetens uppfattning på.

När det gäller den andra punkten i den här meningen, säger herr Engkvist att hela fiskeflottan ändå kommer att användas. Då är det, säger han, också rimligt att fiskarna betalar för att dessa båtar skall användas av militären i händelse av krig.

Herr Engkvist menar alltså att fis-

Beredskapslagring av olja

karna i fred skall betala för den olja som militären använder i krig — och detta för glädjen att deras båtar ändå på något sätt kan användas! Tror verkligen herr Engkvist att det är ett resonemang som kan övertyga Sveriges fiskare?

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga att jag tror att uppgifterna i utlåtandet står sig gott vid en närmare granskning. Jag kan inte se att det genom de motiveringar, som nu anförts, har framkommit någonting som skulle jäva vad som sägs i utlåtandet.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Hur kan herr Engkvist säga att uppgifterna i utskottets utlåtande står sig gott när det heter att enligt vad utskottet känner till endast ett fåtal båtar fiskar utanför de svenska territorialgränserna, alltså ute på internationellt vatten, och när jordbruksministern i sin proposition visat att det rör sig om många hundra båtar?

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att herr Åberg glömde bort ett ord då han refererade utskottets uttalande. I utlåtandet står nämligen att det endast är ett fåtal större fiskefartyg som *uteslutande* ägnar sig åt fiske på internationellt vatten.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Det ändrar inte vad jag sade tidigare. Alla de stora båtarna på Västkusten är uteslutande till för fiske på internationellt vatten.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Är det herr Engkvists mening — jag upprepar den frågan — att fiskarna i fredstid skall betala för den olja som militärerna använder i krig?

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ahlmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ahlmark begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 86 ja och 68 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 68, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att vid inkomstaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.,

Förkortning av arbetstiden vid treskiftsarbete

nr 69, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m., och

nr 73, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.,

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m., och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 85, i anledning av motioner angående samordningen av statlig tjänstepension samt tilläggs-pension.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 4

Förkortning av arbetstiden vid treskiftsarbete

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 87, i anledning av motioner om förkortning av arbetstiden vid treskiftsarbete.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Arbetstidens längd regleras genom såväl lagstiftning som avtal. Lagstiftningen anger endast vissa huvudprinciper beträffande arbetstidens begränsning, medan avtalen innehåller den efter varje arbetstillfälle avpassade och i detalj ingående regleringen. Statsmakternas intentioner är nu att lagstiftningen skall göras mera omfattande.

Den genomgående principen i LO-avtalen är att arbetstiden vid dagarbete, tvåskiftsarbete och treskiftsarbete med söndagsuppehåll skall utgöra 42,5 timmar per vecka. Vid treskiftsarbete utan söndagsuppehåll — kontinuerlig drift — är arbetstiden 42 timmar per vecka. Detta innebär att arbetstiden för dem som är sysselsatta i kontinuerlig drift i realiteten är längre än för dem som har dagarbete, tvåskiftsarbete och treskiftsarbete med söndagsuppehåll, om hänsyn tas till alla helgdagarna. För dessa arbetare är arbetstiden i genomsnitt för hela året 40,5 timmar per vecka, om hänsyn tas till alla helgdagar. Det är därför motiverat att omgående sänka arbetstiden för dem som arbetar i kontinuerlig drift från 42 till 40,5 timmar per vecka. Det obekvämlighetsstillägg som utgår är motiverat av arbetstidens förläggning och ej av dess längd. Ur rättvisesynpunkt är det ej acceptabelt att de som arbetar i kontinuerlig drift har en längre arbetstid än andra.

Herr talman! Jag avlämnade i våras en motion i detta ärende, men behandlingen därav har uppskjutits till i höst i väntan på en proposition i frågan.

När vi behandlade motionen i andra lagutskottet hänvisade utskottet till denna proposition, som skulle komma att läggas fram med anledning av det resultat som väntas från arbetstidskommittén vilken har arbetat sedan 1963. Utskottet avlog motionen med hänvisning till att det av motionärerna berörda spörsmålet skulle tas upp till behandling. Vid läsning av denna propo-

Jordhävdslag m. m.

sition, som nu är framlagd, kan jag inte finna att man beaktat detta spörsmål, vilket gör mig besviken.

Jag kan inte nu framställa något yrkande, eftersom jag saknar lagtext, men jag ber att få återkomma efter jul.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad är själv huvudmotionär i denna kammare. Han har inte vid utskottsbehandlingen framfört någon avvikande mening gentemot utskottets ställningstagande. Det är riktigt, som herr Johansson säger, att i den lagrådsremiss som nu har delats på våra banker inte står någonting om det problem som upptas i denna motion. Men herr Johansson har alla möjligheter att återkomma när propositionen framläggs vid nästa års vårriksdag.

Utskottet har med hänsyn till den väntade propositionen om förkortning av arbetstiden inte ansett det nödvändigt att ingå i någon sakbehandling av ett detaljärende som detta. Vi får nämligen anledning att behandla hela denna fråga i dess stora och rätta sammanhang inom ganska kort tid.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Jordhävdslag m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordhävds- lag m. m. jämte motioner i ämnet.

Genom en den 9 oktober 1969 dagtecknad proposition, nr 134, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) jordhävdslag,
- 2) lag om ändring i lagen (1947:290) om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 1080 av herr *Alexanderson m. fl.* samt II: 1248 av herr *Tobé* och fru *Anér*, i vilka motioner hemställdes

att riksdagen i sammanhang med behandlingen av prop. nr 134 beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till införande i naturvårdslagen av tillståndstvång för matjordstäkt i enlighet med vad i motionerna anförts;

2. de likalydande motionerna I: 1090 av herr *Eric Carlsson m. fl.* och II: 1259 av herr *Jonasson m. fl.*;

3. de likalydande motionerna I: 1091 av herrar *Skärman* och *Skagerlund* samt II: 1260 av herr *Nilsson* i Lönsboda m. fl.;

4. de likalydande motionerna I: 1092 av herr *Svanström m. fl.* och II: 1258 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl., i vilka motioner bl. a. hemställdes att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 134 måtte besluta att jordhävdslagen skulle vara tillämplig jämväl på jordbruksmark som tillhörde staten.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1091 och II: 1260 i motsvarande del antaga 1 § i det vid propositionen nr 134 fogade förslaget till jordhävdslag;

B. att riksdagen måtte med avslag på *dels* motionerna I: 1092 och II: 1258, såvitt avsåg tillämpning av jordhävds- lagen på statens mark, *dels* motionerna I: 1090 och II: 1259 antaga 2 § i förslaget till jordhävdslag;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1091 och II: 1260, såvitt

Jordhävdslag m. m.

avsåge matjordstäkt, antaga 6 § i förslaget till jordhävdslag;

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen i de delar som ej omfattades av hemställan under A—C;

E. att motionerna I: 1080 och II: 1248 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionerna I: 1092 och II: 1258 i den del, som ej omfattades av hemställan under B, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid B i utskottets hemställan

I. beträffande frågan om tillämpning av jordhävdslagen på statens mark av herrar *Grebäck* (cp), *Akesson* (fp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Skårman* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Tobé* (fp), *Hedin* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — *dels* med avslag på motionerna I: 1090 och II: 1259, *dels* med förklaring att förslaget till jordhävdslag icke kunnat oförändrat antagas — med bifall till motionerna I: 1092 och II: 1258, såvitt avsåge tillämpning av lagen på statens jord, antaga i reservationen angiven lydelse av 2 § jordhävdslagen;

Vid C i utskottets hemställan

II. beträffande frågan om tillstånd för matjordstäkt enligt jordhävdslagen av herr *Skårman* (fp), utan angivet yrkande;

Vid E i utskottets hemställan

III. beträffande frågan om införande i naturvårdslagen av tillståndstvång för matjordstäkt av herrar *Skårman* och *Tobé* (båda fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1080 och II: 1248 hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till införande i naturvårdslagen av tillståndstvång för matjordstäkt i enlighet med vad reservationerna anförts.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! I tredje lagutskottets utlåtande nr 59 behandlas propositionen 134, innehållande den jordhävdslag som skall ersätta 1947 års lag om uppsikt å jordbruk. I anslutning till propositionen har motionärer från centerpartiet påpekat nödvändigheten av en god kontakt mellan lantbruksnämnderna och naturvårdsmyndigheterna samt yrkat på en ändring av lagens tillämpningsområde.

På den första punkten har utskottet, genom den positiva skrivningen om nödvändigheten av utbyte av information och samråd mellan lantbruksnämnder och naturvårdsmyndigheter samt det bestämda uttalandet att man förutsätter att ett sådant samarbete sker, i huvudsak tillgodosett motionärernas begäran.

Beträffande den andra punkten krävs i centermotionen att statens mark också skall omfattas av lagens bestämmelser. Enligt propositionen omfattar lagen inte mark som tillhör staten. Lagen är däremot tillämplig på mark som hör till kommun eller kyrkan, vilket vi anser vara riktigt. Men rent principiellt borde också statens mark omfattas av lagen, så mycket mer som kraven på återställande av hävden — ett föreläggande eller förbud — i regel skall riktas mot brukaren. Endast i undantagsfall, om brukaren är medlös eller hans återstående besittningstid ej är tillräcklig för hävdens återställande, skall ingripande ske mot ägarna.

Enligt propositionens och utskottets förslag kan med stöd av lagen ett ingripande ske mot alla arrendatorer utom mot kronoarrendatorerna. Vi anser att en sådan skillnad i behandlingen av arrendatorerna, efter arten av den mark de brukar, inte är motiverad.

Utskottsmajoriteten säger i sitt utlåtande bl. a. följande: »Det föreslagna undantaget har sin motsvarighet i den

Jordhävdslag m. m.

nu gällande uppsiktslagen och vissa andra lagar med tvångsrättsliga inslag. I allmänhet torde dock — även om viss lag formellt inte omfattar kronan — lagstiftningens anda och mening vara avgörande för myndigheternas handlande även i ärenden som berör kronans intressen. Det kan förutsättas att så blir fallet också i frågor som gäller hävd av jordbruksjord, som tillhör staten.» Detta uttalande anser jag utgör motivering för ett bifall till det krav som ställts i centermotionen och inte för vad utskottsmajoriteten har föreslagit.

Vid behandlingen av den frågan har samtliga representanter från folkpartiet och moderata samlingspartiet anslutit sig till den uppfattning som framförs i centermotionen, vilket ju också framgår av den till utlåtandet fogade reservationen.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till propositionen utom beträffande den punkt som berör lagens tillämpningsområde, där jag yrkar bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Grebäck m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Hedin* och *Lothigius* (båda m).

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I detta förslag till jordhävdslag finns det också en bestämmelse som handlar om bortförande av matjord. Vi är några motionärer som har tagit upp det i en motion. Vi har inte fått utskottsmajoriteten med oss, utan vi har fått lov att reservera oss.

Det föreslås att lantbruksnämnden skall kunna förbjuda att man tar bort matjordslager från brukningsenhet som är av en viss beskaffenhet, nämligen — såsom anges i 3 § av lagförslaget — att den ingår i brukningsenhet som är lämplig eller lätt kan göras lämplig genom tekniskt och ekonomiskt rimliga åtgärder, eller om den med hänsyn till läge, beskaffenhet o. s. v. är sådan att den »finnes böra hållas i odlad skick».

Naturvårdslagen antogs 1964. Det gällde då att ta ställning till hur man kunde få förändra landskapet utan att naturvårdsmyndigheterna skulle kunna ingripa eller föreskriva förbud i förväg. Då berördes också matjordstäkt, som är ganska vanlig i närheten av storstäderna och som kan verka förödande på landskapsbilden. Man stannade vid att förbjuda täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markägarens husbehov. Det framgår av förarbetena att frågan om matjord inte ansågs vara så allvarlig att den behövde tas in i naturvårdslagen.

Utvecklingen har emellertid gått vidare, och jordhävdslagen, som vi nu diskuterar och som skall efterträda uppsiktslagen, kommer väl inte heller att användas så särskilt mycket. Jag har under en lång tjänstgöringstid, närmare 40 år, endast två gånger haft att göra med uppsiktslagen. Bägge gångerna kan man säga att dess tillämpning var helt misslyckad. Om lagen finns är det klart att vissa jordägare kan finna det vara skäl att uppehålla hävden av jordbruket för att inte komma i krakel med lagen, men direkta ingrepp kommer sällan att göras.

På samma sätt förhåller det sig enligt min mening med matjordstakten. Det står att lantbruksnämnden kan göra det här förordnandet beträffande odlad jord o. s. v., men det kommer alltid att ske i efterhand. Om man nämligen utfärdar ett förordnande för ett visst område, som då måste vara ganska stort, att matjord inte får tas där, är man inne i precis samma situation som gäller enligt naturvårdslagen, d. v. s. bestämmelserna i 18 § om täkttillstånd eller också de i 19 § samma lag som berör åtgärder till skydd för landskapsbilden. Men tillämpningen av förslaget i propositionen är inskränkt ytterligare. Det är inte bara inskränkt till de två nämnda jordbrukskategoriernas marker utan statens jord undantages även i propositionen. Det hörde vi också av den fö-

Jordhävdslag m. m.

regående talaren. Där har vi dock reserverat oss. Vi vill att statens jord skall vara medtagen. Likaså är mark rubricerad som »annan fastighet» inte heller medtagen, och det är givetvis ganska mycket jordbruksjord som ligger i sådana fastigheter, framför allt i närheten av de större städerna. Slutligen gäller samma sak för områden inom stadsplan och byggnadsplan. Möjligheterna att tillämpa bestämmelsen är sålunda inte obetydligt inskränkta.

I diskussionen i utskottet framfördes också den invändningen att det med tillämpning av naturvårdslagen är krångligt och tar lång tid att få tillstånd att ta bort matjord, vilket man behöver göra framför allt när man vill plantera skog. Men nu bestämmer man sig inte från den ena dagen till den andra att plantera skog, och därför kan man i det fallet alltid ha en övergångstid. Tyvärr måste man också säga att mycket av den skogsplantering som kommit till stånd — även en del av den som skett med hjälp av statsbidrag — har varit ganska förödande för landskapsbilden. Det är inte heller så säkert att man på alla områden som skogsplanterats får ut något av värde av planteringen i framtiden eller att marken varaktigt kan användas som skogsmark. Naturligtvis skall vi tillvarata jordens produktionsförmåga. Om den inte kan användas till åker skall man givetvis försöka att plantera skog på den. Men det finns förmodligen anledning att fundera litet innan man går vidare med sådan plantering inom vissa områden.

I riktlinjerna för den fortsatta jordbrukspolitiken, som senare behandlas i jordbruksutskottets utlåtande nr 45, sägs att man skall ta naturvårdshänsyn — inom ramen för jordbrukspolitiken — i den mån detta är möjligt. Man vill emellertid göra en klar åtskillnad mellan jordbrukspolitik och naturvårdspolitik. Vi vet dock att lantbruksnämnderna i sina göranden och låtanden tar naturvårdshänsyn, och med hänsyn till att

man redan gått så långt tycker vi att man i varje fall borde överväga att jämställa reglerna om matjordstäkt med bestämmelserna om stentäkt, grustäkt och sandtäkt och överföra dem till naturvårdslagen. Vi har inget förslag till ändring av lagtexten, men vi vill skriva till Konungen och hemställa att förberedelser göres för en sådan ändring av lagen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen III, vid E i utskottets hemställan.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Låt mig först uttala min tillfredsställelse över att den gamla vanhävdslagen går till historien och ersätts med den föreslagna nya lagen. Den matjordstäktslag som föreslagits av departementschefen är ju anpassad till den moderna utvecklingen inom jordbruket, och det är bara på ett par punkter som jag har betänkligheter att anföra.

Med anledning av herr Tobés anförande vill jag framhålla att jag inte kan dela hans uppfattning att det finns fördelar att vinna på införande av ett tillståndstvång för matjordstäkt i naturvårdslagen. Vi skall ha klart för oss att det föreligger ett i hög grad legitimt behov av att förse nybyggnadsområdena på skilda håll i vårt land med matjord, och detta gäller inte minst i tätortsområdena.

Jag tycker också att det är riktigt att man i det här fallet lägger tyngdpunkten i första hand vid rationaliserings-synpunkterna och inte vid naturvårdssynpunkterna. Med tanke på framtiden är det allvarligare att ta god åkerjord ut ur produktionen än att få de ur naturvårdssynpunkt beklagliga spår som en jordtäkt kan lämna efter sig. Man brukar säga att naturen läker alla sår. Visserligen är det fråga om att ta bort matjord till ett djup av kanske 30 à 35 cm, men sedan kommer vegetationen småningom tillbaka. I det fallet tycker jag nog att vad som sker är ganska utgårdligt även ur naturvårdssynpunkt.

Jordhävdslag m. m.

Jag anser att det är mycket allvarigare att ta bort sådan matjord som behövs för komplettering av närliggande jordbruk. Då kan det vara berättigat att vägra jordtäkt. Jag tycker att den utformning som jordtäktsbestämmelserna fått i den föreslagna lagen väl ansluter sig till det behov som kan anses föreligga ur samhällets synpunkt.

Sedan vill jag kort och gott säga att jag helt ansluter mig till de skäl som herr Josefson i Arrie har anfört som motivering för reservation nr I vid B i utskottets hemställan.

Herr talman! Jag ber att beträffande punkt B få yrka bifall till den nyssnämnda reservationen I och i övrigt till utskottets förslag.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika missförstånd vill jag säga att enligt min uppfattning den bästa naturvården just är att idka jordbruk på jordbruksjord. Min avsikt var ju att man genom överflyttning av frågan till naturvårdslagen skulle kunna klara den jord som behövs för jordbruk men kanske också litet därutöver. Det är det man inte gör med jordhävdslagen.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att man löser den frågan mycket bra, herr Tobé, om man kan åstadkomma ett samarbete mellan lantbruksnämnden och länsstyrelsernas naturvårdssektioner. Om dessa institutioner har bra kontakt med varandra finns det möjlighet för lantbruksnämnden att exempelvis på ett område i någon kommun helt enkelt förbjuda jordtäkt enligt förslaget, d. v. s. med en kollektiv bedömning. Jag tror att det är den bästa lösningen i detta fall att få till stånd ett sådant samarbete. Då löser man detta problem inom ramen för den föreslagna lagstiftningen på ett utmärkt sätt.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Men, herr Grebäck, så sker endast under förutsättning att den aktuella jorden är av sådan beskaffenhet som omnämns i den aktuella paragrafen och att den kan användas till rationellt jordbruk eller ingå i sådant. Den andra jorden kommer man inte åt på detta sätt. Min avsikt är att vi skall kunna besluta om båda lagen.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att denna synpunkt rimmar bra med den motive-ring som herr Tobé tidigare angav, nämligen att man även skall kunna ta med naturvårdssynpunkter vid bedömmande av frågor om uppehållande av jordbruk. Dessa synpunkter går enligt min uppfattning mycket bra att förena.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande föreligger två motiverade reservationer. Utskottet är i allt väsentligt överens bortsett från de små detaljerna i reservationerna.

Beträffande reservationen I av herr Grebäck m. fl. avser reservanterna att den nu under behandling varande jordhävdslagen, som alltså skall ersätta 1947 års uppsiktslag, även bör vara tillämplig på mark tillhörande staten.

Utskottsmajoriteten har för sin del följt Kungl. Maj:ts proposition nr 134. Jag vill, herr talman, erinra om vad departementschefen anfört i propositionen: »Uppsiktslagen är tillämplig på alla ägarkategorier utom kronan. Jag anser i likhet med utredningen att jordhävdslagen skall ha samma tillämpningsområde. Den strukturutveckling som skall kunna främjas med stöd av lagen är givetvis lika angelägen för alla ägarkategorier. Att statens mark trots detta bör hållas utanför lagen sammanhänger med att det inte är behövligt att gentemot staten tillämpa jordhävdslagens speciella procedur. Det ligger i sa-

Jordhävdslag m. m.

kens natur att erforderligt samråd sker mellan lantbruksnämnden och andra organ som förvaltar statlig egendom.»

Jag vill också erinra om att förslag med liknande innehåll som reservanternas inte har framförts i riksdagen i anslutning till tidigare propositioner i dessa jordbruksfrågor. I varje fall har de inte gjort det 1927, då lagen angående uppsikt å vissa jordbruk beslutades, inte i anslutning till behandlingen av förslaget om 1942 års vanhävdslag och inte heller när propositionen rörande uppsiktslagen behandlades 1947. Man har icke tidigare haft anledning att inkludera statens jord under gällande bestämmelser på detta område, och ännu mindre nödvändigt anser jag det vara just nu sedan dessa frågor blivit mer och mer allmänt uppmärksammade bland folk. Här har jag förmånen att kunna hänvisa till herr Tobés anförande, i vilket han uppgav att hans långa arbete på detta område endast några få gånger givit honom anledning att arbeta utifrån de utgångspunkter som lagen föreskriver. Det har inte heller, herr talman, enligt mitt förmenande framkommit någonting som rimligen kan ge anledning till att fatta beslut enligt reservanternas förslag.

I reservationen III av herrar Skårman och Tobé tas frågan om införande i naturvårdslagen av tillståndstvång för matjordstäkt upp till behandling, och reservationen utmynnar i en hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhänga om förslag till införande av sådant tillståndstvång. Såväl utredningen som departementschefen har stannat för att lantbruksnämnderna skall handha dessa frågor. Departementschefen har liksom utredningen och lantbruksstyrelsen ansett det »nödvändigt med bestämmelser som gör det möjligt att snabbt gripa in mot sådan matjordstäkt som motverkar jordbrukets rationalisering». Och departementschefen skriver vidare: »Lämpligen kan lantbruksnämnden

ges möjlighet i första hand att förbjuda täkt på viss fastighet. Om nämnden befarar att större områden, som behöver bevaras i odlat skick, löper risk att förstöras genom matjordstäkt, bör nämnden kunna meddela ett kollektivt förbud mot täkt inom det angivna området.»

Att lantbruksnämnderna bör ha minst lika goda förutsättningar att handlägga dessa frågor som naturvårdsverket är utskottsmajoritetens bestämda mening. Jag tror för övrigt att det kan vara lämpligt att naturvårdsorganen får försöka klara de problem som de redan har sig anförtrodda, innan ytterligare arbetsuppgifter av denna art läggs på dem. Och härvidlag har jag nöjet att kunna återropa utskottets värderade ordförande. Jag delar hans mening att man inte bör gå på herr Tobés linje.

Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden och de många talare som återstår skall jag inte argumentera ytterligare i frågan utan yrkar nu bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Grebäck m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 73 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C och D

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. E) i utskottets utlåtande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herrar Skårman och Tobé.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 31 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. F

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 70, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956: 623).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 71, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m. jämte motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag lovar att fatta mig mycket kort. Till utskottets betänkande har jag fogat en blank reservation, och detta tarvar kanske en förklaring.

Bevillningsutskottet behandlar i föreliggande betänkande motionen II:1278 av mig och herr Persson i Heden. Tyvärr råkade vid motionens utskrivande en felaktighet uppkomma i det att det angavs att ett dödsbo, vari endast en delägare finnes, skall betraktas som

Ägaransvar för parkeringsförseelser

skiftat i och med dödsfallet. Detta är alltså oriktigt; lydelsen bör rätteligen vara »vid bouppteckningens upprättande».

Om en lantbrukare öppnar ett skogskonto i akt och mening, att det belopp som insättes på detta skall användas för exempelvis skogsförbättrande åtgärder, och han därefter avlider och efterlämnar endast en dödsbodelägare, d. v. s. sin maka, betraktas kontot som uppsagt och skall upptagas till beskattning i och med att bouppteckningen är upprättad.

Bouppteckning skall som alla vet göras inom tre månader efter dödsfallet. I ett dödsbo med endast en dödsbodelägare fordras inget arvskifte; dödsboet är då att betrakta som skiftat i och med bouppteckningens upprättande. Om dödsboet däremot består av flera dödsbodelägare kan arvskiftet uppskjutas och skogskontot avvecklas på normalt sätt.

Utskottet har inte velat bestrida att ett enmansdödsbo har sämre möjligheter än andra dödsbon att utan beskattningsekvenser avveckla ett skogskonto. Jag vet att det inte är många som berörs av denna fråga men den omständigheten får inte hindra att åtgärder vidtages för att rätta till en uppenbar orättvisa. Meningen med skogskontot är att åstadkomma en rättvis fördelning av skogsintäkterna på flera år och därmed ett bättre avvägt skatteuttag. För ett enmansdödsbo finns inte den möjligheten och följderna blir att det drabbas av en skattesköpning.

Såsom utskottet framhållit är frågan föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Låt mig därför, herr talman, bara uttala en önskan om att Kungl. Maj:t måtte välvilligt pröva förutsättningarna för att få till stånd en mera rättvis avvägning av möjligheterna för enmansdödsbon att avveckla sina skogskonton.

För närvarande är dessa enmansdödsbon missgynnade i jämförelse med övriga dödsbon. Oavsett vem som är inne-

havare av ett skogskonto borde det finnas möjlighet att bestämma en viss avvecklingsperiod för dödsbon. Om så ej sker, kan innehav av ett skogskonto innebära en skattesköpning.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i betänkandet nr 71.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Heden och *Eriksson* i Bäckmora (båda cp) samt herr *Nilsson* i Lönsboda (fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon, och

nr 59, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 9

Ägaransvar för parkeringsförseelser

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m. jämte motioner i ämnet.

Genom en den 24 oktober 1969 dagtecknad proposition, nr 140, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

1) kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648),

2) kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande.

Mot bakgrund av en utveckling, som innebär att parkeringsärenden i allt större utsträckning måste avskrivas därför att det inte kan ledas i bevis vem som fört fordonet, föreslås ett straffansvar för fordonsägaren. Ansvaret skall gälla förseelser, där parkeringsbot kan användas, och inträda när det inte är utrett vem som begått förseelsen.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1095 av herrar *Johan Olsson* och *Mattsson* samt II: 1266 av herr *Gustafsson* i Stenkyrka, i vilka motioner hemställdes

»att i det förslag till ändring av 68 § VTF som framlagts genom proposition 140: 1969 införes ett tillägg vari utsäges att ägaransvaret för parkeringsöverträdelser icke skall inträda vid långtidsuthyrning, utan i stället åvila hyresmannen»;

B. de likalydande motionerna I: 1096 av herr *Schött* och II: 1267 av herr *Thylén*;

C. de likalydande motionerna I: 1097 av herr *Strandberg m. fl.* och II: 1265 av herr *Bohman*; samt

D. de likalydande motionerna I: 1098 av herr *Tistad m. fl.* och II: 1264 av herr *Andersson* i Örebro m. fl., i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 140 måtte besluta om sådan ändring av förslaget till lydelse av 68 § Vägtrafikförordningen att ägareansvar för parkeringsöverträdelser icke skall inträda vid kort- och långtidsuthyrning, utan att i stället hyresmannen göres ansvarig för felparke-

ring samt att vederbörande utskott utarbetar erforderlig lagtext».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1097 och II: 1265;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1095 och II: 1266 samt I: 1098 och II: 1264 lämna propositionen nr 140 utan erinran såvitt avsåg förslaget om ägaransvar för parkeringsförseelser;

C. att riksdagen måtte i övrigt lämna propositionen utan erinran; samt

D. att motionerna I: 1096 och II: 1267 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, beträffande ägaransvaret för parkeringsförseelser, av herrar *Skärman* och *Tobé* (båda fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av *dels* propositionen nr 140, *dels* motionerna I: 1095 och II: 1266 samt I: 1098 och II: 1264 såsom sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde beträffande ägaransvaret vid parkeringsförseelser.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 140, som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 61, föreslås att ägaransvar skall införas i stället för föraransvar vid parkeringsförseelser.

Bakgrunden till förslaget har varit att folk i allt större omfattning smiter ifrån parkeringsböterna. Det har varit omöjligt för polisen att utreda vem som har fört bilen vid nämnda tillfälle.

Av den statistik som har sammanställts i samband med propositionen framgår det tydligt att man inte kan nöja sig med denna utveckling. Det har varit alltför kostsamma utredningar och alltför stora problem för polisen att klara i denna fråga. Jag är fullt överens

Ägaransvar för parkeringsförseelser

med både utskottet och departementschefen att det är viktigt att vi får denna lag så att det blir en bättre ordning när det gäller att fastställa vem som är skyldig till en parkeringsförseelse.

I utredningen har man emellertid gått förbi en sak som jag tagit upp i motionen II: 1264, nämligen frågan om leasingföretagen. Det har blivit mer och mer aktuellt att vissa företag hyr ut bilar under en tid av upp till ett år eller längre. Det finns även korttidsuthyrning som bland annat statens järnvägar har bedrivit. Dessa företag kan få problem om ifrågasvarande lagförslag går igenom. När ägaren skall stå ansvarig har han skyldighet att betala bötesbeloppet för hyresmannen. I detta sammanhang kommer självfallet statens järnvägar att få problem. De har cirka 1 500 bilar som hyrs ut till resenärer, och det kan bli problem om de skall stå för bötesbeloppet. Jag har därför i motionen föreslagit att när det gäller leasingföretag skall hyresmannen stå ansvarig för parkeringsförseelser. Tredje lagutskottet, som har behandlat min motion, säger att denna fråga inte uppmärksammats i propositionen och att det kanske kan bli problem, men utöver detta vill utskottet inte gå längre än propositionen.

Eftersom det varit besvärligt för polisen att utreda vem som fört bilen, måste vi ha klart för oss att detta kommer att bli lika svårt för ägarna av dessa bilar; även om man gör upp ett hyresavtal kommer det att föreligga samma problem som tidigare. Jag tror att man i detta fall borde ha stadgat att hyresmannen i stället för ägaren skall stå för bötesbeloppet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det föreligger tydligen inga delade meningar mellan utskottsmajoriteten och motionären om att

överträdelser mot parkeringsbestämmelserna inte kan tolereras och att det måste göras någonting för att vi skall få en broms på detta.

Nu anser motionären och reservanterna att det föreliggande förslaget kommer att medföra alldeles speciella svårigheter för de företag som hyr ut bilar. Man har framhållit att t. ex. staten i ökad utsträckning hyr in bilar och låter sina befattningshavare låna dem.

Jag har litet svårt att förstå att det skulle vara svårare för dessa firmor än för andra som lånar ut bilar att hålla kontroll på förarna.

Detta system borde ju rimligen leda fram till att man införde något slags körjournaler, kortsystem eller dylikt, som den som för bilen får fylla i och helt enkelt lämna ifrån sig till nästa förare eller till kontoret då han lämnar tillbaka bilen. Jag tycker inte att det borde föreligga så stora svårigheter som man här vill göra gällande när det gäller att åstadkomma en kontroll.

Jag tycker inte heller att det finns någon anledning att göra någon kategoriklyvning mellan de bilar som passerar ut genom uthyrningsbolag, leasingföretag, osv., och de bilar som lånas ut av föräldrar, goda vänner eller dylikt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i utlåtandet nr 61.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jo, jag tycker att det är en väsentlig skillnad mellan att låna en bil av föräldrar och att låna en bil av SJ. Det är ju mycket svårt för uthyrningsfirman att bedöma hurudan hyresmannen är; det är t. o. m. ibland alldeles omöjligt. Och här hjälper det inte vad man skriver för avtal — ägaren får ändå stå för förseelsen. Meningen är — det har framskyttat i propositionen — att man skall kunna nedbringa antalet parkeringsförseelser och därmed lösa de problem vi har bl. a. på vintern med snörenhållning. Sitter man i en trafik-

nämnd i en större stad så vet man vilka problem vi har med det. Det är självklart att hyresmannen, om han vet att han inte drabbas av något bötesföreläggande, kommer att felparkera oftare. Skälet härtill är detsamma som det departementschefen anger i sin proposition; det är ägaren som skall bära det ansvaret. Det väsentliga ändamålet med propositionen är att vi skall nedbringa antalet parkeringsförseelser, men syftet ernås ej i detta fall. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Utskottsmajoriteten liksom departementschefen medger att man kan ha principiella betänkligheter emot ett ägaransvar som är utformat såsom i propositionen. Men den minskade respekten för de gällande parkeringsbestämmelserna, som kan sättas i samband med att trafikanterna i ökad omfattning får klart för sig att det nuvarande regelsystemet inte erbjuder tillräckliga möjligheter att beivra brott mot bestämmelserna, är mycket oroande. Det är nödvändigt att göra något åt detta. Med hänsyn härtill får betänkligheterna vika, även om det kan anföras att det ur rättvisesynpunkt kanske inte är helt tillfredsställande att man måste tillgripa dylika metoder.

Men utskottsmajoriteten har också mycket kraftigt understrukit att dessa bestämmelser inte får tas till intäkt för att underlåta att göra tillbörlig utredning om vem som i verkligheten fört fordonet vid brott mot parkeringsbestämmelserna. Vi förutsätter att polisen kommer att göra allt för att försöka utreda vem som fört bilen. Det är riktigt att när detta inte kan uppdragas faller ansvaret på den som äger bilen. Det torde emellertid inte finnas andra möjligheter än att gå fram på de föreslagna linjerna för att få en bättring till stånd.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck förutsät-

Ägaransvar för parkeringsförseelser

ter att polisen gör allt för att utreda skulden. Men det är självklart att när polisen vet att den har ägaren så att säga i nätet blir den med sitt stora arbetsprogram mindre benägen att ta itu med denna utredning. Den har en som är ansvarig, och vi kan inte räkna med att polisen i större omfattning skall leta reda på hyresmannen.

Nu sägs i utlåtandet: »Utskottet förutsätter emellertid att frågan följs med uppmärksamhet och att erforderliga åtgärder snarast vidtas om utvecklingen påkallar det.» Inom utskottet tvivlar man alltså på att det skulle vara så bra när det gäller leasingföretagen att man har ägaransvar. Då tycker jag att utskottet hade kunnat biträda motionens syfte — att hyresmannen skall ha ansvaret.

Herr OLSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Jag fäste mig vid herr Grebäcks yttrande om betänkligheter inför själva beslutet. Jag känner inte några som helst betänkligheter inför detta beslut. I det resonemang som förs talar man i allmänhet om personbilägarna. Men vi har en annan grupp som vi också bör uppmärksamma i detta sammanhang, nämligen lastbilägarna, som i dag saknar skyldighet att redovisa var deras fordon skall vara parkerade när de inte används. Nu låter lastbilägarna i mycket stor utsträckning sina chaufförer ta med sig fordonen ut i bostadsområdena för att parkera dem på parkeringsområden som är avsedda för personbilsparkeering. Det har varit synnerligen svårt att klara upp detta problem därför att man har fått gå till de olika förarna. Har man vidtagit en åtgärd, har föraren snart flyttat bilen till en annan plats i bostadsområdet. Men detta förslag ger oss en möjlighet att få ägaren att se till att han har uppställningsplatser för sina lastfordon. Jag hälsar det således, herr talman, med tillfredsställelse.

Härmed var överläggningen slutad.

Meddelande ang. sammanträdet måndagen den 15 december*Mom. A*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Örebro begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 61, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Skärman och Tobé.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C och D

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Meddelande ang. sammanträdet måndagen den 15 december

Herr TALMANNEN yttrade:

Med hänsyn till att ett stort antal interpellationer kommer att besvaras måndagen den 15 december tar sammanträdet nämnda dag sin början klockan 14.00.

§ 11

Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1968:346) angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom jämte motion i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! I den nya hyreslag som vi nyligen antagit finns två väsentliga avsnitt: ett väl genomtänkt och väl utformat besittningsskydd och ytterst betydelsefulla bestämmelser om reparationskyldighet. I syfte att möjliggöra detta senare förslag om reparationskyldighet har man betydligt förbättrat de ekonomiska villkoren för fastighetsägarna. I det enskilda fastighetsbeståndet kan en fastighetsägare få ersättning för såväl yttre som inre reparationer efter helt andra grunder än tidigare. Detta möjliggör en reparationstrygghet som tidigare inte fanns.

I de allmännyttiga bostadsföretagen träffas överenskommelser mellan bostadsföretagen och hyresgästparten som garanterar en god reparationsstandard och bestämda tidsintervaller. I de bostadskooperativa företagen har den enskilda bostadsrättsinnehavaren egen reparationsfond för inre reparationer, en reparationsfond som följer lägenheten och som inte kan tagas ut när lägenheten överlätes. Samtliga dessa former av reparationsgarantier är av stort värde och varje avvikelse från dessa mönster kan skapa onödiga prejudikat i den viktiga reparationskyldigheten.

Det är därför vi motionärer vill varna för avsteg från de viktiga principer

Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

som ligger till grund för den nya hyreslagen. Även ett kooperativt företag som Stockholms Kooperativa bostadsförening borde kunna inpassas i det mönster som skapats i hyreslagen. Föreningen är ett företag som inte har direkt bostadskooperativ karaktär, utan lägenheterna uthyres med bostadsrätt, och en reparationsfond borde i det läget efterlikna det system som tillämpas av de allmännyttiga bostadsföretagen.

Med hänsyn till att utskottet har gjort en ytterst positiv skrivning och väl förstår motionärernas synpunkt har vi endast velat i ett särskilt yttrande ytterligare redogöra för de motiv som ligger till grund för vår motion och velat understryka betydelsen av den reparationsplikt som lagen innehåller och som man inte borde ha gjort några avvikelser ifrån.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter torde ha funnit att de synpunkter som herr Svenning tillsammans med herr Torsten Hansson har anfört i det särskilda yttrandet inte mycket avviker från utskottets uttalanden.

I det särskilda yttrandet har påtalats att undantaget skulle kunna få prejudicerande verkan och att detta skulle kunna inge allvarliga betänkligheter.

Utskottet har ju dock med skärpa framhållit att här inte får ske något som skulle innebära åsidosättande av reparationskyldighet. Otvivelaktigt är vi helt överens om att bostadsupplåtelser i kooperativ form skall ske enligt bestämmelserna i lagen om bostadsrättsföreningar. Men den här aktuella föreningen — alltså Stockholms Kooperativa bostadsförening som herr Svenning nämnde — bedriver ändå en verksamhet som ganska nära ansluter sig till bostadsrättsföreningarnas, och föreningen har även genom övergångsbestämmelser fått möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Men några nya före-

ningar av detta slag torde inte komma att uppstå.

Av denna anledning, herr talman, yrkar jag bifall till tredje lagutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12**Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motion om rätt för det allmänna att förvärva vissa trafikföretag, m. m.

Genom en den 30 oktober 1969 dagtecknad proposition, nr 155, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden

dels velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.,

dels föreslagit riksdagen att bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås ändring av bl. a. 19 § förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. Kommunen avses därmed få särskild rätt att överta tillstånd till linjetrafik med buss. Enligt förslaget skall trafikstillstånd kunna återkallas och i stället meddelas kommunen när den gör sannolikt att trafikförsörjningen i orten

Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

eller bygden främjas om trafiken utövas av kommunen. Bifalls kommunens ansökan är kommunen skyldig att på begäran av den förre tillståndshavaren lösa in tillgångar som använts i rörelsen eller i vissa fall rörelsen som sådan. Frågan om villkoren vid inlösen skall avgöras av en särskild värderingsnämnd, gemensam för hela landet. Samma rätt att överta trafiktillstånd skall tillkomma landstingskommun, kommunalförbund och kommunalt trafikföretag. En motsvarande företrädesrätt skall gälla vid nyetablering.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande *i anledning av propositionen* väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1120 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1294 av herr *Hedlund m. fl.*, vari bl. a. hemställdes

att riksdagen måtte vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 155 besluta att beslut av den värderingsnämnd som skall avgöra ersättningsfrågor skulle kunna överklagas till Kungl. Maj:t;

B. de likalydande motionerna I: 1121 av herr *Strandberg m. fl.* och II: 1293 av herr andre vice talmannen *Cassel m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 155; samt

C. de likalydande motionerna I: 1122 av herrar *Åkesson* och *Ottosson* samt II: 1295 av herr *Hovhammar m. fl.*, vari likaledes hemställdes

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 155.

Utskottet hade vidare behandlat en *fristående* motion, nämligen I: 347 av herr *Berglund*.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1121 och II: 1293 samt I: 1122 och II: 1295;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1120 och II: 1294, såvitt avsåge frågan om rätt att föra talan

mot den särskilda värderingsnämndens beslut,

dels lämna det vid propositionen nr 155 fogade förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. utan erinran,

dels bifalla förslaget att den 1 januari 1970 skulle inrättas den nyssnämnda värderingsnämnden i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

C. att motionerna I: 1120 och II: 1294 i de delar, som ej omfattades av hemställan under B, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionen I: 347 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid A i utskottets hemställan

I. beträffande frågan om lämpligheten av att genomföra Kungl. Maj:ts förslag av herrar *Åkesson (fp)*, *Ebbe Ohlsson (m)* och *Krönmark (m)*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1121 och II: 1293 samt I: 1122 och II: 1295

dels avstyrka det vid propositionen nr 155 fogade förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.,

dels avslå förslaget att den 1 januari 1970 skulle inrättas en värderingsnämnd i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

Vid B i utskottets hemställan

II. beträffande frågan om rätt att föra talan mot värderingsnämndens beslut av herrar *Nils-Eric Gustafsson (cp)*, *Skårman (fp)*, *Tobé (fp)* och *Josefson i Arrie (cp)*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1120 och II: 1294, såvitt avsåge frågan om rätt att föra talan mot

Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

den särskilda värderingsnämndens beslut,

dels lämna det vid propositionen nr 155 fogade förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. utan erinran,

dels bifalla förslaget att den 1 januari 1970 skulle inrättas den nyssnämnda värderingsnämnden i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordnat med den ändringen att talan mot nämndens beslut skulle få föras hos Kungl. Maj:t.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! I det här utskottsutlåtandet behandlas proposition nr 155 där Kungl. Maj:t dels velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, som bl. a. skulle ge kommunerna rätt att i vissa fall få förmånsrätt att överta befintliga trafikföretag, dels föreslagit inrättande av en särskild värderingsnämnd, gemensam för hela landet, vilken vid eventuell inlösen av trafikföretag skall utföra värdering av dessa.

Enligt propositionen skulle en förutläggning för rätt till inlösen vara att kommun gör sannolikt att trafikförsörjning i orten eller bygden främjas om trafiken utövas av kommunerna. I anslutning till propositionen har i en centermotion framhållits betydelsen av att en mycket noggrann utredning göres, innan ett sådant ärende avgörs. I motionen framhålls vidare nödvändigheten av att trafikförsörjningsplaner upprättas såväl regionalt som lokalt. Vi anser att detta är nödvändigt för att man skall kunna bedöma, huruvida det ur trafikförsörjningssynpunkt kan vara en fördel med ett kommunalt övertagande av något trafikföretag.

Utskottet har tillmötesgått motionä-

terna på denna punkt, och jag vill här citera en del av vad man säger i utskottsutlåtandet: »Utskottet vill i anslutning till» — centermotionerna — »I:1120 och II:1294 betona vikten av att beslut i dessa frågor föregås av en noggrann planering av trafiken inom den bygd som berörs. Framställning av kommun om företrädesrätt vid nyetablering eller om återkallelse av tillstånd bör vara väl förberedd och underbyggd. Ytterst faller ansvaret på länsstyrelserna i egenskap av beslutande myndigheter. Dessa bör också kunna ta initiativ exempelvis till att inventering av den kollektiva trafikens linjesträckning, turtäthet, trafikunderlag m. m. utförs inom länen i samverkan med regionala och lokala organ m. fl.» Utskottet säger vidare att utskottet förutsätter att denna planering och utredning kommer till stånd.

Vi hade i förra veckan en debatt om trafikpolitiken och även i det sammanhanget uttalade sig riksdagen för upprättandet av regionala och kommunala trafikförsörjningsplaner.

Beträffande en annan punkt i propositionen har i centermotionen yrkats på att beslut av värderingsnämnden skall kunna överklagas hos Kungl. Maj:t.

Utskottet har inte kunnat enas på denna punkt. I en till utskottsutlåtandet fogad reservation av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. har vi fasthållit vid den i centermotionen framförda uppfattningen. Även om Kungl. Maj:t skall utse värderingsnämnden och utfärda de regler enligt vilka nämnden har att verka måste dessa emellertid vara mycket allmänt hållna, och i praktiken blir spelrummet för olika uppfattningar i värderingsfrågorna säkerligen betydande. Särskilt gäller detta i de fall då värdering av tillgångar och rörelse efter marknadsvärdet inte kan äga rum, varför en mera skönsmässig värdering måste tillgripas.

Reservanterna anser därför att talan mot värderingsnämndens beslut bör

Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

från såväl principiella som rättssäkerhetssynpunkter få fullföljas till Kungl. Maj:t.

Herr talman! Med den anförda motiveringen ber jag att få yrka bifall till reservationen II av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. och i övriga avsnitt till utskottets hemställan.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Det ärende som behandlas i detta utlåtande kan ju skenbart tyckas vara rätt obetydligt, men enligt min uppfattning rör det sig principiellt om någonting ganska nytt och säreget, varför det trots den sena timmen kan finnas anledning framföra några rent principiella reflexioner.

Det gäller alltså att stimulera kommunerna att överta trafiktillstånd som enskilda företag fått. Det är i och för sig ingenting nytt att det uppstår kollisioner mellan enskild rätt och samhälllets intressen.

Det finns parallellfall när det gäller stadsplanefrågor, där vi har ett expropriationsinstitut med uppgift och syfte att vid intressekollisioner se till att ingen enskilds rätt trädess för när. Som herr Josefson i Arrie framhållit har vi för den kollektiva trafiken en anordning som i viss mån påminner om ett expropriationsförfarande, bara med den skillnaden att det inte finns några rättsgarantier. Man skall i stället utse en värderingsnämnd på tre personer, som har att värdera företagens tillgångar. Vid den värderingen skall man enligt propositionen ta hänsyn till någonting som kallas för substansvärdet, men det finns ingenstans angivet vad detta värde är för något. I aktiebolagslagens mening är substansvärdet lika med det nominella aktiekapitalet. Är det något sådant man här lekt med, eller vad är det annars man har tänkt sig?

En annan sak som gör att man ställer sig tveksam rent principiellt är, att för att länsstyrelsen skall kunna återkalla

ett trafiktillstånd och ge det tillståndet till kommunen fordras det bara att kommunen kan göra sannolikt att trafikförsörjningen i orten eller bygden därigenom främjas. Däremot finns det inga fasta kriterier uppställda om vad denna sannolikhetsbedömning skall bygga på. Givetvis är vi alla intresserade av att få en så tillfredsställande kollektiv trafikförsörjning som möjligt.

Jag har emellertid svårt att inse att kommunerna måste engageras för att säkerställa en sådan. Man talar om att det föreligger ett samordningsintresse, och det finns självfallet också ett behov av samordning. Jag föreställer mig dock att det inte kan vara så stora svårigheter förenade med att åstadkomma en sådan även om det råkar vara fråga om företag under olika ägarkategorier. En samordning är något som alla parter har ekonomiskt intresse av, och jag har därför svårt att förstå varför den föreslagna vägen skulle vara den enda framkomliga.

Vad som ytterligare talar emot propositionen är att den aktuella sektorn av företagsamheten för närvarande är föremål för två statliga utredningar. Jag har svårt att förstå varför det skall vara sådan brådska med att genomföra den föreslagna ändringen i förordningen, att man inte har tid att invänta den översyn som de pågående utredningarna skall göra. Det finns självfallet motiv bakom detta handlande, men såvitt jag förstår är huvudskälet av socialiseringsnatur. Det är helt naturligt att en regering med en socialistisk ideologi, som jag kan respektera även om jag har en motsatt uppfattning, vill genomföra en näringspolitik inom detta område i linje med sin ideologi. Lika klart vill jag från min ideologiska utgångspunkt avstyrka att riksdagen genom ett bifall till det föreslagna yttrandet skulle ställa sig bakom den ideologi som detta är ett uttryck för.

Herr talman! Med vad jag i korthet anfört ber jag att få yrka bifall till den

Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

vid punkten A i utskottets hemställen fogade reservationen I.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Enligt proposition nr 155 har regeringen bett att få inhämta riksdagens yttrande om en ändring i förordningen om yrkesmässig automobiltrafik. Det gäller alltså möjlighet för kommuner att överta tillstånd till buss- trafik med en del specialbestämmelser. I denna debatt och även i utskottet har talats om att man inför en ny expropriationsrätt utan sådan lagstiftning som förutsätts i regeringsformen. Det är klart att man måste vara litet betänksam på den här punkten. Jag kan hålla med herr Krönmark i mycket av vad han yttrade. I regeringsformen står det att »kungen får ingen avhända eller avhända låta något gods löst eller fast utan rannsaking och dom i den ordning Sveriges lag och stadgar föreskriva».

I propositionen återfinns ingenting därom, och jag tycker det är synd att man inte har tagit upp den principfrågan, eftersom det kan synas att man här i varje fall är i närheten av ett tvångsförfogande, som då skulle stödja sig på en förordning och inte på en lag, stiftad av regering och riksdag tillsammans. Jag föreställer mig att en förordning inte kan betraktas som »lag eller stadga.» Förklaringen är väl den att här gäller det ingen exklusiv rätt för den som har en koncession, utan den kan dras in av olika orsaker. Vad som nu utföres är väl att man tar fram regler för hur man skall kunna ge ersättning till de företag som löses in. Det har ju skett många frivilliga inlösnings av sådana här företag, men det är också många som har stoppats, beroende på att man inte har haft regler för hur ersättningen skall utgå.

Nu har man formulerat det ungefär som man gjort i jordförvärvslagen, men denna är dock en lag. Man säger i jord-

förvärvslagen att om man får nej från lantbruksnämnden till att förvärva ett jordbruksområde så blir staten skyldig att inlösa om så begäres. På samma sätt här; får man inte bibehålla sin koncession utan kommunen vill överta den — och kommunen har alltså företräde enligt den nya förordningen — så är kommunen skyldig att betala för det om man anmäler det inom viss tid.

Det är möjligt att man med denna konstruktion kan komma ifrån att detta är ett expropriationsliknande förfarande, men det hade varit välgörande om detta resonemang förts även i propositionen, men så har inte skett.

Departementschefen säger att kommuner och landsting redan förut engagerat sig ganska mycket i sådana trafikföretag — och det är väl riktigt. Kommuner och landsting lägger ned ungefär 200 miljoner kronor netto om året på kollektiv trafik. Ganska stor del faller väl på Storstockholmsområdet, så det kanske inte kan röra sig om så stora summor i andra delar av landet.

Det samband mellan stadsplanering och översiktsplanering som busslinjeföringen och den kollektiva trafiken över huvud taget har anser jag talar för att man kan acceptera själva principen i propositionsförslaget. Om man inte har möjlighet att arrangera trafiken efter en plan eller koordinera bebyggelseplanen och trafikplanen, blir det ett dåligt resultat av det hela. Kommunen har planmonopolet och bör också ha möjlighet att överta företag för kollektiv trafik, om kommunen så önskar och har råd till det. Det är sådana resonemang som hänger ihop med den s. k. O-taxan. Det kan vara förmånligt för kommunen att ha en O-taxa för längre bort belägna stadsdelar. Det kan ligga i kommunens intresse att folk vill bosätta sig i ytterområdena och inte i andra delar där trafiken är intensiv. Det finns exempel på att man både utomlands och i Sverige i varje fall har diskuterat ett införande av O-taxa.

Ändring i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

Det finns redan samarbete mellan enskilda, statliga och kommunala företag och det kommer väl att fortsätta. Men i några fall torde det vara motiverat att det ges möjlighet till en sådan här indragning till kommunerna.

Värdena skall jag inte gå närmare in på; både herr Krönmark och herr Josefson i Arrie har berört dem. Men jag tror inte att det nämnda substansvärdet i allmänhet är en lämplig bedömningsgrund. I propositionen anges dock vissa förhållanden till vilka hänsyn skall tas — det gäller tidigare avkastning, det gäller om tillträdaren får ett färdigt organiserat företag att bara överta och en del annat. Detta ligger ganska nära det jag gärna skulle ha sett nämnt i propositionen, nämligen att hänsyn skall tas även till goodwillvärdet, såsom vanligt är vid övertagande av både fast och lös egenodm, i varje fall då övertagandet sker tvångsvis eller då man gör det till sin egen fördel. Jag hoppas att de gjorda uttalandena leder till att det blir skäligen ersättningar när lagen skall tillämpas i detta avseende.

Sedan kommer jag till reservationen II under mom. B i utskottets hemställan som gäller rätten att föra talan mot värderingsnämndens beslut. Utskottet säger: »Spelrummet för olika uppfattningar i fråga om värdet kan med hänsyn härtill och till beskaffenheten av den egendom det i allmänhet blir fråga om antas bli ganska litet.» Vi reservanter har helt motsatt uppfattning, vilket vi uttrycker så här: »I praktiken blir spelrummet för olika uppfattningar i värderingsfrågor säkerligen betydande». Denna skillnad beror på att jag inte tror att man kan gå på den princip som i propositionen införts som första grundsats utan att man måste ta hänsyn till en hel del andra omständigheter som jag tidigare omnämnt. När man då skall värdera måste det bli fråga om skönsmässiga bedömanden där man kan komma fram till helt olika resultat.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan utom i avseende på mom. B, där jag yrkar bifall till reservationen II.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Herr Tobé har i väsentliga stycken redogjort för uppläggningsen av utskottets utlåtande, i varje fall utan att gå in på reservationen II. Han har refererat utskottets skrivning och jag ansluter mig helt till denna. Med hänvisning till utskottets utförliga motivering och ingående skrivning ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter och alltså avslag på reservationerna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Krönmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Åkesson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Krönmark begärde emellertid rösträkning, varför votering medels omröstningsapparat verkställdes.

Naturreservat vid Kullaberg

Därvid avgavs 144 ja och 26 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Josefson i Arrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Josefson i Arrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 53 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C och D

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs tredje lagutskottets memorial nr 64, angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fastighetsbildningslag.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Naturreservat vid Kullaberg

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 40, i anledning av motioner om ett naturreservat vid Kullaberg.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Motioner i detta ärende har kommit igen nästan som en följetong. Ofta har de behandlats vid en tid på dygnet då samtliga ledamöter är beredda att försöka åka hem, och jag vet att många därför har irriterats av dem.

Jag skall inte ta upp någon lång debatt i dag. Efter den behandling som utskottet givit Kullabergsmotionerna denna gång känner jag mig snarare föranledd att tacka utskottet för det sätt på vilket det har uppfattat frågan. Utskottet måste ha rönt mycket starkt intryck av de remissvar man erhållit från olika myndigheter, vilka klart dokumenterat vilka linjer som är de riktiga. Jag hoppas bara att de myndigheter, som nu skall ta ställning till frågan, förstår det önskemål som riksdagen har uttryckt.

Jag ber ännu en gång att få tacka utskottet.

Vidare yttrades ej.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Utskottets hemställan bifölls.

Semester för jordbrukare

§ 15

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 41, i anledning av motioner om en beredningsplan för åtgärder vid naturkatastrofer.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Semester för jordbrukare

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 42, i anledning av motioner om semester för jordbrukare.

I de likalydande motionerna I: 847 av herrar *Ernst Olsson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 962 av herr *Johansson* i Växjö *m. fl.* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning och förslag om åtgärder för att åstadkomma ordnad semester för jordbrukare i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte lämna motionerna I: 847 och II: 962 utan åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Hansson* i Skegrie och *Jonasson* (båda cp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag kan inte vara riktigt lika belåten som herr Henningsson var när han tackade utskottet för dess skrivning beträffande hans motion. Det är inte med tanke på antalet sidor i utlåtandet som jag är kritisk mot utskottet, utan det är just med anledning av skrivningen. Därför ber jag att få ta några minuter i anspråk för att redogöra för en enligt min mening mycket viktig fråga.

Vi är några motionärer som i motionerna I: 847 och II: 962 konstaterar att för stora grupper av vårt folk lagfäst

semester nu är en realitet. Flertalet löntagare har fyra veckors semester, och vi noterar med tillfredsställelse att ökningen av vårt lands samlade resurser har givit en levnadsstandard, som kan ta sig uttryck även på detta sätt. Dagens samhälle med sina krav på ökad effektivitet hos de anställda skapar behov av vila och rekreation. En längre, sammanhängande semester är en nödvändighet för att man skall orka med den många gånger pressande arbetsmiljön.

Samtidigt konstaterar vi emellertid att det i vårt land fortfarande finns grupper som inte åtnjuter lagfäst semester. Till dem hör jordbrukarna. Men därutöver finns det inom andra företagargrupper minoriteter som inte har lyckats lösa sin semesterfråga. Som exempel kan nämnas hantverkare och fiskare. Det är ett rättvis- och jämlikhetskrav att frågan om semester och fritid löses även för dessa grupper.

I motionerna framhålls vidare att människorna i allt större utsträckning söker sig till arbeten som ger en hygglig semester och fritid. De yrken som inte kan följa med utvecklingen på detta område måste bedömas ha sämre förutsättningar att hävda sig i konkurrensen om arbetskraften. För unga människor som står i valet av yrke måste det vara mindre lockande att ägna sig åt ett yrke som ger ringa möjligheter till semester och fritid.

Det är väl inte för mycket sagt att den yrkesgrupp som tidsmässigt är starkast bunden till sitt yrke är jordbrukarna. Talet om jordbruket som en fri och självständig näring är inte sant vad beträffar möjligheten att ta ut semester. Djurskötseln kräver daglig insats från brukarens sida. Många jordbrukare har under sina aktiva år haft få lediga dagar. När sjukdom har inträffat har det varit hustruns lott att träda till, och där detta inte varit möjligt har grannar fått bistå.

Semester för jordbrukare

Vi motionärer anser att i rättvisans och jämlikhetens namn något måste göras för att även de här berörda grupperna skall kunna erhålla ledighet och vi har därför anhållit om en utredning.

Vad säger då utskottet? Jag noterar med tacksamhet att utskottet på de få rader där motionerna behandlas har uppmärksammat den bundenhet som jordbrukarna har till sin näring. Utskottet skriver: »Det är givetvis angeläget att jordbrukarna i likhet med andra yrkesgrupper kan beredas tillfredsställande möjligheter till ledighet från arbetet.»

Vidare anser utskottet det mindre lämpligt — eftersom det är fler yrkesgrupper än jordbrukarna som får vidkännas olägenheter — att en speciell utredning tillsättes enbart när det gäller lösningen av jordbrukarnas semesterfråga. Utskottet förlitar sig på att jordbrukarnas egna organisationer skall kunna lösa denna fråga. Slutklämman i utskottsutlåtandet blir ett avslag.

Två av mina partikamrater här i kamraren har för all del fogat ett särskilt yttrande till utskottsutlåtandet, i vilket de gör det viktiga påpekandet att lösningen av denna semesterfråga medför ekonomiska konsekvenser och att det bör vara staten som tillskjuter en del av de pengar som behövs. För övrigt följer de utskottet och yrkar avslag på motionerna.

Av de remissorgan som yttrat sig över dessa motioner stöder RLF dem helhjärtat. Övriga två remissorgan, lantbruksstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, är mer tveksamma till förslaget om en utredning. Jag tycker att utskottet betett sig mycket egendomligt när det gäller RLF:s yttrande, eftersom man inte i utlåtandet har berört detta med en enda rad. När vi skickar motioner på remiss brukar vi ju ta hänsyn, åtminstone i utskottsskrivningen, till de fackliga organisationer som har att företräda den grupp en motion avser.

Men det har man inte brytt sig om att göra i detta fall.

Jag beklagar vidare att utskottets ledamöter inte tagit kontakt med sina kolleger i Norge och inte heller har beaktat resultaten av de norska utredningar som gjorts på detta område. På andra sidan Kölen har man nämligen redan åstadkommit ganska mycket. Jag har, herr talman, betänkanden från två utredningar i min hand. Den ena utredningen tillsattes 1962 och behandlade frågan om ferie och fritid för enskilda befolkningsgrupper. Dess betänkande avlämnades 1965. Ämnet för andra utredningen som tillsattes 1966 var ferie och fritid för jordbruksbefolkningen. Utredningen avlämnade sitt betänkande 1968.

Den senare utredningen har också gjort upp en ekonomisk kalkyl över hur kostnaderna skulle täckas: jordbrukarna skulle själva klara en del och en viss del skulle tillskjutas via statsbudgeten.

I vårt västra grannland har man också kommit en bra bit på väg utöver de här berörda utredningarna. Från och med den 1 januari i år finns i kommunerna en organisation som svarar för s. k. lantbruksvikarie, vilken skall rycka in när sjukdom inträffar. En jordbrukare som blir sjuk skall kunna ringa till kommunalkontoret, som i sin tur ser till att arbetskraft förflyttas till den sjuke lantbrukarens gård för att klara de sysslor som dagligdags måste utföras på ett lantbruk.

För att ekonomiskt kunna genomföra denna reform har man i Norge byggt upp ett system i stort sett enligt följande. Staten tillskjuter till kommunerna 75 procent av utgifterna, dock med en begränsning till 80 kronor per brukningsenhet i kommunen. För vikariehjälpen tillskjuter jordbrukaren själv vissa belopp efter en differentierad skala. Jordbrukare med inkomst under 14 000 kronor betalar 12 kronor per dag. Den som har mellan 14 000 och

Semester för jordbrukare

18 000 kronor erlägger 20 kronor per dag, och vid en inkomst över 18 000 kronor tillskjutes 28 kronor för varje hjälpdag.

Herr talman! Jag skulle vara mycket tillfredsställd om vi hade kommit så pass långt här i landet. Men norrmännen är inte nöjda med vad de redan vunnit på detta område. Jag läser i årets norska trontal »att spörsmålet om en ferieordning för jordbruks- och fiskarbefolkningen kommer att underställas stortinget.» Regeringen i Norge kommer med andra ord att under pågående stortings-session lägga fram proposition om semesterfrågans lösning för de norska jordbrukarna och fiskarna. När får vi läsa något motsvarande i ett svenskt trontal?

Man hoppas att jordbrukets föreningsrörelsen skall klara saken. Jag har stort förtroende för föreningsrörelsen efter vad den utträttat inte bara för jordbrukarna själva utan för land och folk över huvud taget. Men jag tror helt enkelt inte att den klarar denna uppgift själv, utan det måste vara en statlig utredning som ser till att alla områden blir täckta.

Herr talman! Jag förstår att det i dag knappast finns någon utsikt att min motion skall vinna kammarens bifall, men jag lovar att återkomma. Jag är dock djärv nog att yrka bifall till motionen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag tycker att motionärerna i denna fråga borde vara ungefär lika tacksamma som herr Henningsson var; utskottet har ju behandlat deras motioner synnerligen välvilligt. Herr Johansson i Växjö citerade själv vad vi sagt om att det är angeläget att jordbrukarna i likhet med andra grupper kan beredas tillfredsställande ledighet från arbetet. Det enda som skiljer herrar motionärer och utskottet åt är att utskottet icke vill ha en statlig ut-

redning i denna fråga. Den är så pass ömtålig, att det säkerligen är bäst om den kan utredas av jordbrukarna själva.

Det glädde mig att herr Johansson har läst de norska utredningarna. Det har jag också gjort och jag kom då till den uppfattningen, att detta problem uppenbarligen inte kan läggas i händerna på vem som helst. Den första norska utredningen, i vilket det statliga inflytandet var ganska stort, misslyckades. Den andra utredningen gjordes av representanter för de norska bondeorganisationerna och kvinnoorganisationerna på landsbygden med ett par representanter för departementen som sekreterare.

För min del skulle jag inte våga lägga denna ömtåliga fråga i händerna på vad man kallar utskottsexpertis. Då är det möjligt att den får en lika verklighetsfrämmande behandling som den som kom traktorskattefrågan till del en gång från s. k. experthåll. Efter stormskador, skördeskador, etc. tycker jag att vi skall bespara jordbruket den ytterligare olycka som en statlig utredning på detta område kunde bli.

Herr Johansson i Växjö sade att utskottet inte tagit hänsyn till RLF:s yttrande. Jo, visst har vi gjort det. Vi har ju sagt att utredningen bör göras av RLF, Lantbruksförbundet och andra organisationer som hör jordbruket till och som kan dessa saker ordentligt. Herr Johansson ansåg att frågan om jordbrukarnas semester är lika viktig som många andra jämlikhetsfrågor och att den bör tas upp i jämlikhetsdebatten. Därom är vi överens. Men frågan är så ömtålig och så besvärlig att handlägga att det nog är klokast att man genom den skrivning utskottet har föreslagit animerar dessa organisationer att ta upp saken.

Genom vårt särskilda yttrande har vi just velat vidarebefordra det uttalandet att den riktiga vägen att handlägga detta spörsmål är att det utreds av or-

Semester för jordbrukare

ganisationerna och tas upp vid förhandlingarna med regeringen de är sådana förekommer.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **JOHANSSON** i Växjö (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är ganska egendomligt att en man som herr Hansson i Skegrie som har varit med i så många utredningar har så dålig erfarenhet av dem att han inte törs ta upp den här frågan i en statlig utredning. Vad kan detta bero på? Är frågan på något vis alltför känslig? Jag kan inte förstå detta. Måste det inte vara ett samhällets intresse att se till att minoriteter som ännu inte har fått samma möjligheter som andra när det gäller semester hjälps framåt en bit på vägen och att deras semesterfråga löses något så när likadant som för övriga grupper.

Herr Hansson har väl i alla fall läst vad RLF skriver! »Riksförbundet tillstyrker att den i motionerna begärda utredningen kommer till stånd och anför därvid följande synpunkter.» Inom jordbrukarnas föreningsrörelse är man tydligen inte rädd för att en statlig utredning skall komma till stånd.

Efter nyår skall jag försöka att få herr Hansson i Skegrie med på en ny motion i frågan. Då kanske det hela går bättre.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upplysa herr Johansson i Växjö om att jag har debatterat den här semesterfrågan från denna talarstol långt innan herr Johansson var påtänkt i riksdagen. Det första året jag tillhörde kammaren väckte en mycket framstående man inom vårt eget parti en sådan motion. Jag gick emot motionen i utskottet och talade också mot den i kammaren av samma skäl

som nu, att jag inte vill låta vad som helst överlämnas till s. k. experter.

Herr Johansson uttryckte förvåning över att jag hade dåliga erfarenheter av statliga utredningar. Ja, jag vill inte berömma den stora statliga utredning som jag senast var ledamot av, den sexåriga jordbruksutredningen. Jag avgav reservationer på praktiskt alla punkter tillsammans med jordbruksorganisationernas representant.

Men får jag fråga, vilka utredningsmän som herr Johansson föredrar: folk från jordbrukets egna organisationer eller s. k. experter från statsförvaltningen?

Herr **JOHANSSON** i Växjö (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte svårt att svara på den frågan. Jag vill ha både och.

Herr **PERSSON** i Skänninge (s):

Herr talman! Det är kanske onödigt att jag deltar i den animerade debatt som här förts inom herr Johanssons i Växjö egen partigrupp. Herr Johansson sade att han så småningom skulle återkomma till saken i en motion. Jag undrar om han inte i stället borde diskutera frågan med medlemmar av sin egen grupp som tagit upp problemet innan herr Johansson var påtänkt i denna kammare och försöka få gruppkamraterna med på sin linje.

Jag har inte något att invända mot de synpunkter herr Hansson i Skegrie fört fram. Herr Johansson säger i sin motion att frågan om semester för jordbrukare är ett mycket svårlöst problem på grund av bl. a. de bundna arbetsförhållandena inom jordbruket. Utskottet understryker att så är fallet, men framhåller samtidigt att andra grupper befinner sig i samma situation. Den semesterlagstiftning vi har i dag innebär lagstadgad rätt till semester för den lejda arbetskraften, men samhället sänder inte ut avbytare till företagen när

Semester för jordbrukare

löntagarna tar semester, utan då avstan- nar verksamheten. Herr Johansson me- nar att jordbrukarna på grund av sin bundenhet inte kan ta någon semester men att en utredning skulle kunna kom- ma på något sätt att skaffa avbytare, om jag förstod herr Johansson rätt.

Sedan kom herr Johansson in på en mycket intressant fråga, som har tagits upp i det särskilda yttrandet men som herr Hansson i Skegrie av någon anled- ning inte berörde. Han sade att det är orimligt att jordbrukarna själva skall betala semestern av egna medel och me- nade att en del av kostnaden borde gå över statsbudgeten.

Det är nu ordnat så, att den lejda arbetskraften avstår en del av sin tim- lön för att få ut pengarna vid semes- tern. Jordbrukarna får väl göra på sam- ma sätt.

Det talades en gång i tiden om ett knä som ingen ville sitta i. Om herr Jo- hansson vinner bifall till sin motion hamnar onekligen jordbrukarna i far- bror statens knä, där i varje fall hans partivänner en gång inte ville sitta.

Jag har som sagt förståelse för jord- brukarnas besvärliga ställning, men jag delar den uppfattning herr Hansson i Skegrie har uttalat, att jordbrukarna själva bör utreda frågan och komma med förslag. Det är vad lantbrukssty- relsen har sagt, och jag tycker det finns anledning att understryka detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till ut- skottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag förstår att det är påfrestande för kammarens ledamöter att vi håller på att diskutera så länge, men jag brukar inte besvara kammaren så ofta.

Jag håller med herr Persson i Skän- ninge om att detta inte är någon lätt fråga och att den har ekonomiska kon- sekvenser, men herr Persson i Skän- ninge vet att jordbrukarnas ekonomis- ka villkor i dag är svåra. I många fall

har de inte råd att av sin egen inkomst sätta av pengar till en månads semes- ter. Vi får se vad utredningen kan kom- ma fram till på den punkten. Det skulle kanske ordna sig, och vi skulle få stör- re jämlikhet, om jordbrukarna erhö- ll sådana priser för sina produkter att inkomsterna räckte även till detta. Kan- ske kan man införa sådana fonder som har byggts upp i Norge.

Jag glömde förut att säga en sak. Herr Hansson i Skegrie påstod att man hade motionerat om denna sak innan jag var påtänkt. Har ingenting ytterligare gjorts på dessa 40 år, är det verkligen illa ställt. Det har i alla möjliga institutio- ner funnits tillfälle att föra fram ett förslag.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Herr Johansson i Växjö menar att jordbrukarna har det dåligt ställt ekonomiskt på grund av låga pro- duktpriser, men jag tycker inte vi bör diskutera den saken i kväll.

Om herr Johansson under juledig- heten funderar över dessa saker, tror jag han finner att man i stället för att begära semestermedel via statsbudgeten bör ta upp en diskussion med dem som förhandlar om prissättningen på jord- bruksprodukter för att få en bättre lön- samhet.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill kvittera herr Johanssons artighet med att säga att jag redan när jag var ny i denna kammare hade så pass omdöme att jag begrep, att denna semesterfråga bör lösas av jord- brukets eget folk. Den inställningen har jag inte ändrat sedan dess.

Att den tanken inte har vunnit ge- hör rår inte jag för, men jag vet att organisationerna har övervägt att ta upp saken. Om jag är riktigt under- rättad kastades tanken fram i förbifar- ten vid de senaste överläggningarna med regeringen, men man hann då inte gå närmare in på frågan. Ärendet har

dock diskuterats inom jordbrukarnas organisationer.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 847 och II: 962; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner om den kommunala miljöpolitiken samt om samordning av plan- och miljöfrågor inom den kommunala nämndorganisationen.

I detta utlåtande behandlades två par motioner angående den kommunala miljövärdens, nämligen

1) I: 394 av herr *Torsten Bengtson m. fl.* och II: 456 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående kompetensförhållandena för den kommunala miljöpolitiken i syfte att möjliggöra en effektivisering och aktivisering av den kommunala miljövärdens främst genom befintliga kommunala nämnder i enlighet med vad i motionen anförts»; samt

2) I: 413 av herrar *Schött* och *Ottosson* samt II: 484 av fru *Mogård m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning angående den kommunala nämndorganisationen, avseende samordning av plan- och miljöfrågor, samt om framläggande av förslag till de ändringar i kommunallagen som därav kan föranledas».

Förstnämnda motionspar hade hänvisats till konstitutionsutskottet, såvitt

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

avsåge den kommunala kompetensen, och i övrigt till jordbruksutskottet, som behandlat motionerna i sitt under nästföljande paragraf upptagna utlåtande nr 43.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 394 och II: 456 samt I: 413 och II: 484 anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning angående kompetensförhållandena för den kommunala miljöpolitiken i syfte att möjliggöra en effektivisering och aktivisering av den kommunala miljövärdens.

Reservation hade avgivits av herrar *Georg Pettersson*, *Erik Olsson*, *Sörlin*, *Nyquist*, *Norberg*, *Adamsson* och *Nilsson* i Östersund, fru *Thunvall* samt herrar *Johansson* i Trollhättan och *Andersson* i Billingsfors (alla s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 394 och II: 456 samt I: 413 och II: 484.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Överläggningen beträffande detta utlåtande må omfatta jämväl jordbruksutskottets utlåtande nr 43, men yrkanden rörande sistnämnda utlåtande framställs först sedan detsamma föredragits.

Konstitutionsutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag skall inte animera till någon större debatt om miljöpolitiken. Den har vi diskuterat många gånger vid tidigare tillfällen i denna kammare. Jag vill bara säga några ord beträffande konstitutionsutskottets utlåtande nr 39 angående den kommunala miljöpolitiken.

Jag vill först säga att vid utskottsbehandlingen av de två motionspar som i första hand behandlar frågan har det skett en uppdelning mellan konstitutionsutskottet och jordbruksutskottet.

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

Konstitutionsutskottet har haft att behandla den kommunala kompetensen beträffande de frågor som väckts i motionerna, medan jordbruksutskottet har haft att behandla övriga frågor i detta ärende. Resultatet av den delade utskottsbehandlingen har blivit att ett enhälligt jordbruksutskott har avstyrkt motionerna, medan konstitutionsutskottet inte är enigt: de socialdemokratiska ledamöterna avstyrker ett i motionerna framfört krav på utredning medan de borgerliga tillstyrker detta krav. Genom lottdragning inom konstitutionsutskottet har den socialdemokratiska halvan av utskottet hamnat på reservationslinjen. Reservanterna i utskottet går, som jag tidigare sade, emot utredningskravet beträffande kompetensförhållandena för den kommunala miljöpolitiken. Jag skall försöka lämna en mycket kort motivering för den ståndpunkten.

Vi framhåller i vår skrivning att det i första hand finns tre kommunala organ som bär huvudansvaret för miljövården inom kommunerna, nämligen kommunens styrelse, byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden. I de kommuner som dessutom har fritidsnämnder eller andra nämnder som rör miljöpolitiken tilldelas givetvis även dessa organ uppgifter som griper in i den kommunala miljövården. Vi reserverar tycker att kompetensfördelningen mellan de kommunala nämnderna är ganska klar, i varje fall så klar att det inte behövs en utredning på den punkten.

Vi säger vidare att om man vill aktivisera den kommunala miljövården — och det hoppas vi skall ske — bör ökade uppgifter läggas på dessa nämnder, varvid särskilt hälsovårdsnämnden kommer i centrum för behandlingen av dessa frågor, medan kommunens styrelse har de samordnande uppgifterna.

Om det i kommunerna finns behov av att inrätta andra organ exempelvis miljövårdsberedningar, naturvårdsnämnder eller dylikt har ju kommunerna full frihet att inrätta sådana organ.

Det finns ingen lagstiftning som lägger hinder i vägen härför. Det är möjligt att det i större kommuner finns ett behov av att inrätta sådana speciella organ för de kommunala miljöfrågorna, medan man i andra kommuner kanske klarar sig bra med de nämnder som man redan har. Jag föreställer mig att man här får laga efter läglighet.

Det förhåller sig väl på det sättet att naturvårds- och miljövårdsfrågorna i Stockholm skiljer sig avsevärt från dessa frågor exempelvis i Karesuando. Under sådana förhållanden menar vi att det kan vara litet svårt att utarbeta en enhetlig modell för hur organisationen skall byggas upp i de olika kommunerna med de skiftande förhållanden som finns.

Reservanterna tycker alltså att kommunerna bör ha frihet att själva bestämma hur man vill organisera naturvården, och vi tror att de eventuella kompetenskonflikter och de oklarheter som givetvis kan råda på detta område bör kunna lösas med det praktiska handlag som kommunalmännen i detta land i regel visar prov på.

Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen av herrar Georg Pettersson m. fl. vilket innebär avslag på motionerna.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Miljövården har på relativt kort tid blivit ett första rangens debattämne, och jag antar att det kommer att bli det här i kväll också.

Konstitutions- och jordbruksutskotten konstaterar i sina utlåtanden att det har varit en betydande aktivitet i miljövårdsfrågorna också i det här huset, men dess värre har vi ännu inte kommit därefter att miljövården kan ta upp konkurrensen med så viktiga ting som sjukvård, skola, utbildning och trafik. Vi tvingas nog acceptera buller, förorenad luft, nedsmutsade vatten och bristfällig boendemiljö under avsevärd tid framåt. Vi har faktiskt inte ens lyc-

kats precisera vad vi avser med termen miljövard. Det talas mycket om att utveckla demokratin, att ge medborgarna insyn, medinflytande och information, men vi har inte lyckats få den alltmär livaktiga opinionen i miljövaridsfrågorna med i det politiska arbetet på att rädda förstörd miljö, förebygga miljövådor, bevara och skapa god miljö.

Borgarrådet Hjalmar Mehr har i en artikel i Kommunal tidskrift formulerat kraven på miljövariden i dag på ett enligt min mening lysande sätt: »En ny politik måste nu följa, nya målsättningar och snabb handling i en systematisk planering. — — — Det är fara i dröjsmål.» Han fortsätter i samma artikel: »Vi har ännu inte planeringsinstrumenten för att tillfredsställande tackla problemen. Det gäller såväl på riksplanet som regionalt och lokalt.»

Faktum är dock att såväl på riksplanet som på det regionala planet har man gjort en god början. På det kommunala planet har man däremot ännu inte gjort någonting vare sig för att precisera kommunens uppgifter eller för att förstärka den kommunala organisationen för de uppgifterna. Kommunförbundet har i sitt yttrande över motionerna II: 456 och 484 instämt i mycket av vad motionärerna framhållit. Särskilt påtalar förbundet bristen på samordning och avsaknaden av en totalbedömning.

Miljövariden ombesörjes i kommunerna av en hel rad nämnder och styrelser, från kommunens styrelse — som vid sidan av alla andra tunga uppgifter också är huvudansvarig för miljövariden i kommunen — till byggnadsnämnd och hälsovårdsnämnd, men också, herr Nilsson i Östersund, en rad fakultativa nämnder, t. ex. gatunämnd, fritidsnämnd, fastighetsnämnd, verksstyrelse, kulturnämnd och kanske skönhetsråd. Att detta inte är tillfredsställande torde vara självklart. Stora svårigheter för samordning och information föreligger nämnderna emellan. Ett exempel härpå

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

nämns i utskottets utlåtande, nämligen det att länsstyrelserna i sitt inventerings- och utredningsarbete vanligen hör byggnadsnämnder och hälsovårdsnämnder direkt utan förmedling av kommunens styrelse, som alltså inte har möjlighet att ge sin mening till känna. Det kan vara en liten detalj, men jag tycker att den visar vad det här handlar om.

Inte minst viktigt är det att kommuninvånarna beredes tillfälle att framlägga synpunkter och ta initiativ — vilket sannerligen kräver att de har en klar bild av vart de skall vända sig.

I den tidigare nämnda publikationen Kommunal Tidskrift har sedan lång tid pågått debatt om samordningsproblemen och om möjligheterna att effektivisera den kommunala miljövariden. Det är helt naturligt att meningarna har brutit sig i fråga om vilka vägar man då bör gå. Många kommuner har på egen hand försökt att lösa problemen — på varierande sätt. Man har inrättat naturvårdsnämnder eller miljövaridsnämnder, man har tillsatt särskilda miljöombud eller särskilda miljövaridstjänstemän och man har inrättat vatten- och luftvårdsnämnd eller miljövaridsråd. Befogenheterna för dessa organ växlar. Det är faktiskt inget som helst tvivel, herr Nilsson i Östersund, om att det finns ett behov av samordning och effektivisering i miljövariden. Också Kommunförbundet anser för övrigt i sitt yttrande att det i vissa fall — såsom det uttrycker sig — kan vara motiverat med ordförandekonferenser eller samarbetsdelegationer.

Kommunförbundet har i sitt yttrande, vilket faktiskt är undertecknat av samma borgarråd — Mehr — som jag förut hänvisade till, trots sina instämmanden i motionärernas synpunkter dragit en egendomlig slutsats, nämligen att frågan måste lösas från helt lokala utgångspunkter beroende på kommunernas olika storlek och struktur. Man hänvisar också till att hälsovårdsnämndernas och

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

byggnadsnämndernas uppgifter är specialreglerade. Det skulle vara otänkbart att ändra den nuvarande nämndorganisationen, fastän den ju faktiskt tillskapats under helt andra betingelser. Någon utredning anses verkligen inte nödvändig. I denna slutsats instämmer reservanterna i konstitutionsutskottet, liksom för övrigt också jordbruksutskottet som hävdar att kommunerna alltjämt bör ha frihet att anpassa sin organisation för handläggningen av naturvårdsfrågor efter vad som är mest praktiskt med hänsyn till de lokala förhållandena.

Låt oss göra en jämförelse! En gång i tiden ingick barnavården i den allmänna fattigvården. Först år 1902 infördes de första barnavårdslagarna: en lag för fosterbarn och en för varnartiga barn. Det dröjde ända till 1924 innan man inrättade särskilda barnavårdsnämnder. Det tog alltså lång tid innan man insåg att en effektiv barnavård bäst gagnades av att man utgick från barnet och dess situation. Nu planerar man att integrera barnavården med den övriga socialvården, fortfarande med utgångspunkten i barnet och dess behov och för att få en effektiv barnavård.

Insikten om miljövårdens vikt och dess växande omfattning är relativt ny. Vi har, som jag inledningsvis sade, ännu inte gett miljövården den centrala plats som det är nödvändigt att ge den.

Poängen med jämförelsen med barnavården är inte att man måste tillskapa nya särskilda organ utan att man måste utgå från miljöns betydelse och utreda hur man bäst tar till vara resurserna, hur man åstadkommer den största effektiviteten i kommunen i ett arbete som vi väl alla anser är brådsakande och angeläget. Det är verkligen fara i dröjsmål.

Konstitutionsutskottet hemställer i sitt utlåtande nr 39 att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en utredning med utgångspunkt från miljön. Varken utskottet eller motionärerna vill bestämt uttala sig för någon viss lösning; kanske kan den

nuvarande nämndorganisationen fortfarande vara ändamålsenlig, om hälsovårdsnämnderna ges större befogenheter och en mera central roll — gärna också ett mera adekvat namn för dessa uppgifter. Kanske måste man tillskapa ett helt nytt organ, kanske räcker det med fasta regler för hur samordningen skall ske.

Argumentet att byggnadsnämndens och hälsovårdsnämndens funktioner är specialreglerade framförs ibland som om det gällde en naturlag som man inte får rucka på, men jag antar att man närmast avser att vissa av miljövårdens uppgifter redan åvilar de organ som har laglig skyldighet att beakta dem.

Vad en utredning skulle kunna ge är ju knappast att man skulle avskaffa denna specialreglering, kanske inte ens inskränka den, utan snarare utvidga den och ytterligare precisera åliggandena, anpassade till dagens situation.

Nuvarande förhållanden med olika lösningar från kommun till kommun har möjligen kunnat accepteras under en övergångsperiod, men miljövårdsfrågorna är av sådan vikt att man bör ha likformighet över hela landet, här lika väl som i handläggningen av barnavården och för den delen också hälsovården. Inte minst är det viktigt att lösa frågan generellt med tanke på att i varje fall några av de hittills valda lösningarna innebär stor risk för kompetenskonflikter. Sådan risk har påtalats vid inrättande t. ex. av miljövårdsråd.

Jag vill avslutningsvis återkomma till något som för mig är av största vikt, nämligen medborgarnas möjligheter att ta del i debatter, att ta initiativ, att kontakta kommunala organ. Det är vår skyldighet att ha en organisation, inte minst på det lokala planet, som underlättar för medborgarna att ta del i arbetet och att ha klara gränsdragningar i kompetensen. Den nuvarande ordningen sätter medborgarnas initiativkraft på alltför hårda prov, trots att miljövär-

den visat sig vara en fråga som i hög grad engagerar människor. Ofta hantear man demokratin som om det vore en trivselfråga. Det är emellertid en fråga om effektivitet och ingenstans är det väl lättare att se det än när det gäller miljövard — människor och deras åsikter är nödvändiga för en effektiv miljövard.

Som motionär är man många gånger förvånad, herr talman, över att olika utskott inte inser vilka förnämliga förslag man för fram. Men ofta kan man trösta sig med att oförståelsen beror på att det är partiskiljande frågor. Miljövarden är ingen sådan fråga; den omfattas av oss alla, oavsett parti, med stort intresse. Det är ingalunda ovanligt att höra ledande män och kvinnor inom alla partier deklarerat att det behövs krafttag, eller för att upprepa herr Mehrs ord: en ny politik, nya målsättningar, snabb handling, inpassad i en systematisk planering. Det är en gåta hur detta kan förenas med den inställning som reservanterna i konstitutionsutskottet redovisar, nämligen att allt är väl som det är och att nuvarande ordning är väl anpassad för kommunernas behov för närvarande och för den närmaste framtiden. Den allmänna debatten tyder på något helt annat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan i utlåtandet nr 39.

Herr ZETTERSTRÖM (s):

Herr talman! I konstitutionsutskottets utlåtande nr 39 behandlas den kommunala miljöpolitiken och samordningen inom den kommunala nämndorganisationen, och jag vill framföra några synpunkter på dessa frågor som grundar sig på egen erfarenhet.

På s. 15 i utlåtandet heter det: »Risk föreligger för oenhetlighet mellan kommunerna i fråga om såväl organisation som resurser på detta viktiga område.» Bland annat av denna anledning förordas en utredning angående kompetens-

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

förhållandena för den kommunala miljöpolitiken i syfte att möjliggöra en effektivisering och aktivisering av den kommunala miljövarden.

Men det är väl så att våra kommuner har olika förutsättningar när det gäller den kommunala organisationen. Det kan vara fråga om de ekonomiska förutsättningarna, det kan gälla befolkningstallet, det kan gälla storleken och det kan gälla strukturen. Därför skulle en utredning om kompetensförhållandena enligt utskottsmajoritetens linje enligt mitt förmenande inte innebära en effektivisering och aktivisering av den kommunala verksamheten, utan därvidlag är det andra faktorer som verkar i positiv riktning.

Både våra kommuner och allmänheten visar en tilltagande aktivitet på miljövardens område, vilket i olika sammanhang bekräftats genom ökat ekonomiskt engagemang. Den ekonomiska utvecklingen ger oss större resurser, vi ställs inför nya tekniska problem och därmed inför samordningsproblem av olika slag. Men vi måste pröva oss fram tills vi vunnit erfarenhet. Kommunerna har, som jag sade, olika lokala förutsättningar för sitt arbete, och vad som är riktigt på en ort kan vara mindre lämpligt på en annan.

Som framgår av utlåtandet är det tre nämnder som har huvudansvaret för miljövarden på det kommunala planet — kommunens styrelse, byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden — och det är olika författningar som reglerar dessa nämnders agerande.

Svenska kommunförbundet har i sitt remissvar ställt sig mycket tveksamt till frågan om inrättande av separata naturvårdsorgan. Förbundet anser att de nämnder som redan har ansvaret för miljövarden skall aktivisera sin verksamhet och skall ges tillräckliga resurser på området samt att man skall försöka förhindra kompetenskonflikter och splittring av resurserna.

Kommunförbundet framhåller att det

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

kommunala miljövarsarbetet måste uppmärksammas, men vem i ansvarig ställning i kommunerna gör inte det i dag? Kommunförbundet betonar vidare vikten av att samarbetsfrågorna löses mellan hälsovårdsnämnd och byggnadsnämnd. Särskilt viktigt är att kommunens styrelse engageras i miljövarsfrågorna och inlemmas i samarbetet. På detta område kommer de ekonomiska frågorna att ha stor betydelse för att man skall uppnå resultat.

På grund av att man inte har vunnit några klara erfarenheter av samarbetsfrågorna har man också sagt sig att de skall lösas från rent lokala utgångspunkter, i vilket jag med erfarenheter från det kommunala fältet helt instämmer.

På grundval av vad jag har anfört har jag funnit starka skäl för att biträda föreliggande reservation, vilket ger frihet för kommunerna att organisera miljövarlden efter lokala förutsättningar. Jag anser att de primärkommunala fullmäktigeförsamlingarna själva skall bestämma uppläggningsen av sitt miljövarsarbete. Det finns tillräckligt ansvar hos dagens kommunalmän och de förstår helt betydelsen av detta.

Herr talman! Med denna motivering kommer jag att biträda reservationen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 39. Jag finner ingen anledning att styra in kommunerna i någon viss bestämd fåra.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Zetterström hänvisar till sin kommunala erfarenhet. Jag vill till hans upplysning meddela att även jag har kommunal erfarenhet och att jag utgår från denna när jag bedömer denna fråga. Men man kanske inte enbart bör se allt utifrån sina egna erfarenheter utan bör försöka tänka sig in i hur en intresserad medborgare i en kommun tänker. Denne kanske tycker sig ha en bra idé i någon miljöfråga och bestämmer sig alltså för att

ringa upp någon av dessa nämnder eller myndigheter. Då har han alltså nu i bästa fall tre organ att välja emellan. I sämsta fall har han kanske tio olika organ av vilka han skall försöka finna ett att vända sig till. Jag tycker att det är orimligt.

Herr Zetterström säger att olika kommuner har skilda förutsättningar: olika ekonomiska förutsättningar, olika befolkningstal och olika storlek. Jag är fullt medveten om det. Det gäller också exempelvis inom barnavården. Vad beträffar barnavården, hälsovården och andra kommunala angelägenheter har det ansetts att man måste ha generella regler och att man måste se till att frågorna får en någorlunda likformig behandling. Så skall det vara också när det gäller miljövarlden.

Herr Zetterström säger vidare: Låt oss pröva oss fram, så får vi se varthän vi kommer, vi måste få erfarenhet. Men vi har redan prövat oss fram i många år. Vi talar så ofta om att det är bråttom med miljövarlden. Vi har faktiskt inte tid att pröva och pröva till dess vi har vunnit erfarenhet på det sättet. Vi kan fortare få fram vilken lösning som är bäst genom en statlig utredning, som kan samla erfarenheter från olika kommuner.

Herr Zetterström anför vidare att Kommunförbundet har varit tveksamt till att inrätta särskilda miljövarsorgan. Även jag är tveksam till detta. Men jag vill inte uttala mig för vilken väg vi skall gå. Vi får se vilken som är häst. Men just för att förhindra splittring av resurserna är det nödvändigt att vi får en central bedömning av hur man på bästa och effektivaste sätt skall lösa miljövarlden ute i kommunerna. Jag kan inte finna att man kan göra detta på något annat sätt än genom att samla erfarenheterna och gå igenom dem i en utredning.

Herr ZETTERSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk många minuter. Fru Mogård säger att jag bedömt frågan utifrån min egen erfarenhet. Men, fru Mogård, vi kommunalmän har också kontakter med andra kommuner, och vi vet att de som har inrättat separata och centrala miljövårdsorgan kanske haft en annan uppfattning.

Fru Mogård säger också att medborgarna har många nämnder att vända sig till. Men i så fall bör man verka för en kommunal informationsverksamhet som talar om, vart folk skall vända sig i respektive kommun.

Jag tror att kommunens styrelse kommer att ha stor betydelse i detta sammanhang. Resurserna skall samordnas på rätt sätt. Vi skall verka för en totalbedömning av de kommunala insatserna, och det är angeläget att vi kan ta ansvar. Som fru Mogård också säger är vi alla angelägna om detta. Men jag tror att det är för tidigt att bestämma sig för efter vilka mallar man från centralt håll skall dirigera våra kommunalmän. Jag tror att de har rik erfarenhet. Ställs resurser till deras förfogande, kommer de att handla, och jag tror att de kommer att handla snabbt.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Efter allt som sagts i denna debatt kan jag lägga bort mitt stora manuskript och ta den lilla lappen. På den står ungefär följande.

I reservationen anser man att en utredning är onödig. Jag tycker att det är lätt att bevisa motsatsen. Det har talats om artiklarna i Kommunal Tidsskrift. Jag ser åtminstone en av författarna sitta här i kammaren. Det har förekommit ett tiotal sådana artiklar, och däri framförs olika åsikter om hur man skall lösa detta problem. Det beror naturligtvis på att de utgår från olika förutsättningar. Men i några avseenden borde man kunna finna en rätlinjig lösning. En utredning skadar nog inte. Allmän-

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

heten är på många håll irriterad för att inte säga upprörd över att det i många kommuner saknas ett totalgrepp på detta område.

Vi har här i riksdagen fått problemet ganska väl belyst; i höst har det behandlats av tre olika utskott. Vi har haft tredje lagutskottets utlåtande nr 51 och vi har nu konstitutionsutskottets utlåtande nr 39 och jordbruksutskottets utlåtande nr 43 som behandlar denna fråga från olika synpunkter.

Jag skall inte räkna upp alla de organ som redan finns och som kan ta hand om uppgifterna, men jag skall räkna upp några av uppgifterna för att visa att det inte är så lätt att klara det hela med ett organ. Jag är inte någon särskilt stor vän av utredningar, men det kan hända att man genom en sådan skulle kunna slå fast var man skall lägga de olika uppgifterna.

De uppgifter jag vill räkna upp är: att förvärva naturvårdsområden, att förvalta naturvårdsområden eller andra områden som man behöver för att förbättra miljön, att planera kommunens mark så att man tar till vara goda miljöer eller skapar goda miljöer, att bevaka omgivningshygienen och att vara kommunens samvete i frågor av detta slag.

Slutligen skulle jag vilja ta upp frågan om kommunens befogenheter enligt naturvårdslagen, som jag talade om i samband med behandlingen av tredje lagutskottets utlåtande nr 51 för en tid sedan. Om man ser efter vad som sägs i Kommunförbundets yttrande, som återges i konstitutionsutskottets utlåtande nr 39 — flera talare har ju åberopat att Kommunförbundet rekommenderat en utredning — bör man kunna observera att det är just i fråga om kommunens befogenheter som Kommunförbundet tillstyrkt en utredning: »Styrelsen får därför tillstyrka att frågan om kommunernas uppgifter och befogenheter enligt naturvårdslagen närmare utreds.»

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.

För att undvika missförstånd vill jag ytterligare säga, att jag inte räknar med att de kommunala organ som får sådana befogenheter behöver vara desamma i olika kommuner. Det kan vara byggnadsnämnden på ett håll, kommunens styrelse på ett annat håll och kanske hälsovårdsnämnden på ett tredje håll.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika alla eventuella missförstånd vill jag säga att det inte råder några delade meningar om behovet att aktivisera miljöpolitiken på riksplanel, på det regionala planet och på det kommunala planet. Vad vi diskuterar är hur miljövärden eller miljöpolitiken bör organiseras i de olika kommunerna, och ett totalgrepp, en utredning som kan lösa den frågan efterlys av motionärerna.

Liksom kulturfrågorna griper miljöfrågorna in på praktiskt taget varje område av det politiska livet även i kommunerna. Om vi tittar på dagens föredragningslista här i kammaren, finner vi att en rad punkter på ett eller annat sätt berör detta stora område. Det är väl detta förhållande som har gjort det så svårt att hitta en samlande lösning. Jag vill dock understycka att det är klart utsagt att kommunens styrelse har de samordnande uppgifterna i fråga om den kommunala miljöpolitiken.

I vissa kommuner har man med växlande framgång försökt skapa speciella samordningsorgan. I en del kommuner har det gått bra, men det finns också exempel på kommuner som beslutat upplösa det speciella organet och återfört de samordnande uppgifterna till kommunens styrelse.

Jag tror kort sagt att kommunerna själva bör finna de lösningar som passar bäst för var och en — de svenska

kommunerna har så skiftande karaktär att det knappast torde vara möjligt att skapa en modell som passar alla.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Denna debatt skulle beröra även jordbruksutskottets utlåtande nr 43. I det utlåtandet behandlar man en motion som jag har väckt och som tar upp de spörsmål som här delvis har diskuterats tidigare.

I motionen konstaterar jag kort och gott att miljövärden kommer att kräva starkt ökade insatser, både av staten och av kommunerna. Sedan kommer jag fram till ett krav på en utredning. Där begär jag förslag om kompetensfördelningen och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun samt om en lämplig kommunal miljövårdsorganisation. Just det sista området har diskuterats ganska länge och omsorgsfullt, och även om jag där har många synpunkter som jag skulle vilja framföra, skall jag avstå från det.

Jordbruksutskottet har med en viss välvilja behandlat mitt yrkande att man skulle titta på kostnadsfördelningen mellan stat och kommun på detta område. Utskottet har gjort en skrivning som jag inte skall citera, men utskottet vill att riksdagen skall ge till känna vad utskottet har anfört och betonar vikten av att man följer dessa problem och vidtar snabba åtgärder när det gäller att avväga kostnadernas fördelning på ett ändamålsenligt sätt. Jag skall därför inte uppehålla mig längre vid detta. Jag vill bara säga att en viktig förutsättning för att någonting skall ske är att kostnaderna fördelas på ett vettigt sätt mellan stat och kommun och att det finns klarlagt hur de skall fördelas.

Dessutom är det något som jag har föreslagit i min motion men som inte har behandlats av något av utskotten, nämligen att man skulle ta upp till behandling principerna för kompetensfördelningen mellan staten och kom-

munerna, alltså vilken av dessa parter som skulle ha kompetens att göra det ena eller det andra. Detta har också Kommunförbundet understrukt genom uttalandet att styrelsen får »tillstyrka att frågan om kommunernas uppgifter och befogenheter enligt naturvårdslagen närmare utreds». På den punkten har jordbruksutskottet sagt varken det ena eller det andra. Det är måhända svårt vid delad utskottsbehandling att avgöra vilket utskott som skall behandla olika frågor, och så har tydligen mitt yrkande hamnat emellan utskotten. Det tycker jag är synd eftersom jag anser att det rör sig om en mycket viktig fråga som borde klarläggas.

Herr talman! Jag har inget yrkande men har velat framhålla dessa synpunkter eftersom jag fann det besynnerligt att ett yrkande i den aktuella motionen inte har behandlats.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Vid denna sena timme skall jag följa herr Tobés exempel och använda den lilla lappen som underlag för vad jag ämnar säga!

Det har redan förut sagts att vi alla är överens om miljövärdfrågornas stora betydelse och om det angelägna i att snabbt uppnå effektivitet i det arbete som även kommunerna är engagerade i på detta område.

Både naturvårdslagen och miljövärdslagen tillhör ju den nya lagstiftning som ställer kommunerna inför nya uppgifter. Inte minst Kommunförbundets yttrande bär värtaligt vittnesbörd om de existerande problemen i dessa sammanhang. Förbundet har enligt min uppfattning penetrerat dessa frågor på ett föredömligt klarläggande sätt.

I yttrandet sågs att Kommunförbundets synpunkter i väsentliga stycken överensstämmer med motionärernas och att förbundsstyrelsen har undvikit att ta ställning till konkreta organisatoriska spörsmål för att ge utrymme åt

Den kommunala miljöpolitiken, m. m.
varierande lösningar anpassade efter lokala förhållanden.

Man vill inte vara med om någon generell utredning beträffande den kommunala organisationen på miljövärdområdet — alltså inom kommunerna — men man kommer fram till slutsatsen, att den stora oklarheten gäller kompetensfördelningen mellan kommunerna och de statliga organen på detta område, och man slutar med att säga, att styrelsen tillstyrker att frågan om kommunernas uppgifter och befogenheter enligt naturvårdslagen närmare utreds.

Kommunförbundet menar alltså att det är mest angeläget att klarhet skapas om kommunernas roll enligt lagstiftningen i förhållande till de statliga organen. Men om det råder ovisshet i detta avseende är det ju inte underligt att man inom kommunerna inte är säker på hur dessa frågor bäst bör handläggas. Visserligen är det väl riktigt — vilket här också har sagts — att man i de flesta fall klarar av sådana problem genom samråd mellan kommunens styrelse, hälsovårdsnämnden och byggbyggnadsnämnden, men det kan ju också hända att man råkar i kompetenskonflikter och att denna ovisshet då i sin tur leder till att arbetet försvåras.

Det är också riktigt som herr Zetterström sade, att förhållandena i kommunerna i fråga om både resurser och annat är mycket olika. Man kan tillägga att kommunerna också har miljövärdproblem av väsentligt olika karaktär att brottas med.

Det framgår av vad som har sagts såväl i motionerna och i Kommunförbundets yttrande som i utskottets förslag att man behöver skapa bättre klarhet på detta område när det gäller kompetensfördelningen, i första hand mellan kommunerna och de statliga organen men även mellan de olika kommunala organen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Östersund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Georg Pettersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 71 ja och 97 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Georg Pettersson m. fl.

§ 18

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av motioner om kommunal miljövård m. m.,

nr 44, i anledning av motioner om statsbidrag till centraliserade anläggningar för uppvärmning och sopdestruktion,

nr 45, i anledning av motioner angående utredning om landskapsvård m. m., samt

nr 46, i anledning av motioner om förbättrad naturvård.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19**Samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 47, i anledning av motioner angående samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 150 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 169 av herr *Hansson i Skegrie m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen beslutade om sådan ändring i gällande författning och tillämpningsföreskrifter rörande rationaliseringsstödet till jordbruket att stöd kunde lämnas på särskilda villkor till projekt som hade betydelse ur natur- och miljövårdssynpunkt i enlighet med motionernas syfte,

dels de likalydande motionerna I: 823 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 942 av herr *Eliasson i Moholm m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om en utredning, syftande till en samordnad bedömning av frågor om jordbrukslokalisering och landskapsvård m. m.,

dels de likalydande motionerna I: 831 av herr *Axel Kristiansson m. fl.* och II: 943 av herr *Eliasson i Sundborn m. fl.*, vari hemstälts dels att riksdagen uttalade sig för en samordning av jordbruks- och naturvårdspolitiken, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en sådan ändring i kungörelsen om stöd till lantbrukets rationalisering m. m. att lantbruksnämnderna kunde ge stöd till i sig själva icke lönsamma jordbruksföretag el-

Samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken

ler deltidjordbruk då detta med beaktande av samhällets kostnader för landskapsvård är ekonomiskt motiverat, dels att i övrigt beaktades vad i motionerna anförts beträffande jordbrukets betydelse för landskapsvården.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte lämna motionerna I: 150 och II: 169, I: 823 och II: 942 samt I: 831 och II: 943 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Skårman* (fp) och *Hermansson* (cp), fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp), *Berndtsson* (fp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte anse motionerna I: 150 och II: 169, I: 823 och II: 942 samt I: 831 och II: 943 besvarade med vad reservanterna anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill i korthet bara anmäla att den reservation som föreligger egentligen inte innebär annat än ett logiskt fullföljande av det uttalande som utskottsmajoriteten också har gjort.

Utskottsmajoriteten hänvisar nämligen till den arbetsgrupp som är tillsatt inom naturvårdsverket för att följa de problem som uppstår vid jordbruksrationaliseringen och på så sätt försöka tillvarata naturvårdens intresse. Utskottet vill emellertid inte göra annat än att konstatera existensen av denna arbetsgrupp. Om den skall komma fram till några praktiska lösningar som resultat av sitt arbete, måste det, såvitt reservanterna förstår, ske ett samråd mellan lantbruksnämnderna och naturvårdsorganen. Jag tror inte att lantbruksnämnderna kan lösa en sådan uppgift om det inte sker i samband med överlåtelse av jordbruk. Det är därför nödvändigt att man utfärdar sådana tillämpningsföreskrifter att lantbruksnämnderna får

möjlighet att bevara jordbruk även av naturvårdsskäl. För närvarande är lantbruksnämnderna egentligen förhindrade att ta sådana hänsyn; lantbruksnämndernas bedömning när det gäller frågan om rationaliseringsstöd skall ske på enbart ekonomiska grunder. Det kan dock finnas jordbruk, som inte motsvarar de ekonomiska kraven men som är nödvändiga för att man skall kunna behålla en öppen landskapsbild. Ett bibehållande av sådana jordbruk kräver en anpassning av tillämpningsföreskrifterna, något som reservanterna förordar men som majoriteten inte velat gå med på.

När vi fattade beslutet om den stora jordbruksreformen sades att det inte fanns något samband mellan jordbruksrationaliseringen och naturvården. Den ståndpunkten underkänns emellertid nu av den ena efter den andra. Det förefaller som om även naturvårdsverkets chef håller på att komma över på den rätta sidan. Om jag läste rätt i ett referat från en omfattande miljö- och naturvårdskonferens i Stockholm för en tid sedan, sades även där att det finns ett ofrånkomligt samband mellan jordbruksrationalisering och naturvård.

Herr talman! Det är detta vi velat stryka under i reservationen, och jag ber att få yrka bifall till denna.

Herr **PERSSON** i Skänninge (s):

Herr talman! Med hänvisning till behandlingen av alla de motioner som väckts i denna fråga sedan vi fattat 1967 års jordbruksbeslut ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emel-

Utbildning på naturvårdens område

lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Skårman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter häf efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 71 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av motioner angående uppsamling av olja m. m., och nr 49, i anledning av motioner angående renhållningen på rastplatser vid vägarna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21

Utbildning på naturvårdens område

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 50, i anledning av motioner

om utbildning på naturvårdens område.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! I motionsparet I: 859 och II: 974 förordar vi motionärer att Kolleberga skogsskola skall ombildas till miljövårdsinstitut. Anledningarna till motionsyrkandena är dels att vi i den statsverksproposition som lades fram i januari kunde konstatera att verksamheten vid Kolleberga skogsskola är ett faktum, dels att det finns ett utomordentligt stort behov av information och undervisning i natur- och miljövärd.

Skolan i vårt land kommer under de närmaste åren att behöva kontinuerlig påfyllning av skilda lärarkrafter, från förskolan till gymnasienivån. För utbildning av dessa krävs tillgång till instruktörer som i sin tur behöver grundliga kunskaper. Tillgång till specialister, föreläsnings- och laboratorierutrymmen, bibliotek, studiesamlingar och sist men inte minst studieobjekt och demonstrationsområden är ett oeftergivligt krav.

Det är angeläget att de i det kommunala arbetet verksamma får en korrekt information för att konkreta resultat skall kunna uppnås i den primär- och landstingskommunala samhällsplaneringen. Näringslivet på olika nivåer och områden är en stor informationskonsument liksom husmödrar och tjänstemän inom stat, landsting och kommuner.

Remissinstanserna är samtliga instådda med det sora informationsbehov som föreligger i detta avseende. Statens naturvårdsverk vill invänta resultatet från det utredningsarbete som pågår inom skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet för att inpassa miljövärderna i utbildningssystemet.

Skogsstyrelsen anser att en utförlig kartläggning för hela detta utbildningsområde bör göras innan några avgö-

Inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning

randen sker. Styrelsen anser dock att Kolleberga skogsskola skall kunna fylla ett ändamål som miljövårdscentral i ett inlednings- och försöksskede för att vinna vissa erfarenheter. Styrelsen hänvisar i sammanhanget bl. a. till skolans goda resurser i fråga om lokaler, studieobjekt och demonstrationsområden.

Skolöverstyrelsen utgår ifrån att utbildning på miljövårdsområdet kommer att skapas vid olika utbildningsanstalter och avstyrker motionärernas förslag. Det förvånar mig att skolöverstyrelsen inte ställt sig mera positiv. Även om utbildningen i miljövårdsfrågor kommer att ske vid redan befintliga läroanstalter, är det min fasta övertygelse att kompletterande undervisningsformer kommer att behövas, inte minst i fråga om centrala och regionala kurser av fortbildningskaraktär.

Även utskottet understryker behovet av ökad utbildning inom miljövårdsområdet men vill invänta redovisning från pågående utredningsarbete, innan man vidtar åtgärder i motionens syfte.

Det är min förhoppning att man genom detta utredningsarbete skall komma fram till att även Kolleberga skogsskola behövs i detta avseende. Med de naturliga förutsättningar som skolan har skulle det vara en stor förlust om den inte kommer att utnyttjas för nämnda ändamål.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motioner om inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Den kommunistiska gruppen har under den ordinarie motionstiden väckt en rad motioner i miljövårdsfrågor av vilka tre skall avgöras nu efter det att elva månader förflutit. Med herr talmannens tillåtelse skall jag samtidigt något beröra jordbruksutskottets utlåtanden nr 51, nr 52 och nr 53 där motionerna behandlas.

I motionerna föreslås inrättandet av ett internationellt institut för miljövårdsforskning och ett institut för forskning angående kommunala föroreningsfrågor. Vidare föreslås att miljövårdssynpunkterna skall ägnas större uppmärksamhet i samband med industrilokalisering.

Samtliga motioner har fått en s. k. välvillig skrivning. Utskottet har funnit de anförda synpunkterna beaktansvärda men menar att andra konkreta lösningar är bättre än de i motionerna föreslagna eller att utvecklingen redan går i den riktning som krävs i motionerna. Jag hoppas att utskottets ovilja att ställa sig bakom de konkreta initiativ vi begärt inte alltför mycket skall hindra det som måste göras för att lösa miljövårdsproblemen.

Jag måste emellertid be att få göra några helt korta, konkreta anmärkningar till utskottets skrivning. Beträffande frågan om ett internationellt institut för miljövårdsfrågor tycks utskottet inte ha förstått vad vårt förslag avser. Den redan existerande internationella samverkan som utskottet hänvisar till har i huvudsak formen av utbyte och sammanställning av gjorda erfarenheter. Vi har emellertid begärt ett institut som självt bedriver forskning och har gjort analogin med fredsforskningsinstitutet. Det finns många brännande och viktiga forskningsuppgifter för ett sådant institut. Jag vill här bara peka på en uppgift, nämligen den att ge praktiskt stöd åt Vietnam för att avlägsna eller neutralisera den förgiftning av na-

Inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning

turen som de amerikanska angriparna systematiskt genomför.

När det gäller nödvändigheten av att ägna miljövårdssynpunkterna större uppmärksamhet i samband med industrilokalisering refererar jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 53 något egendomligt det yttrande som avgivits av statens planverk och i vilket verket bl. a. skriver: »Som ett allmänt omdöme kan därför enligt planverket sägas att inställningen till de berörda frågorna samt sättet för deras behandling utvecklas i en riktning som väl ansluter sig till motionernas syfte.» Den följande meningen citerar emellertid inte jordbruksutskottet. Det heter där följande: »Ett uttalande från riksdagen med det innehåll som föreslagits i motionerna skulle dock utan tvivel vara av värde för att ytterligare framhäva betydelsen av dessa frågor.» Efter att ha uteslutit denna mening ur sin hänvisning till planverkets yttrande skriver jordbruksutskottet följande: »Utskottet finner med hänsyn härtill inte anledning föreligga till något särskilt uttalande från riksdagens sida med anledning av motionerna.» Jag finner logiken vara något egendomlig, eftersom planverket tyckte att det skulle vara bra att få ett yttrande från riksdagen.

Herr talman! Ett formellt bifallsyrkande till de motioner som behandlas i jordbruksutskottets utlåtanden nr 51, 52 och 53 skulle inte ha någon större betydelse. Jag vill emellertid understryka att motionärerna anser att de krav som ställs i de däri behandlade motionerna är sakligt grundade och borde ha bifallits.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av motioner om inrättande av ett institut för forskning

angående kommunala föroreningsfrågor,

nr 53, i anledning av motioner angående miljövården,

nr 54, i anledning av motioner om den framtida exploateringen av kustområdet i Göteborgsregionen,

nr 55, i anledning av motioner angående elektriska kraftstationer vid mindre vattendrag, och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om ordningen vid fiskets bedrivande i Nordatlanten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 24

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 405, med förslag till ändringar i kommunallagen i anledning av två propositioner jämte följdmotioner; och

nr 406, med förslag till ändringar i kommunallagen för Stockholm i anledning av två propositioner jämte följdmotioner;

från statsutskottet:

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.;

nr 385, i anledning av motion om utredning angående utbildningen på barnavårdens område;

nr 386, i anledning av motioner rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna;

nr 387, i anledning av motioner angående information i Sverige om internationella frågor; och

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet jämte motioner;

från andra lagutskottet:

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 376, i anledning av motioner om fackrepresentation i skolstyrelse;

från tredje lagutskottet:

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordhävds-lag m. m. jämte motioner i ämnet;

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m. jämte motioner i ämnet;

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1968:346) angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom jämte motion i ämnet; och

nr 394, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motion om rätt för det allmänna att förvärva vissa trafikföretag, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 364, i anledning av motioner om kommunal miljövård m. m.; och

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om ordningen vid fiskets bedrivande i Nordatlanten.

§ 25

Till bordläggning anmäldes skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av ett från 1969 års organisationsutredning inkommet betänkan-

de angående enkammarriksdagens förvaltnings- och personalorganisation.

§ 26

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Wachtmeister* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående reglerna för borgensansvar vid fiskerilån,

fru *Ryding* (vpk), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående säkerhetsbestämmelserna för tung lastbilstrafik,

herr *Bengtsson* i Landskrona (s), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående beivrande av olaga fiske i Öresund,

herr *Wiklund* i Stockholm (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tillsättande av begärd utredning om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen,

herr *Hermansson* (vpk), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående upptagande i FN av fråga rörande organisationen Black Panthers i USA, och

herr *Wennerfors* (m), till herr statsrådet Löfberg angående ökning av antalet deltidstjänster inom den statliga sektorn.

§ 27

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 23.13.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 12 december

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande december.

§ 2

Svar på interpellation ang. extraordinära åtgärder med anledning av 1969 års skördeskador

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har frågat om jag dels observerat de speciella förhållanden som vidlåder årets skördeskador och som därför aktualiserar behovet av extraordinära åtgärder, dels är villig att i anledning därav till årets riksdag avlämna förslag om större möjligheter till bidrag och till skördeskadelån som komplement till skördeskadeskyddet.

Som herr Hansson påpekat i sin interpellation kommer ersättningarna inom ramen för det permanenta skördeskadeskyddet att till följd av årets skördeskador bli av stort värde för många jordbrukare. Anspråken på medel till dessa ersättningar kommer att bli större än under tidigare år. Kungl. Maj:t anbefallde därför redan i september statens jordbruksnämnd och statistiska centralbyrån att före den 1 december komma in med en beräkning rörande medelsbehovet för skördeskadeersättningar. Beräkningen visar att medlen i skördeskadefonden kommer att uppgå till ca 153 miljoner kronor vid det tillfälle ersättningarna betalas ut. Er-

sättningarna beräknas uppgå till 105 miljoner kronor, men viss osäkerhet vidlåder beräkningen. Enligt de uppgifter som nu finns skulle alltså fondens medel vara fullt tillräckliga för de beräknade ersättningarna.

På grund av skyddssystemets utformning torde det belopp, som blir tillgängligt för behovsprövade skördeskadebidrag, komma att betydligt överstiga vad som hittills utgått. Som herr Hansson själv påpekat kan nämligen beloppet komma att överstiga 1 miljon kronor till följd av årets skördeskador. Det är enligt min mening därför inte motiverat att höja detta belopp ytterligare.

Principen om skördeskadelån avvisades redan av 1961 års riksdag. Orsaken härtill var bl. a. de dåliga erfarenheterna från stödlånen under 1950-talet. Några nya omständigheter har enligt min mening inte tillkommit som motiverar att en sådan låneform nu införs.

Vidare anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret, som är hållet i välvilliga ordalag. Det tolkar jag som ett utslag av herr statsrådets allmänna beredvillighet att lyssna på och söka förstå de framställningar som göres från den näringsgren han har högsta ansvaret för. Jag vill gärna ge herr statsrådet ett erkännande för beredvilligheten att lyssna på sådana framställningar. Vi har inte varit bortskämda med det tidigare.

Jag vill inte bestrida att det gjorts

Svar på interpellation ang. extraordinära åtgärder med anledning av 1969 års skörde-skador

ganska goda insatser för att hjälpa de jordbrukare som drabbats av skörde-skador, men trots dessa insatser kommer i år med stor sannolikhet många att bli utan ersättning. Det är visserligen så som herr statsrådet säger att ett större belopp har beräknats i år komma att utgå i form av enskilda skade-ersättningar än vad som förekommit någon gång tidigare, och det beror på att skörde-skadorna i år är mer omfattande än vad som tidigare varit fallet.

Det meddelas också i interpellations-svaret att 153 miljoner kronor står till förfogande i skörde-skadefonden. Värdet av detta års skörde-skadeersättningar blir emellertid, liksom också tidigare varit förhållandet, tyvärr i viss mån reducerat genom att ersättningarna, trots att de avser detta års skörde-utfall, inte kommer att utbetalas förrän under nästa år. Med den progressivitet som kännetecknar skatten kommer en hel del av dessa ersättningar att återgå till statsverket — alltså en större del än om jordbrukarna haft dessa belopp i ordinära inkomster eller, som vi så ofta föreslagit, dessa skörde-skadeersättningar hade kunnat få redovisas på det år de egentligen gäller. Detta är tyvärr en av de brister som ännu vidlåder skörde-skadeersättningen och som vi är inställda på att försöka rätta till så långt det går.

Min interpellation var emellertid föranledd av ett speciellt förhållande, som vidlåder årets skörde-skador. Dessa kännetecknas nämligen av en större ojämnhet än tidigare. Det beror på att vid torkskador inverkar den skiftande jordstrukturen på skadornas omfattning. Om jordmånen skiftar inom ett s. k. strataområde eller beräkningsområde, kan många jordbrukare gå miste om skörde-skadeersättning därför att deras grannar kanhända har en mark som bättre tål torka och fördenskull fått mindre känning av den.

För dessa isolerade skadefall borde

mera individuellt betonade åtgärder kunna sättas in. Vi har också för sådana åtgärder de speciella bidragen ur skörde-skadefonden, men tillgången är ganska begränsad, som vi känner till. Endast en procent av utbetalade belopp får användas för detta.

Min avsikt med interpellationen var att jordbruksministern — om han bedömde det här förslaget som acceptabelt — skulle kunna begära bemyndigande av riksdagen att få höja denna enprocentsgräns för att bereda möjlighet till utbetalning av högre ersättningar för dessa isolerade skörde-skador. Den reserv på 48 miljoner kronor av totalt 153 eller 157 miljoner, som finns i fonden genom att skörde-skadeersättningsbeloppen beräknas till 105 miljoner, får ju i detta fall inte användas.

Jag har den principiella uppfattningen att skörde-skadeinstitutet bör försöka klara av de fall som inträffar utan alltför många sidoordnade åtgärder. Men jag har också den uppfattningen att under exceptionella förhållanden bör man inte dra sig för exceptionella åtgärder. Det är därför jag för fram tanken på speciellt konstruerade skörde-skadelån, även om jag håller med statsrådet Bengtsson om att tidigare erfarenheter av sådana lån inte är de allra bästa. Men jag tror man bör bortse från detta.

I år skulle man därför enligt min mening kunna tänka sig speciellt konstruerade skörde-skadelån som borde utformas så att de finge räknas som inkomst det år de utbetalades, medan amorteringarna finge räknas som utgifter. Det skulle vara av synnerlig hjälp för dessa jordbrukare som ligger isolerade därför att något ersättningsbelopp inte kommer att utfalla inom deras strataområde.

Detta krav bör vi också se mot det förhållandet att man, trots flera påstötningar, inte har medgivit jordbrukarna rätt till resultatutjämning eller

Svar på interpellation ang. extraordinära åtgärder med anledning av 1969 års skörde-skador

till uppläggning av investeringsfonder för att på det sättet gardera sig mot ojämnheter i inkomstförhållandena. Däremot har man givit industrin ganska generösa skattefria investeringsfonder. Tyvärr har regeringspartiet motsatt sig sådana riskfonder för jordbruket. Det vore emellertid klokt om man inom regeringspartiet ville tänka om på den punkten, därför att i den moderna jordbrukspolitik som vi nu anses föra och enligt vilken vi skall försöka skapa stora jordbruksenheter blir också kapitalinvesteringarna oerhört stora. Med sådana stora kapitalinvesteringar blir riskmomenten större än inom den redan tidigare riskbetonade näring som jordbruket är. När staten dessutom givit order till lantbruksnämnderna att kräva stora jordbruk för att över huvud taget lämna kreditgarantier, är det en nära nog ofrånkomlig åtgärd att se till att riskmomenten för jordbruket kan nedbringas så långt som möjligt. Detta är mycket viktigt.

Om herr statsrådet som jag tidigare sade är villig att lyssna till goda råd, ber jag att som avslutning få lämna detta mycket välvilliga råd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON:**

Herr talman! Jag tackar herr Hansson i Skegrie för hans vänliga inledning av anförandet. Jag tror att detta var berättigat men av ett helt annat skäl. — I denna speciella fråga har regeringen och jordbrukarna precis samma uppfattning och önskan, nämligen att få till stånd ett så effektivt skydd som det över huvud taget är möjligt för den som drabbas av oförvållade inkomstminskningar på grund av skörde-skador. Därför skall man naturligtvis lyssna till goda råd som syftar till att förbättra det systemet.

Det kan emellertid vara svårt att avgöra vad som är goda råd. En av herr Hanssons i Skegrie teser var ju att den

typ av skörde-skador som vi har i år, nämligen torkskador, skulle drabba synnerligen ojämnt, och därför skulle en hel del jordbrukare gå förlustiga skyddet genom denna ojämnhet i skadornas fördelning över landet. Nu hade jag för ett par veckor sedan i första kammaren ett vänligt samtal med en utomordentligt framstående jordbrukare från samma parti som herr Hansson i Skegrie tillhör, nämligen herr Axel Kristiansson från mitt eget hemlän, som pressade mig hårt och fick mig att vidgå att det är just våtår som är det besvärliga och som ger det ojämna resultatet. Jag gav honom rätt då och jag har svårt för att ändra ståndpunkt, ty jag uppskattar hans kunnskap nästan lika mycket som herr Hanssons i Skegrie. Jag utgår alltså från att torkår är det som från denna synpunkt ter sig gynnsammast för jordbrukarna, därför att skadorna faktiskt blir jämnare. Det har flertalet av de experter som råder mig också utgått från.

Det är detta som föranleder mig att vara ganska optimistisk beträffande de anslag vi har för behovsprövade bidrag. Jag tror alltså helt enkelt att de kommer att vara tillräckliga, och det finns ingen anledning att gå till riksdagen och begära den fullmakt som herr Hansson i Skegrie talar om.

Skörde-skadeförsäkringen kom ju till 1961, och man sade redan då att det inte fanns någon erfarenhet härvidlag — vi får låta erfarenheten vägleda oss då det gäller att förbättra systemet. Och den skörde-statistiska nämnden, som ju består av förståndiga personer från jordbruket och från andra delar av vårt näringsliv, har undan för undan föreslagit förbättringar. Det skydd vi har i dag är väsentligt annorlunda än det vi hade 1961, men jag är den förste att erkänna att det fortfarande finns en del luckor.

Ett par av de saker som herr Hansson i Skegrie tog upp är väldigt viktiga. En av dem är att det tar så lång

Svar på interpellation ang. extraordinära åtgärder med anledning av 1969 års skördeskador

tid innan utbetalning äger rum. Det är ett problem, och nämnden försöker finna metoder för att snabbare nå jordbrukaren med ersättning. Man försöker också att göra en individuell bedömning av den enskilde jordbrukarens situation då det gäller att beräkna skadornas omfattning och det stöd som kan utgå. Detta är tekniskt invecklat, men det är nämndens ambition att nå detta mål.

Detta leder fram till att jag i princip delar den uppfattning som herr Hansson i Skegrie har fört fram, nämligen att ett sådant institut som vi har skapat, ett skördeskadeförsäkringssystem, bör kunna lösa dessa problem. Man skall inte behöva vidta några exceptionella åtgärder. Att bevilja skördeskadelån, som herr Hansson i Skegrie har föreslagit, är just en sådan åtgärd som man inte bör vidta. Jag har friskat upp mitt minne med allt vad som har sagts om dessa lån från 1960-talets början till dags dato, och jag är helt övertygad om att detta är en felaktig metod. Ett lån som skall amorteras och som man skall betala ränta på är ingen hjälp när man drabbas av inkomstbortfall.

Jag är alltså av den uppfattningen, att vi skall avvakta tills vi fått reda på omfattningen av årets skördeskador och se vilka åtgärder som bör föreslås för att systemet skall fungera ännu bättre än det gör i dag.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Kanske beror det på att vi närmar oss jul att det har lagt sig en viss vänlig stämning över kammaren och debatten, och jag fann herr statsrådets bemötande synnerligen vänligt. Men herr statsrådet ville inte tro mig när jag nämnde att skördeskadorna i år är så splittrade på grund av torkskadorna. Att han inte vill tro på detta beror på att han hade hört motsatt mening i första kammaren. Jag

tycker det är bra att herr statsrådet lyssnar även på första kammaren, men tro inte att allt som sägs där är kungord. Vi här i andra kammaren kan också ha en del förnuftiga åsikter. Tyvärr ansåg herr statsrådet att emedan han hade lyssnat på detta i första kammaren, så kunde han inte ändra mening i andra kammaren. En sådan sak går jag däremot inte med på. Om herr statsrådet har gjort en felaktig slutsats i första kammaren, bör han kunna ändra den i andra.

I detta sammanhang kommer jag att tänka på ett yttrande av ungefär samma slag som en gång fälldes i Malmöhus läns landsting. Ordföranden där, en bekant herre som hette Billing, hade råkat ge en löneförhöjning åt en städerska, anställd på landstingets institut i Landskrona, men blev kritiserad här för. När han året efter ställdes inför en begäran om en liknande löneförhöjning från en städerska i Lund, svarade herr Billing ungefär på samma sätt: Om jag det ena året har begått ett felsteg med en städerska i Landskrona, är jag inte tvungen att göra samma sak med en städerska i Lund nästa år.

Jag anser alltså att herr statsrådet skall kunna ändra sig och tro även på vad vi säger i andra kammaren.

Jag instämde med herr statsrådet att skördeskadelån inte är den allra bästa lösningen, men jag sade också att i exceptionella situationer måste exceptionella åtgärder sättas in.

Tydligen får vi inga skördeskadelån, men jag såg i dag i dagspressen att man från lantbruksorganisationernas sida i skrivelse till riksbanken hade anhållit om lättnader i kreditrestriktionerna. Om inte herr statsrådet vill engagera sig för skördeskadelån, skulle jag vara tacksam om han i stället ville, med den kraft och verkan det hava kan, hos riksbanken försöka utverka lättnader i dess kreditrestriktioner mot dessa jordbrukare.

Svar på interpellation ang. åtgärder mot skadliga biverkningar vid bekämpande av oljeskador

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Det var inte så mycket herr Kristianssons placering i första kammaren som gjorde att jag litade på honom, utan det var i kraft av hans utomordentligt skickliga argumentering, som sedermera har fått stöd av flertalet experter som jag har talat med. Herr Hansson i Skegrie lyckades inte smula sönder herr Kristianssons argument. Jag vill gärna tro herr Hansson i Skegrie och gör det ofta, men i det här fallet kan jag det tyvärr inte.

Alla förnuftiga synpunkter skall man naturligtvis ta till vara, sedan får de komma från vilken av kamrarna som helst. Därmed vill jag inte påstå att de förnuftigaste ståndpunkterna alltid förekommer i medkammaren; över huvud skall man akta sig för att här uttala sig om den.

Herr Hansson i Skegrie gjorde inte många påståenden som föranleder kommentarer av mig. Jag håller helt med om att hade hans sagesman givit ständerskan för litet betalt det första året i Landskrona, borde han inte göra om det misstaget året därefter utan ge henne rejäl ersättning. Jag delar alltså hans mening i den frågan, men den har ju inte direkt med skördeskadorna att göra.

Jag bör nog vara mycket försiktig med att gå in på det revir dit herr Hansson i Skegrie försökte locka mig, nämligen att göra uttalanden om hur riksbanken skall styra och ställa — jag tror inte att de ledamöter i kammaren som tillhör riksbanken skulle uppskatta det. Därför kan jag tyvärr inte tillmötesgå hans önskemål därom.

Skördeskadelånen har diskuterats många gånger — de har varit en följetong i denna kammare. Under de senaste åren har emellertid debatterna om dem avtagit, och det hör säkerligen samman med att skördeskadeförsäkringen har effektiviserats. Behovet av diskussion har därför minskat.

Jag anser alltså att därest en jordbrukare kommer i den situationen att han behöver ett lån får han vända sig till de vanliga kreditinrättningarna. Och jag har en känsla av att jordbrukarnas egna kassor i en besvärande situation i utomordentligt hög grad hjälper jordbrukarna. Det som herr Hansson i Skegrie för fram är nog därför lite överdrivet.

Eftersom jag antagligen inte kommer att begära ordet mer i denna debatt vill jag passa på att tacka herr Hansson i Skegrie — inte i hans egenskap av herr Hansson i Skegrie utan i hans egenskap av ordförande i jordbruksutskottet — för det gemytliga samarbete vi har haft. Herr Hansson i Skegrie har inte alltid slagit vakt om Kungl. Maj:ts förslag, men de gånger han har gjort det, har han gjort det med bravur och det tackar jag för.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Detta artar sig till att bli en tävling i fråga om vänligheter. Jag tycker emellertid att jag bör tacka statsrådet för hans vackra omnämnande av mig i min egenskap av ordförande i jordbruksutskottet. Jag skall försöka klara den befattningen så gott jag kan, och jag lovar att inte heller i fortsättningen alltid slå vakt om Kungl. Maj:ts propositioner.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. åtgärder mot skadliga biverkningar vid bekämpande av oljeskador

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lothigius har frå-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot skadliga biverkningar vid bekämpande av oljeskador

gat chefen för inrikesdepartementet om han uppmärksammat att vissa av de kemiska medel, som används för att bekämpa oljeskador, är giftiga för vårt växt- och djurbestand och om han är beredd att föranstalta om en undersökning på detta område så att endast sådana medel används i svenska farvatten som bevisligen saknar dessa negativa effekter. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

För att bekämpa olja som släppts ut från fartyg har under senare år flera metoder prövats. Från vattenvårdssynpunkt är det i regel lämpligast om man på mekanisk väg kan samla upp oljan för att sedan oskadliggöra den. Sådana metoder har dock i praktiken befunnits svåra och ofta omöjliga att använda framför allt ute till havs. Man har därför varit tvungen att tillgripa olika kemiska medel för att lösa upp och finfördela oljan. Vissa av dessa kemikalier har, som herr Lothigius anför, visat sig vara giftiga för växter och djur. Ett intensivt utvecklingsarbete pågår emellertid för att få fram medel som är effektiva som oljebekämpningsmedel utan att ha negativa biverkningar. Berörda statliga myndigheter följer uppmärksamt detta arbete.

Jag vill vidare nämna att sjöfartsverket och naturvårdsverket tillsatt en särskild arbetsgrupp som har till uppgift att bl. a. studera oljebekämpningsmedlens verkningar på djur- och växtlivet. Medel för sådana undersökningar disponeras av naturvårdsverkets forskningsnämnd.

Jag är ense med herr Lothigius att det är angeläget att snabbt få fram bekämpningsmedel som inte har negativa effekter. Som jag nämnt pågår redan sådana undersökningar, varför jag för närvarande inte anser mig behöva föreslå ytterligare åtgärder.

Vidare anförde

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag är utomordentligt tillfredsställd med det svar som statsrådet har lämnat, och jag ber att få tacka honom för detta.

Den arbetsgrupp som statsrådet talar om var väl inte tillsatt för en månad sedan när vi i naturvårdsverket tog upp problemen. Självfallet kunde jag, eftersom jag själv sitter i rådet, begära att naturvårdsverket mera allvarligt tar upp detta i en arbetsgrupp. Jag är emellertid på det klara med att detta är ett så viktigt område att det måste intensivt behandlas. Det kan ju inte vara riktigt att när man skall skydda sig mot oljan använda medel som innebär en större fara än oljan i sig själv. Vid oljekatastrofen i Skåne för något år sedan samlade man ihop alla slags preparat man kunde få tag i, och sedan slängde man ut dessa därför att man befann sig i en paniksituation. Och det kan jag förstå. Men vi måste också lära oss hur vi skall ta hand om oljeskadorna utan att skapa andra svåra skador. Förhållandet var detsamma vid den engelska kusten.

Det har också visat sig att om man inte kan komma fram till ett vettigt avtal angående utsläpp av olja, så löser man aldrig dessa problem. Olyckshändelser kan ske, men ännu har man inte klarat av att åstadkomma enhetliga bestämmelser länderna emellan. Man har fortfarande rätt att släppa ut olja från fartyg i gång i en viss kvantitet och på ett visst antal sjömil avstånd från kusten. Det har också visat sig att planktonförändringar skett i Sargassohavet, vilket börjat förändra floran där, som dock betyder så oändligt mycket för djurlivet.

Inte heller har det gått att träffa ett ordentligt avtal med Östersjöländerna. Det hänger bl. a. samman med att ett av länderna, Östtyskland, använder sig av sådana argument som att det landet inte är en av Sverige erkänd stat och att det

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professurer

därigenom föreligger svårigheter att göra upp ett ordentligt direkt avtal.

Det gäller alltså här — och det är jag mycket tacksam över att statsrådet sagt i sitt interpellationssvar — att i möjligaste mån använda sig av biologiska medel. Vi har i dag ett vanligt enkelt medel i form av torv. Vi har också möjlighet att använda den svenska barken att finfördelad från flygplan släppas ut i havet för att på det sättet samla upp olja. Men det fordras ett mekanisk-tekniskt system för att klara detta.

Överallt börjar man nu inse nödvändigheten av att syna de kemiska medlen. Detta är fallet också på jordbrukets och skogsbrukets områden. Jag är också mycket tillfredsställd med att man försöker hålla tillbaka DDT. Trots att jag sysslar med skogsfrågor, är jag glad över att man bara i begränsad utsträckning tillåter DDT vid plantering och inte alls vid besprutning av timmer; vi får ta vissa skador på timret för att undvika skadeverkningar av bekämpningsmedlen.

Jag kan tala om för herr statsrådet — jag tror att det är en nyhet — att försvarets fabriksverk och ett enskilt företag i detta land arbetar med ett medel från Ryssland som eventuellt kommer att kunna ersätta DDT. Ryska vetenskapsmän har ställt sig till förfogande för att medverka vid de experiment som skall ske, och på domänverket är man beredd att företa dessa undersökningar. Det är till skillnad från DDT ett biologiskt medel som alltså bryts ned; DDT kan i nästan oändlig tid utgöra en hälso-risk.

Jag anser alltså, herr statsrådet, att vi behöver allt fler biologer i detta land som kan studera vad som händer och sker och som kan skaffa oss nedbrytbara medel, vilka naturen själv så småningom assimilerar. Detta gäller inte minst på jordbrukets område. Jag vet att jag berör en mycket känslig fråga när jag nu säger att jag tror att det är felaktigt att använda så stora doser av

konstgödsel och andra biokemiska medel som man i dag gör i jordbruket. I Schweiz och södra Tyskland är man nu på inte mindre än 700 gårdar sysselsatt med försök att i stället använda biologiska medel, d. v. s. konstgödselmedel som man tar ur havet: alger, algomin och andra preparat. Om dessa försök lyckas skulle vi slippa använda alltför stora doser av starka konstgödselmedel, som i allmänhet, i varje fall till vissa delar, inte längre är naturprodukter. Med hänsyn till den stora erfarenhet och kunnsighet som finns här i landet på forskningsområdet skulle det vara utomordentligt tillfredsställande om vi finge tillfälle att göra en verklig undersökning av resultatet på försöksgårdarna i Schweiz och södra Tyskland. Om naturvårdsverket och jordbruksdepartementet kunde medverka till att man finge en uppfattning om hur dessa nya medel fungerar och om de synpunkter som vetenskapsmännen där framlägger är riktiga, så vore det värdefullt. Medlen i fråga finns i Sverige och börjar importeras i allt större utsträckning. Vissa gårdar använder dem som ett komplement till konstgödseln.

Människan har enligt mitt förmenande fått sitt förstånd för att hjälpa naturen att upprätthålla en viss lagbunden ordning, och det är vår uppgift att göra det. Jag ber ännu en gång att få tacka statsrådet för det mycket positiva svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professurer

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han vill redogöra för vilka

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professorer

omständigheter som kan motivera Kungl. Maj:t vid utnämning av professor att, så som ibland sker, frångå den uppfattning, som redovisats av samtliga instanser som haft att avge yttranden eller sakkunnigutlåtanden. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

De omständigheter som avgör vem som är den för en tjänst lämpligaste varierar självfallet från fall till fall, och på frågan kan därför inte ges ett generellt svar. Om i ett fall finns skiljaktiga meningar bland de sakkunniga och inom övriga berörda instanser är utgångsläget inför Kungl. Maj:ts prövning väsentligt skilt från det fall då samtliga instanser är överens och därtill enhälliga.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min interpellation. Jag känner inte något större behov av någon polemik mot de korta meningarna i svaret, i varje fall inte mot den första av dem. Men det är klart att jag hade önskat, att statsrådet närmare velat utveckla tankegångarna kring denna problematik, ty att det är en problematik antar jag att statsrådet håller med mig om.

I den första meningen i svaret talas det om att de omständigheter som avgör vem som är den lämpligaste för en tjänst varierar från fall till fall. Det är alldeles självklart. Jag förstår väl att det är så. Det är liksom ingenting att tala om.

Den andra meningen verkar också vid första påseendet vara lika självklar, men när man ser litet närmare på vad statsrådet där har sagt, finner man att så ingalunda är fallet. I den meningen står det att om det i ett fall finns skiljaktiga meningar bland de sakkunniga och inom övriga berörda instanser är det väsensskilt från de fall då man är

överens överallt både inom och mellan de olika instanserna. Men det är väl detta att det inte finns några skiljaktiga meningar mellan de olika instanserna som gör det väsensskilt från de fall när delade meningar råder.

Statsrådet talar om oenighet inom berörda instanser. Det tyder på att det för statsrådets del skulle vara särskilt svårt att bedöma frågor där det föreligger oenighet inom de olika instanserna. Då är det väl, såvitt jag förstår, särskilt grannlaga frågor, där de sakkunniga och de olika myndigheter som haft att bedöma saken har vägt för och emot och fram och tillbaka men till slut ändå kommit fram till en mening. Om slutsatsen i alla fall har blivit densamma i de olika instanserna, föreställer jag mig att det för någon som icke är sakkunnig på området är alldeles speciellt svårt att ha någon avvikande mening.

Varför har vi över huvud taget ett sakkunnigförfarande när det gäller professorstillsättningar och varför får de olika instanserna yttra sig? Det är väl just därför att det ofta gäller så svåra frågor. Man behöver vara mer eller mindre sakkunnig på området för att kunna ha en sakligt grundad mening. Jag förstår inte hur det är möjligt att utan att lita till de olika sakkunniguppfattningarna inta en ståndpunkt som helt avviker från den som de berörda instanserna har kommit fram till. Det måste i varje fall vara särskilt uppseendeväckande omständigheter som motiverar ett sådant avsteg.

Det är verkligen inte något förklevande om jag säger att ett statsråd måste ha de svårigheter som alla lekmän har när det gäller att uttala sig om så specialiserade ämnen som det ofta är fråga om. Tänk t. ex. på sådana ämnen »radiofysik, särskilt medicinsk röntgenteknik», eller »kirurgi, särskilt transplantationskirurgi» eller »medicin, särskilt njursjukdomar» — nog måste det väl vara svårt för den som inte är spe-

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professorer

cialist på området att bilda sig någon bestämd mening vem som är den skickligaste och kunnigaste och därför bör erhålla befattningen.

Naturligtvis kan man behöva ta hänsyn av annan art än vem som besitter de största kunskaperna och har de bästa förutsättningarna att klara det specialiserade ämnet. Det kan gälla skäl som den tillsättande styrelsen bäst förmår bedöma. Jag har upplevt vid tillsättningar av olika slag — inte bara professorstillsättningar — att man tar stor hänsyn till den tillsättande myndigheten, och jag tror att vi allmänt har stor respekt för att så sker.

Om nu den tillsättande myndigheten har en klar mening som stöder de sakkunniga, kan ändå en allmän opinion gå emot denna mening, och man kanske vill ta andra hänsyn som inte har med de kvalificerade förutsättningarna för tjänsterna att göra. Men om också den allmänna opinionen klart och entydigt visar samma riktning som de olika bedömande instanserna, blir man inte *litet* frågande, utan *mycket* frågande inför vad det är för mening med hela förfarandet, om resultatet ändå blir annat än den entydiga opinionens.

Låt mig för att belysa denna problematik anföra ett exempel! Vi antar att A och B konkurrerar om en professur. Den tillsättande styrelsen uttalar klart att den vill ha A. I fakulteten röstar 27 av 29 för A, och av de sakkunniga som avger utlåtandet vill 2 av 3 förorda A. Så skall universitetskanslersämbetet yttra sig, och ämbetet säger att A bör få professuren. Då blir man naturligtvis förvånad om det ändå är B som till slut får professuren.

Jag lämnar nu åsido alla de mycket otillfredsställande konsekvenser det kan ha för enskilda att — förlåt att jag säger det — i onödan behöva ställa om sig (det kan gälla både A och B) och flytta över landet på ett sätt som de inte önskar. Men det lämnar jag därhän, även om det verkligen kan finnas

skäl att också ta hänsyn till enskilda.

Ävenså lämnar jag därhän de eventuella konsekvenser det kan ha för dem som kan vara involverade på ett eller annat sätt och som utgår ifrån att efter en sådan förkrossande entydig inriktning hos olika instanser man faktiskt kan planera med utgångspunkt i att det endast kan gå på ett enda sätt.

I stället vill jag fråga statsrådet Moberg: Är ett sådant fall som jag här skisserat av den typ statsrådet talar om i sitt svar och som är väsentligt skilt ifrån de fall där samtliga instanser är överens och därtill enhälliga? Det skulle vara av intresse att få den frågan litet närmare belyst. Det skulle säga mera än det givna svaret. Över huvudet taget har ju statsrådet inte tagit upp eller närmare utvecklat något fall liknande detta.

Som jag sade förut är det naturligt att ett sådant här resultat väcker en stor andran varje gång det inträffar. Jag anser det självklart att det inte kan vara så att värdet av utlåtanden från sakkunniga — om de representerar olika nordiska länder — blir olika därför att dessa experter alltså inte är svenskar. Självfallet är det också fullständigt uteslutet att sakkunnigas eventuella olika politiska meningsinriktningar skulle ge olika värde åt deras sakkunnigutlåtanden.

Men har det någon betydelse att sakkunniga är specialister på olika fack? Jag har fått många reaktioner i anslutning till min interpellation. Man har på sakkunnighåll reagerat och faktiskt reagerat rätt kraftigt. En av de personer som jag tror ganska ofta anlitas som sakkunnig skriver så här i ett utlåtande som han själv ganska nyligen avgivit:

»Här nedan följer mitt utlåtande, vilket av skäl som framgår senare är av helt annat slag än de jag avgivit vid tidigare tillfällen som sakkunnig, med övervägande betoning på principiella snarare än vetenskapliga synpunkter.

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professorer

Och aldrig tidigare har jag haft en sådan känsla av det meningslösa i att vara sakkunnig.»

Jag har fått flera reaktioner — både skriftligen och muntligen — som går i samma riktning. Detta tycker jag är oroande. Finns det inte en risk för att det blir svårt att över huvud taget få sakkunniga som är beredda att göra den mycket noggranna och penetrerande analys i dessa frågor som man önskar få?

Jag kan säga — det ligger litet vid sidan om detta ämne, men det berör samma problematik — att jag från flera håll inom ämbetsverken har mött reaktioner av liknande slag som dessa sakkunniga har givit uttryck åt. Man känner en viss hopplöshet, när man mycket noggrant arbetar med invecklade frågor och framlägger bestämda förslag, som sedan utan motivering — det behöver ju inte lämnas någon sådan — frångås. Jag tror att det är allvarligt, om det uppstår en misstanke om att det kan finnas något mått av godtycke, som många har sagt, eller maktfullkomlighet, som andra har sagt, vid avgörandet av sådana här ärenden. För att få till stånd en garanti för en fortsatt grundlig och saklig behandling av sådana här ärenden i olika instanser är det enligt min mening viktigt att statsrådet här gör ett uttalande om vilken betydelse olika instanser kan ha.

Självfallet avser jag inte att avkräva statsrådet några allmängiltiga förklaringar där det skulle gälla att binda sig i förväg för konkreta fall. Men jag tycker att det vore oroande om denna känsla av meningslöshet i arbetet för de sakkunniga och för övriga instanser som jag här med ett enda citat — det kunde visnas flera — har velat erinra om, skulle bli den allmänt förekommande. Det finns redan många tydliga tecken härpå, och det kan också finnas risk för att oron sprider sig. Här behövs det faktiskt ett mera seriöst klar-

läggande av principerna än statsrådets korta interpellationssvar.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Som bekant är det utomordentligt vanskligt att diskutera den här frågan på det sätt som fru Nettelbrandt nu gjort här i kammaren, eftersom ju regeringsformen förbjuder en diskussion om konkreta beslut av Kungl. Maj:t. När fru Nettelbrandt försöker kamouflera ett konkret beslut bakom ett exempel där det talas om A och B, kan jag självfallet inte känna mig benägen att gå in på det särskilda fallet. Hon tänker ju på ett speciellt fall där Kungl. Maj:ts beslut varit föremål för viss diskussion i en del av pressen. Jag skall i stället försöka göra ett par principiella påpekanden med anledning av fru Nettelbrandts kommentar till mitt svar.

För det första ställde fru Nettelbrandt frågan om man skulle tolka sista meningen i svaret så, att Kungl. Maj:ts prövning av dessa frågor blir friare om det föreligger skiljaktiga uppfattningar inom olika instanser än om dessa har olika meningar sinsemellan. Om jag förstod fru Nettelbrandt rätt hade hon själv den uppfattningen att möjligheterna till en prövning var större, om det förelåg skiljaktigheter mellan instanserna. Inte heller därvidlag kan man emellertid svara entydigt.

Det beror alldeles på vilka motiveringar som anföres av instanserna — om vi tar fru Nettelbrandts fall — och på motiveringarna inom instanserna om man tar det första fallet. Om en fakultet är enhällig i en fråga och konsistoriet sedan i ett besvärärende har motsatt uppfattning eller är splittrat, är det naturligt att tillmäta fakultetens uppfattning det största värdet, eftersom den självfallet är mest sakkunnig av de båda instanserna. Men det kan också vara så att en ledamot av konsistoriet är speciellt sakkunnig i den fråga det

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professorer gäller, och då tar man självfallet stor hänsyn till vad han anfört.

När det gäller den typ av olikheter som jag i första hand åsyftade, alltså den där det föreligger mycket olika meningar inom instanserna, är det naturligt att vid departementsberedningen mycket noga väga de uppfattningar mot varandra som framförts av sakkunniga inom fakulteten vid de tillfällen då den diskussionen förts.

Fru Nettelbrandt gör emellertid gällande att ett statsråd, som ju är lekman på området i fråga, inte kan bedöma de meningar som framförts och den debatt som förekommit på annat sätt än vad majoriteten av de förslagsställande myndigheterna gjort; jag tolkade fru Nettelbrandts resonemang på detta sätt. Det är emellertid enligt min uppfattning inte rimligt att tolka ett enskilt statsråds begränsning på detta sätt. I så fall skulle ju hela institutet med prövning hos Kungl. Maj:t vara meningslös. Det är i stället självfallet så att man inom departementet i sådana fall har anledning att ägna mycket stor uppmärksamhet åt de olika sakkunnigutlåtandena och inläggen från enskilda medlemmar av fakulteten, och en sådan avvägning sker också i praktiken. Det kan nämligen i en del fall, t. ex. vid förstagångstillsättningen av en tjänst, gälla att tolka vad som i en proposition uttalas om utformningen av viss professur. Det är ingalunda säkert att lekmanförståndet i ett sådant sammanhang skall behöva väga så mycket lättare än sakkunnigförståndet, som fru Nettelbrandt varmt talade för. Vi lekman bör inte, fru Nettelbrandt, avhända oss vår rätt att ha en mening i sådana fall som jag antytt.

Min andra kommentar gäller den antydning som fru Nettelbrandt mot slutet av sitt anförande gjorde om att det skulle föreligga mycket klara tecken på förekomsten av en inte så liten opinion vid universiteten för den uppfattningen, att den uppgift de har egentligen är me-

ningslös därför att det kommer in en mängd synpunkter i prövningen, vilka egentligen inte borde höra dit.

Fru Nettelbrandt har på ett i och för sig skickligt men nära på insinuant sätt antytt att regeringen skulle ha utgått från andra värderingar än dem som är föreskrivna i stadgarna. Det är fel, fru Nettelbrandt. Vi prövar dessa fall helt i enlighet med de bestämmelser som Kungl. Maj:t har fastställt.

Jag känner inte till att det skulle ha utbildats någon opinion av den typ som fru Nettelbrandt talar om. Det har i alla tider funnits och kommer alltid att finnas delade meningar bland sakkunniga i olika instanser om enstaka utnämningsfall. Den striden kommer vi alltid att ha — och gudskelov för att vi har den, därför att det vittnar om att vår vetenskapliga debatt är utomordentligt livaktig och att det finns olika uppfattningar om den ena eller andra insatsens betydelse. Den diskussionen skall vi verkligen inte be att få slippa. Även om den ibland kan få kråkinkelmässiga utslag och former är den väsentlig för att hålla taket högt i den vetenskapliga världen.

Det har däremot utbildats en opinion att de nuvarande formerna för professorstillsättningar börjar bli litet förlegade. Frågan behandlades i forskarutredningens betänkande och några ändringar föreslogs. Vid remissbehandlingen av detta betänkande framgick det mycket klart att det fanns många olika uppfattningar om hur professorstillsättningarna borde gå till, men man kunde inte uppnå enighet om vilka ändringar som borde vidtas. Vi kunde därför inte i samband med propositionen om forskarutbildningens reformering bestämma oss för hur en förändring skulle ske.

Vi har emellertid nu bestämt oss för att inom en nära framtid tillsätta en utredning, som på nytt skall se över förfarandet vid tillsättning av tjänster som professor och biträdande professor. Syftet med utredningen är att få fram

Svar på interpellation ang. de principer som tillämpas vid tillsättning av professorer ett mera förenklat och mer så att säga verklighetstroget regelsystem än det existerande. För en sådan ändring tror jag, fru Nettelbrandt, att en växande opinion finnes.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om att jag med hänsyn till regeringsformen inte har möjlighet att här diskutera något speciellt fall, och jag har heller inte velat göra det. Men jag har velat konkretisera en tänkt situation så att det skulle bli möjligt att ur statsrådet Mobergs svar utläsa ett något mera meningsfullt uttalande än vad interpellationssvaret ger.

Jag skall gärna ändra på dessa siffror — vi kan tänka oss vilka hypotetiska fall som helst. Men det väsentliga är att vi framför oss har ett fall där samtliga instanser efter moget övervägande har kommit fram till samma slutsats, och det med ganska stor enighet. Det är detta förhållande jag vill betona: om man ändock går ifrån den slutsatsen, så måste detta anses anmärkningsvärt.

Det må vara att vi har ett ålderdomligt förfarande när det gäller professorstillsättningarna, det står jag inte främmande för. Statsrådet har ju möjlighet att även därvidlag, trots denna oenighet, framlägga förslag. Men innan vi fått de förslagen tycker jag det är värdefullt om man kan följa den proceduren som vi för närvarande har och även kan se den som meningsfull.

Jag vill tillägga att i det tänkta fall som jag anförde som exempel hade jag inte med att det var något besvärsärendet och inte heller hade jag med att konsistoriet hyste någon avvikande mening jämfört med fakulteten. Enigheten var alltså i mitt tänkta fall betydligt större än vad statsrådet här gjorde gällande.

Vidare sade statsrådet att jag hade antytt att det skulle ha förekommit några andra värderingar än dem man skall följa, om man går efter en strikt

linje. Nej, jag tycker det är värdefullt att här i kammaren få säga ifrån — jag har gjort det och statsrådet gjorde det — att det är alldeles självfallet att inte värderingar av den typ som jag exemplifierade med skall få ha någon som helst betydelse vid tillsättningar av detta slag. Jag har inte heller antytt någon misstanke därom — det vore för orimligt att sådant skulle kunna förekomma.

Jag vill inte att vi såsom lekmän — vare sig vi är statsråd eller enkla riksdagsledamöter — skall avhända oss vår rätt att ha en mening. Men vi måste ändock erkänna att när det gäller mycket specialiserade områden har vi stora svårigheter att verkligen ha en bestämd mening. Det är då man kommer till frågan: Vad är det som spelar roll om man markant avviker från en massiv opinion hos instanserna?

Statsrådet höjde rösten när han talade om de sakkunnigas betydelse. Jag kan förstå att det höjda röstläget är motiverat. De sakkunniga känner säkert ett behov av att få veta sin betydelse. De reaktioner som jag omvittnade har tydligen inte nått fram till statsrådet, men jag antar att statsrådet ändå är beredd vitsorda att det som jag bland annat läste upp ur en offentlig handling är ord som faktiskt är uttalade av någon av de sakkunniga.

Sedan hoppas jag att vi snart får tillfälle att diskutera formerna för tillsättning av professorer. Om statsrådet nu med utgångspunkt från ett fall som liknar men gärna avviker från det tänkta jag här nämnde — välj något annat men med samma slutsatser! — vore detta av stort värde i nuläget.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag vidhåller att det är meningslöst att diskutera s. k. konstruerade fall av den typ som fru Nettelbrandt här tar upp. Det är de motiverade ståndpunkterna som är intressanta och värdefulla att utgå ifrån och disku-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

tera om när meningarna är delade inom olika instanser. Därför, fru Nettelbrandt, skulle det bli en dålig akademisk diskussion om vi skulle förlänga den här interpellationsdebatten med resonemang kring sådana siffror som fru Nettelbrandt här har presenterat.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill gärna hålla med om att det är svårt att föra denna diskussion. Det är inte bara statsrådet som känner den svårigheten, men jag tror att statsrådet med de insikter han har i dessa ärendens behandling skulle ha kunnat ge en fullständigare belysning av problemen än vad han i dagens debatt har givit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet MOBERG, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat chefen för utbildningsdepartementet vilka garantier han kan lämna för att den redan starkt försenade utbyggnaden av Frescatiuniversitetet inte ytterligare fördröjs. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Jag vill till att börja med erinra om att jag i våras redogjorde för Frescati-projektets läge i svar på enkla frågor i första kammaren av herr Wallmark och i andra kammaren av herr Strömberg. Dessutom lämnade jag våren 1968 en ingående redogörelse för samma fråga i ett svar på en interpellation i andra kammaren av fru Nettelbrandt. Slutligen bör, som jag också gjorde i mitt svar i våras, framhållas att redogörelser för utbyggnaden av universitetet i Fres-

cati har lämnats riksdagen i de årliga propositionerna om byggnadsarbeten vid universitetet och vissa högskolor.

Av dessa redogörelser har bl. a. framgått att sex institutionsbyggnader för icke-laborativa institutioner för närvarande uppförs inom den södra delen av området. Kostnaderna för detta byggnadskomplex beräknas till 72,5 miljoner kronor. Enligt byggnadsstyrelsens tidsplan kommer den första av dessa byggnader att tas i bruk i början av höstterminen 1970 och de övriga successivt fram till hösten 1972. När dessa byggnader tas i bruk kommer lokalsituationen att väsentligt förbättras för de icke-laborativa institutionerna vid vilka huvuddelen av universitetets studerande utbildas.

Byggnadsstyrelsen har i höst fått i uppdrag att utföra en om- och tillbyggnad för en matsal inom området. Matsalen, som kommer att få sammanlagt 800 platser, beräknas vara inflyttningsklar samtidigt med den första institutionsbyggnaden.

Med anledning av yttranden över försörjningsplanen för Frescatiområdet, bl. a. av universitetskanslersämbetet, lät byggnadsstyrelsen för ungefär ett år sedan påbörja en översyn av utbyggnadsplanen för området. Sedan bl. a. sträckningen av tunnelbanan inom området klarlagts kunde styrelsen i slutet av maj i år lägga fram förslag till reviderad utbyggnadsplan. Byggnadsstyrelsen har i höst fått i uppdrag att fortsätta planeringen på grundval av förslaget. Bl. a. skall byggnadsprogrammen för bibliotek, restaurang, övriga studentkårlokaler och butiker m. m. överarbetas och förberedande projektering utföras. Dessa nybyggnader avses bli förlagda inom den centrala delen av området.

Den första nybyggnaden inom det norra institutionsområdet kommer att inrymma lokaler för bl. a. högre utbildning och forskning i kemi och beräknas kosta 36 miljoner kronor. Byggnadsstyrelsen har nyligen fått i uppdrag att

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

fortsätta projekteringen av denna byggnad till och med bygghandlingar.

Arbete med förslag till ytterligare nybyggnader för laborativa institutioner inom det norra området pågår.

Jag kan naturligtvis inte nu utlova att opåräknade svårigheter inte kommer att möta i det fortsatta arbetet. Mot bakgrund av det verksamhetsläge som jag här redovisat räknar jag dock med att det skall vara möjligt att i snabb takt fortsätta utbyggnaden av Frescatiområdet.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min interpellation.

Det är ju riktigt som det sägs i svaret att denna fråga har tagits upp vid flera tillfällen under de senaste riksdagarna. Anledningen härtill är att det under den tid som har gått sedan frågorna först väcktes har inträtt inte en relativ förbättring utan en relativ försämring för studenterna. Trots att det har försäkrats om olika aktiviteter, har dessa aktiviteter gått i en så långsam takt att denna relativa försämring har kunnat inträffa. Även detta interpellationssvar ger intryck av att imponerande aktiviteter är i gång, och det är jag tacksam för. Kvar står dock det faktum att läget i dag är ytterst oroande, och jag vet inte hur mycket man vågar förlita sig på att de utlovade aktiviteterna i tid förverkligas.

Situationen för både studenter och lärare har bara fortsatt att försämrats. Studentantalet har ökat under senare tid, och det är naturligtvis en av anledningarna till försämringen. Jag vill gärna erinra om att när planerna gjordes upp, så visste man kanske inte allt som skulle komma att ske på studentområdet under den närmaste tiden och som kunde medföra snabba, ytterligare stora försämringar. Om det blir en fördubb-

lad intagning vid vissa fakulteter, som det har talats om, kommer det att ytterligare skjuta svårigheterna i förgrunden.

Många lokaler som man tidigare har disponerat över här i Stockholm har försvunnit av en eller annan orsak. Lokaltillgången har under det allra senaste året undergått en påtaglig försämring, och det finns olika anledningar till det. En av dem är den alltmer utvecklade vuxenutbildningen, vilket i och för sig är glädjande men också har fått för universitetet negativa konsekvenser. Lokaler som t. ex. ABF tidigare har kunnat tillhandahålla universitetet kan detta inte längre förfoga över, därför att ABF behöver dem just i vuxenutbildningens tjänst.

Statsrådet säger i svaret att det skall byggas en matsal med 800 platser. Det låter inte så dumt, men det är lätt att räkna ut vilka svårigheter som uppstår för dem som skall äta i denna matsal, när de blir 10 000 till antalet. Det finns fortfarande inte och kommer inte heller under den närmaste tiden att finnas något som helst uppehållsrum utöver denna matsal. Något kårhus kan inte stå klart förrän tidigast 1972, och det betyder att studenterna icke har någonstans att hålla till när de inte är på föreläsningar och lektioner.

Det beslut som fattades den 3 oktober i år om särskilt uppdrag till byggnadsstyrelsen att fortsätta planeringen på olika punkter — som nämns i interpellationssvaret — var enligt min mening en besvikelse så till vida som det visar att fortfarande så mycket behöver bearbetas och utredas på nytt.

Man skulle kunna tycka att vi 1969 borde befinna oss i ett annat stadium än just det förberedande utredningsstadiet. Det talas i svaret om att byggnadsprogrammet skall »överarbetas och förberedande projektering utföras». Nog är det väl oroande att man tio år efter det att beslut om Frescati fattades behöver tala om »förberedande projekte-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

ring». Skyndsamhet är verkligen angelägen, och om man i detalj granskar vad som har hänt finner man anledning att stryka under det.

Det beslut som fattades den 3 oktober tog det åtta veckor för departementet att expediera till byggnadsstyrelsen. Detta kan väl inte vara symtomatiskt för snabbheten att arbeta inom departementet? Huvudhandlingarna för nybyggnaden för kemi redovisades för departementet i september 1967, men först i slutet av november 1969 fick byggnadsstyrelsen ärendet tillbaka för handläggning. Med den takten går det inte att handlägga dessa frågor, om läget skall kunna förbättras för studenterna i stället för att bara fortgående försämraras.

Mot denna bakgrund blir man litet oroad över utvecklingen. När jag sedan läser slutklämman i interpellationssvaret blir jag ännu mer oroad. Statsrådet skriver där:

»Jag kan naturligtvis inte nu utlova att opåräknade svårigheter inte kommer att möta i det fortsatta arbetet.»

Ja, det är väl alldeles självklart att opåräknade svårigheter kan inträffa i alla mänskliga förhållanden, och dem får man ha förståelse för. Finns det något som redan nu ger statsrådet anledning att lägga in en sådan här liten brasklapp i interpellationssvaret?

Jag skall inte i dag gå in på någon detaljerad redovisning av alla de problem som studenterna har i nuläget. Jag har gjort det förut här i kammaren, och jag nöjer mig med att upprepa att de svårigheterna har ökat. Jag vill emellertid stryka under det som statsrådet säger i sista meningen i svaret. »Mot bakgrunden av det verksamhetsläge som jag här redovisat», säger statsrådet, »räknar jag dock med att det skall vara möjligt att i snabb takt fortsätta utbyggnaden av Frescatiområdet.»

Mot bakgrunden av takten i verksamheten under den senaste tioårsperioden sedan beslutet fattades finns det enligt

min mening inte anledning att vara alltför förhoppningsfull, men mot bakgrunden av de svårigheter för studenterna som den långsamma takten i arbetet med dessa frågor har orsakat finns det anledning stryka under, att den snabba takt som statsrådet talar om nu också måste bli ett faktum.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Detta ärende är ju en följetong, och vi har alla beklagat att den har behövt bli så lång. Vi vet att de ursprungliga tidsplanerna inte har kunnat hållas. Jag har tidigare försökt redovisa orsakerna härtill. Jag vill upprepa att den mycket höga ambitionsnivå som inte minst universitetets egen ledning har haft och har — i och för sig glädjande — utan tvekan har medfört besvärligheter för de planerande myndigheterna. Jag vill peka på de mycket speciella svårigheter som i detta ärende har uppstått i samband med storstadstrafikens ordnande inom denna del av Storstockholm. Trafikfrågan har varit av avgörande betydelse för byggnadsstyrelsens planering.

Vidare vill jag framhålla att man redan i starten hade otur med den pristävling som ordnades. Tävligen vanns av ett förslag — ett danskt förslag — som sedan visade sig vara tekniskt ogenomförbart.

När regeringen på ett tidigt stadium kom underfund med att det skulle bli väsentliga förskjutningar i tidsplanen, vidtogs den exceptionella åtgärden att man med riksdagens tillstånd lät i innerstaden uppföra två institutionsbyggnader för att lätta på trycket. Dessutom har byggnadsstyrelsen mandat att göra erforderliga förhyrningar.

Nu säger fru Nettelbrandt att det trots de extraordinära åtgärder som har vidtagits har blivit en relativ försämring i lokalsituationen. Hon åberopar särskilt det förhållandet att den glädjande ökningen av vuxenutbildningsaktivite-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

ten i våra skolor har försvårat för universitetet och dess administration att skaffa de reservlokaler som det tidigare kunnat skaffa. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten i detta påpekande. Jag utgår dock från att byggnadsstyrelsen gör maximala ansträngningar för att finna ersättningslokaler. I stort sett torde det också ha varit möjligt för byggnadsstyrelsen att göra det.

Fru Nettelbrandt säger på tal om matsalen att de 800 platser som först nu iordningställts inte kommer att räcka för 10 000 studenter, vilket förvisso är sant. Men jag tror att man den dag då vi har 10 000 studenter där ute har kommit en god bit på väg med det större restaurangprojekt som jag har talat om i mitt interpellationssvar.

Vi är medvetna om att det på matsalsidan tillfälligtvis kan uppstå svårigheter. Skulle det, fru Nettelbrandt, uppstå mycket betydande svårigheter kan jag försäkra att vi kommer att vidta extraordinära åtgärder för att klara den saken, eftersom Frescatiuniversitetet ur den synpunkten ligger besvärligt till. Jag är också övertygad om att alla myndigheter som arbetar med denna fråga har ögonen på den saken.

När det gäller frågan om uppehållsytor vill jag lämna fru Nettelbrandt den informationen, att det i de sex hus, som nu i ganska snabb takt iordningställs i södra området, kommer att finnas ganska betydande uppehållsytor. Vi fick häromdagen till departementet en del detaljer om dessa hus, och därav framgår att inte mindre än 1 900 kvm är avsedda för sådana uppehållsutrymmen. Jag är därför inte lika pessimistisk som fru Nettelbrandt i fråga om studenternas möjligheter att finna uppehållsplatser för t. ex. läsning under mellanpass och vid andra tillfällen då de inte är engagerade i undervisningen.

Fru Nettelbrandt tog vidare upp en del detaljer rörande takten i ärendenas handläggning i departementet. De upp-

gifter som fru Nettelbrandt därvid lämnade var kanske inte i alla avseenden korrekta — i varje fall var de något missvisande. Jag tänker då särskilt på uppgiften om kemikomplexet. Det är nämligen så — och det var det kanske inte så lätt att förstå av min redovisning — att vi inte kunde ge klarsignal för kemikomplexets fortsatta behandling förrän vi fått del av den försörjningsplan som vi fick i våras.

Den spelade ur allmän planeringssynpunkt en sådan roll att vi var tvungna att sammankoppla de ärendena, men vi har ju, fru Nettelbrandt, fortlöpande kontakt med byggnadsstyrelsen beträffande dessa tekniskt mycket besvärliga frågor och byggnadsstyrelsen kan många gånger tjuvstarta sitt arbete i avvaktan på de formella besluten. Detta gäller t. ex. det andra fallet fru Nettelbrandt tog upp, nämligen de åtta vecornas expeditionstid; byggnadsstyrelsen var underhand underrättad om vad som komma skulle. Det var en del speciella omständigheter som sedan gjorde att ärendet kom att fastna så länge i departementet.

»Förberedande projektering» är en teknisk term. Det är kanske inte fullt så konstigt som det låter. Detta begrepp har den innebörden att byggnadsstyrelsen påbörjar projekteringen men har att i samband med den redovisning av vissa andra data som begärts återkomma till kanslihuset med en redovisning innan projekteringen är helt slutförd. Avsikten med detta är att med hänsyn till gällande bestämmelser underlätta för byggnadsstyrelsen att arbeta vidare med projekt av denna storleksordning. Det skulle man inte kunnat göra om vi inte hade fört in det mellanled som här har kallats förberedande projektering; benämningen kan kanske ge en något felaktig bild av vad detta innebär.

Allmänt sett vill jag säga att ingen skulle vara mer tacksam än jag om man tidigare än vad vi är vana vid kunde avbryta diskussionerna med professo-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

terna och universitetsledningen om detaljerna. Då skulle det gå mycket fortare. Vi är emellertid så utomordentligt angelägna om att ha dem med i varje detaljfråga. Detta leder till — och nu anknyter jag till vad jag först sade — att särskilt detta projekt innebär mycket stor arbetsbelastning för byggnadsstyrelsen. Här finns nämligen i och för sig vällovliga ambitioner som man beaktar i mesta möjliga utsträckning.

Om fru Nettelbrandt och jag kunde enas om att gå fram mycket djärvare, tror jag att det skulle snabbare än för närvarande kunna byggas institutioner. Men då tror jag, fru Nettelbrandt, att vi skulle få ganska stort motstånd och mycket kritik från just den kategori människor, som fru Nettelbrandt i samband med förra interpellationssvaret gjorde sig till talesman för.

Slutligen, fru Nettelbrandt: Ni ställde ju frågan om garantier, och därför kände jag mig föranlåten att i slutstycket skriva vad jag skrev, nämligen att jag självfallet inte kan ge några definitiva garantier. Här kan hända saker på arbetsmarknaden och vid den fortsatta detaljplaneringen som ingen människa kan förutse. Dock är det — och det tror jag fru Nettelbrandt i själ och hjärta också tror — inte särskilt välbetänkt att ta de tidigare årens eftersläpningar och fördröjningar till motiv för den pessimistiska syn på framtiden hon gav uttryck för i sina slutord.

Nu har vi — det vet fru Nettelbrandt lika bra som jag — övervunnit de svårigheter som just storstadsplaneringen fört med sig beträffande detta universitet, vilket annars stått färdigbyggt för mycket länge sedan. Låt mig ta Tekniska högskolan i Lund som exempel. Det är en ganska stor anläggning som från planeringsstarten byggdes färdig inom loppet av fem år. Detta kunde ske därför att vi slapp ifrån de speciella bekymmer som föreligger i ett storstadsområde. Nu, när vi kommit förbi dessa hinder i Stockholmsområdet, är

jag övertygad att uppbyggnaden av universitetet där skall gå undan, om det inte inträffar alldeles speciella ting som ingen i dag kan veta något om.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Statsrådet Moberg talade om en följetong som vi alla kan beklaga har blivit så lång. Jag beklagar det med hänsyn till de studenter och lärare som lever under dessa svåra förhållanden. Statsrådet har naturligtvis ännu en anledning till beklagande, eftersom det måste vara irriterande att gång på gång få besvara frågor i detta ämne när utvecklingen under tiden så att säga inte har gått i rätt riktning.

Beträffande statsrådets tal om pessimism och optimism inför framtiden vill jag säga att jag ingalunda är pessimist. Däremot förhåller det sig så att den som är realist måste låta vunna erfarenheter prägla tron på framtiden. Det är därför jag känner mig oroad. Men jag hoppas i alla fall att den här snabba takten i utbyggnaden som statsrådet nämnde nu skall bli förverkligad.

Statsrådet Moberg nämnde också den höga ambitionsnivån hos universitetet som han fann glädjande. Men jag förutsätter att hans uttalande inte bara innebär ett konstaterande av att det är bra som det är, utan att han också ställer sig bakom den intagningspolitik som har förts vid universitetet, så att inte studenterna riskerar att deras möjligheter att studera vid universitetet inskränks.

Det kan väl inte bli fråga om lottning eller någonting sådant?

I och med att vi alla har denna ambitionsnivå har vi också ansvar för att förhållandena där ute blir drägliga.

Statsrådet nämnde någonting om att trafiken i Storstockholm var en av bovarna i dramat. Det tror jag är fullt riktigt, men jag skall inte föregripa den debatt som jag ser att statsrådet Norling väntar på att få ta upp. Jag

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av Frescatiuniversitetet

tror det är befogat att i den nämna också studenternas problem.

Jag vill sedan säga att jag pekade på minskningen av lokalutrymmet som *en* av de många anledningarna till att situationen är så ytterligt besvärande. En annan anledning är att studentantalet stiger, även om intagningen inte ökar, därför att de större studentkullarna blir flera.

Statsrådet Moberg talade om »detaljer» som hade förorsakat arbetet. Jag skulle kunna anföra många exempel, men jag tog bara ett par. Alldeles oavsett vilka omständigheter som ligger bakom tycker jag det är anmärkningsvärt att det skall behöva ta ett par månader innan ett ärende blir expedierat i ett departement. Dessutom kan det finnas andra än byggnadsstyrelsen som är intresserade.

Vad sedan beträffar kontakten med professorerna har jag självfallet samma mening som statsrådet Moberg, att inte bara lärare utan också studenter bör ha möjlighet att påverka planeringen. Den möjligheten vill jag inte inskränka, men jag har svårt att tro att de som verkligen upplever denna besvärande verklighet skulle agera på ett sätt som påtagligt förorsakar arbetet. Jag kan inte tänka mig annat än att de också vill medverka till en skyndsamt behandling.

Slutligen lovade statsrådet Moberg att det skulle vidtas extraordinära åtgärder, om det av något skäl uppstod ytterligare svårigheter. Det låter så enkelt att man skall vidta extraordinära åtgärder, och det låter som om det vore möjligt att i en framtid dra säkra växlar på ett sådant uttalande. Men om det nu är så enkelt att vidta extraordinära åtgärder, skulle jag vilja rekommendera statsrådet att omedelbart vidta dessa extraordinära åtgärder. Situationen har länge varit sådan, att extraordinära åtgärder är befogade.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Vi bör väl diskutera samma saker. Fru Nettelbrandt ställde en speciell fråga, nämligen om de 800 restaurangplatser som nu i första omgången iordningställs skulle räckta till 10 000 studenter, och jag svarade på den frågan. Jag upprepar att, därest den större restaurang som finns omnämnd i mitt svar inte skulle bli färdig i tid och det därför skulle bli svårt för studenterna där ute att få lunch, kommer vi att se till att denna i och för sig mycket väsentliga fråga erhåller en provisorisk lösning. Det har jag sagt förut, och jag upprepar det nu.

Fru **NETTELBRANDT** (fp):

Herr talman! Jag medger att parallellen inte är fullständig. Det är möjligt att det blir enklare att vidta extraordinära åtgärder av detta slag. Men vill inte statsrådet medge att det är befogat att vidta extraordinära åtgärder även när det gäller lokalfrågorna?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! För sista gången: Vi har vidtagit extraordinära åtgärder när det gäller lokalsituationen för Stockholms universitet. Vi lät i mycket snabb takt uppföra två stora institutionsbyggnader i innerstaden. Byggnadsstyrelsen har ett mandat att göra förhyrningar för att klara de problem som uppstår till följd av studenttillströmningen tills de nya byggnaderna är färdiga och inflyttning kan ske.

Låt mig sluta med att säga att situationen nu är den att vi i det södra området snart får utomordentligt rymliga och moderna lokaler. Låt oss, fru Nettelbrandt, gemensamt hoppas att det då inträder den ljusning i läget, som vi alla önskar Stockholms studenter och lärare.

Fru **NETTELBRANDT** (fp):

Herr talman! Jag hoppas att man i departementet i fortsättningen skall

Svar på interpellation ang. järnvägsförbindelser till vissa industrier i Norrland

arbeta så snabbt att det blir befogat att sätta punkt för frågandet i riksdagen. Det är min förhoppning att denna följetong inte skall behöva få flera kapitel, men det blir beroende av om man kommer att arbeta i samma takt som hittills eller i en godtagbar takt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. järnvägsförbindelser till vissa industrier i Norrland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Sellgren har frågat mig dels om jag avser utreda frågan om framdragande av järnväg till vissa industrier i Husum, Köpmanholmen, Rundvik och Hörnefors, dels om jag anser att dylika bandelar i Norrland skall fylla kravet på full kostnadstäckning.

En spåranslutning till samtliga ifrågavarande orter skulle närmast innebära en förlängning av den s. k. ostkustbanan.

Denna fråga har tidigare undersökts ett flertal gånger. Den beräknade transportekonomiska lönsamheten av ett sådant projekt har dock visat sig klart otillräcklig.

Undersökningar av vissa delutbyggnader har också gjorts. Bl. a. har försättningsarna för ett industrispår till Husum från Örnsköldsvik undersökts utan att lönsamhet kunnat påvisas.

De förändringar i transportbehoven som hittills har inträffat tyder inte på att någon annan slutsats beträffande lönsamheten av en utbyggnad av ostkustbanan för närvarande är motiverad. SJ bevakar dock självfallet utvecklingen och är redo att ta upp frågan

på nytt om projektet eller delar därav skulle få ökad aktualitet.

Vad jag här anfört utgör delvis svar också på herr Sellgrens andra fråga.

Enligt målsättningen för SJ:s verksamhet skall vid bedömning av eventuella investeringsinsatser i botten ligga en företagsekonomisk kalkyl. Vid tillämpningen av de trafikpolitiska riktlinjerna kan och bör emellertid också lokaliserings-, arbetsmarknads- och allmänt näringspolitiska målsättningar beaktas. Trafikpolitiken skall sålunda kunna medge arrangemang som gör det möjligt att få samhällsmotiverade transporttjänster utförda av trafikföretag med ett principiellt kostnadsansvar för sin verksamhet. De kostnader som följer av sådana arrangemang bör därvid redovisas öppet så att deras berättigande kan bedömas. Om t. ex. en lokaliseringspolitiskt motiverad insats sedan skall göras genom att bygga ut vissa transportförbindelser eller i annan form får emellertid bedömas från fall till fall med hänsyn till de effekter olika åtgärder kan beräknas få för de berörda områdena.

Vidare anförde:

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det till vissa delar välvilliga svaret på min interpellation.

Herr statsrådet gör i sitt svar tre distinktioner: för det första att en spåranslutning till de nämnda orterna Köpmanholmen, Husum, Rundvik och Hörnefors närmast innebär en förlängning av ostkustbanan och att ett sådant projekt betraktas som transportekonomiskt olönsamt; för det andra att även en förlängning av bandelen till Husum undersökts utan att lönsamhet kunnat påvisas; och för det tredje att vid den slutliga bedömningen av ett projekt av denna art bör — förutom de företagsekonomiska kraven — även beaktas lokalise-

Svar på interpellation ang. järnvägsförbindelser till vissa industriorter i Norrland
rings-, arbetsmarknads- och allmänt näringspolitiska målsättningar.

Även om många i årtal drömt om en förlängning av ostkustbanan och inte så få alltfört gör det, håller jag med kommunikationsministern om att utsikterna att förete en från transportekonomisk synpunkt hållbar grund torde vara små i dag. En sådan utbyggnad måste motiveras från helt andra utgångspunkter. Det är mot den bakgrunden jag interPELLERAT angående måttliga förläggningar av befintligt bannät för att bättre kunna tillfredsställa trafikförsörjningen till vissa betydande industriorter utmed kustbandet. Att det av kommunikationsministern skulle uppfattas som »närmast innebära en förlängning av den s. k. ostkustbanan» är väl en överdrift eller kanske en liten tillspetsning. Om det pärlband av industriorter jag nämnt i min interpellation samtidigt kan ingå som stationer vid en eventuell framtida utbyggnad av ostkustbanan är ju detta enbart ett plus.

När kommunikationsministern i sitt svar nämner Husum, antar jag att detta beror på att den sträckan sannolikt befinner sig närmast möjligheterna till transportekonomisk lönsamhet. Den omnämndes också i propositionen 102 år 1956 angående anläggande av järnvägsspår till Karlsborg. Båda dessa linjer bedömdes av järnvägsstyrelsen som olönsamma. Det kan därför vara på sin plats att påpeka att i 1969 års separatredovisning av SJ:s trafiksvaga bannät har bandelen Morjärv—Kalix hänförs till den lönsamma delen av bannätet, trots att trafikintensiteten stannar vid 268 000 bruttotonkilometer per bankilometer, d. v. s. ligger långt under stipulerade 2 miljoner bruttotonkilometer per bankilometer. Linjen Mellansel—Örnsköldsvik redovisade samma år 933 000 bruttotonkilometer per bankilometer men räknas likväl till den trafiksvaga delen av bannätet.

Orsaken till att Morjärvbanan, som alltså uppnått endast en sjundedel av

minimikravet, undantagits uppges vara att den inte belastas av olönsam persontrafik. Siffrorna talar för att en ökning av godsmängden, kanske t. o. m. en måttlig sådan, är det snabbaste sättet att höja lönsamheten. För fullständighetens skull vill jag nämna, att den angivna redovisningen avser driftunderskottet på de trafiksvaga bandelarna; förräntningen av det nedlagda kapitalet inräknas inte, om jag fattat saken rätt.

Med erfarenheterna från Morjärvbanan borde det vara motiverat att på nytt pröva frågan om framdragande av järnvägsspår till Husum. Linjen är i princip påbörjad i och med att industrispår redan lagts ut, och det torde inte återstå mer än 20 kilometer fram till Husum. Vid en sådan prövning bör givetvis även medräknas de tillskotts-kvantiteter som kan bli aktuella vid tillkomsten av järnvägsspår.

I pressen har nyligen meddelats att förhandlingar pågått mellan SJ och industriföretaget i Rundvik om järnvägstransporter från Örnsköldsvik. Enligt denna uppgift skulle en sådan lösning vara förmånligare än omlastning i Nyåker. Från transportteknisk synpunkt torde alternativet ha givna fördelar. Det synes alltså vara motiverat att anta att en förlängning av bandelen till Husum kommer att innebära fördelar även för Rundviksindustrin, och linjen kan så småningom möjligen förlängas till Rundvik.

Ännu en del av ostkustbanan har därmed lagts ut, men detta hindrar inte att trafikförsörjningen på detta område även i fortsättningen kan tryggas på ett tillfredsställande sätt genom stambanan, i synnerhet sedan vi fått kortare transporttider för den södergående trafiken. För närvarande är nämligen de norrgående godstransporterna mer än dubbelt så snabba som de södergående mellan Stockholm och vissa stationer i Norrlands kustland. En ändring på den punkten är aviserad till nästa år.

Kommunikationsministerns koppling

Svar på interpellation ang. järnvägsförbindelser till vissa industriorter i Norrland

av frågor av denna art till lokaliserings-, arbetsmarknads- och allmänt näringspolitiska målsättningar delar jag helt och hälsar statsrådets uttalande i det fallet med största tillfredsställelse. Det sammanfaller också med de önskemål som jag under riksdagens vårsession framförde till förra kommunikationsministern i samband med en trafikpolitisk interpellation.

I den lokaliseringspolitiska debatten har gång på gång fastslagits att grunden för det framtida näringslivet i Norrlandslänen kommer att utgöras av våra basindustrier. Den dominerande råvaran kommer från skogen, och utvecklingen mot alltmer långtgående förädling av skogsråvaran har ännu inte nått sin slutpunkt. Då är det också betydelsefullt att trafikförsörjningen ordnas på sådant sätt att utvecklingen inom dessa industrier främjas. Transportkostnaderna har stor andel i råvarupriset och påverkar starkt lönsamheten. Som jag antytt i min interpellation åsamkas skogsindustrier, som saknar anslutning till järnvägsspår, höga transportkostnader bl. a. på grund av omlastningsarbeten. Skäl talar för att sådana industrier med måttligt avstånd till det ordinarie bannätet bör få direkt järnvägsanslutning genom förlängning av bansträckorna.

Mot bakgrund av vad jag här anfört angående Morjärv—Kalixbanan kan man anta att SJ genom den ökade godsmängden får kostnadstäckning för hela den förlängda bandelen Mellansel—Örnsköldsvik—Husum. En utbyggnad av järnvägsnätet inom detta område påverkar även sysselsättningen inom regionen, som redovisar en ganska kännbar arbetslöshet. Enligt länsplan 67 väntas en fortsatt nedgång av befolkningstalet ännu några år, men man förutsätter att trenden sedan brytes för att mot mitten av 1970-talet följas av en uppgång på grund av förbättrade konjunkturen och verkningar av lokaliseringspolitiska åtgärder. Under mellanperioden hade det givetvis varit lämpligt att förbättra nöd-

vändiga kommunikationsleder, vilket i sin tur kräver förberedelser i form av utredningar, så att arbetet kan påbörjas vid lämplig tidpunkt.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört vill jag fråga kommunikationsministern, om det inte vore skäl att ånyo pröva frågan om utbyggnad av järnvägsnätet i norr åtminstone fram till Husum.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Jag vill med anledning av herr Sellgrens jämförelser med andra banor och hans anknytning till resonemanget om olönsam trafik konstatera följande.

Jag känner inte till bakgrunden till och resonemangen kring exempelvis Morjärv—Kalixbanan. Alla järnvägslinjer som går med förlust tillhör emellertid som bekant inte det olönsamma bannätet, för vilket SJ erhåller bidrag. En rad sådana järnvägslinjer står fortfarande kvar under beteckningen affärsdrivande linjer, och SJ får således driva dessa bandelar såsom komplement till affärsbananätet.

Beträffande frågan om eventuella initiativ från mitt håll i dessa angelägenheter vill jag hänvisa till vad jag framhållit i mitt interpellationssvar, nämligen att det är SJ som bevakar dessa förhållanden. Det är SJ:s uppgift — självfallet bland många andra — att följa utvecklingen, och man är inom företaget, såsom jag framhöll i svaret, beredd att ta upp frågan på nytt, om det nämnda projektet eller delar av det skulle få ökad aktualitet.

Rent allmänt, herr Sellgren, gäller emellertid att statens järnvägar vid utarbetandet av förslag till olika transportlösningar ofta funnit det vara mest ekonomiskt med en kombination av järnvägstransport och lastbilstransport. I takt med att containerterminaler byggs ut och transporthantering i övrigt rationaliseras ökas nämligen möjligheterna att genom biltransport och rationella

Svar på interpellation ang. järnvägsförbindelser till vissa industriorter i Norrland
omlastningsanordningar minska de totala kostnaderna för industriföretagens transportbehov.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! När jag drog in frågan om det olönsamma bannätet i resonemanget och jämförde sträckan Morjärv—Kalix med sträckan Mellansel—Örnsköldsvik var jag fullt medveten om att jämförelsen endast gällde en del av det olönsamma bannätet. 55 procent av det totala bannätet inom SJ tillhör det olönsamma bannätet, och dessa 55 procent handhar endast 7 procent av SJ:s totala godsmängd.

Det var oerhört intressant att av separatredovisningen notera att en liten bandel, vilken dessutom är den sista som har byggts och det med tveksamhet, är motiverad från rent driftsekonomisk synpunkt. Ändå har denna bandel inte nått upp till minimikriteriet i fråga om trafikintensitet, nämligen minst 2 miljoner bruttotonkilometer per bankilometer. Från den synpunkten menar jag att om exempelvis banan Mellansel—Örnsköldsvik skulle förlängas till Husum och därmed godsmängden på denna sträcka ökas, kan detta jämte ökningen av intäkterna totalt sett leda till en lönsamhet för denna bandel.

Jag tycker att kombinationen bil—järnväg är helt riktig. Järnvägarna går inte överallt, och man kan exempelvis inte dra fram bandelar till alla avverkningsplatser, utan det måste bli fråga om en kombination bil—järnväg—bil—det håller jag fullständigt med om. Därigenom avlastas också tung trafik från landsvägarna.

Det är klart att man här måste göra en värdering och undersöka hur mycket SJ vid en förlängning av bansträckorna och ett övertagande av ytterligare godsmängder kan få ut i fraktkostnader samt därefter jämföra detta belopp med vad industrin i dag betalar i fraktkostnader. Om man räknar in de tillskottskvanti-

ter som kan komma i fråga, tror jag att det skulle bli en mycket intressant jämförelse.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Eftersom herr Sellgren förde in separatredovisningen i resonemanget, vill jag utan att gå in på det enskilda fallet erinra om att separatredovisningens främsta uppgift är att ge underlag för fastställandet av statens driftbidrag till SJ för olönsam järnvägstrafik. Redovisningen skall ge svar på frågan vilken resultatförbättring som uppstår för SJ, om hela det olönsamma järnvägsnätet läggs ned, och man åsyftar primärt inte någon uppdelning på olika bandelar.

Beräkningsmetodikerna är vidare sådana att separatredovisningens resultat inte kan appliceras på frågan om nyanläggning av industrispår. Bedömningen därav måste baseras på en företagsekonomisk kalkyl för just det aktuella objektet.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag är i princip med på statsrådets resonemang, att SJ skall följa upp denna fråga och ta nya initiativ, om SJ finner att motiv föreligger för en utbyggnad. Men eftersom det är angegläget att skapa sysselsättning för människor där uppe i norr, att få till stånd lokaliseringsobjekt o. s. v., så anser jag det värdefullt med kontakt från båda hållen—i detta fall från såväl kommunikationsdepartementet som SJ. Det är kommunikationen däremellan som jag gärna ville framhålla betydelsen av i detta sammanhang.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. transporten av styckegods till och från järnvägsstation

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Dahlgren har frågat mig vilka åtgärder som vidtagits i syfte att inordna lastbilsägare som tidigare svarat för transporter till och från järnvägsstation i organisationen med utvidgad ortforsling. Herr Dahlgren har vidare frågat mig om jag är beredd medverka till att systemet med utvidgad ortforsling ger landsbygden en med tätorterna likvärdig service.

De åkeriföretag som i dag utför transporter till och från järnvägar för SJ:s kunders räkning har en relativt liten andel av den forslade godsmängden. Den utvidgade ortforslingen innebär därför att arbetsuppgifter förs över huvudsakligen från firmabilar till forsling i SJ:s regi.

Som huvudentreprenör för den utvidgade ortforslingen fungerar SJ:s dotterbolag Svenska lastbil AB (Svelast) och GDG Biltrafik AB samt i övre Norrland åkeriföretag som utsetts genom medverkan av Svenska lasttrafikbilägareförbundet.

Den utvidgade ortforslingen innebär alltså att arbetsmängden totalt sett ökar för de inhyrda åkarna vid SJ och dess dotterbolag.

Beträffande frågan om hemforsling på landsbygden hör till bilden att SJ redan i dag i stor omfattning utför direktforsling av gods med bil till och från större kunder. Jag vill också erinra om att den utvidgade ortforslingen inte bara kommer storstadsregionerna till godo. Programmet för utbyggnad av denna service omfattar sålunda ett 50-tal orter i olika delar av landet. I vilken utsträckning en ytterligare utvidgning av ortforslingen kan

komma att ske får bli beroende av SJ:s pågående ekonomiska och servicemässiga överväganden.

Vidare anförde:

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret.

I min interpellation hade jag påpekat att det är angeläget att de företagare som nu ägnar sig åt fraktransporter, som SJ eller Svelast senare skall bli huvudman för, inordnas i det nya systemet. Jag är något tveksam om innebörden av statsrådets svar på den punkten. Statsrådet säger att det är en relativt liten andel av transporterna som dessa av mig åberopade trafikföretag utför i dag, att den utvidgade ortforslingen i huvudsak innebär att man överför arbetsuppgifter från firmabilar till forsling i SJ:s regi samt att man totalt sett ökar arbetsmängden för de inhyrda åkarna vid SJ och dess dotterbolag. Det finns ingen anledning att ifrågasätta riktigheten av dessa uttalanden. Men jag blir tveksam när jag jämför detta svar med en skrivelse som har utgått från SJ:s centralförvaltning. Där redogörs för den utvidgade ortforslingen och man redovisar orter, huvudentreprenörer och underentreprenörer. För Stockholm exempelvis anges att Svelast är huvudentreprenör, men i motsats till vad fallet är för andra orter finns inga underentreprenörer angivna. Av skrivelsen får man därför den uppfattningen att Svelast ensamt skall svara för all ortforsling inom Storstockholmsområdet.

Nu finns det inom detta område många privata åkeriföretag som i årtal haft som huvudsaklig inkomstkälla att utföra just sådana transporter som Svelast i fortsättningen ensamt avses utföra. Jag har också kännedom om att dessa åkeriföretag, enskilda eller sammanslutna i åkeriföreningar, inte har

Svar på interpellation ang. transporten av styckegods till och från järnvägsstation

inbudits att ingå i det nya systemet. Några förhandlingar har inte förts — det har inte ens gjorts försök till sådana. Det är underligt att så inte har skett; det är illa om man har för avsikt att genom ett nytt system beröva dessa företagare deras nuvarande inkomstmöjligheter.

Jag vågar tro att herr statsrådet och jag i princip har samma uppfattning när det gäller den utvidgade ortforslingen, nämligen att SJ skall tillföras en större fraktgodsmängd genom den serviceinsats som man nu tillskapar och att därigenom SJ:s bärighet skall öka. Samtidigt är det dock viktigt att kapitalinsatsen blir så rimlig som möjligt genom att man utnyttjar den transportkapacitet som redan finns uppbyggd i de nu fungerande åkeriföretagen. Jag vågar också tro att vi är överens i den delen, med hänsyn till den diskussion vi så sent som förra veckan förde om möjligheten att rätt utnyttja den transportkapacitet som finns.

Jag skulle därför mycket uppskatta om statsrådet ville precisera sitt svar, när jag nu ställer några följdfrågor. För det första: Kommer befintliga åkeriföretag, som sysslar med frakter av typ ortforsling, att på villkor som man kan komma överens om erbjudas att bli underentreprenörer till Svelast inom exempelvis Stockholmsområdet? För det andra: Kommer det att vara möjligt för enskilda personer som godsmottagare att själva eller genom ombud avhämta sitt ankommande gods vid järnvägsstationen?

Vad sedan gäller statsrådets svar om hemforsling på landsbygden förstår jag väl svårigheterna, men de är stora även för de människor som bor kvar där, speciellt i glesbygden. Det gäller sannernligen att vi hjälps åt för att finna lösningar som kan mildra dessa svårigheter.

Det nya i ortforslingssystemet är, såvitt jag förstår, att den höjda frakt-

taxan gör det möjligt att forsla godset från avsändningsstationen fram till mottagarens dörr i de fall där frakten är betald av avsändaren. Ett sådant system är lättast genomförbart inom tätbebyggda områden, men jag skulle kunna tänka mig att SJ hade så mycket fraktsamarbete med sina egna och privata busslinjer att gods — naturligtvis i mängder som kan transporteras med buss — skulle för den avgift som redan är betald av avsändaren kunna forslas med ordinarie busslinje till mottagarens närmaste busshållplats. En sådan åtgärd skulle säkert upplevas som något positivt.

Jag förstår att statsrådet kanske nu inte vill kommentera detta uppslag, och jag vill därför bara uttrycka den förhoppningen att det ändå skall observeras av ansvariga inom SJ och att en sådan åtgärd skulle kunna ingå i SJ:s ekonomiska och inte minst servicemässiga överväganden.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Frågan om resursutnyttjandet kan jag gå förbi, eftersom vi som herr Dahlgren mycket riktigt säger har varit och skall vara överens om denna.

Sedan ställde herr Dahlgren några frågor. Självfallet hoppas vi alla att ortforslingen skall bli en succé. Vi får väl förutsätta att denna verksamhet skall utgöra ett expansivt område som utvecklas i normal och riktig takt. Herr Dahlgren kan inte begära och gör det inte heller, att jag nu i detalj skall kunna tänka mig in i och förutse denna utveckling, men vi får väl som sagt hoppas att den skall bli riktig och expansiv.

Vidare frågar herr Dahlgren om de befintliga företagen på lastbilssidan kommer att få tillfälle att erbjuda sina tjänster i denna verksamhet på ett annat sätt än vad som enligt hans mening framgår av de planer som nu föreligger. Svaret ligger väl i vad jag nyss

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

framhöll: Det beror på den expansion som rörelsen kommer att få. Skulle den gå åt rätt håll, förutsätter jag att de som skall köpa tjänsterna får anledning att se sig om efter transportörer. Jag kan naturligtvis inte säga mer på den punkten heller, utan detta får utgöra svaret på herr Dahlgrens fråga.

Om jag fattade herr Dahlgrens sista fråga rätt, undrade han om det kommer att bli möjligt för folk att hämta sitt gods på järnvägsstationerna i framtiden. Inte heller på den frågan kan jag ge något svar från denna talarstol, ty också den saken har en naturlig koppling till vad jag nyss har anfört, nämligen att man eftersträvar en mer utvecklade från dörr-till-dörr-princip i framtiden än vad som nu är fallet. Följaktligen bör det, såvitt jag förstår, i planerna ligga en tanke om att ett minskat öppethållande på järnvägsstationer skall kunna kombineras med en utökad service från dörr till dörr.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Att jag ställde frågan om huruvida nu befintliga åkeriföretag som sysslar med denna verksamhet skulle engageras även i fortsättningen var närmast beroende på vad statsrådet själv har yttrat i propositionen 155 i år. Statsrådet säger där: »I flera remissyttranden över promemorian har uppmärksamheten fästs särskilt vid de personalproblem som kan vara förenade med ett beslut som innebär att en trafikrörelse måste avvecklas. Jag utgår från att kommunerna i de fall det blir fråga om känner ett starkt ansvar att i första hand söka bereda personalen sysselsättning i den nya trafikrörelsen. I de fall då så inte kan ske, förutsätter jag att de kommunala organen vidtar särskilda åtgärder för att bereda friställd arbetskraft om möjligt likvärdiga arbetsuppgifter.»

Med utgångspunkt i statsrådets egen

uppfattning i denna proposition, som gällde kommunens rätt att överta bussföretag, förutsätter jag att det inte råder någon oklarhet på denna punkt. Om staten eventuellt tar bort arbetsuppgifter för människor som under årtal har sysselsatts inom denna verksamhet bör staten känna sitt ansvar och handla därefter.

I övrigt tolkar jag statsrådets svar på dessa frågor så, att statsrådet och jag är ganska eniga. Vi hyser båda stora förhoppningar på den nya servicen men är medvetna om att det kan bli övergångsproblem som det gäller att handskas varsamt med, inte minst med tanke på alla de människor som nu är sysselsatta i denna verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Ohlin har i en interpellation till statsministern frågat, om regeringen vill medverka till att finansiella förutsättningar skapas för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar, så att nu hotande rubbningar och nedgång i bostadsbyggandet inom Storstockholmsregionen undviks. Då interpellationen närmast synes avse frågan om trafikförsörjningen i Storstockholmsregionen, har den överlämnats till mig för besvarande.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Den principöverenskommelse som år 1964 — under medverkan av en statlig förhandlings- och utredningsman — träffades om den kollektiva närtrafikens ordnande i Storstockholmsområdet skapade ökade förutsättningar för att på sikt planera för regionens fortsatta utbyggnad och utveckling i övrigt. Enligt överenskommelsen skulle staten genom SJ rusta upp järnvägslinjerna närmast Stockholm för pendeltrafik och skaffa ny vagnmateriel. Staten skulle vidare lämna bidrag till tunnelbanornas utbyggnad inom ramen för väg- och gatubyggnadsanslagen.

Överenskommelsen anmäldes i 1965 års statsverksproposition. Därvid framhöll dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet de skäl som talade för att staten aktivt borde stödja en utbyggnad för kollektiv närtrafik av detta slag. Angivna skäl motiverade att s. k. underbyggnad för tunnelbanor i likhet med vad som gällde för vägar och gator gjordes statsbidragsberättigad. Statsbidrag borde därvid kunna utgå med 95 procent av kostnaden för sådan underbyggnad inberäknat marklösen, och medel för ändamålet efter angelägenhetsprövning anvisas från anslagen till väg- och gatubyggnad fr. o. m. budgetåret 1965/66. De i överenskommelsen angivna statsbidragen förutsattes skola rymmas inom ramen för en eljest normal ökning av gatu- och väganslagen till kommuner i Storstockholmsregionen.

Under utskottsbehandlingen av frågan underströk statsutskottet i sitt utlåtande departementschefens uttalande i sistnämnda hänseende. Det framhölls, att den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för bidragsgivningen inte i och för sig avsågs medföra en ökning i den totala medelstilledningen av automobilskattemedel utan främst öppnade möjligheter för en alternativ användning av bidragsmedel i vad av-

såg byggande av tunnelbanor och yttrafikleder. Frihet skulle alltså därvid föreligga att i princip välja det alternativ som ur samhällsekonomiska och trafikekonomiska synpunkter bedömdes som den fördelaktigaste lösningen. Medelstilledningen för väg- och gatubyggnader inom andra delar av landet fick följaktligen ej heller påverkas i negativ riktning.

Våren 1965 utfärdade Kungl. Maj:t förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana, och regeringen beslöt under ettvarvt av åren 1965 och 1966 att reservera 10 miljoner kronor för statsbidrag till tunnelbanebyggen. Dessa belopp kunde inte utnyttjas. Hösten 1966 intogs Järvabanan i fördelningsplanen för statsbidrag till det kommunala väg- och gatubyggnad under perioden 1967—1971 med ett första bidrag år 1967. Samtidigt intogs Botkyrkabanan och Täbybanan i flerårsplanen för byggande av riksvägar i Stockholms län, också med ett första bidrag år 1967. Sammanlagt har t. o. m. år 1969 utgått ca 90 miljoner kronor i bidrag till tunnelbanebyggnad, vilket ungefär motsvarar den utbyggnadstakt som rått sedan 1964 års principöverenskommelse.

I det sammanhanget vill jag erinra om att det här inte bara gäller att skaffa fram de ekonomiska resurserna för att genomföra tunnelbaneprojekten. Det gäller i lika hög grad att skapa tekniska resurser för planering och projektering. Att planering på lång sikt inte är så lätt kan bäst belysas av att man på regionalt håll år 1965 beräknade kostnaderna för Järvabanans underbyggnad till omkring 430 miljoner kronor och att man år 1969 beräknar kostnaderna till omkring 650 miljoner kronor.

Inför den revidering av fördelningsplanen för statsbidrag till det kommunala väg- och gatubyggnad och av flerårsplanerna för det statliga vägbyggnad

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

det som författningsenligt sker i höst har Kungl. Maj:t gett vissa direktiv. När det gäller ramen för planerna har föreskrivits att de skall upprättas med utgångspunkt från en årlig medelstilldelning som motsvarar av riksdagen anvisade anslag för verksamheten under år 1970. Samtidigt har understrukits att detta inte innebär något ställningstagande i förväg till vilka belopp som kan komma att anvisas för varje år under planperioden.

Flerårsplanerna och fördelningsplanen utgör sålunda riktmärken för planeringen av väg-, gatu-, bro- och tunnelbaneföretag. Den takt i vilken dessa företag kan utföras är beroende av i första hand de planerings- och projekteringsresurser som står till förfogande samt av de ekonomiska resurser riksdagen ställer till förfogande för varje år. Endast för år 1970 är anslagen beslutade och byggnadsverksamhetens ram därmed given.

Statsbidrag till byggandet av Täbybanan och Botkyrkabanan skall som jag tidigare nämnt belasta anslagsposten byggande av riksvägar och alltså tas med i flerårsplanerna för byggande av riksvägar i Stockholms län. Vägverket har föreslagit att banorna skall belastas den nya flerårsplanen för åren 1970—1974 med 100 miljoner kronor. Länsstyrelsen har ansett att banorna bör kunna belasta planen med 140 miljoner kronor genom att utbyggnaden av vägarna E 4 och E 18 till motorväg på vissa delar skjuts upp tills vidare. Vägverket har tagit hänsyn till regionens synpunkter och godtagit detta. KSL har emellertid yrkat att ytterligare ca 95 miljoner kronor skall omfördelas till de två tunnelbanorna genom att ett antal större vägprojekt — varav flera utanför KSL-området — skjuts upp. Det har enligt uppgift vägverket inte kunnat gå med på, bl. a. av principiella skäl eftersom tunnelbanebyggandet i dessa fall

inte utgör något alternativ till ifrågasatt utvarande ytttrafikleder.

Järvabanan och Nackabanan skall belasta fördelningsplanen för statsbidrag till det kommunala väg- och gatubyggandet. Vägverket har tidigare föreslagit att banorna skall belasta fördelningsplanen med 215 miljoner kronor. KSL har yrkat en tilldelning med ytterligare ca 115 miljoner kronor, varav ett belopp om ca 95 miljoner kronor skulle erhållas genom en omfördelning från Stockholms stad till KSL. Detta har staden reagerat emot, bl. a. i särskild skrivelse till kommunikationsdepartementet.

Planerna är ännu inte fastställda av vägverket, och diskussioner pågår fortfarande om de belopp som tunnelbaneföretagen skall belasta planerna med på väg- och gatuföretagens bekostnad. Enligt det av vägverket upprättade förslaget till fördelningsplan, som för närvarande är på remiss hos länsstyrelserna, städerna och KSL, har verket räknat med att KSL tilldelas ytterligare 35 miljoner kronor inom totalramen för Storstockholmsområdet. Man kan utgå från att vägverket är lyhört för regionens prioriteringar. Vägverket måste emellertid självfallet följa de riktlinjer som riksdagen fastlagt när det gäller att tunnelbaneföretagen skall rymmas inom en eljest normal ökning av gatu- och väganslagen till Storstockholmsregionen. Vägverket måste ta hänsyn till behoven inom landets alla delar och göra en vidare bedömning — främst när det gäller riksvägarna — än regionen kan göra. I den mån man på regional nivå inte blir enig om fördelningen av de givna planeringsramarna mellan tunnelbanor och ytttrafikleder, ankommer det på vägverket som beslutande organ att göra den nödvändiga helhetsbedömningen. Om sedan t. ex. KSL eller någon stad anser att fördelningsplanen sådan den slutligen fastställts inte tillgodoser

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

deras behov inom ramen för givna riktlinjer och direktiv, finns möjlighet att överklaga vägverkets fastställelsebeslut. Den överklagade planen får då prövas av Kungl. Maj:t.

Vidare anförde:

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret, även om jag känner mig nödsakad att påvisa att det på åtskilliga punkter måste betecknas som bristfälligt och överraskande. Vad saken gäller — det vill jag först understryka — är snarare frågan om bostadsförsörjningen inom hela Storstockholmsregionen än blott en ren kommunikationsfråga, hur viktig denna sak i och för sig än är. Det är inte ett spörsmål för Stockholms stad allena utan för hela regionen, omfattande bortåt ett trettiotal kommuner.

En regering och dess ämbetsverk kan hindra en rimlig bostadsförsörjning och försvara den, om inte de som har ansvaret för kommunikationspolitiken — vägverket och regeringen — visar förståelse för problemets allvar. Jag riktade min interpellation till statsministern, eftersom den berör olika departement. Jag har naturligtvis ingenting emot att kommunikationsministern svarar, men jag hoppas att han är beredd att svara även när det gäller de problem, som på ett framträdande sätt berörs i interpellationen men som inte faller inom hans departements egentliga arbetsområde.

Får jag först säga några ord om behovet av bostäder och om den otillräckliga bostadsförsörjningen inom den växande Storstockholmsregionen. Under de senaste sju åren 1962—68 har ungefär 17 procent av hela antalet inflyttningsfärdiga lägenheter i landet kommit till stånd i denna region. Men här finns mellan 30 och 40 procent av den totala

bostadsbristen i riket. Det är alltså uppenbart att försörjningen med nya bostäder inte anpassats efter bostadsbristens regionala fördelning.

Jag vill slå fast att utgångspunkten för varje diskussion på detta område måste vara den högst otillfredsställande bostadsförsörjningen; detta gäller inte bara ett statiskt läge utan det gäller även själva nyproduktionen. Denna utveckling strider emot den av statsmakterna accepterade tanken att bygandet bör anpassas efter bostadsbristens fördelning och andra omständigheter som konstituerar ett nytt behov av bostäder. Det är inte endast ett otillfredsställande läge. Det har under de senaste sju åren blivit sämre än det var under tidigare årtionden. Under perioden 1951—1961 föll i alla fall 19 procent av den nya bostadsförsörjningen på detta område. Siffran har sedan sjunkit till 17 procent.

Uppenbarligen behövs det krafttag för att öka bostadsförsörjningen i det speciella bostadsområdet som Storstockholmsregionen utgör. En viktig och avgörande förutsättning är naturligtvis en rimlig lösning av kommunikationsproblemet, d. v. s. att kommunikationerna — tunnelbanor och andra — blir färdiga i tid. Som de flesta vet spelar tunnelbanorna en i viss mån strategisk roll för lösningen av detta problem.

Enligt de förutsättningar som låg till grund för den s. k. Hörjelplanen, d. v. s. överenskommelsen mellan de berörda kommunerna, senare samlade i KSL, och statens järnvägar under förmedling av denne statlige förtroendeman, är tunnelbanenäts utbyggnad väsentlig för cirka hälften av bostadsbygandet i regionen under 1970-talet. Det förekommer ett mycket intimt samband mellan tunnelbanebygandet och bostadsförsörjningen i regionen. Jag hoppas att kommunikationsministern är villig att bekräfta detta och bestyrka att han ser

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

på tunnelbanefrågan såsom en fråga som i hög grad också gäller bostadsförsörjningen.

Inom den berörda regionen är man väl medveten om detta samband. Det är därför som man har enats om att överflytta en del medel från gatu- och vägbyggande till utbyggnad av vissa tunnelbanelinjer. Detta innebär uppoffringar för alla de berörda parterna. Vad Stockholms stad beträffar innebär det en betydande återhållsamhet och en verkligt radikal nedskärning av det gatubyggande som man eljest hade kunnat hoppas på, men man anser det vara så viktigt att tunnelbanebyggnaden kommer till stånd att man har gått med på denna nya planering.

I interpellationen underströk jag att en överenskommelse som har tillkommit under förmedling av en av regeringen utsedd förhandlingsledare får en viss tyngd, särskilt som denne förhandlingsledare gjorde en betydelsefull och konstruktiv insats. Det skapade givetvis en förväntan, att statsmakterna skulle inta en positiv hållning till överenskommelsens förverkligande inom ramen för den statliga trafikpolitiken.

Överenskommelsen innebar att staten befriades från de växande förlusterna på statens järnvägars lokaltrafik. I gengäld skulle då staten göra vissa medgivanden beträffande finansieringen av tunnelbaneinvesteringarna: de skulle bli statsbidragsberättigade. KSL har å regionens vägnar fullgjort sina åtaganden.

Observera att utbyggnaden av tunnelbanenätet minskar behovet av en eljest erforderlig upprustning av vägnätet, vilken skulle ha krävt väsentliga statsbidrag. Helt naturligt har KSL liksom kommunerna inom området bedrivit sin planering, bl. a. för bostadsbyggande, i överensstämmelse med denna överenskommelse. Jag kanske bör tillägga att man fann att i runt tal 230 miljoner kronor skulle frigöras för tunnelbane-

byggande, på bekostnad av gatu- och väginvesteringar till motsvarande belopp.

Nu har denna överenskommelse så föga beaktats av berörda statliga myndigheter i arbetet på flerårs- och fördelningsplanen för perioden 1970—1974, att man i själva verket rycker undan grunden för överenskommelsen. Rimligen borde väl i den definitiva medelsfördelningen mellan vägar och tunnelbanor inom regionen avgörande hänsyn tas till den avvägning som kommunerna och KSL ansett bäst svara mot regionens behov inom den preliminärt anvisade ramen.

Det är verkligen ur demokratisk synpunkt en högst allvarlig sak, herr talman, att staten direkt medverkar till uppläggningsplanerna av vissa planer och att kommunernas företrädare sedan kommer överens om hur de skall prioritera olika ändamål men att staten därefter säger att de inte får göra på detta sätt. I själva verket har ju regeringen givit löften om att ge vederbörande kommunala myndigheter rätt att själva göra dessa avvägningar. Jag skall be att få återge vad dåvarande kommunikationsministern, nuvarande statsminister Palme, uttalade i en interpellationsdebatt i maj 1967 med anledning av en interpellation av herr Ullsten: »Genom samordningen av trafikinvesteringarna» — som möjliggjordes genom Hörjelöverenskommelsen — »skapas ökade förutsättningar för att även på längre sikt planera för regionens fortsatta utbyggnad och utveckling i övrigt.» Inga överraskningar skulle alltså behöva uppkomma — möjligen får man anta det vara en tyst förutsättning att inte hela landets ekonomi råkar in i en oförutsedd kris.

Så nämnde dåvarande kommunikationsminister Palme en viss fördelningsplan för Stockholms län, som inte är så intressant i detta sammanhang, och fortsatte: »Vill man prioritera på annat

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

sätt i Stockholmsområdet och bygga litet mindre vägar i stället, så visst får man göra det, om man tycker att det är rationellt att satsa mera på tunnelbanan. Det var ju en av överenskommelsens stora fördelar att den gav de lokala myndigheterna frihet att prioritera olika typer av objekt och att den inte stipulerade att man fick statsbidrag till vägar men inte till tunnelbana.» På den punkten föreligger det inte heller några oklarheter.

Sedan sade herr Palme i en replik till herr Ullsten: »Allt vad herr Ullsten säger om att staten bestämmer är alltså ett meningslöst prat, om man inte vill utnyttja möjligheterna att få en prövning i högre instans, då vi hela tiden utgår ifrån att vi vid prioriteringen, om inte alldeles särskilda skäl talar mot det, skall följa vad de lokala och regionala instanserna föreslår.»

Men den myndighet som företräder staten har en annan inställning. Den honorerar inte alls herr Palmes uttalande utan inskrider och vill ändra den fördelning som regionens kommuner har kommit överens om.

Nu säger statsrådet Norling att man kan utgå från att vägverket är lyhört för regionens prioritering. Detta är verkligen intressant. Ett av de fakta vi diskuterar är ju att vägverket *icke* har visat sig lyhört — herr statsrådet måste väl medge det?

Interpellationen avser bl. a. att klargöra var regeringen står i denna fråga, som är viktig ur kommunikationssynpunkt, ur bostadsförsörjningssynpunkt och ur allmän demokratisk synpunkt. Har ni någon respekt för vad jag vill kalla den länsdemokratiska tanken, som herr Palme skrev under, eller har ni det inte?

Nu säger kommunikationsministern att man ju kan överklaga hos Kungl Maj:t. Men en av huvudavsikterna med interpellationen — det framgår ju fullt

klart — var att vederbörande, som arbetar med dessa problem som är brådskande, skulle få ett besked från regeringens sida. Nu har regeringen haft över en månad på sig, och det är därför naturligt för oss att begära, att regeringen i dag ger besked om hur regeringen ser på frågan, så att de myndigheter som är berörda vet vad de har att utgå ifrån i sitt planeringsarbete och man inte helt i onödan frankallar förseningar, fördröjningar och en sämre transportsituation och mindre bostadsbyggande.

Hur pass allvarliga konsekvenserna blir, om vägverkets förslag skulle ligga till grund för planeringen, har ju belysts i olika uttalanden. Jag vill bl. a. hänvisa till ett uttalande av ledamoten av riksdagens första kammare, medlemmen av socialdemokratiska partiet herr Helge Berglund i hans egenskap av direktör för Aktiebolaget Stockholms lokaltrafik. Han påpekar bl. a. att även om man räknar med en större anslagssumma än vad man nu tydligen enligt regeringen skall göra, kommer man att få allvarliga förseningar vad beträffar färdigställande av de tunnelbanelinjer som är nödvändiga för att man skall kunna tillfredsställa lösa transportproblemen. — Klart är att om man inte får räkna med en större anslagssumma utan måste improvisera andra linjer och starta omfattande anläggningar av busslinjer etc., så får man på olika sätt göra investeringar, som inte eljest skulle ha varit nödvändiga men som nu kommer utanför den planering som man har gjort på grundval av Hörjelöverenskommelsen.

Kommunikationsministern försöker emellertid ge ett litet svar genom att försöka krypa bakom ett tal om resurserna för planering och projektering. Han säger att han vill erinra om att när det gäller utbyggnaden av tunnelbaneprojekten gäller det inte bara att skaffa

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

fram de ekonomiska resurserna utan i lika hög grad att skapa tekniska resurser för planering och projektering. Ja, det är alldeles klart. Men är detta ett argument? Om det är ett argument måste det innebära, att kommunikationsministern vill göra gällande, att dessa tekniska resurser för planering och projektering inte finns, så att även om staden nu inte vill för sin del fullfölja det som man räknade med som resultat av Hörjelöverenskommelsen spelar detta inte så stor roll; det blir i alla fall förseningar.

Men, herr statsråd, jag har verkligen undersökt den saken och vederbörande som är ansvariga för denna planering och projektering bestrider absolut detta. De säger att man har resurser för en planering och utbyggnad i den takt som har varit avsedd. Det går alltså inte att försvara regeringens hållning på den vägen. Med större disponibla ekonomiska resurser skulle man till och med ha kunnat åstadkomma något mer än enligt tidigare planer. Nej, vad som blir följden av den politik som regeringen nu tycks vilja framtvunga är naturligtvis en sämre användning av planerings- och projekteringsresurserna. Om man måste lägga om, där man har halvfärdiga planer, och börja på nytt på vissa väsentliga punkter, är det klart att en del av det gjorda arbetet blir inaktuellt. Det blir en sämre användning av dessa planerings- och projekteringsresurser under den berörda perioden, och även på annat sätt kommer avbrytandet av vissa projekt att medföra kostnader och förluster.

Statsrådet Norling försöker emellertid även med ett annat svar, och det är den sista lilla skyttegraven från vilken han tycks tro sig kunna försvara regeringens hållning. Han skriver i svaret bl. a. följande: »KSL har yrkat en tilldelning med ytterligare ca 115 miljoner kronor, varav ett belopp om ca

95 miljoner kronor skulle erhållas genom en omfördelning från Stockholms stad till KSL. Detta har staden reagerat emot, bl. a. i särskild skrivelse till kommunikationsdepartementet.»

Det är viktigt att konstatera att det råder enighet mellan KSL och Stockholms stad i fråga om fördelningen av vägmedlen mellan tunnelbanor å ena sidan samt gator och vägar å den andra. Så sent som den 9 december 1969 hade Stockholms stads gatunämnd ett sammanträde där detta markerades. Nämnden uttalade att staden accepterade den av KSL nedprutade bidragsramen för Stockholm för att skapa ökat bidragsutrymme för tunnelbanorna. Nämnden markerade att den ansåg den totala bidragsramen för knapp och förutsatte, att därest totalramen skulle bli större skulle Stockholms stads behov i första hand bli tillgodosett.

Förmodligen åsyftar statsrådet Norling en skrivelse som Stockholms stads gatunämnd avlät i samband med behandlingen av statsbidragsfrågorna i början av oktober. Gatunämndens skrivelse skall emellertid självfallet läsas tillsammans med KSL:s av mig nyss berörda beslut. Det kan sägas att någon enstaka formulering i skrivelsen inte blivit så lycklig. A la bonne heure, men man kan inte plocka ut en enstaka mening, hel eller halv, utan skrivelsen måste läsas tillsammans med gatunämndens och de andra berörda myndigheternas meningssyttringar. Gatunämnden åsyftar i sak att ange stadens prioritering av de gatubyggnadsprojekt som kan rymmas inom bidragsramar av olika omfattning men inte att gå emot den politik, varom ju enighet råder och som gatunämnden markerat senast den 9 december 1969, d. v. s. för några få dagar sedan.

Det är väl naturligt att man, som jag antytt, utgått från vissa förväntningar beträffande regeringens politik vilka

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

skapats genom Hörjelöverenskommelsen. Den förväntan som uppstod var berättigad, nämligen att staten skulle ta hänsyn till behovet av tunnelbanor som en förutsättning för en rättvis bostadsförsörjning. Det var inte fråga om några nya principer utan det gällde att ta hänsyn till bostadsbristens och trafikbehovets lokala fördelning — en sedan länge av statsmakterna godkänd princip.

Statsrådet säger i svaret: »De i överenskommelsen angivna statsbidragen förutsattes skola rymmas inom ramen för en eljest normal ökning av gatu- och väganslagen till kommuner i Storstockholmsregionen.» Detta vill jag för min del ingalunda bestrida, men det resonemang jag här fört ligger inom ramen för den överenskommelsen. Vi kan alltså nu konstatera, att regeringen inte lever upp till de slutsatser som är en följd av statsmakternas princip rörande bostadsbyggande och kommunikationer samt av Hörjelöverenskommelsen.

Jag kan inte underlåta att helt kort jämföra den utveckling som blivit följden av regeringens hållning när det gäller utbyggnaden av Järvafältet med de löften som regeringen gav i början av 1960-talet. Då förklarade statsminister Erlander på regeringens vägnar att man kunde räkna med att det under 1960-talet skulle komma till stånd en utbyggnad av Järvafältet på 150 000 bostäder. Statsrådet Norling kanske kan tala om hur många man nu räknar med att kunna bygga där. Det är ju bara en infinitesimal del av vad herr Erlander ställde i utsikt. Vill statsrådet påstå att regeringens nuvarande ståndpunkt och allmänna hållning överensstämmer med den som statsminister Erlander intog beträffande utbyggnaden av Järvafältet — vilken i sin tur naturligtvis förutsatte lämpliga kommunikationer?

Sedan skall jag här inte gå in på

frågan om kommunalskatten i denna region, men vi vet att den genomsnittliga skatten där inte ligger under genomsnittet för hela riket.

Jag konstaterar också att det inom denna växande region finns ett starkt behov av nya bostäder. Med en blygsam målsättning har det behovet beräknats till 24 000 per år; enligt bostadsstyrelsens program är siffran cirka 20 000. Det förefaller tvivelaktigt att man når upp till det bostadsbyggandet. Det är också uppenbart att ett förverkligande av den sistnämnda målsättningen är i underkant. Men om statsrådet Norling på regeringens vägnar godtar det programmet, så för det med sig en förpliktelse att se till att kommunikationsproblemen löses, i den mån de beror på statsmakternas åtgärder.

Jag tycker man kan säga att regeringen i rätt hög grad skjuter den frågan ifrån sig. Regeringen undandrar sig det ansvar som Hörjelöverenskommelsen rimligen måste anses innebära och vill nu inte ens medge den berörda regionen rätt att omdisponera och på annat sätt än tidigare prioritera tillgängliga medel, d. v. s. prioritera på ett sätt som motsvarar regionens egen bedömning av behovet. Från statens sida har man inte medgivit denna rätt, trots att statsrådet Palme här i kammaren emfatiskt lovat att den rätten skulle föreligga. Jag hoppas verkligen att statsrådet Norling är beredd att i denna kammare förklara att regeringen respekterar denna länsdemokratiska rättighet. För närvarande ser det ut som om regeringen skulle ta på sig ett mycket stort ansvar genom en försejning av utbyggnaden av en rimlig kommunikationsförsörjning. Man skulle därigenom försvåra den nödvändiga bostadsförsörjningen inom ett område med den värsta bostadsbristen i vårt land.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Herr Ohlin började sitt anförande med att säga att det var synd att det inte var statsministern som besvarade hans interpellation. Jag förstår att det alltid är roligare att få svar av en statsminister än av en kommunikationsminister. Att det blev jag som fick svara herr Ohlin beror emellertid på att det inte, såsom herr Ohlin gjorde gällande, var så att hans interpellation i stort handlade om bostadsbyggandet och endast i mindre utsträckning om trafiken. Förhållandet är ju det omvända. Jag har under herr Ohlins anförande roat mig med att göra den enklast tänkbara uppskattningen av proportionerna, nämligen genom att räkna antalet rader i interpellationen. Vid en hastig genomgång fann jag att den bestod av 120 rader, varav 20 handlade om bostadsbyggandet och 100 om trafiken. De 20 raderna om bostadsbyggandet innehöll dessutom ingenting annat än en uppräkningslista av siffror, som hela svenska folket känner till, om bostadssituationen i Stockholm. Denna bakgrund, herr Ohlin, utgör kanske ändå en viss förklaring till att det är jag som besvarar interpellationen.

Herr Ohlin ger inte bara i sin interpellation utan även i sitt anförande uttryck för olika missuppfattningar. Det finns tre radikala missuppfattningar i herr Ohlins interpellation. Den första gäller bostadsbyggandet i Stockholm, den andra gäller innebörden av Hörjelöverenskommelsen och statsmakternas åtagande i anslutning till denna och den tredje gäller den kommunala prioriteringen av bidragsmedlens användning i Storstockholmsområdet. Det gäller, herr Ohlin, tre rejäla missuppfattningar.

För att först och främst något beröra frågan om bostadsbyggandet i Storstockholm vill jag säga att detta ökade från

1966 till 1968 med drygt 5 000 lägenheter. Dess andel av hela den påbörjade byggnationen steg under samma tid från 16,1 procent till 19,0 procent. Också i år har Storstockholm i motsats till vad herr Ohlin anför något ökat sin andel och i huvudsak kunnat bibehålla sin bostadsbyggnadsnivå, trots att bostadsbyggnadsplanen för hela landet har mindre omfattning än fjolårets. Statsmakterna har genom överenskommelser med kreditinstituten tryggt finansieringen av det bostadsbyggande som enligt de uppgjorda planerna skall igångsättas i år. Kreditförsörjningen till Storstockholm har fungerat friktionsfritt. Statsmakterna avser att också i fortsättningen genom överenskommelser med kreditgivarna säkra kredittillförseln till bostadsbyggnadssektorn såväl i Storstockholm som i övriga delar av landet.

Så till den andra stora missuppfattningen, herr Ohlin. Det är ju knappast så att man tror sina öron är man hör herr Ohlin beskriva innebörden av Hörjelöverenskommelsen. Herr Ohlin antyder i interpellationen och upprepar det från talarstolen att olika omständigheter tyder på att staten inte skulle vara beredd att fullfölja 1964 års Hörjelöverenskommelse, till men för bostadsbyggandet i Storstockholmsområdet. I detta påstående skulle väl då närmast ligga en anklagelse för att staten inte skulle vara beredd att leverera bidragsmedel i den snabba takt som KSL vill ha dem.

Uppenbarligen är herr Ohlin, som sagt, inte införstådd med innebörden av Hörjelöverenskommelsen. Och den bristande kännedomen kan ju i och för sig vara till fördel när man är ute i ett bestämt politiskt syfte.

Vad staten åtog sig i anslutning till 1964 års överenskommelse var att lämna bidrag med vissa procent för underbyggnaden till vissa angivna tunnelba-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

nebyggen i Storstockholmsområdet. Men det var aldrig fråga om några garantier rörande anslagsgivningen till tunnelbanebyggen i den meningen att man band sig för några belopp och år. Detta var helt klart enligt den statliga förhandlingsledaren, som herr Ohlin också åberopar, och det var enligt honom också helt klart för dem som var med och förhandlade på den kommunala sidan. Det ligger också i sakens natur att det måste vara så.

Det vore väl för övrigt inte heller tänkbart att denna riksdag skulle acceptera en garanterad anslagsgivning till Storstockholmsregionen, som enligt mångas mening var favoriserad i fråga om bidragsmedel. Självfallet står det inte något i denna överenskommelse om några anslagsbelopp. Det står inte heller i förhandlingsprotokollet. Och vad som stod i 1965 års statsverksproposition har jag talat om i mitt interpellations-svar. De i överenskommelsen angivna statsbidragen förutsattes skola rymmas, som herr Ohlin själv här refererat, inom ramen för en eljest normal ökning av gatu- och väganlagen till kommuner i Storstockholmsregionen. Där delar herr Ohlin min uppfattning. Den uttalade förutsättningen underströks dessutom, herr Ohlin, av statsutskottet som hänvisade till att här var fråga om ett val mellan olika investeringsalternativ: tunnelbanebyggen eller byggande av yttrafikleder. Det underströks också att medelstildelingen inom andra delar av landet inte fick påverkas i negativ riktning. Jag ber att herr Ohlin i någon av sina kommande repliker talar om huruvida min historieskrivning rörande Hörjelöverenskommelsen är felaktig och, om den är det, i så fall anger i vilka avseenden.

Det bör också påpekas, herr Ohlin, att de kommunala förhandlingsdelegerade i den skrivelse varmed de överlämnade överenskommelsen för godkännande till

sina huvudmän inte nämnde någonting om en viss förutsatt framtida nivå för anslagsgivningen till väg-, gatu- och tunnelbanebyggandet i Storstockholm. Den skrivelsen är för övrigt dagtecknad i februari månad 1965, d. v. s. vid en tidpunkt då innehållet i det årets statsverksproposition redan var känt.

I skrivelsen reagerade man inte mot departementschefens uttalande om anslagens inrymmande inom ramen för en eljest normal ökning av väg- och gatu-anlagen. Det fanns ingen reaktion i februari 1965. Det är klart att det inte kunde finnas någon reaktion där, eftersom det inte fanns någon anledning att reagera mot den överenskommelse som jag här har tecknat bilden av.

Detta är sagt om vad man åtagit sig och inte åtagit sig. För övrigt vill jag i sammanhanget konstatera att Storstockholmsregionen förvisso inte blivit vanlottad, om vi ett ögonblick skall se till dess andel av bidragsgivningen i stort. Av bidragsmedlen till det kommunala väg- och gatubyggandet vet herr Ohlin lika väl som jag att denna region för närvarande disponerar ca 40 procent mot 30 för tre år sedan. Detta ökade procenttal skall naturligtvis, herr Ohlin, ses i relation till att en ökning av anslagsmedlen skett på senare tid.

Jag vill ännu en gång konstatera att Stockholmsregionen under åren 1967—1969 fått ca 90 miljoner kronor i bidrag till tunnelbanebyggandet, vilket motsvarar ungefär den utbyggnadstakt som man haft sedan 1964 års principöverenskommelse.

Jag vill också ännu en gång framhålla att det inte bara är fråga om ekonomiska resurser — herr Ohlin tyckte i sitt inlägg att det var konstigt att jag tagit upp detta i mitt interpellations-svar. Det gäller också, vilket jag upprepar, att skapa resurser för planering och projektering.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Herr Ohlin gör gällande att jag inte har någon grund för ett sådant ställningstagande, nämligen att det inte skulle ha förekommit att man inte haft de tekniska resurserna fastän man hade kunnat få pengar. På s. 2 i mitt interpellationssvar står detta. Om herr Ohlin tror att det som där refereras från 1965 och 1966 skulle vara en engångsföreteelse, delar jag inte denna uppfattning. Vi skall inte misstro några planerare i Storstockholmsregionen i onödan, men vad som kunde hända för tre fyra år sedan, herr Ohlin, kan hända någon gång till. Det var bara så att man hade 10 miljoner kronor som man inte kunde utnyttja. Om detta är en vettig planering eller inte överlåter jag till herr Ohlin att besvara. Jag förstår att det kan föreligga svårigheter att planerna på den kommunala sidan.

Jag upprepar att jag inte därmed riktar någon kritik mot de kommunala instanserna; man kan tvärtom ha en viss förståelse för detta. Emellertid måste väl trots allt också dessa svårigheter tas med i beräkningen av de kommunala instanserna — och även av herr Ohlin.

Projektet förändras, och de belopp som man på den kommunala sidan räknade med år 1964 för exempelvis Järva-banans underbyggnad ligger i dag betydligt över var man då förutsatte. Jag vill ytterligare förtydliga mitt resonemang om att det kan förekomma en bristfällig planering genom att betona, att man på planerings- och projekteringssidan kan ha en viss svårighet att hänga med. Det framgår, herr Ohlin, av exempelvis de expropriationsansökningar som kommunikationsdepartementet har att handlägga; jag är beredd att fastslå att deras underlag i tekniskt hänseende ofta är mycket bristfälligt, fortfarande med full förståelse för alla de svårigheter som ligger i detta beredningsarbete.

Ett annat missförstånd av herr Ohlin hänför sig till planeringsramarnas innebörd. Det kan tydligen inte nog många gånger understrykas, att vad vägverket nu skall fastställa är planeringsramar för nästa femårsperiod. Bortsett från det första året i perioden, 1970, är ingenting sagt om anslagsutvecklingen. Til syvende og sidst ankommer det på riksdagen att besluta om anslagen för ett år i sänder.

Regeringen har funnit det lämpligast att ange 1970 års verksamhet som planeringsnivå och i stället lägga in ett antal reservföretag i planerna som kan utföras om anslaget stiger. Effekten av detta blir bl. a. också en bättreushållning med tillgängliga planeringsresurser, vilket vi har talat om här.

Ett ytterligare missförstånd — det kanske är herr Ohlins värsta — gäller den kommunala prioriteringen i samband med det aktuella upprättandet av fördelningsplan för perioden 1970—1974. Herr Ohlin säger i sin interpellation att »företrädare för primärkommuner i Storstockholmsområdet och KSL kommit fram till en för regionens utbyggnad acceptabel avvägning. För den närmaste 5-årsperioden skulle denna avvägning inom oförändrad ram innebära, att i runt tal 230 miljoner kronor skulle frigöras för T-banebyggandet på bekostnad av gatu- och väginvesteringar till motsvarande belopp.» Därefter fortsätter herr Ohlin med ett försök till klädsam indignation: »Det är förvånande att denna efter inbördes förhandlingar och jämkningar träffade uppgörelse för fördelningen inom regionen, som de kommunala förtroendemännen nått fram till, så föga beaktats av berörda statliga myndigheter i det hittills utförda arbetet på flerårs- och fördelningsplanerna — — —.» Och det är inte nog med att han säger detta i sin interpellation, han upprepar det sedan från denna talarstol.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Herr Ohlin har emellertid blivit felaktigt upplyst av sina kommunala beställare av denna interpellation. Man har på den kommunala sidan inte kommit överens om en sådan fördelning. Det är hela sanningen.

Beträffande fördelningsplanen, som det närmast gäller när det är fråga om de kommunala institutionernas möjligheter att prioritera, har vägverket tidigare föreslagit att tunnelbanorna skall belasta denna med 215 miljoner kronor. KSL har yrkat på en tilldelning med ytterligare cirka 115 miljoner kronor, varav cirka 95 miljoner kronor skulle erhållas genom en omfördelning från Stockholms stad till KSL. Planerna är, som jag sade i interpellationssvaret, ännu inte fastställda av vägverket och diskussioner pågår fortfarande om de belopp som tunnelbaneföretagen skall belasta planerna med på väg- och gatuföretagens bekostnad.

Enligt det av vägverket upprättade förslaget till fördelningsplan, som för närvarande är på remiss hos länsstyrelser, städer och KSL, har verket räknat med att KSL tilldelas ytterligare 35 miljoner kronor inom totalramen för Storstockholmsområdet. Man kan utgå från att vägverket är lyhört för ytterligare omprioriteringar i samförstånd med berörda kommuner och KSL i vad avser bidragsmedel. Men i den mån man på regional nivå, herr Ohlin, inte blir enig om fördelningen av de givna planeringsramarna mellan tunnelbanor och yttrafikleder ankommer det på vägverket att göra den nödvändiga helhetsbedömningen. Är sedan de kommunala intressenterna inte nöjda med vägverkets beslut får de givetvis överklaga detta, och då får regeringen fundera ytterligare på problemet.

Herr Ohlin har alltså lyckats med att både i interpellationen och i sitt första inlägg fullständigt blanda ihop begreppen i en rad principiellt viktiga frågor

som hänger samman med detta utomordentligt svåra problem. Jag vill ånyo be herr Ohlin att i någon av de kommande replikerna svara på om min historieskrivning beträffande Hörjelöverenskommelsen är felaktig eller riktig och, om den är felaktig, i vilket avseende den är det.

Sedan ställer herr Ohlin en rad frågor. Han vill bl. a. tydligen att jag från denna talarstol i dag, den 12 december, skall läsa högt ur statsverkspropositionen som blir offentlig i januari. Han vill nämligen i dag ha ett besked, säger han, om vad det står i statsverkspropositionen som läggs fram om en månad. Något annat kan det väl inte vara fråga om, eftersom han vill veta hur regeringen ser på dessa problem för den närmaste tiden.

Slutligen må jag ju säga att min förvåning inte känner några gränser när herr Ohlin gör gällande — jag hoppas verkligen att det var en felsägning — att SJ var en av intressenterna i Hörjelöverenskommelsen. Herr Ohlin sade nämligen att det var SJ och Stockholms stad som träffade Hörjelöverenskommelsen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall göra vad jag kan på dessa sex minuter.

Kommunikationsministern tycks inte ha läst min interpellation som slutade med följande fråga:

»Vill regeringen medverka till att finansiella förutsättningar skapas för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar, så att nu hotande rubbningar och nedgång i bostadsbyggandet inom Storstockholmsregionen undviks?»

Men statsrådet Norling gör nu i alla

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

fall gällande att det i huvudsak gäller kommunikationsproblem.

Vad beträffar Järvafältet vill jag erinra om att det uttalande som gjordes av dåvarande statsminister Erlander gällde 150 000 människor. Det är ju en mycket ringa bråkdel av detta antal som kommer att bo där i slutet av 1960-talet.

När det gäller bostadsbyggandet har jag siffror som visar att det verkligen förhåller sig så att under perioden 1961—1968 de *inflyttningsfärdiga* lägenheterna — statsrådet har inte riktigt lyssnat på vad jag sade — utgjorde ungefär 17 procent av det totala antalet, medan de ett årtionde tidigare utgjorde ungefär 19 procent. Nu tar statsrådet ut ett enda år. Kastningar förekommer från ett år till ett annat. Det är väl ändå uppenbart, herr statsråd, att vi när vi skall bedöma denna fråga inte får ta ut ett enstaka år, utan måste studera en period. Det förhåller sig då som jag sade. Att man *påbörjar* byggande av lägenheter är mycket bra, men det är naturligtvis de *inflyttningsfärdiga* som är av särskilt stort intresse.

I fråga om Hörjelöverenskommelsen skall jag bara konstatera en sak. Det är ju alldeles självklart så som statsrådet sade, att staten där inte kunde lova så och så mycket i anslag för många år framåt. Just därför att detta inte var tänkbart måste man lägga stor vikt vid innehållet i denna överenskommelse, tillkommen under förmedling av statensrepresentant. I de positiva kommentarer som sedan gjordes från statens sida uttalade dåvarande kommunikationsministern Palme, att det genom samordning av trafikinvesteringarna skapas ökade förutsättningar för att även på längre sikt planera för regionens fortsatta utbyggnad och utveckling i övrigt.

Om statsrådet Norling skulle ha planerat för kommunikationerna i Storstockholmsregionen på grundval av

denna överenskommelse och detta uttalande från regeringen, tror jag att Ni skulle ha dragit samma slutsatser som man gjort på lokalt håll när man utgått från vissa berättigade förväntningar. Just omöjligheten att i förväg binda sig för några siffror i kommande budgeter gör att det måste tillmätas stor vikt vad man tycktes vara överens om. Det talades ju i alla fall om en viss tidsplanering, som staten inte på något vis var formellt bunden av men som på grund av sin tillkomst ändå förtjänade beaktande.

Vad beträffar frågan om projekterings- och planeringsresurserna tror tydligen kommunikationsministern, att om han kan påvisa att det skett något misstag, så betyder detta att de kommunala instanserna har alldeles för små sådana resurser och att det då är bättre om de också har mindre pengar att röra sig med. Men, herr statsråd, även statens företrädare har många gånger gjort misstag. När det gäller dessa materier är det uteslutet att det inte då och då förekommer misstag, så till vida att man inte uppnår allt man hade hoppats att uppnå. Men det betyder ju inte att planerings- och projekteringsresurserna är så otillräckliga att en bristande medeltillgång saknar betydelse. Det är en fullständigt felaktig slutsats av det välbekanta förhållandet, att man när det gäller sådana här mycket svåra problem inte alltid kan i planeringen uppnå exakt det man hade hoppats på.

Jag vill sedan ta upp de berörda parternas demokratiska rättigheter. När kommunerna kommit överens om en omDispositionering av anslagen till förmån för tunnelbanor, så borde detta självfallet respekteras. Statsrådet påstår att man inte träffat någon sådan överenskommelse. Jo, parterna har ingått en överenskommelse; jag har här läst upp dokument som visar det. Jag konstaterar att statsrådet inte har lyckats påvisa

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

något annat. Han har bara ersatt argument med påståenden. Att vägverket inte definitivt fastställt planerna är en sak. Men när vägverket, trots vad som har skett de senaste månaderna, ändå tills vidare vidhåller en annan plan, finns det anledning att slå larm och begära besked av statsrådet i dag, inte om vad som kommer att stå i statsverkspropositionen — det har jag inte begärt — utan om huruvida Ni godkänner den princip som statsrådet Palme förklarade vara självklar, nämligen att de berörda myndigheterna själva skall få bestämma om prioriteringen. Ännu har vi inte fått något besked från Er.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag hade 1967 en debatt — herr Ohlin har påmint om den några gånger — med dåvarande kommunikationsministern Olof Palme om ett problem som ligger ganska nära det som herr Ohlin nu tagit upp i sin interpellation. Nedan då hade det nämligen visat sig att trafikbyggandet i Stockholmsområdet inte kunde hålla den takt som förutsattes vid den tidpunkt då Hörjelöverenskommelsen ingicks. Ingen — varken jag i debatten med herr Palme 1967 eller herr Ohlin i dag eller någon annan — har påstått att det i Hörjelöverenskommelsen skulle finnas bindande besked om med vilka belopp staten skall bidra till trafikbyggandet i Stockholmsområdet. Men man hade vissa föreställningar om hur mycket man skulle kunna åstadkomma. Dessa föreställningar återfinns också i det dokument som Nils Hörjel har undertecknat. Men det är alltså ingen som har påstått att detta är ett bindande åtagande från statens sida visavi Stockholmsregionen, men det angav de förhoppningar man hade.

Vad som emellertid mer än bristen på anslagsmedel gjort att planerna in-

te kunnat förverkligas är att man inom det statliga vägverket inte har velat acceptera den avvägning mellan tunnelbanebyggande och vägbyggande som de kommunala myndigheterna gjort. Detta rör i själva verket den ganska stora och för närvarande mycket aktuella frågan om man skall satsa på kollektiv trafik eller på privatbilism. Den återhållsamhet när det gäller anslagstilldelning till vägarna som regeringen anser sig vara tvungen att iaktta drabbar självfallet också vår region. Jag har aldrig påstått att den inte skulle göra det. Och om man tvingas begränsa vägbyggandet — i detta fall tunnelbanebyggandet — så är det klart att detta får återverkningar på bostadsbyggandet; man kan inte gärna bygga nya bostadsområden långt bort från stadskärnorna utan att samtidigt ordna en tillfredsställande trafikförsörjning. Att det skulle bli möjligt att ute på Järvafältet ge plats för de 150 000 människor som herr Erlander lovade skulle få bo där före 1960-talets utgång var det självfallet ingen av oss som trodde på. Men det allvarliga är — och det är det vi diskuterar i dag — att även de realistiska målsättningar, som de som har ledningen av politiken i Stockholms stad, och de andra kommunerna och KSL gjort, måste revideras. Regeringen kan aldrig komma ifrån det politiska ansvaret för att man genom löften som statsministerns har styrt kommunalpolitikernas planering. I så fall måste vi få ett uttalande av herr Norling om att vad som sägs på regeringshåll om prognoser och förhoppningar beträffande bostadsbyggande inte har någon betydelse och skall betraktas bara som luftiga valbubblor. De löften som då gavs och som fick stor publicitet på affischer och i tidningar gav också näring åt förhoppningar hos de bostadslösa.

Nu är det som det är med den saken. Vi har inte kunnat bygga så många bo-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

städer på Järvafältet som vi hade tänkt — bara någon hundradel av vad löf-tena handlade om.

Hur är det då med möjligheterna för kommunalpolitikerna att inom de snäva ramar som de har till förfogande göra en vettig avvägning mellan tunnelbanebyggandet och byggandet av gator och vägar? Herr Ohlin har refererat till det svar som herr Palme gav till mig på en fråga för två år sedan. Jag vill upprepa herr Palmes svar, eftersom det är av central betydelse i detta ärende. Han sade att om man i Stockholm skulle vilja prioritera på annat sätt — då måste han rimligen ha menat: på annat sätt än vägverket vill — står det de lokala myndigheterna fritt, och att denna frihet för de lokala myndigheterna var poängen i Hörjelöverenskommelsen.

Vart har den poängen tagit vägen nu? Så här har det blivit: När vägverket för en tid sedan överlämnade sitt förslag till fördelnings- och flerårsplan förutsatte man investeringar på ungefär 315 miljoner, om jag har fått riktiga siffror, för närmaste femårsperiod, mot ungefär 590 miljoner, som de lokala myndigheterna hade ansett att man behövde för att kunna fullfölja tidigare planer, framför allt då de planer som fanns med i Hörjelöverenskommelsen, den överenskommelse om vilken herr Palme för två år sedan sade att den följdes till punkt och pricka och — vilket kanske var ännu väsentligare — utgjorde ett storslaget exempel på hur regeringen engagerade sig och tog ansvar för en synkronisering av bostads- och trafikbyggande i Stockholmsregionen.

Det är klart att den kraftiga bantningen under alla förhållanden måste få vissa konsekvenser för Stockholmsregionens utveckling, men både herr Ohlin och jag och andra har sagt att vi väl får acceptera dem tills vidare. Vi

bör dock kunna förvänta oss att man försöker göra det bästa möjliga av den situation som har uppstått. För att göra det träffade man inom KSL — trots att herr Norling av någon obegriplig anledning försökte förneka det — en överenskommelse om en annan prioritering mellan vägar och tunnelbanor än den som vägverket hade tänkt sig. Man ville föra över inte mindre än 115 miljoner kronor inom fördelningsplanen, och man ville föra över ca 100 miljoner kronor inom flerårsplanen. Vad vägverket hittills har gett tillstånd till är överföringar av summor som svarar mot ungefär en tredjedel av vad de kommunala myndigheterna har ansett vara rimligt, detta alltså trots att herr Palme 1967 gjorde ett så klart och entydigt uttalande om att kommunernas ord väger tyngst när det gäller fördelningen mellan olika trafikinvesteringar.

När herr Ohlin och jag försöker få besked om vad herr Norling själv anser i sakfrågan säger herr Norling att det går att överklaga beslutet. Ja, visst kan det överklagas — det vet vi i denna kammare, och det vet också kommunalpolitikerna i Stockholm. Stockholms finansborgarråd har redan aviserat att man kommer att överklaga, om det inte går att få en ändring till stånd på annat sätt. Jag tycker emellertid att man kan begära av den, som har det högsta politiska ansvaret för trafikpolitiken här i landet, inte bara att han skall vara något slags kommunaljuridisk frågelåda och berätta om möjligheterna till överklagande, utan att han också ger ett politiskt svar. Det handlar nämligen här inte väsentligen om kommunaljuridik, utan om möjligheterna att ordna bostäder åt tiotusentals människor inom Stockholmsområdet.

Eftersom de kommunalpolitiker som har ansvaret för utvecklingen inom detta område av allt att döma förstår bo-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

stadskonsumenternas behov och intresen väsentligt bättre än de statliga myndigheterna har visat sig göra, är det intressant för oss, för kommunalpolitikerna och för väljarna att få veta, om herr Palmes uttalande år 1967, att det är kommunerna som får bestämma prioriteringen, fortfarande gäller eller om den principen har ändrats helt och hållet.

Jag skulle också kunna formulera frågan så här: Lönar det sig för KSL ellet för någon kommun i området att överklaga? Det är ju herr Norling själv som får ta emot ett sådant överklagande — vad tycker herr Norling i sakfrågan? Herr Palme sade i den debatt som vi har refererat till, att »om inte alldeles särskilda skäl talar mot det», skall man följa vad de lokala och regionala instanserna föreslår. Vilka särskilda skäl finns det då, herr Norling, som säger att KSL:s prioritering till förmån för mer tunnelbanebyggande och en begränsning av gatubyggandet är felaktig?

Det är klart att KSL:s förslag till omfördelning inom denna ram inte löser hela problemet. Skall vi kunna bygga det vi hade hoppats kunna bygga och det som också väljarna hade förhoppningar om att vi skulle kunna åstadkomma, behövs det mera pengar, men den ekonomiska politiken här i landet blir inte bättre än regeringen gör den, och vi vet att vi inte kommer att kunna få de ytterligare pengar som behövs. Men om regeringen nu har trasslat till det för kommunerna genom sina fagra löften och sina magra anslag, är det då inte rimligt att den åtminstone ser till att det blir någon effekt av uttalandet för två år sedan om att kommunerna själva skall få bestämma hur de anslag de får skall användas, allra helst som kommunerna — jag upprepar det — i detta fall tycks förstå stadskonsumenternas intressen och be-

hov mycket bättre än de statliga myndigheterna?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag skall bara ge några korta repliker, eftersom förvirringen bara ökar i takt med diskussionens längd.

Jag skall ställa en fråga till herr Ohlin och herr Ullsten, och jag vill gärna få ett svar sedermera. Har man hittills fått de pengar som behövs för tunnelbanebygge i denna region? Jag vill ha ett ja eller nej som svar på frågan. Ni behöver egentligen inte svara, eftersom vi vet att svaret är ja — man har fått de medel som varit avsedda. Jag kan därför inte förstå pratet om otillräcklig medelstilleddning för tunnelbanebygge fram till nu.

Herrar Ohlin och Ullsten vill kanske diskutera vad som skall ske under åren framöver? Gärna det! Då måste man liksom förut göra en avvägning mellan ytledsbygge och tunnelbanebygge. Det är så enkelt som det kan bli. Det gäller att göra en prioritering inom — som det står i överenskommelsen från 1965 — ramen för en i övrigt normal medelstilleddning i regionen. Hittills har man inte blivit bedövd genom några kraftiga nedskärningar på detta område. Att diskutera med herr Ohlin och övriga här är emellertid som att diskutera med en väderkvarn — ingenting hjälper. Det finns inga möjligheter att föra en seriös diskussion ens om fakta. Jag har till herr Ohlin ställt frågan om han delar min historieskrivning om Hörjelöverenskommelsen, men jag har inte fått något svar på det. Herr Ohlin sade t. o. m. att Hörjelöverenskommelsen var en överenskommelse, där SJ var en av huvudundertecknarna. Jag har inte ens fått veta, om han fortfarande vidhåller den uppfattningen. När man inte ens vet vem som är de stora huvud-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

parterna i en överenskommelse i en så stor och viktig fråga, är det ju nästan beklämmande att vara tvungen att föra en diskussion om *inhållet* i överenskommelsen.

Herr Palme har diskuterat detta 1967. Jag har många gånger läst herr Ullstens och statsministerns diskussion här för två år sedan. Jag delar helt statsministerns uppfattning. Regeringen delar helt och hållet den uppfattning dåvarande kommunikationsministern hade. Men vi får göra det tillägget, herr Ohlin och herr Ullsten, som jag nyss har gjort även vad beträffar dåvarande kommunikationsministerns diskussion med herr Ullsten, att visst skall vi låta kommunerna prioritera inom regionen, men man kan ju inte prioritera längre än man är överens. Här står talare i denna talarstol nu och gör veterligt högt och tydligt, att man skulle vara överens inom regionen om den definitiva prioriteringen i Storstockholmsregionen. Herr Ullsten stod nyss och avslöjade — det var naturligtvis inte meningen, men man kan ju inte komma ihåg allt vad man inte skall säga — att Per-Olof Hanson skall överklaga. Herr Ullsten vet redan detta. Det var alltför avslöjande. Man skall inte vara så snabb i repliken. Det betyder nämligen att man inte är överens om prioriteringen, herr Ullsten. Varför skall man annars överklaga? Om man hade varit överens om prioriteringen, hade man inte behövt, åtminstone inte så här tidigt, tala om att man skulle överklaga, eftersom det står i Hörjelöverenskommelsen att det är fråga om att till tunnelbanebyggen använda de medel som ligger inom ramen för en i övrigt normal medelstildelning.

Herr Ullsten! Om det är på det sättet att man redan vet, att man skall överklaga, är det då ett tecken på att man är överens eller inte överens i prioriteringsfrågan? Svara på den frå-

gan! Det är klart att sanningen är ju den som jag har sagt.

Herr Ohlin frågar: Skulle det inte vara skönt att veta lite mera om resurserna och liknande under kommande år, om statsrådet själv skulle planera för kommunikationerna för Storstockholmsområdet? Jo, det kan vi för ögonblicket vara överens om. Visst skall man, så långt det är möjligt, som planerare helst veta — gärna så långt framåt i tiden som möjligt — vad man har att röra sig med. Vad är det som i det avseendet skiljer diskussionen om den fråga vi nu håller på med ifrån en sådan bedömning? Vad är det, herr Ohlin, som brister i fråga om möjligheterna att planera i Storstockholmsregionen beträffande trafikinvesteringar? Vad är det för besked man vill ha, herr Ohlin? Är det inte fortfarande fråga om att vi skall lätta på statsverkspropositionens innehåll eller vad är det fråga om? Det finns framlagd en flerårsplan som bygger på 1970 års tilldelningsnivå. Vad är det därutöver man skall veta förutom att man har möjlighet att i riksdagen från år till år besluta om den definitiva medelstildelningen i vanlig demokratisk ordning? Vill herr Ohlin ändra på reglerna för vägverkets petitaarbete?

Föresvävar det herr Ohlin att riksdagen exempelvis fem år i förväg definitivt skall fastställa hur mycket som skall anslås för väginvesteringar? Säg då ifrån så att vi åtminstone kan få veta vad ni är ute efter.

Vad herr Ullsten sade visar — för-låt uttrycket — den fullständiga okungheten på detta område. Han sade att Hörjel undertecknat överenskommelsen, men det har han inte — han var förhandlingsledare. Överenskommelsen är för Stockholms stad undertecknad av Hjalmar Mehr m. fl. och för Stockholms landstingskommun av Erik A. Lindh m. fl.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Herr Ohlin har alltså i dag sagt att SJ var en av parterna i Hörjelöverenskommelsen och herr Ullsten har klarat ut att Hörjel själv skrivit under den — antagligen har ingen av er båda läst överenskommelsen.

»Luftiga valbubblor» drar herr Ullsten till med när det inte går med några andra argumenteringar. Jag upprepar min fråga och herr Ullsten kan ju svara på den nästa gång han får ordet: Vilka medel har man *inte* fått för tunnelbanebyggandet? Herr Ullsten måste mena att det skett en kraftig bantning av anslagen.

Låt mig i denna omgång slutligen framhålla att vi väl ändå måste vara litet allvarliga och inte bara missförstå varandra. Ingen tjänar på det, allra minst de som skall läsa vad som sagts i kammaren i dag. Vi får väl ändå hålla oss till sanningen en liten stund. Den stora frågan gäller egentligen hur trafikspörsmålen handlagts till dags dato och vilka regler och former för verksamheten som gäller för framtiden. Jag har redogjort för utvecklingen av dessa regler och former fram till i dag och har dessutom talat om kommande år, och detta kan, eller borde åtminstone alla kunna som deltar i diskussionen.

Till slut kommer vi då tillbaka till det som ingen egentligen berört, nämligen att vägverket, som man tydligen skjuter in sig på, har handskats litet världslost med sin grannlaga uppgift. Herr Ohlin och herr Ullsten, i vilket avseende — beträffande planering eller något annat — har vägverket handlat felaktigt? Eftersom det gäller en så seriös verksamhet är det angeläget att få den saken klarlagd.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ju mer man lyssnar på kommunikationsministern desto mer får man intryck av att han över huvud taget aldrig hört talas om Stockholms-

regionens svårigheter. Han känner uppenbarligen inte till att KSL uppvakta finansministern i frågan, och tydligen har han heller inte läst någon av de ampra skrivelserna från KSL med beklaganden över den situation i vilken vägverket håller på att försätta regionen. I skrivelserna påvisas punkt för punkt att olika projekt måste uppskjutas så och så många år, så att det för dem som skall flytta till dessa bostadsområden kan komma att bli rent kaos, om man inte helt enkelt tvingas avstå från att bygga vissa bostäder. Om detta har herr Norling inte hört någonting. Han stiger bara upp i talarstolen och sätter upp det ena ansiktet mera frågande än det andra.

Sedan säger herr Norling: Om ni i regionen är överens om en annan fördelning mellan tunnelbanor och gator än den som vägverket har föreslagit, varför skall ni då överklaga? Jag trodde ändå att herr Norling kunde det här med kommunaljuridiken! Det var ju inte så att Per-Olof Hanson skulle överklaga till Gunnar Hjerne eller vice versa, utan Per-Olof Hanson aviserade i statdebatten i Stockholms stadshus — och den är ju offentlig — att KSL sannolikt skulle komma att överklaga. Det var vad jag sade.

Inom regionen är man mellan kommunerna överens om att den fördelning som vägverket föreslagit är felaktig, men man är inte överens mellan å ena sidan kommunerna och å andra sidan regeringen och vägverket. Det är det som hela saken gäller. Tills vidare råder det brist på överensstämmelse i uppfattningarna mellan vägverket och kommunerna när det gäller bedömningen av hur man skall bygga, men om vi skall tro vad herr Norling här sagt och av hans kompakta ovilja att svara i sakfrågan att döma verkar vägverket och regeringen ha ungefär samma uppfattning.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Vad är det för fel vägverket har gjort i detta fall undrar herr Norling? Ja, verket har inte begått något juridiskt fel. Men vägverket gör en helt annan bedömning än de kommunala myndigheterna, och det anser de kommunala myndigheterna vara fel.

Vidare frågade herr Norling: Men vad är det ni här bråkar om? Har ni inte fått så mycket tunnelbanor byggda som ni tänkte er? Jo, hittills har man lyckats hålla ungefär den takt som var tänkt. Men vad vi nu diskuterar är en femårsplan, och under de fem åren kommer det att fattas ungefär 200 miljoner kronor för att den planerade utbyggnaden av tunnelbanan — framför allt för Järvaområdet — skall kunna genomföras. Det är det som debatten handlar om. Men det är tydligt att herr Norling vägrar inse det.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Det var ju bra att vi nu efter ett par timmars debatt äntligen har lyckats få *ett* besked, nämligen att man hittills har lyckats bygga vad man ville när det gäller tunnelbanor. Det var bra att vi fick det beskedet, herr Ullsten, även om det satt långt inne!

Den andra frågan är vad man nu är överens och inte överens om, och där skall jag svara herr Ullsten. Vad man är överens om är att vägverket har fel. Längre är man inte överens. Vad är man för övrigt ense om i de olika instanserna?

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Efter den här avslöjande replikomgången skall jag inte gå in i någon detaljerad argumentering i de frågor som Bertil Ohlin och Ola Ullsten redan har talat om och sagt det mesta om. Låt mig i stället se frågan — Storstockholms bostadsbrist i vid

mening — i ett litet annat perspektiv. Både herr Ohlin och herr Ullsten har snuddat vid det. Det handlar om det s.k. förtroendegapet: klyftan mellan politikerns ord och löften å ena sidan och politikerns handlingar och reträtter å den andra.

Mycket av debatten om t. ex. ungdomsrevolten har just gällt denna sak. I land efter land har man funnit hur stort avståndet är mellan de ideal som proklamerats och de aktiva handlingar som sedan kan noteras. Demokratiernas politiker och etablerade har alla drabbats av det som under Lyndon Johnsons år i USA kallades för »credibility gap», trovärdighetsklyftan. Den kan gälla tragedier, och den kan gälla trivialiteter. Men den är viktigare än någonsin i den internationella debatten.

Man säger ungefär så här:

Vi hör hur landets ledare prisar demokratin och tanken på medinflytande. Sedan ser vi hur litet som gjorts för att vidga medbestämmandet och fördjupa demokratin i t. ex. företagen och kommunerna.

Vi lyssnar på flotta tal om jämlikhet och internationell solidaritet. Sedan ser vi att mer än varannan människa på jorden aldrig får äta sig mätt, och att de rika länderna ändå inte kan avstå från en futtig hundradel av sina resurser till u-landshjälp.

Vi hör hur folkstyrelsen prisas i Västeuropa och USA. Sedan ser vi hur demokratiens idéer förtrampas på de flesta håll i världen och hur litet som beaktande demokrater ofta gör för att stödja de idéerna där de hotas eller har gått under.

Vi lyssnar på tal om att värden »utöver de materiella» skall skyddas. På samma gång finner vi hur vatten, luft och natur smutas ned och förstörs och hur miljön fördärvas utan att de makt-havande gör särskilt mycket för att stoppa detta.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Denna förtroendeklyfta, herr Norling, är en av vår generations största frågor, där problemen och misstron inte känner några nationsgränser. Men tro inte därför att detta perspektiv inte kan möta oss också i kommunalpolitiken eller i behandlingen av en viss region inom ett visst land. Också här kan man skruva upp människors förhoppningar med vackert tal och ståtliga utspel — och sedan komma dem på skam genom att glida undan ansvaret för att fullfölja det som man startat.

Ett flygblad från 1962 har figurerat i denna debatt; jag har det här i min hand. Det var 1962 års valrörelses mest uppmärksammade utspel. 150 000 människor skulle få bostad på Järvafältet under 1960-talet; detta fick Stockholms väljare veta. Kom inte och säg att det var fråga om en enstaka missvisande formulering! Aftonbladet skrev vid det tillfället på nyhetsplats följande: »Stockholms stad kan för sin del placera 90 000 människor i nya bostäder på Järva. Tillsammans med exploateringen av Sättra och Vårby betyder det att 150 000 stockholmare under 1960-talet kan beredas bostäder innanför stadsgränsen.» Rubrikerna i Aftonbladet var ännu bättre: »Detta är följderna av Järvaaffären (för 50 miljoner): Bostadskön försvinner. Nya 'städer' för 160 000 färdiga om tre år!»

Tänk er de förväntningar som besked av det slaget utlöste för sju år sedan bland invånarna i Storstockholm! Här fanns landets längsta bostadskö och största bostadsbrist. Här fanns tusentals familjer, som år efter år hade hoppats att någon gång få slippa att trängas och slita ned varandra i trångboddhetens tecken. Här fanns tusentals unga människor, som ville gifta sig och bilda familj — men som inte visste i hur många år de ytterligare skulle tvingas vänta på en lägenhet. Det var till dem som socialdemokraterna riktade bud-

skapet: 150 000 personer skall få bostäder på Järvafältet under 1960-talet. Det var till dem som Aftonbladet talade: Bostadskön försvinner!

Föreställ er de förhoppningar som dessa människor då kände! Snart, sade de sig, är det slut med vår väntan — de flesta av oss får plats på Järvafältet om några få år. Det är ett löfte från regeringen, och det kommer att infrias.

I dag, herr talman, är det tre veckor kvar av 1960-talet. Om 20 dagar går tiden ut för ett förverkligande av det löfte man gav människorna 1962. Nu vet vi att bara ett tiotusental människor fått plats i södra delen av Järvafältet, där det inte förekommit militära anläggningar. Men det var 150 000 som fick löftet.

De trista siffrorna från bostadskön har redan nämnts i debatten av herr Ohlin. 170 000 registrerade bostadssökande i Storstockholm, därav 95 000 utan egen lägenhet. 37 procent av hela bostadskön i Sverige ligger i vår region; 50 procent av dem som saknar lägenhet men söker en finns här; 58 procent av landets barnfamiljer utan egen lägenhet finns i Storstockholm.

Sen har man så småningom bestämt sig för att satsa mer rejält på Storstockholms bostadsbyggande. Vi liberaler har länge uttryckt kravet så här: Låt oss bygga mest där bristen är störst. Regeringen formulerade 1967 samma tanke på följande sätt i det årets statsverksproposition: »Produktionsinsatserna bör regionalt fördelas så att behovet av ökat bostadsbyggande i storstadsområdena och i orter med växande näringsliv blir tillgodosett.»

Bostadsbyggandet har också ökat i huvudstaden, men det måste fortsätta att stiga om bristen skall kunna hävas. Med den utvecklingen följer nästa problem: hur skall man kunna ge de människor som flyttar ut i grannkom-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

munerna och förorterna rimliga transporter? Hur skall man förhindra att de som förut trängdes i en- och tvårummare nu får trängas på bussar och i bussköer under långa resor in och ut från Stockholms centrum? Hur skall vi se till att bostadsbyggandet mer och mer betraktas som ett område, där servicekraven är integrerade, där det inte räcker att slå upp ett hus och sedan vänta med t. ex. daghem och transporter?

Och här var på sätt och vis Hörjelöverenskommelsen en politisk målsättning av nästan samma vikt som Järvälöftena själva. Till flera av de nya områdena skulle dras T-banor: Storstockholm har planerat så att vissa T-banor skulle vara färdiga före 1975, andra under senare delen av 1970-talet. Målsättningen i princip för en sådan här politik fanns med i ett regeringsuttalande från 1964, som jag tror att herr Norling har förbisett. Det lyder: »Vid exploateringen av nya bostadsområden är det av stor vikt att utbyggnaden av erforderliga trafikleder sker i ungefär samma takt som bostadsbyggandet för undvikande av att besvärande stockningar uppkommer i trafiken till och från de nya bostadsområdena under de timmar på morgnar och kvällar då resor till och från arbetsplatserna i regel äger rum.»

Det var regeringens deklaration och den var alltså, tillsammans med de andra uttalandena, riktad till en hårt prövad storstadsbefolkning, underförsörjd på både bostäder och kommunikationer. Och visst skapade det förväntningar hos de bostadslösa. Nu skall vi inte bara snabbt få Järvafältet som ett nytt bostads- och stadscentrum. Vi kommer också ganska snart att få en chans att snabbt och bekvämt ta oss till och från jobbet.

I höst har alltså kallduschen kommit. Statsbidragen ger inte, som herrar

Ohlin och Ullsten har visat, chans att fullfölja den planering för T-banor som var en följd av Hörjelöverenskommelsen. Och fördelningen mellan vägar och tunnelbanor tyder på att vissa myndigheter fortfarande har svårt att begripa den oerhörda betydelsen av den kollektiva trafiken. Mest uppseendeväckande har kanske varit ett uttalande som finansministern gjorde inför den delegation från Storstockholm som uppvaktade honom för några veckor sedan. Herr Sträng sade enligt Aftonbladet, som ju brukar ha goda informationer om statsrådets avsikter och tankar: »Jag vill inte vara med och bevilja ökade anslag och låna ut en massa miljoner för en expansion i huvudstadsregionen men av en sådan omfattning att den motsvarar en så stor stad som Malmö.»

Nu är det faktiskt så att bara de som redan står i Stockholms bostadskö i dag är av nära nog en storstads storlek. Det är framför allt dem som saken gäller: Skall de som redan bor i Stockholm få hyggliga bostäder och kommunikationer — eller skall vi slå av på takten för att eventuellt skrämja en del andra att inte flytta hit? Det kanske finns de som tror att ett bra sätt att hindra Stockholm att växa är att hålla en lång bostadskö och försvåra utbyggnaden av grannkommunerna. Det finns andra — jag hoppas de är fler och att herr Norling hör dit — som menar att det är ett socialt och moraliskt krav att skapa drägliga levnadsförhållanden för människorna i vårt största tätortsområde. Sedan får man klara landets lokaliseringspolitik med andra metoder.

Det ligger verkligen inte i Stockholms intresse att stimulera en ytterligare ökad inflyttning. Däremot ligger det i Stockholms intresse att ge dem som redan bor här, och dem som ändå flyttar hit, möjlighet till bostad, kommu-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

nikationer och andra serviceanordningar.

Och då möter vi återigen klyftan mellan ord och verklighet. Gång på gång har Stockholms befolkning mättats med löften men blivit svulten på handlingar. Utspelet om Järva skapade förväntningar som inte har tillfredsställts på 1960-talet. Uppgörelsen om kommunikationerna gav förhoppningar, som tydligen skall svikas på 1970-talet.

Och därför handlar den här debatten i hög grad om trovärdighetsklyftan. Politikens anseende far inte väl av att partierna med stora gester lägger fast program och planer som de redan några år senare hoppar av från med några undanflykter. Vi måste alla se till, i små och stora frågor, att löften som ställs ut också kommer att hållas och att de förväntningar som man själv driver fram också blir förverkligade.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Herr Ahlmark talar vackert och verserat om mycket allvarliga problem. Han talar om bostadsbyggandet, om människors bekymmer med bostadsfrågan o. s. v. Jag skall inte för ett ögonblick, herr Ahlmark, försöka att negligera problemen. Tvärtom! Om herr Ahlmark hyste några förhoppningar om att jag skulle göra det, tar han fel.

Men vi skall väl å andra sidan, herr Ahlmark, i en sådan här diskussion också kunna kosta på oss att konstatera att i en trängd och besvärlig situation som den i vilken Storstockholmsregionen och även andra regioner befinner sig, skall vi inte glömma att det också finns andra regioner i det här landet, även om vi i dag koncentrerar vårt intresse på just Storstockholmsregionen.

Vi skall inte heller i en sådan här

diskussion glömma att det har skett och alltjämt sker saker på bostadsbyggnadsområdet. Gör vi inte det kan vi, om vi har litet otur, åtminstone i kammararens protokoll för eftervärlden bli beskyllda för någonting som inte är verklighet. I renhetens namn skall åtminstone jag kosta på mig att konstatera att bostadsbyggandet är högt i detta land. Att sedan vår standard och allt annat som vi är glada för och lyckliga över skapar ytterligare krav, behov, förväntningar o. s. v. förringar inte, herr Ahlmark, betydelsen av det som ändå skett och sker.

Men även om herr Ahlmark som sagt talade om allvarliga ting betraktar jag trots allt hans inlägg som ett sätt att skapa en dimridå till hjälp för herr Ohlins försiktiga återtag från scenen när det gäller trafikinvesteringarna. För det var väl ändå dem vi skulle diskutera? Tanken var att vi, såvitt jag förstått saken, skulle koncentrera oss på Storstockholmsregionens problem med trafikinvesteringarna och de därmed följande konsekvenserna för bostadsbyggandet. Den uppfattningen har åtminstone jag.

Jag förstår att det är meningslöst att vid denna sena timme få ett besked av herrar Ohlin och Ullsten om huruvida min historieskrivning om Hörjelöverenskommelsen är riktig eller felaktig. Jag ger därför upp detta försök. Jag förstår också att det lär vara omöjligt att få ett svar på frågan om de kommunala prioriteringarna. Jag vet att svaret inte kan bli något annat än det jag har sagt. Jag ger alltså upp även i den delen.

Vad sedan gäller bostadsbyggandet i Storstockholmsregionen slutar jag med att ge upp även i fråga om detta herr Ohlins tredje stora missförstånd, det som jag inledde mitt första inlägg med efter interpellationssvaret. Men samtidigt som jag ger upp försöken må det

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

väl ändå vara min rätt att konstatera att de uteblivna beskederna får utgöra svar på mina frågor.

Herrar Ullsten och Ahlmark tar här upp en diskussion med mig om vad som sades vid den uppvaktning som KSL gjorde för finansminister Sträng. Herrar Ahlmark och Ullsten säger sig vara underrättade om vad som sades vid denna uppvaktning. Men, herr Ahlmark och herr Ullsten, jag *vet* vad som sades, ty jag var med där. Det är bäst att vara mycket försiktig med att till kammarens protokoll be att få antecknade uttalanden om vad som yttrades vid ett tillfälle då man inte var med, speciellt när en som *var* med sitter och hör på.

Jag ber herr Ahlmark att gå upp i talarstolen och upprepa vad han påstod att finansministern sagt som svar på frågorna vid uppvaktningen, nämligen — nu citerar jag herr Sträng enligt herr Ahlmark: »Jag vill inte vara med om att anslå några pengar till ett bostadsbyggande, som skulle innebära att man skulle öka Stockholms befolkning med Malmös nuvarande befolkning.»

Fortsätt, herr Ahlmark, med att vara så där oförsiktig i uttalandena, så kommer det att drabba Er och ingen annan! Nu skall jag nämligen tala om för både herr Ahlmark och herr Ullsten, som tydligen inte ens kan hålla redan på varandras yttranden — om de nu är sanningsvittnen — hur jag uppfattade vad som verkligen sades vid uppvaktningen: Det var representanter för KSL som uppvaktade finansministern och kommunikationsministern, och de redogjorde för sina byggnadsplaner för kommande år i samband med tunnelbaneprojekten i Stockholmsområdet. Efter deras föredragning blev det ett allmänt resonemang, i vilket alla deltog — finansministern och jag och alla närvarande KSL-representanter — om frågor av typen priorite-

ring av 1970 års medel, som vi redan känner till, och statsmakternas syn på möjligheterna att tilldela regionen mera pengar genom att öka totalramen. Det blev vidare allmän diskussion kring de fyra tunnelbanorna och vi fick se kartmaterial m. m. Efter detta sade herr Sträng — lyssna nu, herr Ahlmark! — som en av de slutliga kommentarerna: Låt mig uttala en liten fundering om de här stora utbyggnadsplanerna. Låt mig i detta ögonblick helt snabbt konstatera att det blir väldigt stora utbyggnader, om man skall bygga en stad av Malmös storlek inom loppet av tio år i detta redan förut ansträngda område. Jag är litet fundersam om hur det här skall kunna klaras av.»

Detta, herr Ahlmark, är någonting annat än att finansministern skulle ha sagt: Jag vill inte vara med om att anslå några pengar till en utbyggnad i Storstockholmsområdet så att en stad av Malmös storlek skall få plats där inom tio år. Är herr Ahlmark beredd att ta tillbaka sitt insinuanta påstående om vad finansministern sagt vid denna uppvaktning? Allmän hederskänsla borde förmå honom att omedelbart begära ordet för att göra det.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare; jag vill bara konstatera att den minsann, som herr Ahlmark sade, har handlat om klyftor — om kolossala klyftor när det gäller information, när det gäller vad man vet och inte vet i sakfrågan. Det är förödande att man i timtal måste hålla på med att försöka rätta till missförstånd, som man redan i inledningen trodde var helt omöjliga.

Det finns, herr Ahlmark, andra klyftor här i världen än de som herr Ahlmark så utomordentligt väl skildrade när han nyss i sitt tal var långt borta i Amerika, hur han nu klarar den kopplingen med trafikfrågor i Storstockholm. Den klyfta som jag syftar på är den mellan praktik och taktik. De politi-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

ker som utnyttjar exempelvis trafikinvesteringarna i Stockholm enbart i taktiska syften utan att kunna ange vad man är missnöjd med i praktiken kanske mister förtroendet före alla andra.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det som kommunikationsministern nu sade var nog den hårdaste kritik mot Aftonbladet, som uttalats av en socialdemokrat från denna talarstol. Jag citerade nämligen bara vad som stod i Aftonbladet och nämnde uttryckligen att det var ett citat ur den tidningen. Vidare sade jag att Aftonbladet ju brukar känna till statsrådets tankar och avsikter. Citatet löd: »Jag vill inte vara med och bevilja ökade anslag och låna ut en massa miljoner för en expansion i huvudstadsregionen av en sådan omfattning att den motsvarar en så stor stad som Malmö.»

Om detta citat är alldeles felaktigt, om Aftonbladet har missuppfattat läget och herr Sträng är beredd att ge Storstockholm resurser för att bygga ut för dem som i dag saknar bostäder eller är trångbodda, så desto bättre. Aftonbladet gör naturligtvis ofta fel. Men i så fall får herr Norling också säga att felet är Aftonbladets och inte mitt.

Sedan är det naturligtvis litet konstigt att även de övriga som deltog i uppvakningen fick intrycket att herr Sträng var utomordentligt negativ. När t. ex. Per-Olof Hanson och Nils Hallerby kom därifrån var de uppriktigt chockerade över den negativa inställning som finansministern hade visat. De hade inte alls den positiva uppfattning om vad det hela rörde sig om som statsrådet Norling nu gör gällande.

Kommunikationsministern säger att vi inte skall glömma att saker och ting har hänt på bostadsbyggandets område. Det är riktigt. Det har hänt saker, och det är bra. Det var också därför

som jag talade om att bostadsbyggandet har ökat på senare år. Framför allt är det en följd av liberal kritik: det kan nog herr Norling kvittera med att erkänna.

Men jag sade också att i en stad av Storstockholms storlek med så många bostadslösa och bostadssökande måste bostadsbyggandet fortsätta att öka om vi skall få en chans att rejält korta ned bostadskön. Vidare betonade jag att vi måste se bostadsfrågan som integrerad med servicefunktionerna, framför allt kommunikationerna.

Herr Norling svarar då att det är det ökade bostadsbyggandet som har skapat förväntningarna. Nej, herr Norling, det är inte bostadsbyggandet utan det är vad regeringen har påstått och lovat om det framtida bostadsbyggandet som har väckt förhoppningarna. Tänk själv efter hur en människa som saknar bostad i Stockholm måste reagera när han i valrörelsen för drygt sju år sedan fick detta flygblad i sin hand: 150 000 människor skall under 60-talet få bostäder på Järvafältet. Han eller hon blir naturligtvis fylld av förhoppningar och tänker: Jag kommer snart att få en hygglig bostad. När sedan 1960-talet är slut — vilket det är om tre veckor — finner vi att bara ungefär 10 000 människor bor där mot de utlovade 150 000.

Det här är viktigt, herr Norling. Om man först trissar upp förväntningar med utspel i valrörelser och sedan inte håller löftena i den praktiska politiken kommer politikens anseende att sjunka.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern har rört in så många detaljer och ovidkommande synpunkter i denna debatt, att det till slut blivit svårt att veta vad den egentligen handlar om. Får jag göra en kort repetition!

Jag utgick från herr Palmes uttalan-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

de för två år sedan, där han sade att kommunerna själva skall få göra prioriteringen. Jag påvisade att vägverket gjort en helt annan prioritering än den kommunerna ville ha. Men jag talade också om att kommunerna inom KSL hade kommit överens om att föreslå vägverket att ändra på verkets fördelning.

Nu säger kommunikationsministern beträffande herr Palmes uttalande, att detta kan han instämma i helt och hållet; det är precis så som regeringen vill ha det. Men han är inte beredd att dra några som helst praktiska slutsatser av detta instämmande. Kommunikationsministern vägrar nämligen att lägga någon som helst synpunkt på vägverkets helt annorlunda prioritering, och han förnekar att det skulle finnas ett beslut i KSL:s styrelse om att man vill ha en annan fördelning än den som vägverket har föreslagit. Beslutet, herr Norling, finns i detta papper, och saknar man tillgång till det på kommunikationsdepartementet, skall jag gärna låna ut detta exemplar. Det är daterat den 3 oktober 1969.

Herr Norling sade att han ger upp i försöken att få veta hur vi bedömer hans historiskrivning när det gäller Hörjelöverenskommelsen. Han ställer vidare frågor om vem som undertecknat ett visst papper och en hel massa andra saker. Detta är trots allt mindre väsentliga frågor, och i sakfrågan finns det heller inga skiljaktigheter på den punkten. Detta är bara ovidkommande krumelurer i den här debatten.

Den väsentliga fråga som ställts i denna debatt — det är möjligt att även jag tvingas att ge upp men jag skall göra ett försök till — är denna: Är kommunikationsministern beredd att med utgångspunkt i vad Palme sade för två år sedan om kommunernas rätt att själva göra avvägningen mellan tunnelbanebyggen och vägbyggen göra ett ut-

talande till förmån för den prioritering för den kollektiva trafiken via tunnelbanor som KSL, d. v. s. kommunerna i detta område, velat ha?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Det skall jag göra, om herr Ullsten omedelbart vill tala om för mig vad parterna tillsammans vill inom fördelningsplanen. Där har vi kärnfrågan, herr Ullsten! Gå nu upp och tala om vad vägverket vill och vad KSL och Stockholms stad vill *tillsammans* — märk väl *tillsammans* — inom fördelningsplanens belopp. Jag lämnar gärna ordet direkt till herr Ullsten.

Herr **ULLSTEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar det gärna för att upprepa en uppgift som jag lämnat minst fyra gånger i denna debatt. Jag har nämligen påvisat att i förhållande till den femårsplan, som ryms inom den fördelningsplan som vägverket lagt fram, har man i KSL velat föra över ungefär 115 miljoner kronor till tunnelbanebyggen och inom den s. k. flerårsplanen, om jag minns siffran rätt, cirka 100 miljoner kronor. Det handlar alltså om en skillnad i bedömningen mellan vägverket och kommunerna i detta område på 200 miljoner kronor; kommunerna vill bygga tunnelbanor för 200 miljoner kronor mer än vad vägverket vill göra. Det är svaret på herr Norlings fråga. Jag börjar förstå nu att herr Norling haft svårt att hänga med i debatten, om denna centrala punkt i debatten varit honom främmande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Vi måste nog ha ett replikskifte till, herr Ullsten. Dessa siffror är riktiga. Men då kommer min nästa fråga: Accepterar Stockholms stad

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

och de övriga kranskommunerna detta?

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Statsrådet Norling har flera gånger under debatten påstått att det inte förekommer enighet på den kommunala sidan. Vi har påvisat att det inte förhåller sig så som han säger. Statsrådet Norling tror att han kan ersätta argument med allehanda påståenden om okunnighet och ovederhäftighet och med att säga att vi talar som väderkvarnar o. s. v.

Herr statsråd! Det fanns ingenting i min interpellation eller mitt inledningsanförande som behövde leda Er in på en så betänklig bana i denna debatt. Att bara tro att Ni kan hålla på och upprepa påståenden utan tillstymmelse till bestyrkande! Detta är ju ändå överraskande.

Statsrådet sade för en stund sedan till herr Ullsten att Ni delade statsrådet Palmes uppfattning. Se, det var ju ett i och för sig viktigt besked. Nu skall jag be att få läsa upp vad herr Palme sade i kammaren: »Det var ju en av överenskommelsens stora fördelar att den gav de lokala myndigheterna frihet att prioritera olika typer av objekt och att den inte stipulerade att man fick statsbidrag till vägar men inte till tunnelbana.» Detta sade herr Palme. Han sade inte att detta gällde endast om man kunde få vägverket att för sin del acceptera det.

Men nu har statsrådet Norling funnit att han tydligen gick för långt när han för en stund sedan helt instämde i herr Palmes uttalande, så nu tar han tillbaka det och säger till herr Ullsten att det är KSL och vägverket som tillsammans skall enas om prioriteringen. Jag trodde att vägverket var en under Kungl. Maj:t ställd myndighet och att herr Norling därför efter sitt instäm-

mande i den princip som herr Palme uttryckte inte skulle ha någon annan utväg än att medge att de kommunala myndigheterna har denna rätt till prioritering.

Vi har, herr talman, gång efter annan verkligen försökt få ett besked av statsrådet Norling på denna väsentliga punkt; den är viktig ur demokratisk synvinkel och den är viktig med avseende på lösningen av de stora praktiska problem som föreligger. Men kommunikationsministern svänger sig fortfarande så att vi inte vet var vi har honom och regeringen. Om det är någon som skulle ha anledning att »ge upp» i denna debatt så är det vi som gång efter annan försöker få ett besked av statsrådet Norling, inte herr Norling som efter alla dessa frågor inte kan lämna ett ordentligt besked.

Statsrådet Norling ville med hänvisning till den tekniska planeringen motivera sin ståndpunkt, att det inte var så viktigt med de ekonomiska resurserna. Jag har inhämtat att den tekniska planeringen, som närmast handläggs av KSL, vad de närmaste åren beträffar ligger före vad man tidigare räknat med! Det är alltså inte så att här föreligger någon eftersläpning som statsrådet kunde räkna med. Men observera att detta gäller bara de två närmaste åren; det är klart att det fortsatta planeringsarbetet inte kan bedrivas som hittills om förutsättningarna ändras.

Men, herr talman, det mest överraskande som kommunikationsministern presterat i dag, när han tydligen trott att han kunde ersätta argument med hårda ord, är att han två gånger har gjort gällande att mitt uttalande, att statens järnvägar var på något sätt med i Hörjelöverenskommelsen, skulle vara oerhört blamant. Det skulle vara ett bevis på en skriande okunnighet. Herr statsråd, Hörjelöverenskommelsen slutar med passusen att överenskommel-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

sen av SJ »godkännes i de delar som berör statens järnvägar».

Det är precis det som jag hela tiden har utgått från. Om överenskommelsen på detta sätt godkänns i väsentliga delar, kan man verkligen inte säga som statsrådet gör, att det är höjden av okunighet att påstå att SJ här har befunnit sig i partsställning, eller hur statsrådet kallade det. Om generaldirektören har skrivit under överenskommelsen för statens järnvägars räkning på de punkter där den berör statens järnvägar och deras förpliktelser, måste det sägas att detta är något som SJ är med om.

Vi kan alla råka ut för små minnesfel, och jag skulle inte ha gjort någon affär av att statsrådet Norling hade förbisett detta, om inte statsrådet här — t. o. m. två gånger — hade framhållit som alldeles särskilt blamant att jag utgick från det som står i detta dokument som jag här har i handen. Jag har nu uppfriskat statsrådets minne.

Eftersom statsrådet har varit så generös med råd till andra om hur de skall uppträda i en debatt, tillåter jag mig bara den reflexionen, att det kanske finns anledning för statsrådet att rikta vissa spörsmål till sig själv i det avseendet.

Jag skall be att få läsa upp ett par meningar ur Hörjelöverenskommelsen. Där står: »Härutöver tillskapas ett tredje tunnelbanesystem. Av detta bör i en första etapp byggas en bana från Stockholms city genom Kungsholmen, Solna och Sundbyberg till nya bebyggelseområden på Järvafältet inom Stockholm. I senare skede förutsättes att tunnelbanesystem 3 utbygges från Stockholms city till sydöstra Södermalm och därifrån med en bana till Nacka och en till station Isstadion, där nuvarande bangrenen till Hagsätra anslutes till nämnda system. Såsom riktpunkt för planering och byggande skall gälla att banorna till Järvafältet, Täby och Botkyrka skall

vara helt färdigställda före 1975 samt att banorna till Nacka och station Isstadion skall vara helt färdigställda under senare hälften av 1970-talet.»

Denna överenskommelse, som tillkom genom statlig förmedling, hälsades av regeringen som ett stort steg framåt. Av uppenbara skäl, som herr Norling själv understrukt, kunde den inte innehålla några löften om anslag från staten under kommande år, men den skapade en rimlig förväntan att kommunerna kunde planera utifrån dessa förutsättningar. De planer som kommunerna enligt vägverket nu måste räkna med har kommit att starkt avvika från vad man utgick från år 1964. Om vi jämför den planering som vägverket nu vill tillstyrka och den som Hörjelöverenskommelsen antydde finner vi en mycket stor skillnad — jag skall inte försöka precisera den, men det rör sig om högst betydande kostnadsdifferenser.

Det är också överraskande att statsrådet säger, att ingenting brister i fråga om planeringsmöjligheterna framåt. Om man inte kan ha någon utgångspunkt alls för en bedömning av regeringens attityd till finansieringen — utom vad vägverket nu tills vidare antyder — är verkligen planeringsmöjligheterna inskränkta och planeringen försvårad. Statsrådet menar väl inte att vi utan vidare kan förutsätta att regeringen aldrig kommer att göra någon ändring i vägverkets planering — då skulle inte statsrådet uppmana vederbörande kommuner att överklaga — utan meningen måste vara att man får avvakta besked om regeringens inställning. I den mån vi nu känner denna inställning betyder den en ändring av förutsättningarna för planeringen, med därav följande svårigheter och extra kostnader.

Herr talman! Får jag försöka sammanfatta debatten!

Statsrådet Norling gick ut mycket hårt och påstod att jag hade lämnat fel-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

aktiga uppgifter om bostadsbyggandet. Det påståendet har statsrådet emellertid inte på något sätt kunnat dokumentera, utan han har åberopat andra siffror än jag gjort. För att visa vad som sker kan den ene anföra siffror för igångsättningen under 1969 och den andre siffror som anger antalet färdigställda lägenheter. Men det är litet märkligt om statsrådet gör gällande att den, som nämner andra siffror än han själv, lämnar uppåt väggarna felaktiga uppgifter. Det torde också efter den här debatten vara fastslaget att statsrådet har misstagit sig på denna punkt.

Vidare har det konstaterats att statens järnvägar har godkänt väsentliga delar av Hörjelöverenskommelsen i den mån den berör SJ. Även på den punkten har alltså statsrådet misstagit sig i sina tidigare anföranden — det torde framgå av protokollet.

Statsrådet har gång efter annan påstått att de kommunala instanserna här i Stockholmsregionen inte är eniga. Det har dokumenterats av herr Ullsten genom hänvisning till KSL:s skrivelser och olika beslut, att statsrådet har misstagit sig också på denna punkt.

Det föreföll som om statsrådet Norling vid en tidpunkt var beredd att helt instämma med herr Palme beträffande den principiella frågan om rätten för vederbörande instanser inom regionen att själva avgöra prioriteringen, men efter närmare övervägande har statsrådet sökt skydd bakom det förhållandet att en honom underställd statlig myndighet inte tycker att det bör vara så som de kommunala instanserna anser att det bör vara. Statsrådet förbehåller sig därför möjligheten att inte ge de kommunala instanserna den självbestämmanderätt som herr Palme ville ge dem.

Detta, herr talman, är en sammanfattning av några viktiga punkter i dagens debatt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Tydligt räckte inte herr Ahlmarks tidigare rökridå för att täcka herr Ohlins hela reträtt.

Jag vill framhålla fyra saker.

Nu när vi närmar oss slutet av denna debatt bör vi väl inte i onödan haka upp oss på vad herr Ohlin trodde om under-tecknarna av Hörjelöverenskommelsen, men herr Ohlin sade faktiskt — det står också i protokollet, om inte herr Ohlin ändrar det innan det definitiva protokollet skrivs ut — att undertecknarna var SJ och KSL. Det tog jag fasta på, och jag trodde att herr Ohlin menade det. Det är sant att SJ har skrivit på överenskommelsen i de delar som den berör SJ, men SJ var inte med bland huvudundertecknarna. Jag tycker emellertid som herr Ohlin att detta må vara petitesser i ett större allvarligt sammanhang.

Vidare gör herr Ohlin utdrag ur Hörjelöverenskommelsen. Det står där precis så, som herr Ohlin citerar, men herr Ohlin glömde att tillägga att detta är vad Stockholms stad och landstinget har skrivit under och att det i slutet av överenskommelsen talas om riktpunkten för hur Stockholms stad och landstinget tänkt sig den framtida handläggningen av trafikfrågan.

Jag tycker att detta i klarhetens namn bör sägas ut, eftersom annars någon, som inte är inne i alla dessa tankegångar, skulle kunna uppfatta det hela som om det av herr Ohlin citerade skulle ha varit den uppfattning som staten skrivit under. Detta är som sagt inte fallet.

Det är också skillnad, herr Ohlin, mellan de belopp som man tänkte sig för fyra, fem år sedan och de som nu är aktuella. Jag tycker att vi tillsammans kan konstatera här, att det skett en radikal förändring på denna korta tid. I mitt interpellationssvar framhöll jag att planering på lång sikt inte är någon lätt

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

uppgift. Detta kan belysas med att man på regionalt håll 1965 beräknade kostnaderna för Järvabanans utbyggnad till omkring 430 miljoner kronor, medan man 1969, alltså fyra år senare, beräknar samma kostnader till omkring 650 miljoner kronor. Det har således på fyra år skett en väsentlig ändring av beloppet vad beträffar underbyggnaden av denna tunnelbanedel.

Men, till slut ärade meddebattörer, det som jag tycker är viktigast och som borde få avsluta denna långa debatt och som skulle rensa mycket av luften gäller det resonemang som ni alla har fört i två timmars tid om prioriteringen. Herr Ohlin, herr Ahlmark och herr Ullsten har talat om prioriteringen i det aktuella ögonblicket. Vem av herrarna vill gå upp och svara på följande fråga?

KSL vill ha 115 miljoner kronor ytterligare varav 95 miljoner från Stockholms stad och 20 miljoner från kranskommunerna. Min fråga till någon av er lyder: Går Stockholms stad och kranskommunerna med på att sänka sina anslag med dessa belopp? Nog kan vi väl få ett ja eller nej innan denna debatt slutar, eftersom ni gång på gång framhållit att man är överens om prioriteringen. Skall ingen av er kunna gå upp och svara ja eller nej på frågan, om Stockholms stad och kranskommunerna är överens om denna prioritering? Ni säger ju att man är överens.

Det skall väl vara möjligt att åtminstone klara av den saken innan vi skiljs åt. Jag upprepar frågan en sista gång: Går Stockholms stad och kranskommunerna med på att sänka sina anslag med dessa belopp?

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att statsrådet Norling gott kunde avstå från det enklaste av alla enkla debattgrepp. Han sade att jag gått upp för att »täcka» en annan debattör på den liberala kanten.

Här har Bertil Ohlin i flera inlägg, punkt efter punkt, visat att det han från början sade om Hörjelöverenskommelsen var korrekt. Enligt flera av oss som lyssnat på debatten har han vunnit en övertygande debattseger över kommunikationsministern i den här frågan. Och det är till nytta för Stockholms väljare.

Nej, jag har sannerligen inte gått upp för att täcka herr Ohlin. Jag har begärt ordet för att framhålla att socialdemokratien under 1960-talet har trissat upp människornas förhoppningar om en våldsam ökning av bostadsbyggandet, framför allt på Järvafältet, och att man har kommit dessa förhoppningar på skam. När vi här i riksdagen för den kanske sista stora bostadsdebatten under 1960-talet, är det väl rimligt att man söker summera det som har lovats och det som har gjorts. Därför tycker jag att det är allvarligt att herr Norling inte med ett ord berör den stora sak som inträffade 1962. Då fick Stockholms alla bostadslösa och trångbodda det beskedet av socialdemokraternas flygblad att 150 000 människor skulle bo på Järvafältet när 1960-talet var slut. Nu är det slut, och där bor ungefär 10 000. Men ingen som helst kommentar vill kommunikationsministern göra till det.

Det leder mig till den principiella reflexionen att det är viktigt för politiker, oavsett vilket parti de tillhör, att hålla sina löften och inte ställa ut andra löften än dem som kan hållas. Ty annars kommer den seriösa samhällsdebatten att förstöras. Diskussionen kommer att bygga mera på »luftiga valbubblor», som jag tror att herr Norling och herr Ullsten kallade dem, än på en mera karg verklighet. Samtidigt rycks planeringen sönder för de kommunala myndigheterna. Men framför allt, herr Norling, sänker man politikens anseende genom att lova mycket och hålla litet.

Därför vore jag glad om jag kunde få ett besked av herr Norling i den fråga

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

som jag sett som min huvuduppgift i den här debatten att belysa. Kommer socialdemokraterna på 1970-talet att bedriva en mera anständig bostadspropaganda i valrörelser än den man fört under det årtionde som snart är slut?

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norling frågar om Stockholms stad och kranskommunerna är överens om den annorlunda prioritering med avseende på tunnelbanor och gator som jag har talat för här. Svaret är ja. Man är överens genom förhandlingar som har förts i KSL.

Om herr Norling inte tror mig, så vill jag hänvisa till KSL:s styrelsebeslut den 3 oktober 1969, § 258, första satsen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Får jag be herr Ullsten tala om vilket belopp man är överens om.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Såsom flera talare tidigare har anfört har frågan om tunnelbanans utbyggnad mycket stor inverkan på bostadsbyggandet i Storstockholm. Jag skall därför söka något klargöra de konsekvenser för bostadsbyggandet som kan bli följden av den politik man nu kan ana.

Bostadsbyggandet har under de senaste åren genomgått stora förändringar. Ett par utmärkande drag i detta sammanhang är dels de allt ivrigare, mera omfattande och grundligare försöken att pressa bostadskostnaderna till en rimlig nivå, dels en allvarlig, starkt målinriktad strävan att erbjuda bostadskonsumenterna en god och allsidig service i alla sammanhang. Innan jag utvecklar dessa två begrepp, bostadskostnad och service, vilka alltmer har kom-

mit att skjutas fram i debatten, vill jag slå fast några grundläggande fakta.

Herr Ahlmark har tidigare — jag skall inte upprepa det — angivit en hel del siffror för den stora bostadsbristen här i Stockholm. Det är självklart att alla invånare i vårt land — även de som bor i denna region — har rätt till en bostad och därtill en bostad till rimligt pris. 1965 gjordes en bostadsutredning om utrymmesstandarden i Stockholm, som visade att utrymmesstandarden i Stockholm var avsevärt lägre än för riket som helhet. Utbyggnaden i regionen är inriktad på att skapa drägliga bostadsförhållanden för dem som redan bor här och inte i huvudsak på att ta hand om nyinflyttade. Jag vill framhålla att kötiden i Stockholm för närvarande är i genomsnitt sex år. Efter detta skall jag övergå till att något diskutera bostadskostnaderna och servicen. De stigande bostadskostnaderna har angripits från många håll, och olika recept har presenterats för att lösa problemen. I dag är väl alla ense om att det inte finns någon åtgärd som ensam löser problemet med de alltför höga boendekostnaderna, utan vi måste söka oss fram på många vägar. Ett flertal större eller mindre åtgärder kan tillsammans påverka bostadskostnaderna i gynnsam riktning. Ett av de viktigaste delproblemen därvidlag är frågan om kommunernas långsiktiga planering. Från regeringen har gång på gång betonats vikten av att kommunerna lägger sig vinn om en sådan planering, och många kommuner i Storstockholm har också nu en mycket hög beredskap. Låt mig belysa detta med ett par exempel.

Flera kommuner i Storstockholm har skaffat sig stora markreserver för att kunna hålla ett kontinuerligt byggande i gång. Men mark kostar pengar, och för varje dag som byggandet uppskjutes får skattebetalarna en extra pålaga. För att kunna bygga bostäder behövs också

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

en rad gemensamhetsanordningar, t. ex. vatten- och avloppsanläggningar. I regel är dessa dimensionerade för en viss planerad utbyggnad, och om den inte fullföljes måste andra bära kostnaderna. Då får vi ett ofullständigt utnyttjande av redan existerande resurser.

Ett antal kommuner har också byggt ut den kommunala planerings- och förvaltningsapparaten för en viss expansion. Hur skall man göra där, om den förväntade och planerade expansionen stoppas? Staten uppmanar kommunerna i regionen att hålla hög beredskap och att försöka få fram en jämnt och hyggligt fungerande bostadsapparat. Regionen tar också solidariskt på sig ansvaret för de bostadslösa och rättar sig efter tongångarna från högre ort. Men vad händer? Jo, statliga myndigheter hotar att sätta käppar i hjulet, och regionen står där med sin planering. Den får dras med besvärande kostnader till ingen nytta, kostnader som till sist drabbar bostadskonsumenter. Det är likadant med den service som vi erbjuder de människor vilka skall få de nya bostäderna. I de nya bostadsområdena i regionen är bostäder och serviceanordningar även planerade och grupperade kring de tunnelbanestationer som skall byggas. Människorna skall kunna nå barnstugor, skolor, kulturella anläggningar o. s. v. enligt ett genomtänkt trafiksystem, som förutsätter kollektiva kommunikationer via en mycket noga inplanerad tunnelbana. Hur skall vi klara människornas behov av service medan de väntar på att tunnelbanan byggs ut? Vi kan väl inte dra in busslinjer i centrumanläggningar byggda för transport med tunnelbana? Resultatet blir helt enkelt att servicen inte fungerar.

Vi kan med andra ord inte erbjuda människorna en fullgod bostad — och i detta uttryck lägger vi inte bara in att det skall finnas ett visst antal kvadratmeter inom fyra väggar utan också myc-

ket annat, däribland goda kommunikationer inom regionen.

Hur går det då om vi inte kan bygga ut de kollektiva kommunikationerna inom regionen i önskad och planerad omfattning? Det ena alternativet är att vi får bostadsområden som i stort sett inte har någon service för sina invånare, det andra är att vi över huvud taget inte alls kan bygga några nya bostadsområden, vilket skulle medföra utomordentligt stora vådor. Det får inte vara så att enskilda människor i bostadskön kommer i kläm därför att staten eller ett parti inte uppfyller de löften som är givna.

Planeringen för service och kommunikationer i de nya bostadsområdena är utomordentligt noga genomförd. En grundläggande tanke är att all verksamhet skall vara så programmerad att bästa möjliga ekonomiska resultat skall uppnås. Men en så noga genomförd samordning i både tid och rum medför att om man rubbar någon enstaka detalj i planerna får detta omedelbara konsekvenser. Om så stora ingrepp sker att en tunnelbana senareläggs uppstår mycket stora svårigheter — ja, de kanske blir så stora att planerna i stort sett måste göras om. Detta återigen medför ekonomiska återverkningar, som till sist drabbar dem som skall bo i området.

Vi har tidigare upplevt år, då bostadsproduktionen i Storstockholm har varit ojämn och ryckig, därför att regeringen inte klarat kapitalmarknaden. Konsekvensen därav blev mycket besvärande. Riskerar vi nu att råka in i samma situation? Hur skall vi göra med den mark som redan anvisats till olika bostadsproducenter? Skall planeringen upphöra eller skall bostadsföretagen fortsätta planeringen med risk att icke få bygga?

Herr talman! Om vi återigen skulle få en situation i Storstockholm då statliga myndigheter börjar rubba den befint-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

liga planeringen för bostadsbyggandet blir resultatet för det första högre bodekostnader och för det andra sämre service. Och det är väl någonting som alla vill söka förhindra. Enda möjligheten därtill är att statsrådet ser till att den prioritering för den kollektiva trafiken som gjorts av regionens egna företröendemen genom KSL fullföljs.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det har i denna debatt enligt mitt förmenande kanske blivit litet för mycket diskussion kring frågor huruvida det ena eller det andra namnet har funnits eller inte funnits på överenskommelser eller papper. Enligt mitt sätt att se är det avgörande, om man har ett ansvar eller delansvar för de papper som diskuteras. Att chefen för kommunikationsdepartementet säger att han inte har varit medveten om att SJ:s namn har funnits på ett av dessa papper håller jag honom räkning för, med hänsyn till den korta tid han har bakom sig i departementet.

Däremot tycker jag att det är minst sagt anmärkningsvärt att denna debatt kan fortsätta att föras på en så formell grund. När jag lyssnade till debatten hade jag nästan lust att använda uttryck som idiotformalism. Jag skall inte göra det. Men vi kan väl vara överens om att den typ av godkännande som SJ har givit i fråga om denna överenskommelse är i princip av samma slag som en i vanlig ordning träffad överenskommelse. Det är bara det att SJ inte haft anledning eller möjlighet att vara med som vanlig part eftersom man inte var berörd av alla delar i överenskommelsen. I sak finns som sagt ingen skillnad.

Låt mig sedan utöver vad som har sagts här tidigare gå in något på Hörjelöverenskommelsen. De som deltog i den

eller som i en eller annan form var berörda av den som stads- eller länspolitiker kan vittna om vilken aktiv roll generaldirektör Hörjel spelade för att få fram överenskommelsen. Hans ande svävar över varje ord i den. Enligt min mening gjorde han ett mycket effektivt arbete för att få med ibland rätt sturiga kommunalpolitiker som hade haft svårt att ena sig om en god lösning. Han har också i många sammanhang prisats för denna insats, och det finns anledning att göra det även i dag enligt mitt sätt att se. Men man får då också på olika håll ta konsekvenserna av överenskommelsen.

Varför tillkom nu den här överenskommelsen? Ja, bland annat för att uppnå effektivast möjliga användning av anslagen. Att överenskommelsen träffades låg alltså direkt i statsmakternas intresse. Men det var dessutom — det vill jag gärna vitsorda — ett intresse att få till stånd en lösning av de verkligt knöliga trafikfrågorna i Storstockholmsområdet. Personligen tycker jag att det är beklagligt att man inte skall kunna låta kommunalmännen sköta dessa frågor på egen hand, utan att man får lov att göra den typ av inskränkningar i deras självbestämmanderätt som det här gäller. Det träffades ju en överenskommelse, fastän det måste utövas ett stort tryck på kommunalmännen att få den till stånd. Men vad gör man när trafiksituationen i det här området var sådan den var och är sådan den är?

Nu är det nödvändigt att ta konsekvenserna av överenskommelsen. Man kan inte först träffa en överenskommelse och sedan tillåta var och en av dem, som har enats om ett gemensamt organ inom vilket trafikfrågorna i fortsättningen skall lösas, att eventuellt hysa avvikande uppfattningar som kan spolia vad dessa organ kommer fram till.

Herr Norling frågade tidigare, om det råder enighet mellan de olika delkom-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

munerna. Även om den saken inte är något primärt enligt mitt sätt att se, kan jag lämna statsrådet den upplysningen att Stockholms stads gatunämnd under den gångna veckan har beslutat ena sig med KSL i dess uppfattning. Såvitt jag vet har därmed ett av de stora frågetecknen blivit uttraderat.

Det viktiga måste ändå vara att man ger det samordnande organet möjlighet att verkligen funktionera, såsom avsikten var när uppgörelsen en gång träffades. Herr Strömberg har nyss be-lyst verkningarna i fråga om bostadsbyggandet för de människor som bor i regionen. Jag vill bara anföra ett exempel — det finns många att välja på — och det är Täby. Där äger kommunen all exploaterbar mark, och man har satsat 70 miljoner som man för närvarande inte vet vad man skall göra med. Marken är färdig för bebyggelse, men man vågar inte förverkliga de planer som var helt klara, eftersom man i nuläget inte vet hur det kommer att bli med tunnelbanan. Det är ju klokt av kommunalmännen att vilja se till att det verkligen skapas möjligheter för de människor som skulle bo i den nya bebyggelsen att komma till och från sina bostäder, och man är medveten om att man inte klarar detta utan tunnelbana.

Statsrådet Norling säger att det i alla fall har skett och sker saker på bostadsbyggnadsområdet. Ja, visst är så förhållandet — det vill jag vitsorda. Men det ursäktar inte på något sätt att man, som jag beskrivit, i en kommun måste ha åtskilliga miljoner liggande helt oräntabla; det finns inga möjligheter att få pengarna förräntade, utan de bara ligger där. Vad detta kommer att innebära när det gäller kommunalskatten och därmed för låginkomsttagarna antar jag — efter den intensiva debatt som har förts i dessa frågor — att statsrådet Norling är helt på det klara med. Det betyder också förseningar och då-

ligt utnyttjande av de kommunala pengarna om man handlar på detta sätt.

Det ställdes här en fråga, och den har besvarats, men jag tillåter mig ändå säga några ord på den punkten. Statsrådet Norling undrade i vilket avseende vägverket har handlat felaktigt. Jag vill fråga kommunikationsministern, hur det är möjligt att leva upp till her Palmes utfästelse — som ju också herr Norling i dag har ställt sig bakom — att låta kommunerna själva få bestämma, om det statliga verk som är ansvarigt på området sedan tar en helt annan ståndpunkt och statsrådet bara därefter med ett frågande ansikte undrar: Har det verket handlat felaktigt?

Vilka blir konsekvenserna om det slutliga ställningstagandet från vägverkets sida skulle bli just detta som man hittills har kunnat utläsa? Låt mig ge ett par exempel. Järvabanan till Kista blir klar 1977 i stället för 1975—1976 som är planerat. Järvabanan till Rissneområdet blir klart 1979 i stället för som planerat 1975—1976. Nackabanan försenas cirka fyra år, och Täbybanan blir färdig 1978 i stället för 1976.

Detta kanske inte låter så allvarligt. Förseningarna kanske inte är tillräckligt stora för att skrämna upp kommunikationsministern. Men jag tror att konsekvenserna är betydligt större än skillnaderna i årtal utvisar. Jag säger det därför att jag vet att planeringen på olika områden ligger långt framme.

Vi ställs här återigen inför frågan: Hur gör man? Stoppas man planeringen, eller fortsätter man att planera som om det hela skulle gå litet bättre än vad utsikterna från vägverkets synpunkt just nu ger anledning att förmoda?

Låt mig ta Järvafältet som exempel. Där skall år 1975 finnas bostäder för 30 000 à 35 000 människor. För att klara trafikförsörjningen måste man — om det inte finns någon tunnelbana — sätta in åtminstone en buss i minuten

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

under rusningstid. Det är emellertid inte 30 000 à 35 000 människor som slutligen skall bo på Järvafältet, utan fram till 1980 flyttar ytterligare minst 60 000 människor dit. Vilken busstäthet som är nödvändig med det invånarantalet har jag inte räknat ut, och jag vet inte att någon annan har gjort det. Det är dock lätt att göra sig en föreställning om det stora transportbehovet.

Det kan sägas att man har möjlighet att ta den privata bilen. Privatbilismens utveckling kommer väl att fortsätta ytterligare i det här landet, men jag tror att det mer och mer börjar växa fram en ganska bestämd opinion om att i ett område som Storstockholm måste de kollektiva trafikmedlen ordnas på ett tillfredsställande sätt, så att det inte blir nödvändigt att dra in privatbilarna i city ens i den utsträckning som sker i dag. Hur trångt skulle det då inte bli, om expansionen fortsätter ytterligare med ännu fler privatbilar? Jag vill i detta sammanhang skjuta in vad en av de tidigare talarna framhållit, nämligen att vi inte har något intresse av att få denna expansion; däremot är vi intresserade av att hjälpa människor, både dem som redan bor här i området och dem som kommer in och behöver få en bostad.

Det talas så mycket om planering, och det parti som statsrådet företräder borde väl vara lyhört för just det kravet. Enligt min mening är Stockholmsregionen mera än de flesta ett område där man kan se vad god planering ger och vad dålig planering får för konsekvenser.

Herr talman! Det har sagts en hel del om herr Strängs uttalande vid den överläggning som ägde rum om utbyggnaden av tunnelbanorna. Jag vet inte att det skulle finnas något officiellt papper på vad han egentligen yttrade, men jag har inte uppfattat annat än att det dock råder en relativt stor enighet

om att hans negativa inställning till möjligheten att lösa dessa problem på ett sätt, som de uppvaktande kommunalmännen önskade, hade sin grund i att han inte var särskilt tilltalad av den befolkningskoncentration vars trafikförsörjning det gällde att tillfredsställa söka klara. Tänkte inte herr Erlander på detta när han 1962 gav det löfte som har återopats i dagens debatt? Herr Erlander och herr Sträng tillhörde då samma regering, och jag förmodar att man hade diskuterat frågan ingående innan man skickade ut denna väldiga ballong i valrörelsen 1962. Om man verkligen menade någonting med talet om alla de människor som skulle få bostäder där ute på Järvafältet måste det ju bli en stark befolkningskoncentration, och man måste väl redan då ha räknat med att trafikförsörjningen måste ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Att vi nu, när 1960-talet nästan är till ända, summerar de löften som har givits under detta årtionde och vad som då har gjorts för att klara bostadsfrågorna är väl, herr talman, ganska naturligt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Fru Nettelbrandt börjar nu om där vi andra började för tre timmar sedan, och jag får väl plocka fram argumenten på nytt. Fru Nettelbrandt kommer att få samma svar på alla sina frågor som herr Ohlin, herr Ahlmark och herr Ullsten har fått, och något mera ljus kommer knappast att kastas över frågan vad herr Ohlin avsett med sin interpellation.

I debattens sista skälvande minut tycks det emellertid visa sig att någon vet någonting om hur prioriteringen har utfallit. Departementet vet det inte. Vägverket har fram till i dag inte kunnat ta ställning — det vet jag däremot

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

— eftersom departementet inte har fått något klartecken om den enighet i fråga om prioriteringen mellan staden och KSL som det nu viskas om här i salen. Därför har vägverket som sagt inte kunnat ta ställning än.

Nu upprepar jag siffrorna för sista gången. KSL vill ha 115 miljoner kronor mer, 95 miljoner kronor av detta vill man prioritera över från Stockholms stad och 20 miljoner kronor från kranskommunerna. Jag har en känsla av att någon av debattörerna vet att det finns en sådan definitiv prioriteringsöverenskommelse. Det har åtminstone herr Ullsten sagt utan att jag sedan fick svar på min följdfråga hur beloppet ser ut. Det skall väl ändå vara möjligt att få besked om den definitiva totalsumman innan vi avslutar denna debatt. Annars är det bara prat i luften. Gå upp här och tala om hur prioriteringen och totalsumman ser ut, så att vi åtminstone inte behöver ta många timmar i anspråk för att bara anklaga varandra och kräva besked av varandra i den frågan!

Det är en viktig fråga att få svar på, eftersom herr Ullsten har sagt att man mellan Stockholms stad och KSL är överens om prioriteringen rörande dessa extra 115 miljoner kronor. Vem av debattörerna är beredd att gå upp och säga hur totalsumman ser ut? Det är mycket angeläget, eftersom man med den uppgiften som bakgrund i alla fall kommer att ha uppnått något i denna debatt.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Norling sade att det nog inte heller nu kommer att kunna klargöras varför herr Ohlin har interPELLERAT i denna fråga. Men för det första är det ju hans självklara rätt att interPELLERA och för det andra gällde det här en ovanligt väsentlig fråga. Det finns därför ingen anledning att uppe-

hålla sig vid frågan om anledningen till interpellationen.

Vidare skulle jag vilja beröra frågan om prioriteringen som statsrådet NORLING så många gånger har återkommit till. Detta gör mig litet bekymrad ty det har givit mig ett intryck av att statsrådet Norling inte är införstådd med de beslut som fattats av KSL och av vägverket. KSL fattade sitt beslut den 3 oktober. Jag har tidigare i dag i denna kammare i en helt annan debatt talat om ett beslut som utbildningsdepartementet fattade just den 3 oktober. Jag har i det sammanhanget kritiserat utbildningsdepartementet för att det tog 8 veckor att expediera beslutet till byggnadsstyrelsen; därmed har man aktivt medverkat till förseningen av Frescatiutbyggnaden. Jag hoppas — men det har jag verkligen inte undersökt — att expedieringen av KSL:s 3 oktober-beslut inte gått lika långsamt som utbildningsdepartementets 3 oktober-beslut, så att kommunikationsministern ännu inte har kunnat göra sig underrättad om det. Annars skulle jag önska att kommunikationsministern tar fram papperet med KSL:s beslut, ty kommunikationsministern har väl ändå varit intresserad av att skaffa sig kännedom om detta beslut, inte minst inför denna debatt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Fru Nettelbrandt tycks lika litet som herr Ohlin vara på det klara med formerna för behandlingen av denna fråga. Det är rent ut sagt skrämmande att som fru Nettelbrandt påstå att kommunikationsministern borde plocka fram beslut i vägverket om prioriteringen för tunnelbanor o. s. v. i Stockholm. Jag skulle alltså gå och plocka fram beslut som hon tror ligger gömda någonstans sedan veckor tillbaka — hon gjorde en jämförelse med ut-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

bildningsdepartementet där hon hade fått fram att det förekommit fem eller sex veckors väntan i någon fråga.

Jag tycker, ärligt sagt, att när man skall diskutera formerna för behandlingen av dessa väsentliga ärenden, bör man helst i förväg göra sig underrättad om hur det hela går till. Nu lönar det sig inte längre att med något slags utnötningstaktik försöka få det sista ordet i denna debatt.

Jag skall nu lära fru Nettelbrandt hur det går till. Enligt det av vägverket upprättade förslaget till fördelningsplan, som för närvarande är på remiss hos länsstyrelserna, städerna och KSL, har verket räknat med att KSL tilldelas ytterligare 35 miljoner kronor inom totalramen för Storstockholmsområdet. Jag har sagt tidigare i dag men kan upprepa det, att man kan utgå från att vägverket är lyhört för förslag angående omprioriteringar när det gäller bidragen till denna region. Jag räknar med det, och det har jag sagt förut. Men i den mån man inte blir överens på regional nivå om fördelningen mellan tunnelbanor och yttrafikleder så ankommer det på vägverket att göra den nödvändiga helhetsbedömningen. Skall det vara så svårt att klara ut dessa formalia. Är sedan de kommunala intressenterna oense också om det beslutas, får de överklaga till Kungl. Maj:t. Det har jag sagt tidigare i dag, och det tyckte herr Ohlin var en underlig politik. Han menar att det väl ändå inte skall behövas tas in i detta resonemang. Jag tycker att det är väsentligt att kommunala instanser har möjlighet att överklaga till Kungl. Maj:t. Kan man inte komma överens inbördes på kommunal nivå, så får man väl ta hjälp av någon som kan klara ut saken. Vägverket är berett att fatta beslut om man inte kan enas på kommunal nivå, och Kungl. Maj:t kan ta upp ärendet efter ett överklagande.

Det här sjunker ju också ihop som

en ballong, fru Nettelbrandt, att komma här och påstå att man är överens och att vägverket skulle ha en så underlig behandlingsform att där skulle finnas ett beslut sedan flera veckor tillbaka som jag inte skulle ha lyckats vaska fram. På så här låg nivå har inte debatten stått sedan vi började den, fru Nettelbrandt; nu har den nått det verkliga bottenläget. Jag tycker att fru Nettelbrandt, om hon nu tänkt sig en replik, i ärlighetens namn skall medge att hon missförstått detta.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Norling sade: »Det här sjunker också ihop som en ballong.» Jag vet inte vilken annan ballong han tänkte på. Var det statsminister Erlanders ballong 1962 — den har ju också sjunkit ihop under 1960-talet — som åsyftades?

Jag är mycket tacksam för allt jag kan lära mig vid alla tillfällen, men jag tror nog att jag skulle välja en läromästare med litet längre erfarenhet än herr Norling har då det gäller sådana här frågor. Det hoppas jag statsrådet Norling ursäktar att jag säger; det är inte något förklenande. Om jag beträffande beslutet av den 3 oktober har sagt att det var vägverkets och inte KSL:s är det en direkt felsägning, och den skall jag be att få rätta till med en gång.

Såvitt jag förstår av den ordning som numera skall gälla i Storstockholmsområdet, så är det just inom KSL-organet som den av statsrådet Norling efterlysta enigheten uppnåtts. Jag har vissa praktiska och personliga möjligheter att göra mig underrättad om hur situationen har varit i KSL:s styrelse, och jag har inte hört talas om att det där har varit delade meningar, utan KSL har fört fram ett förslag i enighet. I mycket stora drag går det ut på att man är beredd att prioritera tunnelbanebyggandet före

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

den i och för sig mycket välbehövliga vägutbyggnaden, därför att man är övertygad om att man därmed uppnår den bästa effekten från trafikförsörjnings-synpunkt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Fru Nettelbrandt behöver inte tro på vad jag säger, och jag erkänner gärna att jag har mycket att lära, men väg- och vattens instruktion har funnits längre än jag har varit kommunikationsminister. Fru Nettelbrandt behöver inte känna det så att det var först i och med att jag kom in i bilden som det skulle vara möjligt att lära sig hur dessa frågor handläggs — det hade fru Nettelbrandt kunnat klara tidigare.

Sedan en väsentlig sak till, som har att göra med det vi nu talar om. Remisstiden till vägverket har inte gått ut ännu. Jag kanske inte minns alldeles rätt, men jag tror att den går ut den 17 december. Då är det väl litet övermaga att göra gällande att vägverket skulle ha fattat något beslut, eller hur, fru Nettelbrandt? Skall vägverket börja fatta beslut innan remisstiden har gått ut?

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Bakgrunden till denna mycket viktiga debatt om bostadssituationen i Storstockholm är ju bl. a. de förväntningar om bostäder för 150 000 människor på Järvafältet under 1960-talet, som skapades genom det socialdemokratiska utspelet 1962. Det sades redan då av dem, som kanske begrep något bättre än de som gjorde detta utspel, att det var väldigt orealistiskt. Men kritikerna fick till svar att de borgerliga nog efter valet, när det hela hade lugnat ner sig, skulle beklaga den pessimism som de hade givit uttryck för.

Nu vet vi, herr talman, vad dessa löften var värda. Nu är inte mycket kvar,

vare sig av 1960-talet eller av löftena. Jag noterar att statsrådet Norling, trots att denna debatt har pågått ganska länge, inte i något av sina många inlägg har gjort ens en tillstymmelse till att försvara de löften som gavs 1962. Han har över huvud taget inte berört dem med andra ord än då han säger, att vi väl ändå måste erkänna att det har byggts en del bostäder i Sverige under 1960-talet. Mer till försvar har han inte anfört. Det är en talande tystnad.

Nu, herr talman, arbetar kommunerna i Storstockholm — för övrigt huvudsakligen under folkpartiets ledning — på att kratsa kastanjerna ur elden för socialdemokraterna, så att det ändå till slut skall bli några bostäder och en hygglig miljö på Järvafältet. Detta gör kommunerna inte alltid för att befrämja sina egna intressen utan just för att skaffa bostäder åt de många människor som i andra kommuner i området står i bostadskö och är trångboddade, och åt dem som oberoende av vilka politiska åtgärder som vidtas på andra håll kommer att flytta till området.

Den målsättning som man så sent som i somras arbetade med var att Järvafältet skulle få ungefär 115 000 invånare under 1970-talet, d. v. s. före 1980, och 63 000 av dem skulle få bostad i herr Norlings och min hemkommun Sollentuna.

I den målsättning för Stockholm som anges i Länsplanering 67 finns detta inbakat. Intressant är att regeringen så sent som i höst i ett cirkulär till de statliga myndigheterna har anbefallt »samtliga statsmyndigheter att vid beslut som rör lokalisering av offentliga investeringar eller som på annat sätt har betydelse för den regionala utvecklingen, beakta det prognosmaterial — — — som har utarbetats inom Länsplanering 67 samt vad Kungl. Maj:t och riksdagen i anslutning därtill uttalat».

Detta måste, av dem som försöker be-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

driva planering i en kommun som har en stor andel av detta bostadsbyggande, tolkas så, att de statliga myndigheterna skall beakta den tidsplan som hör till den dispositionsplan för Järvafältet som har antagits av Stockholms stad och Sollentuna och godkänts av Storstockholms planeringsnämnd. Man måste fatta det så, att statsmyndigheterna skall underlätta genomförandet av denna tidsplan.

Vilket stöd har då kommunerna fått av staten? Låt mig först inom parentes nämna att man år 1962 gjorde ett stort nummer av att militärerna snabbt skulle bort från Järvafältet — det framställdes som en stor gåva av regeringen. Militärerna skulle vara borta 1965. Men militärerna är fortfarande inte borta. Herr Norling, som är granne till fältet, vet att skotten fortfarande knallar där. Om allt går väl kommer kanske militärerna att vara borta från Järvafältet vid mitten av nästa år. De kom alltså inte därifrån under 1960-talet.

Nu har naturligtvis oro skapats av att regeringen inte ens vill backa upp målsättningen att de 115 000 bostäderna skall byggas under 1970-talet. Intrycket att de inte ens blir klara till 1980 har skapats bl. a. av vad finansministern har sagt vid en uppvaktnings.

Nu var jag inte närvarande vid uppvaktningen. Jag noterar att herr Norling när han skall skildra det som hände där, eller kommentera andras skildringar, höjer rösten på det sätt som socialdemokrater gärna gör när Järvafältet diskuteras. Men trots det ovet som jag nu kommer att få, tar jag mig friheten att citera vad Aftonbladet skriver: »Regeringen har gjort ett överraskande utspel mot Stockholmsregionen. Det bör ske en 'naturlig dämpning' av storstadsregionen som finansministern uttryckt saken. Därför blir det inga ytterligare statsbidrag och i vissa fall lägre bidrag än utfäst till trafiken i re-

gionen. — — — Samtidigt kan det nya bostadsområdet på Järva försenas betydligt. Och de människor som redan bor där får vänta på bättre trafikservice.»

Det är det intryck som herr Sträng har skapat hos Aftonbladet, och det sammanfaller med det intryck han har skapat hos de företrädare för regionen som gjorde uppvaktningen. Jag antar att det inte fördes några stenografiska protokoll och att inte ens herr Norling kan lämna någon ordagrann redogörelse för vad som sades, även om han här framträder med anspråk att kunna göra det. Politiken är emellertid ofta en fråga om vilket intryck man skapar, och här har finansministern hos oberoende parter, av vilka åtminstone inte Aftonbladet kan misstänkas för att vara särskilt illvilligt, skapat intrycket att regeringen inte längre backar upp målsättningen i Länsplanering 67, och det är oroande.

Vad innebär de nya linjerna för trafiken? De innebär att tunnelbanan till Kista och Alboda blir ett par år försenad. Det medför naturligtvis antingen en motsvarande försening av bostadsbyggandet, om man skall fasthålla vid de målsättningar som här tidigare har återgivits, eller ett fullständigt hopplost trafik kaos under de första åren för de människor som skall bo där.

Jag har inte tänkt att gå in ytterligare på trafikdiskussionen. Jag vill bara konstatera att finansministern och regeringen har givit intryck av att man står för denna giv. Eftersom jag representerar en annan kommun och en annan valkrets än Stockholms stad skulle jag emellertid vilja fråga hur det kommer sig att kommunikationsministern gör ett så stort nummer av att kommunerna här i regionen inte skulle vara ense.

Kommunikationsministern ställer en mängd frågor om siffror. Om det är så

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

att KSL för regionens del skall göra denna avvägning, får man väl hålla sig till de siffror som KSL angivit. Om någon påstår att det föreligger oenighet, får väl den som påstår det i så fall tala om vari denna oenighet skulle bestå.

Sollentuna har, såvitt jag vet, inte någon invändning mot detta. Att Stockholms stad inte skulle vara ense med KSL förefaller ganska fantastiskt, eftersom halva KSL ju är Stockholms stads. Skulle då Stockholms stads representanter i KSL sitta och gå med på någonting som Stockholms stad inte går med på? Det är helt otroligt. Vi har ju också här fått besked om vad gatunämnden har sagt vid sitt sammanträde. Men jag vill understryka: Det är den som påstår att inte KSL är representativt härvidlag, som i så fall får lov att framlägga uppgifter till stöd därför. Inte vi som utgår ifrån KSL:s hållning.

Vad beträffar övriga finansieringsfrågor — denna interpellation gäller ju inte bara trafik utan frågan om regeringen vill medverka till att finansiella förutsättningar skapas för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet — är det ju också annat än trafik. Det är klart att just vad beträffar Järvafältet uppstår mycket stora låneproblem.

Planeringen för Järvafältet utgår från en kalkyl som på sikt skall gå ihop, så att de som bor där skall betala exploateringen. Men det dröjer länge innan det sker — det blir någon gång vid sekelskiftet. Till dess kommer det naturligtvis att fordras stora investeringar. Investeringar har redan gjorts av de berörda kommunerna i form av markinköp som inte var alltför billigt.

Det krävs också andra investeringar som ofta kommer på ett ganska tidigt stadium. Därtill kommer sedan att även driften av samhällsdelarna kommer att ge ett underskott bl. a. beroende på att kommunalskatten till inflyttnings-

kommunen inte betalas in förrän flera år efteråt, medan man däremot måste ge service redan från första dagen.

Det är helt otänkbart att Sollentunas 35 000 invånare skulle kunna stå för investeringarna och driftunderskottet för det ungefär dubbla antal invånare som skall komma till Järvafältet.

Det väntas bli ett ackumulerat driftunderskott på 308 miljoner kronor innan det börjar bära sig. Skulle Sollentuna svara för det skulle det innebära en skattehöjning på bortåt 10 kronor, och skatten är redan, liksom för flera andra kommuner i Storstockholmsområdet, högre än genomsnittet. Kunde man minska eftersläpningen av kommunalskatten med bara ett år skulle det ackumulerade driftunderskottet gå ned till 150 miljoner kronor i stället för 300 miljoner. Men utredningen om kommunalskatterna har inte lämnat något livstecken ifrån sig under de två år den funnits till.

Det allvarliga är att när då kommunen, som vill fullfölja denna planering för att lämna sitt bidrag till lösningen av bostadssituationen, uppvaktar finansministern och frågar om det går att låna till dessa kostnader, blir det även där ett nej. Säg vad man vill om herr Sträng, men han är i varje fall konsekvent.

Härav kan jag bara dra den slutsatsen, att regeringen vill att utbyggnadstakten skall sänkas då det gäller Järvafältet. Det är inte nog med att vi nu ligger tio år efter med tanke på löftena 1962, utan man vill ytterligare sänka takten. Vilka blir konsekvenserna? Naturligtvis får vi längre bostadsköer, men det blir också sämre ekonomi. Många investeringar av kommunalteknisk natur måste nämligen göras i början av utbyggnaden, medan man måste vänta längre på motsvarande intäkter. Köpskillingen för marken skall ju betalas enligt avtalet, och jag antar att staten

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

inte är intresserad av uppskov med betalningen för marken, även om utbyggnaden skjuts på framtiden. Enbart räntorna för marken på Järvafältet innebär i dag för Sollentunas del en skatt på närmare 1 krona per skattekrona. Det blir alltså sämre ekonomi.

För det tredje, och det är naturligtvis inte det minst viktiga, blir det sämre bostadsförhållanden för dem som skall bo på Järvafältet under utbyggnadstiden, eftersom man inte har tillräckligt underlag för en utbyggnad av den kommunala servicen. Det gäller inte bara trafik utan en rad olika saker, som herr Strömberg har berört.

Det är välkänt, vilket också bekräftats i dagens diskussion, att regeringen över huvud taget inte längre vill tala om de löften som gavs 1962 om att Järvafältet skall byggas ut till 1970. Nu vill man tydligen inte ens hålla fast vid att målet skall vara utbyggnad till 1980.

Det är inte utan att jag förstår den suck av besvikelse som avslutar Aftonbladets kommentar till detta. Tidningen skriver att »den aktuella situationen onekligen påminner om den vi upplevde 1966. Stor risk finns också för att den kan få samma politiska effekter.» Men jag vill inte ta ut några sådana effekter i förskott. Jag delar Aftonbladets besvikelse. Den är allmän i Storstockholmsområdet, både hos dem som bor i utflyttningskommuner och hos dem som bor i de kommuner som försöker dra sitt strå till stacken, genom att bygga ut för att avhjälpa bostadsbristen.

Det väsentliga för mig i den här debatten hittills är att kommunikationsministern under hela den tid han framträtt här har undvikit att ge ett klart och otvetydigt ja på den fråga som står i interpellationen, vilken han ju haft tillgång till rätt länge — en månad. Det står: »Vill regeringen medverka

till att finansiella förutsättningar skapas för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet i Storstockholmsområdet?» Vill regeringen medverka till det, så att hotande rubbningar och nedgång i bostadsbyggandet inom Storstockholmsregionen undviks? Här talar man om trafiken, men frågan gäller om regeringen över huvud taget vill medverka till att skapa de finansiella förutsättningarna. Eller skall vi nu få uppleva en flykt inte bara från 1962 års löften utan också från 1967 års länsplanering?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag börjar faktiskt känna mig som en lärare, det kan inte hjälpas. Nu har alla passerat revy här. Nu har t. o. m. herr Romanus varit uppe och blamerat sig. Jag förstår att herr Romanus inte har några bekymmer i vår hemkommun. Herr Romanus, det kan inte finns bekymmer i den här vägen där, ty Sollentuna ingår inte i fördelningsplanen. Hur skall man kunna ha bekymmer i vår kommun när man inte berörs?

Erkänn att det är fullständigt meningslöst att diskutera när man hamnar på den här nivån.

Ja, jag må ju säga, fastän klockan är mycket, att detta var inte vad jag hade väntat mig av debatten, ty nog har vi väl i ärlighetens namn annat att syssla med — även om vi nu står i denna sal — än att gång på gång gå upp i talarstolen och bara föra fram rent formella felaktigheter. Om vi sedan har olika uppfattningar i sakfrågor hör inte dit, det är en annan sak. Men kände herr Romanus inte till sin egen hemkommun så mycket att han visste att den inte ingår i fördelningsplanen? Det är fantastiskt!

Vad vill regeringen i bostadsbyggnadsfrågorna, frågar herr Romanus.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Fritt översatt säger han så här: Regeringen vill att bostadsbyggandet skall dras ned i Storstockholmsregionen och vill inte satsa de resurser som behövs.

Jag sade följande i min första långa replik: »Statsmakterna har genom överenskommelse med kreditinstituten tryggt finansieringen av det bostadsbyggande som enligt de uppgjorda planerna skall igångsättas i år. Kreditförsörjningen till Storstockholm har fungerat friktionsfritt. Statsmakterna avser att också i fortsättningen genom överenskommelser med kreditgivarna säkra kredittillförseln till bostadsbyggnadssektorn såväl i Storstockholm som i övriga delar av landet.»

Till detta skall läggas att när det gäller tunnelbanebyggandet i Stockholm har vi tidigare i dag varit överens om att inga pengar hittills har fattats. Fram till i dag kan vi göra klartecken bakåt när det gäller medel för tunnelbanebyggandet. Ingen har bestritt det.

Men ändå kan herr Romanus stå här och säga att regeringen vill skära ner bostadsbyggandet — i ett läge där vi diskuterar trafikfrågorna utifrån frågan huruvida en prioritering har skett eller över huvud taget kommer att ske mellan Stockholms stad och regionen i vad gäller tunnelbanor kontra gator och vägar. Då gör herr Romanus i denna sena timme det påståendet, att regeringen vill skära ned bostadsbyggandet! Nej, det är inte så som man nu i debattens förlängning försöker framställa det. Det är meningslöst att försöka lägga ut flera dimridåer.

Dessutom sade herr Romanus — och det gjorde för övrigt fru Nettelbrandt också — att det tycks råda delade meningar om vad som sades vid den aktuella uppvaktningen av KSL inför finansministern och mig. Självfallet kan jag inte nu ord för ord exakt återge vad finansministern eller någon annan sade vid den uppvaktningen. Jag kan

inte göra det ordagrant, eftersom vi människor inte fungerar på det sättet att vi minns allt exakt. Men, herr Ahlmark och herr Ullsten, jag kan väl ändå litet bättre redogöra för vad som då sades än de kan göra som inte var med vid uppvaktningen. Jag vill göra det lilla konstaterandet med anledning av herr Romanus' inlägg nyss, där han sade att det tycks råda delade meningar om vad som sagts.

Nu slutar jag för denna gång med att på nytt ställa den fråga som vid detta laget börjar förtjäna beteckningen evig: Vilket totalbelopp är Stockholms stad och KSL överens om i prioriteringsfrågan? Tala nu om detta innan vi skils åt! I så fall kommer vi kanske i historiens bok att kunna få godkänt också för denna debatt. Den har då åtminstone givit besked på denna punkt efter fem till sex timmars diskussion. Fru Nettelbrandt och även herr Romanus försökte slingra sig undan med vändningar som belopp hit och belopp dit, totalramar hit och fördelningsramar dit — det har inte med saken att göra. Vad ni vill tala om är bostads-situationen säger ni. Jag vill tala om både bostäder och tilldelning av pengar. Ni vill tala om bostadsbyggande, vilket är viktigt och vilket även jag vill ta upp, men jag vill också gå in på vad som hänt och händer i den aktuella frågan. Jag skall inte upprepa min fråga ännu en gång, ty den börjar nu stå också mig upp i halsen.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! För ett tag sedan sade kommunikationsministern något om att man kanske inte borde bygga denna debatt på att försöka missförstå varandra. Nu säger han att också jag, i likhet med herr Ohlin, fru Nettelbrandt, herr Ullsten och herr Ahlmark har blamerat mig, genom att påstå att Sol-lentuna skulle vara med i fördelnings-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

planen, men det har jag faktiskt inte gjort, vilket kommer att framgå av protokollet. Vad jag sade var att Sollentuna inte hade något att invända mot den prioritering som gjorts i KSL, och Sollentuna ligger faktiskt inom KSL:s område. Det sitter bl. a. Sollentunabor i styrelsen för KSL. Att de som sköter Sollentunas affärer på högre eller lägre nivå kan ha något att säga om planer som rör tunnelbanan till Järvafältet kan väl inte förvåna herr Norling.

Låt oss emellertid försöka hålla fast vid den målsättning som herr Norling tidigare angav, nämligen att inte anstränga oss för att missförstå varandra. Om nu herr Norling gör ett stort nummer av att det skulle föreligga oenighet, tycker jag att det är underligt att han inte påvisat vari denna oenighet består. Vi andra har nöjt oss med att hänvisa till det beslut som KSL fattat, och det är ju KSL som har hand om dessa frågor. Men är det en oenighet får väl herr Norling tala om vari den består.

Sedan säger herr Norling: Jo, regeringen vill visst vara med om att man skall bygga bostäder i Storstockholmsområdet, kanske inte i takt med 1962 års löfte, som han fortfarande inte alls kommenterar, men möjligtvis i takt med målsättningen i Länsplanering 67. Ja, men när man tar upp de konkreta finansieringsproblem, som då uppstår, säger ju herr Sträng nej.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill gärna hålla med statsrådet Norling om att det blir föga meningsfyllt att debattera om man, när någon gör sig skyldig till en oavsiktlig felsägning och sedan korrigerar denna, fortsätter debatten som om felsägningen i själva verket inte hade gjorts. Därigenom kommer vi aldrig till punkt, och det är väl just vad som i stor utsträckning har förekommit i denna de-

batt. Jag är fullkomligt övertygad om att jag har sagt att av vad som hittills framkommit från vägverkets bedömande har man anledning att dra de och de slutsatserna. Men det är möjligt att jag någon gång litet för slarvigt har talat om vägverkets beslut. Och jag säger än en gång att det har i så fall icke varit avsikten. Då hoppas jag att herr Norling inte än en gång talar som om jag avsåg ett slutgiltigt beslut av vägverket.

Statsrådet Norling kopplar dessutom detta mitt uttalande om vägverkets beslut till den 3 oktober. Jag är helt övertygad om att jag flera gånger talade om *KSL-beslutet* av den 3 oktober. Jag tror att det vore värdefullt om herr Norling läste detta beslut. Det finns tillgängligt, och jag utgår ifrån att det har lästs ingående. Där finns på ett flertal sidor utvecklat de uppfattningar och de siffror man enat sig kring. Jag förutsätter att de kommunalmän som är medlemmar i KSL har skaffat sig de återför-säkringar som de ansett sig behöva för att kunna fatta ett sådant beslut. Det är dessutom ett faktum att konsekvensen av de ställningstaganden som olika statliga myndigheter hittills har gjort — jag inkluderar då självfallet länsstyrelsen — blir sådana att bostadsbyggnadsprogrammet måste strypas.

Remisstiden för vägverkets överarbetade förslag till fördelningsplan har inte gått ut än, sade statsrådet Norling. Jag håller med om det; jag har inte sagt något annat. Men vad vill herr Norling säga med detta konstaterande? Skall vi inte föra någon debatt om dessa frågor, förrän remisstiden har gått ut? Är det avsikten med statsrådets påpekande? Skall vi vänta med debatten så länge att det inte finns någon möjlighet att från det här husets sida utöva någon påverkan på dem som skall skriva remissyttrandena? Vad är avsikten? Jag förstår uppriktigt sagt inte detta.

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

Slutligen ber jag att till herr Norling få överlämna ett urklipp från Dagens Nyheter av gårdagens datum, där det framgår att gatuborgarrådet Sundström (s) i skrivelse till länsstyrelsen åberopar ett uttalande av statsminister Olof Palme som stöd för stadens begäran om ändrad fördelning av tunnelbanepengarna. Jag förutsätter att innehållet är korrekt återgivet; det stämmer med de informationer jag har fått. En del av de frågor vi talat om finns här ytterligare utvecklade, och jag hoppas att herr Norling vill ta del av detta papper.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! En kort replik till fru Nettelbrandt! Hon ber mig läsa KSL:s avvägningar. Ja, de kan för all del vara intressanta och är det säkert i och för sig, fru Nettelbrandt. Vad jag är intresserad av att läsa i första hand är vad KSL och Stockholms stad skriver sig samman om. Jag skall gärna läsa KSL:s avvägningar, men vad jag vill läsa om är som sagt den sammanvägning som KSL och Stockholms stad kommit fram till.

Fru Nettelbrandt säger: Visst skall vi diskutera. Inte skall vi lämna det här åt sitt öde.

Nej, vi skall inte lämna något åt sitt öde i det här fallet, fru Nettelbrandt. Men vad jag tycker vi skall kunna vara överens om är att inte anklaga vägverket för någonting innan verket fattat beslut.

Är det inte vanligt att man avvaktar ett beslut fattande innan man går in i polemik och kritiserar? Skulle någon av oss vara intresserad av att bli kritiserad för någonting som vi håller på att arbeta med? Det är min uppgift att försvara vägverket och nu gör jag det. Jag försvarar statens vägverk mot insinu-

anta beskyllningar för felaktig behandling.

Fru **NETTELBRANDT** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker faktiskt avstå från att återigen göra de nyanseeringar som jag försökte göra i mitt förra anförande. Men vi kan inte hålla på med detta hur länge som helst, om inte herr Norling ändå vill uppfatta vad det är man säger i dessa frågor.

Jag tänker emellertid ta upp en annan fråga, om jag nu hörde rätt. Var det så att herr Norling sade att den omständigheten att KSL är enigt är i och för sig inte så intressant, utan vad herr Norling är intresserad av är hur Stockholms stad ställer sig. Är det riktigt uppfattat?

(Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet *Norling*: Stockholms stad och kommunerna.)

Men herr Norling har sig väl ändå bekant att Stockholms stad är mycket rikt representerad i KSL och att det är mycket tunga stockholmsstadspersoner som sitter i KSL:s styrelse? Och om vi nu skall tala om anklagelser, så är det väl från statsrådets sida fråga om en anklagelse mot dessa KSL-politiker att de inte har haft förståndet att i Stockholm återförsäkra sig, innan beslut fattats.

Härtill kommer vad jag har sagt betydligt tidigare i debatten — jag tvingas uppräpa det — att gatunämnden i Stockholms stad denna vecka har beslutat att ansluta sig till den linje som KSL tidigare har stannat för. Vad är det då vi diskuterar — vad är det herr Norling frågar efter? Jag måste säga att det är en fullständig gåta — efter sådana upplysningar. Jag föreställer mig att statsrådet Norling har gjort sig underrättad om gatunämndens beslut, och den information som lämnades ge-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

nom pressurklippet var väl inte heller helt ointressant i sammanhanget.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag håller med fru Nettelbrandt om att det är konstigt att i stort sett samma personer inom två juridiskt sett från varandra helt skilda församlingar inte kan komma överens. Jag tycker det är förvånande.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det enda som kan försvara statsrådet Norlings utläggningar på denna punkt är att statsrådet Norling inte alls var med i politiken vid den tidpunkt när överenskommelserna om samordning av dessa frågor i Storstockholmsområdet en gång träffades. Det är dessa överenskommelser som ligger till grund för detta alldeles speciella organ. Det är klart att det kan uppkomma kompetenskonflikter av detta slag, men alternativet är att vara kvar i det tidigare läget när vi över huvud taget inte hade någon möjlighet att få trafikförsörjningsfrågorna inom Storstockholmsområdet behandlade på ett vettigt sätt. Var och en av kommunerna — som var beroende av varandra — kunde fatta motstridiga beslut, och där satt man.

Den enda förklaringen till statsrådet Norlings agerande — och det är mitt sista ord här i debatten alldeles oavsett vad herr Norling kommer att säga — är att herr Norling måste vara fullständigt omedveten om bakgrunden till den viktiga händelse som föranledde inrättandet av detta speciella samordnande organ.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Eftersom fru Nettelbrandt sagt att hon inte tänker åter-

komma i debatten så skall jag inte gå in i någon polemik. Jag vill dock framhålla, som jag förut nämnde, att fördelningsplanen utgöres av en uppställning av ett antal städer. Stockholm är med som en av städerna, och allra längst ned står KSL. Så enkelt är det; städerna är alltså uppräknade och sedan kommer KSL med helt egen ekonomi som en egen juridisk person. Här behöver man ingen historieskrivning bakåt, utan i fördelningsplanen ser det ut på det här sättet, fru Nettelbrandt. Detta var bakgrunden till mitt förra inlägg i denna fråga.

Eftersom detta inlägg kommer att bli min sista replik i detta ärende vill jag ännu en gång ställa frågan: Vilket totalbelopp har staden och KSL kommit överens om i prioriteringen? Nu har ni antytt det så många gånger i eftermiddag, att jag tycker att vanlig anständighet fordrar att ni nämner beloppet. Det är pinsamt för er alla om ni avslutar debatten utan ett sådant besked.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det löser väl inga problem att vi här växelvis uttrycker vår förvåning över varandras framträdande i debatten. Jag finner det emellertid ganska förbluffande att höra en regeringsledamot säga att vi inte skall kritisera vägverket och dess planer, förrän vägverket har fattat ett definitivt beslut. Här skickar vägverket ut ett förslag som man inom denna region inte anser uppfylla de anspråk som rimligen kan ställas. Detta är en av de frågor som jag velat få belysta här. Och då säger herr statsrådet: Nej, det är alldeles felaktigt att vi i Sveriges riksdag eller någon annanstans diskuterar vägverkets mer eller mindre goda, mer eller mindre orimliga förslag; ni skall inte kritisera förrän det har fattat beslut.

Herr statsråd! Demokrati kan defi-

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

nieras på många sätt; bl. a. har man sagt att den är styrelse genom debatt. Det är nyttigt att få en offentlig, saklig belysning av dessa frågor. Att man skulle vänta med dem tills det definitiva beslutet är fattat, det är ändå — förlåt att jag säger det — en ganska orimlig ståndpunkt, och jag tror inte att kommunikationsministern vill vidhålla den.

Statsrådet Norling tycker att han har funnit på ett knepigt sätt att komma ifrån mera centrala och principiella aspekter genom att börja begära fram den ena eller andra sifferuppgiften. Han hänvisar till påståendet att Stockholms stad har avstått från 95 miljoner kronor i ett tänkt anslag etc. och menar att vi skall ge oss in på en exercis med vissa siffror. Men den fråga vi nu diskuterar blir inte alls annorlunda om en siffra varierar litet uppåt eller litet nedåt, ty frågan är ju: Har Stockholms stad accepterat KSL:s prioritering? Statsrådet har frågat detta flera gånger, och svaret är ja. Så enkelt är det. Fru Nettelbrandt och andra talare har belyst saken, men statsrådet fortsätter att framställa detta spörsmål. Stockholms stad *har* accepterat prioriteringen; senast har gatunämnden för sin del godtagit den.

Men, herr statsråd, så lätt kommer Ni inte ifrån det problem det gäller, nämligen om de kommunala instanserna här i regionen skall ha rätt att själva bestämma vad de anser vara en klok och välmotiverad prioritering eller inte.

Statsminister Palme har som kommunikationsminister sagt att de skall ha den rätten. Men vad har statsrådet Norling sagt och vilken problemställning försöker han komma ifrån genom att begära fram en viss siffra? Statsrådet Norling har själv sagt att »om ni kan komma överens med vägverket skall vi nog respektera det». I stället för att vägverket, som är en underordnad myndighet, väl närmast skulle ha direktiv

från regeringshåll på lämpligt sätt och vid lämplig tidpunkt tycks herr Norling vilja säga att de kommunala instanserna måste göra upp med vägverket; sedan skall regeringen medge att de själva får bestämma vad de har kommit överens med vägverket om. Det är inte detsamma som att ge dem den självbestämmanderätt som herr Palme tillerkände dem. Det är just detta, att statsrådet Norling har vägrat att ge ett klart besked, som är ett nedslående inslag i dagens debatt.

En sak till, herr talman! Regeringen skapade 1962 förväntningar om ett mycket stort bostadsbyggande på Järvafältet. Genom Hörjelöverenskommelsen under statlig medverkan skapades 1964 ytterligare förväntningar i samma riktning. Räknade inte regeringen — frågan har ställts tidigare, men jag måste upprepa den — 1962 med att om man skulle kunna bygga ut Järvafältet för 150 000 människor måste man också bygga ut tunnelbanor och andra kommunikationer? Svaret måste bli jo naturligtvis. Regeringen räknade säkerligen med kommunikationer av större omfattning än den som vi här har hävdad var en berättigad förväntan efter Hörjelöverenskommelsen.

Regeringen har ingivit Sveriges folk den uppfattningen att man räknade med ett sådant kommunikationssystem att det skulle vara rimligt och möjligt att ha 150 000 människor boende på Järvafältet redan före 1960-talets slut. Är det då egendomligt om kommunal planering igångsattes mot den bakgrunden? Naturligtvis inte. Men är det inte egendomligt att regeringen försöker springa ifrån hela detta problem, som särskilt herr Ahlmark har uppehållit sig vid. Statsrådet Norling, som vi sannerligen måste komplimentera för hans villighet att svara och svara om igen och *kanske* även för hans villighet att ställa frågor, har inte velat gå in på detta problem

Svar på interpellation ang. de finansiella förutsättningarna för fullföljande av bostadsbyggnadsprogrammet för Storstockholmsområdet med härför nödvändiga trafikinvesteringar

som jag här nu återigen har sammanfattat. Nog måste väl ändå kommunikationsministern medge att dagens problematik måste ses mot bakgrunden av de förväntningar som regeringen har skapat. Det borde väl finnas något sammanhang mellan det som har sagts av statsministern 1962, dåvarande kommunikationsministern 1967 och nuvarande kommunikationsministern 1969.

Ja, herr talman, visst går det att liksom få en exercis på en och annan speciell punkt. Men i varje fall mot slutet av en debatt vore det väl ändå bra — en rimlig förväntan — om de stora linjerna, det principiella problemet, den kommunala självbestämmanderätten och andra ting kunde få dominera i debatten.

Vi har, som flera av mina vänner här har berört, försökt att, utan något som helst självberöm, se denna fråga på det enda sätt som är naturligt, nämligen med hänsyn tagen till de problem som möter de människor som skall leva och bo i denna del av landet. Jag är ledsen om kommunikationsministern tycker att vi har vidgat perspektivet för mycket. Men vi måste se detta kommunikationsproblem som en del av det stora spörsmålet. Vi förbehåller oss rätten att fortsätta med detta grepp på frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Vid föredragning av talmanskonferensens å bordet vilande skrivelse med överlämnande av ett från 1969 års organisationsutredning inkommet betänkande angående enkammarriksdagens förvaltnings- och personalorganisation hänvisades betänkandet, såvitt avsåg ändringar i riksdagsstadgan, till konstitutionsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

§ 10

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen jämte i ärendet väckta motioner;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av proposition med förslag till ändringar i vallagstiftningen jämte följdmotioner, och

nr 51, i anledning av riksdagens revisorers skrivelse angående förvaltningen av vissa kungl. slott m. m. jämte följd-motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av riksdagens revisorers framställning angående förvaltningen av vissa kungl. slott, m. m., i vad avser driften av affärsrörelserna vid Drottningholms slott och Gripsholms slott samt förvaltningen av Drottningholms kungsgård, jämte motioner,

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret

1969/70 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner,

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde,

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad läkarutbildning i Stockholmsområdet jämte motioner,

nr 188, i anledning av motioner om ökad utbildning av tandläkare m. fl.,

nr 189, i anledning av motioner om åtgärder för att bättre utnyttja skolteleviationsprogram, och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om postbanken, m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 72, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1908: 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, m. m., jämte motion,

nr 74, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i traktorskatteförordningen (1969: 297) jämte motioner, och

nr 76, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521);

bankoutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om postbanken, m. m., jämte motioner;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i lagen (1927: 85) om dödande av förkommen handling,

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1938: 121) om hittegods, m. m. jämte motioner i ämnet, och

nr 60, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 52 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl., jämte i ämnet väckta motioner.

§ 11

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 397, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1923: 116) angående skatt för hundar jämte motioner;

nr 398, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner;

nr 399, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.;

nr 400, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.; och

nr 401, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i

det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966; samt

från första lagutskottet:

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.;

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande

äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m.;

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång; och

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.14.

In fidem

Sune K. Johansson
